151632

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

151632

AYDIN CUMHURİYET MEKTEBİ, TARİHSEL GELİŞİMİ, KORUMA VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Mimar Nefise Burcu YAĞAN

FBE Mimarlık Anabilim Dalı Rölöve-Restorasyon Programında Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Can BİNAN

Doç. Dr. Can Binan

Y. Doç. Dr. Tegan Kahya

Prof. İsmet Ağaoğlu

İSTANBUL, 2004

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ŞEKİL LİSTESİ vi
RESİM LİSTESİ vii
HARİTA LİSTESİ xi
ÇİZELGE LİSTESİ xii
ÖNSÖZ xiii
ÖZET xiv
ABSTRACT xv

1. GİRİŞ 1

1.1 Çalışmanın Amacı 1
1.2 Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi 2

2. AYDIN'DA KENTSEL YAPIYI OLUŞTURAN ETKENLER 3

2.1 Aydın'ın Konumu ve Sınırları 3
2.2 Aydın'ın Coğrafi Özellikleri ve Topografyası 4
2.3 Aydın'ın Jeolojik Yapısı 6
2.4 Aydın'ın İklimi ve Bitki Örtüsü 8
2.5 Aydın'ın Sosyolojik ve Demografik Yapısı 9
2.6 Aydın'ın Ekonomik Yapısı 12
2.7 Aydın'ın Ulaşımı 15

3. AYDIN KENTİ FİZİKSEL VE TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ 17

3.1 Aydın Adının Kaynağı 17
3.2 Yazılı Tarih Öncesi Dönem 17
3.3 Yazılı Tarih Dönemine Geçiş 18
3.4 Roma ve Bizans İmparatorluğu Dönemi 19
3.5 Selçuklular ve Beylikler Dönemi 21
3.6 Osmanlı İmparatorluğu Dönemi 22
3.7 Cumhuriyet Dönemi 25
3.8 Aydın Kenti'nin Yapısı ve Gelişimi 26

4. AYDIN'DA OSMANLI DÖNEMİ EĞİTİM YAPILARI 43

4.1. Osmanlı Dönemi'nde Eğitim 43
4.1.1 Osmanlı Dönemi Eğitim Sistemi ve Gelişimi 43
4.2 Osmanlı Dönemi Eğitim Kurumları 45
4.2.1 Sıbyan Mektepleri 45
4.2.2 Medreseler 51

5. ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ EĞİTİM YAPILARI 66

5.1 Cunhuriyet Dönemi'nde Eğitim 66
5.1.1 Cumhuriyet Dönemi Eğitim Sistemi ve Gelişimi 66
5.2 I. Ulusal Mimarlık Akımı 67
5.3 I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın Eğitim Yapıları Mimarisine Etkileri 87
5.4 Aydın'da I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın Etkisiyle Yapılmış Yapılar 94

6. AYDIN CUMHURİYET MEKTEBİ 105

6.1 Yapının Tarihçesi ve Yapım Yılı 105
6.2 Yapının Konumu ve Çevre Yapılarla Olan İlişkisi 111
6.3 Yapının Eşdönem Eğitim Yapılarıyla Karşılaştırılması 117

7. AYDIN CUMHURİYET MEKTEBİ'NİN MİMARİ, STRÜKTÜREL VE YAPISAL ANALİZİ 120

7.1 Mimari ve Kullanım Analizi 120
7.1.1 Plan Özellikleri 120
7.1.2 Cephe Özellikleri 133
7.2 Yapısal ve Strüktürel Analiz 150
7.2.1 Duvarlar 150
7.2.2 Çatı 151
7.2.3 Çini Panolar ve Silmeler 151
7.2.4 Döşeme Kaplamaları 152
7.2.5 Pencere ve Kapılar 156
7.3 Malzeme 166
7.4 Yapıdaki Bozulmalar ve Nedenleri 166
7.4.1 Çevresel Bozulmalar ve Nedenleri 166
7.4.2 İşlevsel Değişiklik Nedeniyle Oluşan Bozulmalar 167
7.1.2 Fiziksel Bozulmalar ve Nedenleri 169

8. KORUMA, RESTORASYON VE ÇAĞDAŞ KULLANIM ÖNERİLERİ 178

8.1 Restitüsyon 178
8.1.1 Plan Restitüsyonu 178
8.1.2 Cephe Restitüsyonu 180
8.1.3 Çatı Restitüsyonu 181
8.2 Restorasyon 181
8.2.1 Eklerin Kaldırılması 181
8.2.2 Bütünleme Önerileri 183
8.2.3 Sağlamlaştırma 184
8.3 Yeniden İşlevlendirme ve Periyodik Bakım 184

9. SONUÇ 187

KAYNAKLAR 188

EKLER 190

Ek 1 Rölöve 191
Ek 2 Restitüsyon Projesi 192
Ek 3 Restorasyon Projesi 193

ÖZGEÇMİŞ 194

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa
Şekil 4.1 Fatma Hanım Sebili ve Sıbyan Mektebi kat planları.....48
Şekil 4.2 Nasuh Paşa Medresesi vaziyet planı.....58

RESİM LİSTESİ

Sayfa

Resim 2.1 Aydın'da bir kervansaray 14
Resim 3.1 Aydın Kenti ve Menderes Ovası 27
Resim 3.2 XIX. yüzyıl ortalarında Aydın 27
Resim 3.3 1901-1912 yılları arasında Aydın 29
Resim 3.4 1927 yılında Aydın 30
Resim 3.5 Macar ustaların yaptığı evlerden biri 31
Resim 3.6 Macar ustaların yaptığı evlere başka bir örnek 31
Resim 3.7 1937 yılında Aydın'ın havadan görünüşü 33
Resim 3.8 1956 sonrası Aydın 34
Resim 3.9 1998 yılı Aydın hava fotoğrafı 36
Resim 3.10 1931 yılında İstasyon meydanı ve çevresi 37
Resim 3.11 1998 yılında İstasyon meydanı ve çevresi 37
Resim 3.12 1930'larda Ramazan Paşa Camii Minaresi'nden güneybatıya bakış 38
Resim 3.13 1998 yılında Ramazan Paşa Camii Minaresi'nden güneybatıya bakış 38
Resim 3.14 1926 yılında şehir merkezinden güneye doğru bakış 39
Resim 3.15 1998 yılında şehir merkezinden güneye doğru bakış 39
Resim 3.16 1935 yılında Ramazan Paşa Minaresi'nden kuzeybatıya bakış 40
Resim 3.17 1998 yılında Ramazan Paşa Minaresi'nden kuzeybatıya bakış 40
Resim 3.18 1932 yılında Gazi Bulvarı'ndan batıya doğru bakış 41
Resim 3.19 1998 yılında Gazi Bulvarı'ndan batıya doğru bakış 41
Resim 3.20 1945 yılında Sevgi Yolu 42
Resim 3.21 1998 yılında Sevgi Yolu 42
Resim 4.1 Fatma Hanım Sebili ve Sıbyan Mektebi 49
Resim 4.2 Fatma Hanım Sebili ve Sıbyan Mektebi giriş cephesi 50
Resim 4.3 İkinci kattaki sıbyan mektebi kısmı 50
Resim 4.4 Fatma Hanım Sebili ve Sıbyan Mektebi giriş kapısı 51
Resim 4.5 Nasuh Paşa Medresesi'nin Zincirli Han'la birleştiği duvar 59
Resim 4.6 Nasuh Paşa Medresesi'ne genel bakış 59
Resim 4.7 Nasuh Paşa Medresesi hücrelerinin görünüşü 60
Resim 4.8 Nasuh Paşa Medresesi pencerelerinden bir detay 60
Resim 4.9 Nasuh Paşa Medresesi'ne üstten bakış 61
Resim 4.10 Cihanoğlu Medresesi genel görünüşü 62
Resim 4.11 Cihanoğlu Medresesi'nin iki katlı olan bölümünden görünüş 62
Resim 4.12 2001 yılındaki son onarım öncesi Cihanoğlu Medresesi'ne üstten bakış 63
Resim 4.13 Cihanoğlu Medresesi arka cephe görünüşü 63
Resim 4.14 Cihanoğlu Medresesi hücrelerinde bulunan ocaklardan birinin görünüşü 64
Resim 4.15 Cihanoğlu Medresesi'nin hücre giriş kapıları ve pencereleri 64
Resim 4.16 Cihanoğlu Medresesi'nde içten bir görünüş 65
Resim 4.17 Cihanoğlu Medresesi 1954 onarımı 65
Resim 5.1 Bebek Camisi (1913) 73
Resim 5.2 Ankara Palas Devlet Konukevi (1926) 74
Resim 5.3 Vakıf Guraba Hastanesi 74
Resim 5.4 Laleli Harikzedegan Apartmanları 75
Resim 5.5 Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü (1928) 75
Resim 5.6 Mecidiyeköy Mahmut Şevket Paşa Türbesi (1913) 76
Resim 5.7 Haydarpaşa Vapur İskelesi 78
Resim 5.8 Kastamonu Hükümet Konağı 78
Resim 5.9 Nişantaşı Mimar Vedat Tek Evi 79
Resim 5.10 Eski Türkiye Büyük Millet Meclisi (1924) 79

Resim 5.11 Ankara Etnoğrafya Müzesi (1926) 81
Resim 5.12 Eski Türk Ocağı Binası (1927-1930) 81
Resim 5.13 Ankara Çocuk Esirgeme Kurumu 82
Resim 5.14 İş Bankası genel müdürlüğü 84
Resim 5.15 İstanbul Maçka Palas 85
Resim 5.16 Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü 86
Resim 5.17 Tekel Başmüdürlüğü (1928) 86
Resim 5.18 Taksim Anıtı 87
Resim 5.19 Gazi Eğitim Enstitüsü (1926) 90
Resim 5.20 Gazi ve Latife Okulları (1925) 90
Resim 5.21 Çapa Yüksek Öğretmen Okulu 91
Resim 5.22 Konya Dar-ül Muallimat Kız Öğretmen Okulu (1924) 92
Resim 5.23 Konya Dar-ül Muallimin Erkek Lisesi (1917) 92
Resim 5.24 Konya Hakimiyet-i Milliye İlkokulu 93
Resim 5.25 Kastamonu Gazi Paşa İlkokulu 94
Resim 5.26 Ankara Erkek Lisesi 94
Resim 5.27 Köşk İlkokulu 95
Resim 5.28 1927 öncesi Hükümet Konağı 96
Resim 5.29 1930'da Hükümet Konağı 96
Resim 5.30 Günümüzde Hükümet Konağı 97
Resim 5.31 Aydın Avcılar Cemiyeti 97
Resim 5.32 Jandarma binası 98
Resim 5.33 Eski Belediye 99
Resim 5.34 Türk Ocağı 100
Resim 5.35 1954 öncesi Adnan Menderes Bulvarı 101
Resim 5.36 I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılmış konut örneği (a) 102
Resim 5.37 I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılmış konut örneği (b) 102
Resim 5.38 I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılmış konut örneği (c) 103
Resim 5.39 I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılmış konut örneği (d) 103
Resim 6.1 Aydın Cumhuriyet Mektebi'nde mutfak ve yemekhanenin bulunduğu bina 106
Resim 6.2 Mutfak ve yemekhane binasının bugünkü durumu 106
Resim 6.3 Aydın Cumhuriyet Mektebi ana giriş kapısında okulun öğretmenleri ve öğrencileri 108
Resim 6.4 Aydın Cumhuriyet Mektebi doğu cephesi önünde okul öğretmenleri 109
Resim 6.5 Aydın Cumhuriyet Mektebi bahçesinde okul öğretmenleri ve öğrencileri 109
Resim 6.6 Aydın Cumhuriyet Mektebi öğretmenleri ve öğrencileri radyo dinlerken 110
Resim 6.7 Aydın Cumhuriyet Mektebi'nde kutlanan milli bayramlardan bir görüntü 110
Resim 6.8 Aydın Lisesi yapıları 111
Resim 6.9 Aydın Cumhuriyet Mektebi'nden bir sınıfın görünüşü 111
Resim 6.10 Kültür Caddesi 114
Resim 6.11 Gençlik Caddesi 114
Resim 6.12 Kültür Caddesi'nden bina girişi 115
Resim 6.13 Aydın Cumhuriyet Mektebi güney yönünde bulunan bahçe 116
Resim 6.14 Aydın Cumhuriyet Mektebi kuzey yönünde bulunan bahçe 116
Resim 6.15 Aydın Cumhuriyet Mektebi batı yönünde bulunan bahçe 117
Resim 6.16 Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin ön bahçesindeki üzeri kapalı otopark 117
Resim 6.17 Aydın Lisesi girişi 118
Resim 7.1 Ana koridordan batı yönüne bakış 122
Resim 7.2 Ana koridordan doğu yönüne bakış 122
Resim 7.3 Yapıdaki mekanların ana koridora açılan kapıları (a) 123
Resim 7.4 Yapıdaki mekanların ana koridora açılan kapıları (b) 123

Resim 7.5 Dekan odasındaki asma tavan.....124
Resim 7.6 Yapının tavanındaki kirişler.....124
Resim 7.7 Derslik 1'den bir görünüş.....125
Resim 7.8 PDÖ Odası'ndan bir görünüş.....125
Resim 7.9 Derslik 2'den bir görünüş.....126
Resim 7.10 Derslik 5'ten bir görünüş.....126
Resim 7.11 Mali İşler Bölümü'nden bir görünüş.....127
Resim 7.12 Çay Ocağı'ndan bir görünüş.....127
Resim 7.13 Fotokopi Odası'ndan bir görünüş.....128
Resim 7.14 Okuma Salonu'ndan bir görünüş.....129
Resim 7.15 Derslik 4'ten bir görünüş.....129
Resim 7.16 Sekreter Odası 2'den bir görünüş.....130
Resim 7.17 Sekreter Odası'nın ve Dekan Odası'nın kapıları.....130
Resim 7.18 Dekan Odası'ndan bir görünüş.....131
Resim 7.19 Dekan Odası'ndan bir görünüş.....131
Resim 7.20 Tadilat halindeki Fakülte Sekreteri Odası'ndan bir görünüş.....132
Resim 7.21 Bayan WC'den bir görünüş.....132
Resim 7.22 Derslik 3'ten bir görünüş.....133
Resim 7.23 Güney cephesinin eski bir fotoğrafı.....135
Resim 7.24 Güney cephesinin genel görünüşü.....136
Resim 7.25 Güney cephesine genel bakış (a).....136
Resim 7.26 Güney cephesine genel bakış (b).....137
Resim 7.27 Güney cephesine genel bakış (c).....137
Resim 7.28 Güney cephesinde koordinatörlük ve personel işlerinin pencereleri.....138
Resim 7.29 Güney cephesinde mali işler ve derslik 5'in pencereleri.....138
Resim 7.30 Aydın Cumhuriyet Mektebi ana giriş kapısı.....139
Resim 7.31 Güney cephesinde dekan yardımcısı odası ve memur odası pencereleri.....140
Resim 7.32 Güney cephesinde derslik 1 ve derslik 2'nin pencereleri.....140
Resim 7.33 Giriş bölümünün güney cephesinden görünüşü.....141
Resim 7.34 Giriş bölümünün genel görünüşü.....142
Resim 7.35 Giriş bölümünün batı cephesinden görünüşü.....143
Resim 7.36 Giriş bölümünün doğu cephesinden görünüşü.....144
Resim 7.37 Kuzey cephesinde derslik 3, erkek wc ve bayan wc'nin pencereleri.....145
Resim 7.38 Kuzey cephesinde fakülte sekreteri ve dekan odası pencereleri.....145
Resim 7.39 Kuzey cephesinde derslik 6 ve derslik 4'ün pencereleri.....146
Resim 7.40 Kuzey cephesinde okuma salonu pencereleri ve kalorifer dairesi girişi.....146
Resim 7.41 Doğu cephesinden binaya giriş.....147
Resim 7.42 Doğu cephesi genel görünüş.....148
Resim 7.43 Batı cephesi genel görünüş.....148
Resim 7.44 Batı cephesinde kalorifer dairesi ve çay ocağı pencereleri.....149
Resim 7.45 Binanın batı cephesindeki eski giriş kapısı.....149
Resim 7.46 Batı cephesinde koordinatörlüğün pencereleri.....150
Resim 7.47 Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin 1938 yılına ait bir fotoğrafı.....151
Resim 7.48 Saçak altındaki silmeden bir detay.....153
Resim 7.49 Güney cephesi, 1A çini pano detayı.....153
Resim 7.50 Giriş kısmının üst bölümünün detayı.....154
Resim 7.51 Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin 1990 yılındaki görünüşü.....154
Resim 7.52 Güney cephesi, 1B çini pano detayı.....155
Resim 7.53 Doğu cephesi giriş kapısı üzerinde bulunan 1C Kufi yazılı şerit detayı.....155
Resim 7.54 Batı cephesi giriş kapısı üzerinde bulunan 1D Kufi yazılı şerit detayı.....156
Resim 7.55 Aydın Cumhuriyet Mektebi ana giriş kapısı.....157

Resim 7.56 Ana giriş kapısının içten görünüşü ... 158
Resim 7.57 Ana giriş kapısı demir süslemelerinden bir detay ... 159
Resim 7.58 Yapının batı cephesinin eski bir fotoğrafı ... 160
Resim 7.59 Yapının güney cephesinin eski bir fotoğrafı ... 160
Resim 7.60 Yapının orjinal ahşap iç kapısı ... 161
Resim 7.61 Pencere denizlik detayı ... 161
Resim 7.62 Batı cephesindeki giriş kapısı ... 162
Resim 7.63 Kuzey cephesindeki kalorifer dairesine giriş kapısı ... 163
Resim 7.64 Yapıda günümüzde kullanılan metal iç kapılardan biri ... 164
Resim 7.65 Yapının günümüzdeki metal pencere doğramaları ... 165
Resim 7.66 Yapının cephesindeki sıva dökülmeleri ... 171
Resim 7.67 Pencerelerde havalandırma amacıyla açılmış deliklerden bir görüntü ... 172
Resim 7.68 Batı cephesi kapı detayı ... 173
Resim 7.69 Kuzey cephesindeki profilli silmelerde görülen kırılmalar ... 174
Resim 7.70 Batı cephesindeki kapısının arkasına örülen duvardan bir görünüş ... 174
Resim 7.71 Erkek wc'den bir görünüş ... 175
Resim 7.72 Duvarla kapatılan tuvalet pencerelerinin kuzey cephesinden görünüşü ... 176
Resim 7.73 Bayan wc'den tuvaletlerin tavanına bir bakış ... 177
Resim 7.74 Üzeri sıvanan çini panolardan bir görünüş ... 177

HARİTA LİSTESİ

Sayfa

Harita 2.1 Aydın'ın konumu....3
Harita 2.2 Aydın'ın coğrafi özellikleri....4
Harita 2.3 Büyük Menderes Havzası oluşum safhaları....6
Harita 2.4 Aydın İli morfoloji haritası....7
Harita 2.5 Yunan, Roma, Bizans ve Türk dönemlerinde Aydın'dan geçen çeşitli yollar....13
Harita 2.6 Aydın ulaşım haritası....16
Harita 3.1 Aydın'daki bazı antik yerleşimler....20
Harita 3.2 XV. yüzyılda Aydın-Eli....23
Harita 3.3 Aydın yangın haritalarından biri....32
Harita 3.4 1940-1980 yılları arasında Aydın'ın gelişimi....35
Harita 4.1 Fatma Hanım Sebili ve Sıbyan Mektebi vaziyet planı....48
Harita 4.2 Nasuh Paşa Külliyesi ve Cihanoğlu Külliyesi vaziyet planı....58
Harita 6.1 Aydın Cumhuriyet Mektebi vaziyet planı....113

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1 Aydın Kent Merkezi genel nüfus gelişimi 9
Çizelge 2.2 Aydın İli etnik nüfus tablosu 10
Çizelge 4.1 Aydın İl Merkezi'nde bulunan medreseler (a) 55
Çizelge 4.2 Aydın İl Merkezi'nde bulunan medreseler (b) 56
Çizelge 5.1 Mimar Kemalettin Bey'in eserleri 72
Çizelge 5.2 Mimar Vedat Tek'in eserleri 77
Çizelge 5.3 Arif Hikmet Koyunoğlu'nun eserleri 80
Çizelge 5.4 Guilio Mongeri'nin eserleri 83
Çizelge 5.5 I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılan eğitim yapıları 89
Çizelge 6.1 Aydın Cumhuriyet Mektebi mezun sayıları 107

ÖNSÖZ

Bu çalışma, I. Ulusal Mimarlık Akımı (1908-1930)'nın etkisiyle yapılmış eğitim yapılarının en güzel örneklerinden biri olan Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin mimarisi hakkında yeterli bir çalışmanın yapılmamış olması nedeniyle bu yapının tespiti ve belgelemesi yapılarak gelecek nesillere bırakılması amacıyla hazırlanmıştır.

Çalışmada, yapının bulunduğu kent olan Aydın'ın kentsel yapısını oluşturan etkenler ile fiziksel ve tarihsel gelişim süreci hakkında bilgi verildikten sonra, Osmanlı Dönemi eğitim yapıları ile Cumhuriyet'in ilk yıllarında I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılmış eğitim yapıları anlatılmıştır. Ayrıca Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilmiş, mimari, strüktürel ve yapısal analizi yapılmış ve verilen bu bilgiler doğrultusunda koruma, restorasyon ve çağdaş kullanım önerilerinde bulunulmuştur. Bu çalışma, rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri, çizelgeler, haritalar ve fotoğraflarla desteklenmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bana göstermiş olduğu anlayış, güven ve destek için değerli danışmanım sayın Doç. Dr. Can Binan'a, Restorasyon Ana Bilim Dalı'nın tüm öğretim üyelerine, ilgi ve destekleri ile her zaman yanımda olan aileme, sevgili dostum Y. Mimar Sinem Yolsal'a, kardeşim Duygu Yağan'a, yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarım Neslihan Akoğuz ve Araş. Gör. M. Elif Çelebi'ye, verdiği manevi destek için Araş. Gör. Mükerrem Kürüm'e ve binada çalışma yapmam için gerekli kolaylığı gösteren Adnan Menderes Üniversitesi Yapı İşleri Daire Başkanı Sıraç Gök'e teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan yıkılışına kadar geçen sürede kamu yapıları arasında eğitim yapılarının her zaman önemli bir yeri olmuştur. Cumhuriyet'in getirdiği yenilikler ve toplum yaşantısının sosyal gereği olarak bu yapılar Cumhuriyet Dönemi'nde de yerini korumuş ve önemini daha da arttırmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş yıllarından başlayarak, Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar etkisini sürdüren I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle ülkenin her yerinde birçok yapı yapılmıştır. Bu yapılardan biri olan Aydın Cumhuriyet Mektebi incelenirken, çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi birinci bölümde anlatıldıktan sonra, yapının bulunduğu kent olan Aydın'ın kentsel yapısını oluşturan etkenler ikinci bölümde, Aydın Kenti fiziksel ve tarihsel gelişim süreci üçüncü bölümde ele alınmıştır. Dördüncü bölümde bu çalışma için çok önemli olan Osmanlı Devleti eğitim sistemi ve eğitim kurumlarının mimari yapısına yer verilmiş, beşinci bölümde de Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki eğitim sistemi ve mimari yapılar anlatılarak özellikle eğitim yapıları mimarisi üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın esas kısmını oluşturan altıncı bölümde Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin tarihçesi, çevre yapılarla olan ilişkisi anlatılarak yapının eşdönem eğitim yapılarıyla karşılaştırması yapılmış, yedinci bölümde ise yapının mimari, strüktürel ve yapısal analizine yer verilmiştir. Sekizinci bölümde, koruma çalışmaları için temel olacak rölöve ve restitüsyonlar yapılmış, daha sonra yapının korunması için temel kuramsal yaklaşım belirlenmiş ve buna dayanarak yapılan restorasyon projesi anlatılmıştır. Bu araştırmanın Aydın Cumhuriyet Mektebi ile ilgili yapılacak koruma çalışmaları için veri oluşturması ve gelecek nesillere yapıyla ilgili bir belge bırakılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aydın, Cumhuriyet Dönemi, I. Ulusal Mimarlık Akımı, eğitim yapıları, restorasyon.

ABSTRACT

Era prevailing from establishment until fall of the Ottoman Empire, education buildings have been an essential part of offical buildings. These buildings has increased their importance and preserved their position as a social life with coming improvements.

From the beginning of fall of the Ottoman Empire until the first years of the Republic, First National Architecture continued its effect and in this period a lot of buildings were built. When we examine Aydın Republic School, in the first part, the aim, the scope and the method of the study, in the second part the factors which form the urban structure of Aydın, in the third part physical and historical development of Aydın have been explained. In the fourth part, the architectural structure of the education system and buildings of Ottoman Empire and in the fifth part, the education system in the first years of the Republic and architectural structure have been examined.

In the sixth part, the history of Aydın Republic School and the relation of near buildings have been explained by comparing the building with the same term education building, in the seventh part of the study the architectural, structural and constructional analysis of the building has been given. In the eighth part, restitutions which would be basic for the protection have been done. Then the basic theoritical approach for the protection of the building has been defined, and finally, the restoration project has been explained. The aim of this study are preparing conservation studies for Aydın Republic School that can be handled in the future and leaving a document of this building to the next generations.

Keywords: Aydın, Republic era, First National Architecture, education buildings, restoration.

1. GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Amacı

Uygarlık tarihi içinde insanın doğrudan veya doğa ile birlikte yarattığı ve bugün bizim "Kültürel ve Doğal Miras" olarak adlandırdığımız değerlerin korunması, çağımızda insanlığın ortak sorunu olarak kabul edilen ve üzerinde önemle durulan bir olgudur. Bu olgu, tüm dünyada amaçları, yöntemleri ve uygulamaları ile giderek büyümekte ve gelişmektedir. "Koruma" sözcüğü, "geliştirme" ve "değerlendirme" sözcükleriyle bütünleştirilmiş, bu konuda uzmanlık alanları ortaya çıkmış, ölçütler saptanmış, yasal düzenlemeler ve örgütler gerçekleştirilmiştir (Uzsan, 2001).

Bir toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel yönden gelişimi, tarihi süreç içerisinde oluşturduğu mimari yapılardan anlaşılmaktadır. Yapıların oluşturduğu yerleşimler ve çevre dokuları geçmişe ışık tutmakta geleceğe de belge olarak aktarılmaktadır. Günümüze ulaşabilmiş geçmişin tanıklığını yapan bu yapıların araştırılması, belgelenmesi ve korunması özellikle tarihe ve gelecek kuşaklara ışık tutabilmek için gerekmektedir.

Okul, İslamiyet'in başlangıcından beri var olduğu bilinen bir kurumdur. Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle başlayan ekonomik, siyasi ve toplumsal yenilik hareketleri eğitim alanında da etkisini göstermiş ve tüm yurtta eğitim seferberliği başlamıştır. Bu dönemde ükemizde birçok kamu yapısına ihtiyaç duyulmuştur. Eğitim yapıları da ihtiyaç duyulan bu kamu yapıları arasında yer almaktadır.

Aydın Tarihi Kent Dokusu'nun ve özellikle sivil mimarisinin tanıtıldığı, araştırıldığı ve belgelendiği çalışmalar daha önce yapılmıştır. Ancak Kurtuluş Savaşı'ndan büyük zararlar görerek çıkan Aydın'ın, Cumhuriyet'in kurulmasıyla girdiği yeni yapılanmanın sonucu olarak kentte yapılan yapıları inceleyen herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu durum Cumhuriyet'in ilk yıllarında ülkede etkili olan I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle, Aydın'da yapılmış önemli örneklerden biri olan Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin tez konusu olarak seçilmesinde büyük rol oynamıştır. Yapılan bu çalışmanın bir boşluğu dolduracağı ümit edilmektedir.

Bu çalışmayla Osmanlı Devleti'nden günümüze uygulanan eğitim sistemleri ve yapılan eğitim yapıları incelenmiş, Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin ve eşdönem yapılarının tasarım

özellikleri, cephe özellikleri ve yapım teknikleri ayrıntılarıyla irdelenerek, gelecekteki koruma çalışmalarına temel oluşturabilecek bir belgeleme yapılması amaç edinilmiştir.

1.2 Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Tezin kapsamı, tarih içinde birçok kültüre ev sahipliği yapmış bir bölgede bulunan Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin, bilimsel korumanın ilke ve yöntemleri doğrultusunda, koşullardan etkilenip özgünlüğünü daha fazla kaybetmeden belgelenmesini, orijinal halini gösteren restitüsyon çalışmalarının yapılmasını ve yapının özgünlüğünün bozulmaması için koruma, restorasyon ve çağdaş kullanım önerilerinde bulunulmasını içermektedir.

Çalışma sürecinin ilk aşamasında Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Kütüphanesi'nden, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Kütüphanesi'nden, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Kütüphanesi'nden, Adnan Menderes Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nden, Aydın İl Halk Kütüphanesi'nden, Aydın Mimarlar Odası Arşivi'nden, Aydın Belediyesi Arşivi'nden, Kültür Bakanlığı İzmir II No'lu Kurul Arşivi'nden yararlanılarak kaynak araştırmaları yapılmıştır.

Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin bilinçli bir şekilde korunabilmesi için yapının kendisinin ve içinde bulunduğu kentin tarihi araştırılarak bütün verileriyle ortaya koyulmuştur. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin eğitim sistemi ve eğitim kurumlarının mimari analizleri yapılmış, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yeni kurulmakta olan mimari çevrenin etkisi esas alınmıştır. Yapılar üzerinde o dönemin sosyal, siyasi ve ekonomik izlerinin yanında I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkileri de araştırılmıştır.

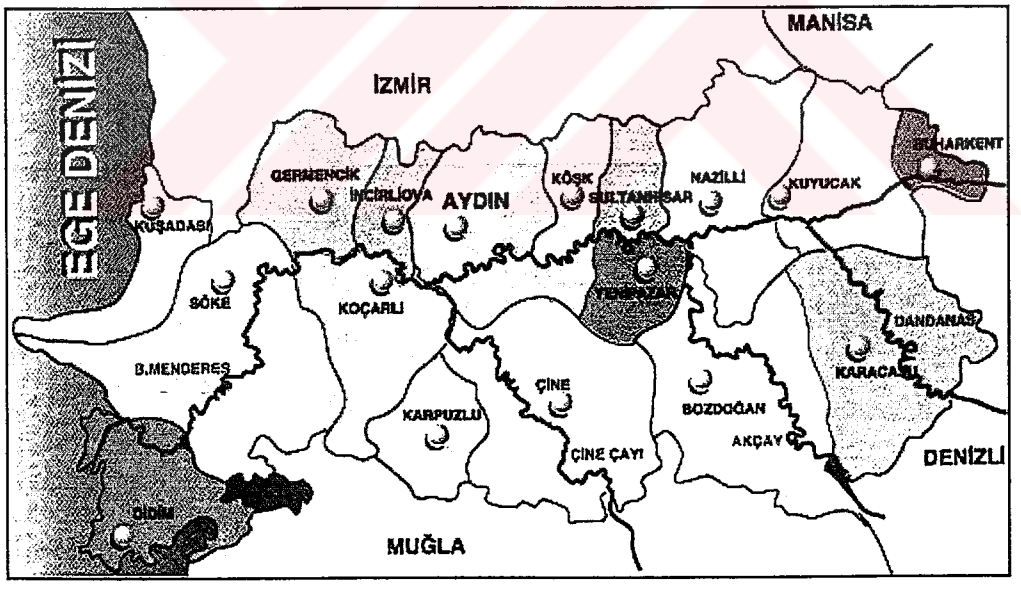
Kaynak araştırmalarından elde edilen bilgiler, kurum ve özel kişilerle yapılan görüşmelerden elde edilen ve yerinde yapılan tespitler, araştırmalar ve ölçümlerle elde edilen bilgiler değerlendirilerek tez kapsamında kullanılmıştır. Yapı, fotoğraflar, çizimler ve yerinde yapılan çalışmalarla belgelenmiş ve tanıtılmıştır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular saptanmış, koruma ve değerlendirme önerileri üzerinde durularak önemli noktalar belirtilmiştir.

2. AYDIN'DA KENTSEL YAPIYI OLUŞTURAN ETKENLER

2.1 Aydın'ın Konumu ve Sınırları

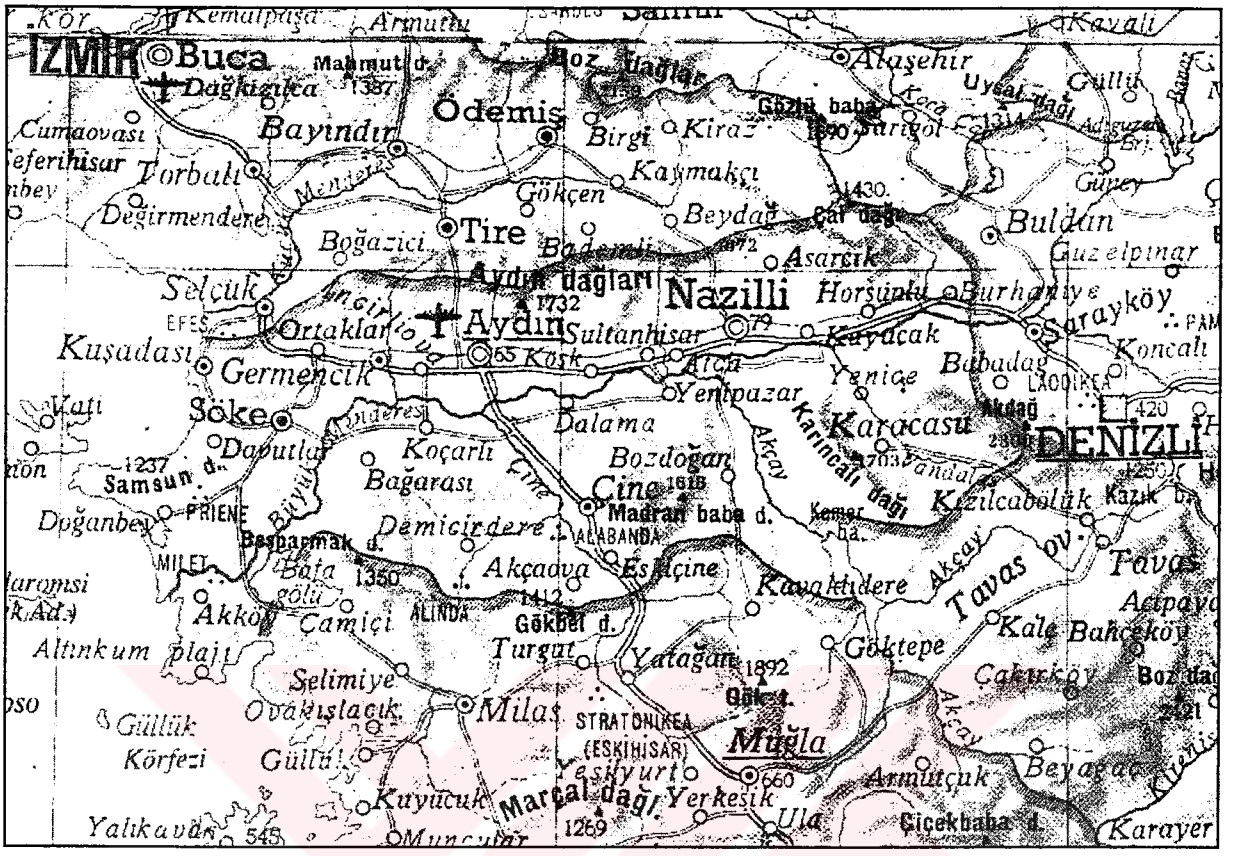
Aydın İli, Türkiye'nin batısında, Ege Bölgesi'nin güneybatı kesiminde, kıyı Ege bölümünde yer almaktadır. İl, kuzeyde İzmir, doğuda Denizli, güneyde Muğla, kuzeydoğuda Manisa ve batıda Ege Denizi ile sınırlıdır (Harita 2.1). İl'in toprakları 37° 30' ve 38° 03' kuzey enlemleri ile 27° 00' ve 28° 57' doğu boylamları arasındadır. Aydın İli 8007 km^2'lik yüz ölçümüyle Türkiye topraklarının %1'ini kaplamaktadır.

Coğrafi konumu ve ulaşım ağındaki yeri açısından, yüzyıllardan beri Aydın toprakları önemli bir yerde bulunmaktadır. İlk çağlardan günümüze dek Aydın İli ulaşım ağında birleştirici bir nokta olmuştur. İlk çağda Asya'dan gelen yollar, Büyük Menderes Vadisi boyunca ilerler ve Karia Bölgesi'nden gelen yollarla Aydın İli'nde birleşerek, liman şehirleri olan Efes ve Milet'te son bulurdu. Bu yol üzerinde olmasından dolayı kent ticari açıdan ilerlemiştir (Ertem, 2000).

Harita 2.1 Aydın'ın konumu [3]

2.2 Aydın'ın Coğrafi Özellikleri ve Topografyası

Harita 2.2 Aydın'ın coğrafi özellikleri [3]

Bu bölümde incelenecek olan Aydın İli'nin dağları, ovaları, yaylaları, akarsuları ve gölleri Harita 2.2'de görülmektedir.

Aydın'ın %63'ü dağlık alanlardan oluşur (Akdoğan, 1992). Bu dağ topluluğunu Menderes Nehri iki bölüme ayırmaktadır. Menderes Nehri'nin kuzeyinde kalan dağlar Aydın Dağları'dır. Büyük Menderes ve Küçük Menderes çöküntü alanlarını birbirinden ayıran Aydın Dağları, Samson Dağları ile birleşerek, Sisam Adası karşısında Ege Denizi'ne ulaşır. Menderes Nehri'nin güneyinde kalan dağlar ise Toroslar'ın uzantısı biçimindedir ve Aydın Dağları kadar düzenli bir sıra oluşturmazlar.

İl topraklarının %21'ini ovalar ve düzlük alanlar kaplamaktadır (Ertem, 2000). Tektonik hareketler sonucu çökerek oluşan Büyük Menderes Ovası, Batı Anadolu'nun en geniş ovasıdır. Büyük Menderes Ovası'ndan sonra İl'in ikinci büyük ovası Çine Ovası'dır ve tarihsel süreç içinde Çine Çayı'nın sürükleyerek getirdiği alüvyal birikintilerle oluşmuştur.

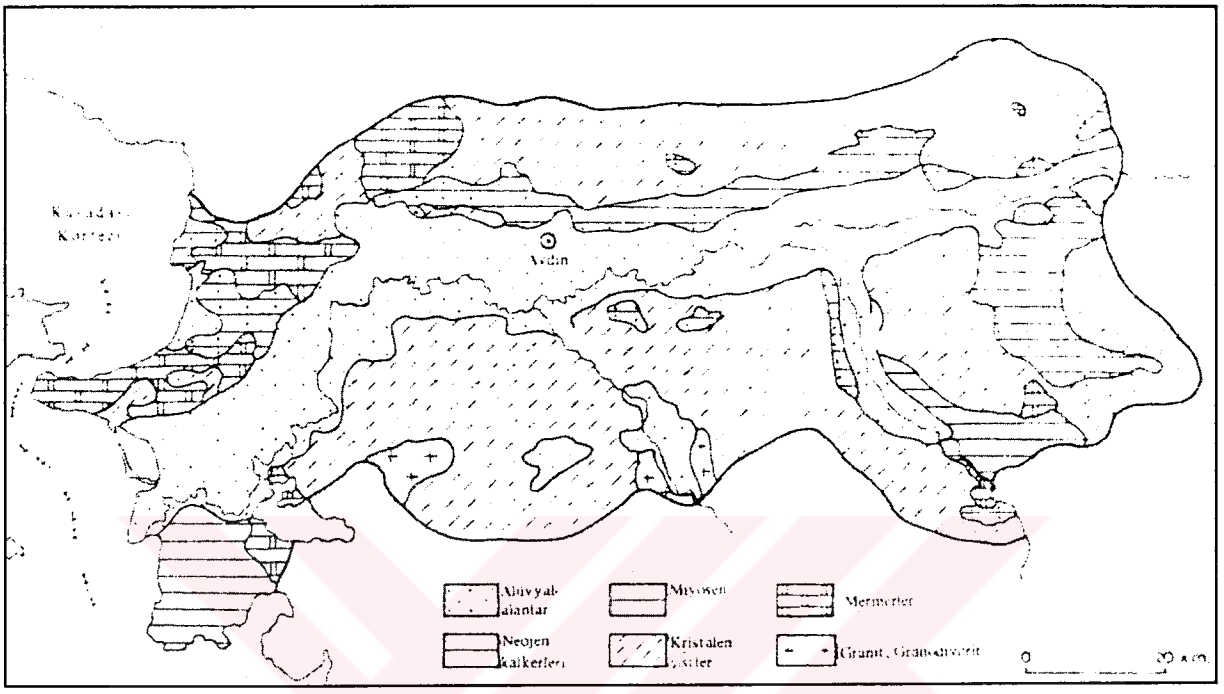
Aydın İli'nin en büyük vadisi İl toprakları ortasında batı-doğu doğrultusunda uzanan Büyük Menderes Vadisi'dir. Bunun yanında Menderes Nehri'ne dökülen 50 kadar akarsuyun oluşturduğu vadiler de vardır. Bu vadilerin en önemlileri; Dandalas, Akçay ve Çine Çayı Vadileri'dir (Ertem, 2000).

Aydın İli'nde geniş alanlar kaplayan platolar yoktur. Ancak dağlar üzerinde derelerle yarılmış, plato özelliklerini yansıtan küçük düzlükler ve yaylalar bulunmaktadır. Bu yaylalardan biri Aydın Tarihi Tralleis Kenti Harabeleri'nin bulunduğu Tralleis Yaylası'dır. Aydın Kent Merkezi'nin kuzeyinde, kent merkezine 1 km uzaklıkta bulunan yayla, I. derece arkeolojik sit alanıdır. Kentin diğer yaylaları özellikle hayvancılık yapmak için kullanılan Madran, Hacıoğlu ve Kaplan Yaylaları ile, halkın yazlık yeri olarak yararlandığı Paşa Yaylası, Karacasu Yaylası ve Sarıova'dır.

Aydın'ın en önemli akarsuyu, İl'de doğudan batıya doğru 170 km. boyunca akan Büyük Menderes Nehri'dir. Nehre, akışı boyunca kuzeyden ve güneyden birçok çay ve dere katılır. Bunlardan en büyükleri Dandalas Çayı, Akçay ve Çine Çayı'dır. İl'in en önemli gölü, Söke ilçesinin güneyine düşen ve Kocaorman ile Beşparmak Dağları arasında kalan Bafa Gölü'dür. Hem Aydın, hem de Muğla il sınırları içerisinde bulunan Bafa Gölü'nün, 65 km^2'lik yüzölçümünün 26 km^2'lik kısmı Aydın İl sınırları içinde bulunmaktadır.

Büyük Menderes Nehri, akışı boyunca yığdığı birikintilerinin nehir yatağını sığlaştırması nedeniyle çok sayıda kıvrımlar oluşturarak akmaktadır. Menderes terimi, Büyük Menderes Nehri'nin bu özelliğinden kaynaklanmaktadır. Tarihte de Maiandros olarak adlandırılan Büyük Menderes Nehri'nin sürüklediği alüvyonlarla, geçmişte Latmos Körfezi olarak adlandırılan körfezin kıyı çizgisi değişmiş ve bu durum Harita 2.3'te görüldüğü gibi Bafa Gölü'nün oluşmasına neden olmuştur (Ertem, 2000).

da, çakıllı, kumlu ve killi olan bu alüvyal bölgelere örnek gösterilebilir. Menderes Ovası, çok kırıklı bir tektonik yapıda olup, iki yanı faylarla sınırlandırılmış bir çöküntü alanıdır. Faylar aktif yapıda olduğundan Aydın İli genel olarak I. derece deprem bölgesidir. Aydın ve ilçelerinin morfolojik durumunu gösteren harita Harita 2.4'te görülmektedir.

Harita 2.4 Aydın İli morfoloji haritası (Yurt Ans., 1982)

Aydın I. derece deprem bölgesi olduğundan, bu bölgede geçmişten günümüze birçok deprem meydana gelmiştir. Bilinen ilk depremler M.Ö. 26 ve M.S. 17 tarihlerinde meydana gelmiş, can ve mal kaybına neden olmuştur. 23 Şubat 1653 Depremi'nde de yaklaşık 3000 kişi ölmüş ve Aydın'ın yerleşim yerleri çok büyük hasar görmüştür. Bölgede yıkıcı etki gösteren son deprem 1895 Depremi'dir. 1895'ten günümüze kadar bölgede birçok deprem meydana gelmiştir ancak bu depremlerin hiçbiri can ve mal kaybına neden olmamıştır.

Yer altı zenginlikleri bakımından Aydın İli'nde linyit kömürü en önemli madendir. Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü'nce yapılan çalışmalar sonucunda Aydın Yöresi'nde, Merkez İlçe ve Kuyucak'ta linyit kömürü, Germencik'te zımpara, cıva, dolomit, kuvarsit, kristal kuvars, Bozdoğan'da zımpara, cıva, grafit, kristal kuvars, Söke'de zımpara, linyit kömürü, uranyum, kristal kuvars, Koçarlı'da kireçtaşı, uranyum, kristal kuvars, Çine ve Karacasu'da zımpara, kristal kuvars, Kuşadası'nda zımpara gibi maden yatakları olduğu saptanmıştır. Ayrıca Germencik'te bir jeotermal santral bulunmaktadır (Ertem, 2000).

2.4 Aydın'ın İklimi ve Bitki Örtüsü

Akdeniz İklimi'nin egemen olduğu Aydın İli'nde yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçer. Yağışların mevsimlere göre dağılımı düzensizdir. Yağışlar özellikle kış mevsimi ile ilkbahar ve sonbaharda yoğunlaşır. Kar genel olarak yalnızca yüksek kesimlerde görülmektedir.

Aydın'da 26 senelik ortalama sıcaklık 17.7 °C'dir. Mevsimlere göre ortalama sıcaklık ilkbahar aylarında 15.9 °C, yaz aylarında 27.1 °C, sonbahar aylarında 18.5 °C, kış aylarında ise 9.1 °C olarak saptanmıştır (Ertem, 2000).

Yörede dağlar denize dik olarak uzandığından denizden gelen rüzgarlar, iç bölgelere kadar ulaşmakta ve iç kısımlarda ılıman bir hava oluşturmaktadır. İlin kuzeyi ve güneyi dağlık olduğu için, İl sadece batıdan gelen rüzgarlara açıktır ve hakim rüzgar batı-güneybatı yönünden esmektedir.

Aydın İli'nin doğal bitki örtüsünü iklim koşulları belirler. Bölgede Akdeniz İklimi'nin bitki örtüsü, sert yapraklı, kurakçıl karakterdeki bodur makiler görülür. İç kesimlerde 500-600 m. yüksekliğe kadar ulaşabilen maki türleri arasında zeytin ağaçları çoğunluktadır. Zeytin ağaçlarının yanında bölgede kocayemiş, mersin, defne, delice, menengeç, dere boylarında zakkumlar ve bunlar arasında kekik, nane, lavanta çiçeği gibi kokulu bitkiler de vardır.

İl topraklarının %32'si ormanlık alan, %45'i ekili alan, %5'i çayır-mera ve %18'i elverişsiz alandır (Yurt Ans., 1982). Kestane, dişbudak, ıhlamur, meşe, sedir ağacı ve çeşitli çam ağaçlarının oluşturduğu ormanların beşte biri üretime elverişli koru ormanıdır.

Aydın topraklarının %45'ini oluşturan ekili alanlar içinde zeytinlikler, turunçgiller, incirlikler, üzüm bağları ve bahçeler büyük alanlar kaplar. Bunların yanında pamuk tarımı da önemlidir. Genellikle Büyük Menderes Ovası'nda yapılan pamuk ekimi, ovadan uzaklaşıp kıraç topraklara doğru gidildikçe yerini tütün ve tahıl ekimine bırakır.

Tarım alanları dışında kalan alanlar hayvancılığa elverişli alanlardır. Toprak kullanımı açısından %5'lik alan kaplayan çayır ve meralar hayvancılık için kullanılmaktadır. Hayvancılık İl'de tarım üretimi kadar önemli bir yer tutmaz. Tarıma elverişli alanların fazla oluşu, hayvancılığı gittikçe gerileyen bir duruma getirmiştir (Ertem, 2000).

2.5 Aydın'ın Sosyolojik ve Demografik Yapısı

Aydın İli geçmişten günümüze kadar birçok medeniyete yurt olmuştur. Bu tarihi süreç içerisinde şehrin nüfusu, zaman zaman meydana gelen istilalar, depremler ve göçler nedeniyle artmış veya azalmıştır. Aydın Kent Merkezi'nin Cumhuriyet'in ilanına kadar olan nüfus gelişimi Çizelge 2.1'de görülmektedir.

Çizelge 2.1 Aydın Kent Merkezi genel nüfus gelişimi (Ertem, 2000)

Tarih	Nüfus
M.S. 950	36.000
1816	30.000
1826	60.000
XIX. yüzyıl ortası	60.000
XX. yüzyıl sonu	36.250
XX. yüzyıl başı	40.000
1888	34.341
1890	20.577
1900	31.376
1908	40.000
1914	35.000
1922	16.000

Aydın yüzyıllardır farklı kültürleri barındırdığı için, farklı kültürdeki, farklı inançtaki ve farklı ırktaki insanların vatanı olmuştur. Ancak insanlar arasındaki bu farklılıklar, onların aynı zaman diliminde, aynı yerde beraber yaşamalarına engel olamamıştır. Çizelge 2.2'de Aydın Kenti'nde yaşayan etnik grupların nüfusu görülmektedir. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra etnik gruplar şehri terk etmiştir. Bununla birlikte savaşta ölenler de olduğu için şehrin nüfusu oldukça azalmıştır.

Aydın Kent Nüfusu 1999 nüfus sayımına göre 107.011'dir. Aydın İli'nin nüfus artışı 1927'den bu yana Türkiye ortalamasının altındadır. Ülke nüfusu %86 artarken, Aydın nüfusu %55 artmaktadır. 1990'da Aydın nüfus yoğunluğu açısından Türkiye genelinde 34. sıradadır. Aydın Kent Merkezi'nin, Aydın İli'nin toplam nüfusu içindeki payı %34, Türkiye toplam nüfusu içindeki payı %0.19'dur. 1990 Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre İl Merkezi'nde çalışanların oranı %29.82'dir. Bunun yanında çalışan nüfusun, tüm nüfusa oranı %49.21'dir (Ertem, 2000)

Çizelge 2.2 Aydın ili etnik nüfus tablosu (Ertem, 2000)

	Tarih	Müslüman	Hristiyan	Musevi	Ermeni	Toplam
Aydın Vilayeti	1891 XIX. yüzyıl ortası XIX. yüzyıl sonu 1912	1.118.496 1.100.000 1.100.000 1.239.792	197.410 150.000 266.000 -	22.243 150.000 23.000 35.784	13.940 - 15.000 298.899	1.352.119 1.251.629 1.404.000 1.594.849
Aydın Sancağı	1389 1890 XIX. yüzyıl sonu 1908	173.113 188.731 185.898 215.430	20.990 16.335 11.021 26.943	20.990 2.101 2.024 2.839	- 624 634 -	194.103 207.791 205.577 245.214
Aydın Kazası	1890 1893	56.578 62.214	5.711 5.643	1.890 1.895	114 256	64.293 70.146
Güzelhisar	1831	11.252	1.044	370	64	12.730

Aydın İl Merkezi'nde yaşam tarzı moderndir. Ancak kırsal kesimde yerel giyim ve konuşma tarzı varlığını sürdürmekte, evlenme ve cenaze merasimi örf ve adetlere göre yapılmaktadır. Ayrıca kırsal kesimde görülen ataerkil büyük aile yapısına kent merkezinde de rastlamak mümkündür.

Aydın'da nüfus yoğunluğunu etkileyen en önemli unsur göç hareketleridir. 1945'ten itibaren göç almaya başlayan şehir, 1950'lerin ortalarından itibaren de büyük şehirlere göç vermeye başlamıştır. Şehir, aile reisi bazında göç verdiğinden doğurganlık azalmış ve buna bağlı olarak da nüfus artış hızı düşmüştür.

Bilindiği gibi Aydın'da en önemli geçim kaynağı tarımdır. Kentsel gelişme sonucu, kamu ve özel kuruluşlarda çalışan insan sayısı arttığından, tarım işlerinde çalışan insan sayısı da azalmıştır. Bu da Aydın'ın göç almasının en önemli nedenlerinden birini oluşturmuştur. Aydın, tarımsal faaliyetlerin yoğunluğu nedeniyle özellikle yaz aylarında mevsimlik işçi göçü almaktadır. 1990 nüfus sayımına göre göç edenlerin %38.3'ünün Denizli, Konya, Afyon, İzmir ve Muğla'dan olduğu görülmektedir. Kent ayrıca Ağrı, Bitlis, Şanlıurfa, Siirt, Muş, Erzurum ve Kars'tan da göç almaktadır.

İl'in nüfusunun artmasını sağlayan önemli nedenlerden biri de İl sınırları içinde bulunan turistik merkezlerdeki yapılanma, yeni iş sahalarının açılması, hizmet sektöründeki eleman ihtiyacı ile tatil ve dinlenme amacı ile gelenlerin bir kısmının İl'de yerleşmesidir (Akdoğan, 1992).

Okuma-yazma oranının yüksek olduğu Aydın'da yeterli sayıda ilköğretim okulu, normal lise ve meslek lisesi bulunmaktadır. 1992 yılında Adnan Menderes Üniversitesi'nin kurulmasından sonra, şehirde öğrenci nüfusu artmış, sosyal ve ekonomik yönden hareketlenmeler olmuştur.

2.6 Aydın'ın Ekonomik Yapısı

Antik Çağ'da Aydın, doğu-batı yönünde ticarette önemli bir yol güzergahı olarak kullanılmaktaydı. Bu dönemde Büyük Menderes Vadisi, tarım ve dokuma ürünleri ile önem kazanmış, kıtalararası ticaretin ana hattı olmuştur. Deniz ticaretinin ilerlemesiyle, Efes ve Milet önemli liman şehirleri konumuna gelmiş ve böylece Asya-Avrupa ticareti artmıştır. Milet ve Efes Şehirleri'nden başlayan bu önemli ticaret yolu, Tralleis ve Nyssa Şehirleri üzerinden doğuya doğru ilerliyordu (Ertem, 2000). Efes ve Milet gibi önemli liman şehirlerinin yanısıra Tralleis de M.Ö. 3000'de, hanları, ticarethaneleri, depoları ve kervansarayları olan Efes ve Milet Limanları'na gidecek mallarla, gelen malların depolandığı kalabalık bir şehirdi.

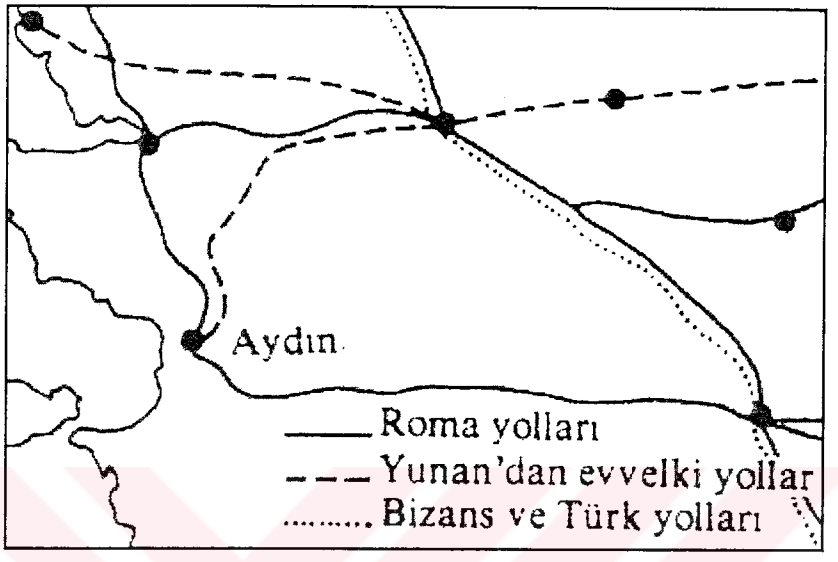
M.S. 1. ve 2. yüzyıllarda, Batı Anadolu'nun Roma egemenliğine girmesi ve ekonominin gelişmesiyle Efes ve Milet önemini daha da arttırmıştır. Bu dönemde bölgede, iç kesimlerde tahıl ekimi yapılmış, bununla birlikte üzüm, incir, zeytin, portakal ve limon da yetiştirilmiştir. Üretimin artması Tralleis'ten geçen yolu canlandırmıştır. Bunun sonucu olarak Tralleis, liman şehirleri ile iç bölgeler arasında önemli bir transit mevkii olmuştur (Çoruh, 1961).

Roma, bölgede zamanla egemenliğini yitirmiş ve Bizans güçlenmiştir. Böylece ticaret Marmara ve Karadeniz Bölgeleri'ne kaymıştır. Efes ve Milet'in eski önemini yitirmesi nedeniyle Büyük Menderes Vadisi'nde ekonomi ve ticaret gerilemiştir. Bu dönemde bölgede kumaş ve kilim dokumacılığının yaygın olarak yapıldığı bilinmektedir.

X. yüzyılda Latinler, Orta Anadolu'da egemenlik kuran Anadolu Selçuklular'la anlaşarak imtiyaz elde etmişler, ticareti Anadolu'nun orta kesimlerine kadar ilerletmişlerdir. XII. yüzyılda Anadolu Selçuklular ortadan kalkmış, Anadolu'da Türk toplulukları bağımsız beylikler kurmuşlardır. Bu dönemde Aydın'da kurulan Aydınoğulları Beyliği yetiştirdiği mısır, pirinç, üzüm ve sebzenin dışında pamuk, keten, yün, halı, kilim, deri, kumaş, şap ve maden gibi çeşitli maddeleri ihraç etmiştir.

XIV. ve XV. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin gelişmesi Bizans-Latin-Türk ticaretini engellemiştir. Osmanlı Devleti ticari yönetime el koymuş, XVI. yüzyıldan başlayarak Latinler'e tanınan imtiyazlar İngiliz, Fransız ve Hollandalılar'a da tanınmıştır. Bu yüzyıllarda Avrupa'da ticaret ve sömürgecilik gelişmiştir. Buna karşılık Osmanlı Devleti ticareti, iç ticaretin yeterli oranda yapılamaması ve kaçak yollardan yapılan ticaret nedeniyle Avrupa'nın

yoğun mal talebine rağmen gerilemiştir. XVII. yüzyıl ortalarında halkın refah seviyesi oldukça düşmüş ve işsizlik artmıştır. Menderes Vadisi'ndeki ticaret yolları zamanla iç ticaret amacıyla kullanılmaya, bu bölgede yetişen ürünler iç pazarda da satılmaya başlamıştır (Ertem, 2000). Harita 2.5'te tarih boyunca değişik dönemlerde Menderes Vadisi'nden geçen çeşitli ticaret yoları görülmektedir.

Harita 2.5 Yunan, Roma, Bizans ve Türk dönemlerinde Aydın'dan geçen çeşitli yollar (Yurt Ans., 1982)

XVII. yüzyılda Aydın'ı anlatan Evliya Çelebi, Aydın'da 70 adet boyahane olduğundan, Denizli ve çevresinden gelen bezlerin bu boyahanelerde üretilen boyalarla boyandığından, ayrıca 200 adet boyacı tokmağı vurulan dükkan olduğundan bahsetmektedir. Bunun yanında bölgenin bolluk memleketi olduğunu, helvacıların çok meşhur olduğunu ve yörede 57 adet helvacı dükkanı bulunduğunu yazmıştır (Zillioğlu, 1971).

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti ticari kalkınma yaşamış, bu kalkınmanın sonucunda İzmir, liman şehri olarak ön plana çıkmıştır. İzmir ekonomik kaynaklarını Gediz, Büyük Menderes ve Küçük Menderes Ovaları'ndan sağlamıştır. Ovalarda yetiştirilen ürünler dışında pamuk, tütün, kök boyası ve kuru üzüm üretimi arttırılarak, bu ürünler yurtdışına ithal edilmeye başlamıştır. Aydın Güzelhisar'daki bu ekonomik canlılığın getirdiği hanlardaki hareketlilik Resim 2.1'deki Thomas Allom'un S. Lacey gravüründe görülmektedir (Ertem, 2000).

Resim 2.1 Aydın'da bir kervansaray (Ertem, 2000)

XIX. yüzyılda bu yörede ekilen toprağın %17'sini üzüm bağları kaplamaktaydı. O dönemde bu bağlardan elde edilen ürün Osmanlı Devleti genelinde elde edilen üzümlerin 1/3'ünü oluşturmaktaydı (Yavuz, 1986). Böylece üretimdeki canlılık vergi gelirlerinin artmasına neden olmuş ve Aydın, Osmanlı Devleti gelirlerinin %15'ini karşılamıştır. İzmir-Aydın demiryolunun yapılmasından sonra tarımsal üretimin artmasıyla birlikte tarıma dayalı sanayi kuruluşlarının kurulması, ekonominin daha da gelişmesinde etkili olmuştur.

1890 Aydın Vilayet Salnamesi'ne göre; Aydın Sancağı'nda 104 yağhane, 10 sabunhane, 509 değirmen, 210 un fabrikası, 188 fırın, 107 han, 286 mağaza, 44.345 dükkan, 35 kiremithane, 2 otel, 52 meyhane, 5 mumhane, 15 tren istasyonu, 6 telgrafhane, 5 hastane ve 1 kütüphane bulunmaktadır (Yurt Ans., 1982). Aynı salnameden Cumhuriyet'in ilanına kadar ticaretin büyük çoğunluğunun yabancı firma acentalarının ve azınlıkların elinde olduğu anlaşılmaktadır. Aydın merkezde İngiliz Haç Kinsın'ın meyankökü fabrikası, Miss Lorm'un zeytinyağı fabrikası, Asnasu Kukule'nin pamuk fabrikası ve Mergeryan'ın pamuk fabrikası olduğundan bahsedilmektedir (Ertem, 2000).

Yıllardır birçok han ve çarşının bulunduğu şehir, Kurtuluş Savaşı'ndan kaçan Rumlar tarafından yakılıp yıkılmış, 7-8 Haziran 1919 gecesi Sipahi Çarşısı'nda çıkan yangında 300

dükkan yanmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra 1927 sanayi sayımında Aydın'da 1282 işletme saptanmıştır. Bu dönemde Aydın'daki imalathaneler iç tüketime yönelik, tarım ürünleri işleyen gıda, dokuma, sabun ve tarım araçları üretimi yapmaktaydılar. Bu 1282 işletmenin %46'sı tarım, %14'ü dokuma, %13'ü de makine imalat sanayisinde faaliyet gösteriyordu (Yurt Ans., 1982).

1929-1931 Dünya Ekonomik Krizi, Türkiye'de sanayileşmeyi durdurmuştur. 1937'de Nazilli'de kurulan Basma Fabrikası Aydın sanayisinin temelini oluşturmuştur. Bununyanında incir, pamuk, zeytin gibi tarım ürünleri işleyen imalat sanayisi gelişmiş, çırçır fabrikası ve pamuk prese fabrikalarının sayısı artmıştır. 1980'lerde Aydın'da açılan Tariş Pamuk Kombinası ve Tekstil Fabrikası halkın tarımın yanında, sanayi ve ticaret alanında da çalışmasına olanak tanımıştır.

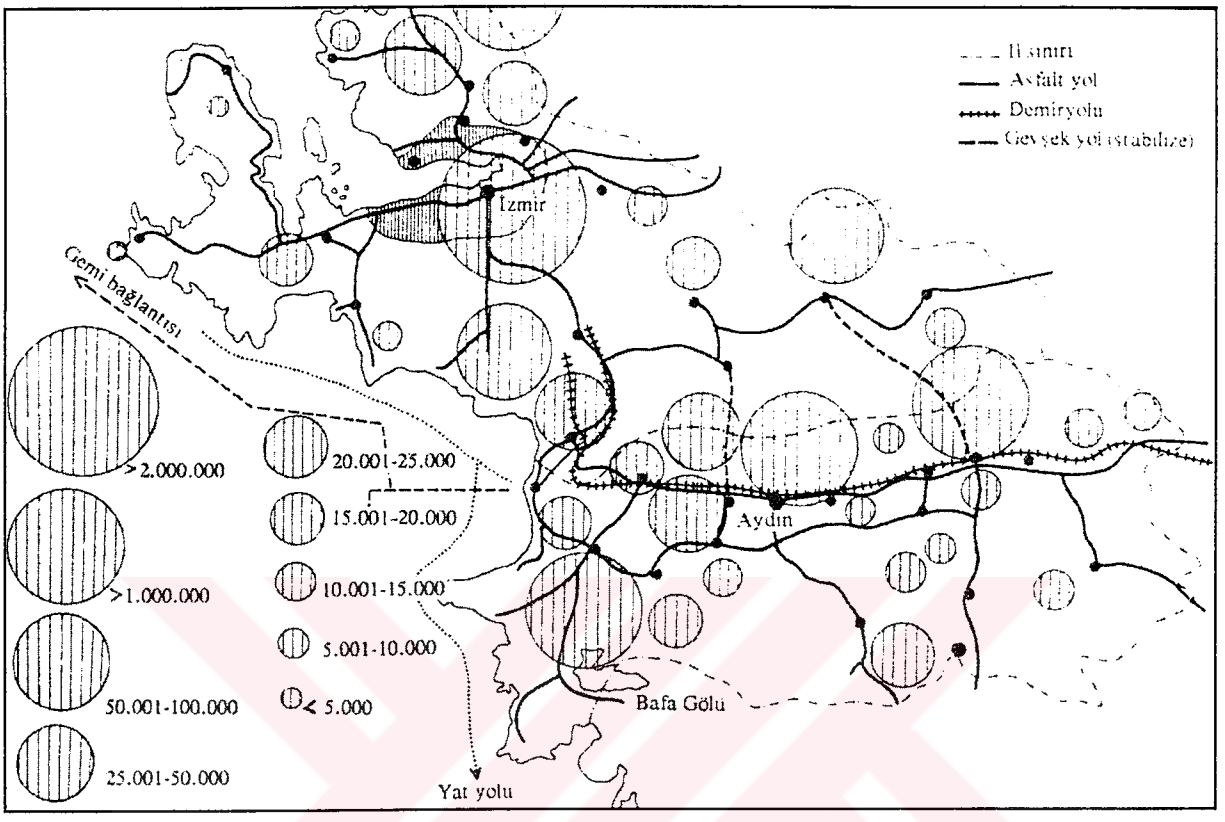
Kent içinde dağınık olarak yerleşmiş küçük sanayi işleri için 1960'larda Büyük Sanayi kurulmuştur. Günümüzde ise Organize Sanayi Bölgesi ve II. Sanayi Çarşısı hizmet vermektedir (Ertem, 2000). Aydın'da ticaret, tarıma dayalı yaşam, çalışma tarzı ve İl'in sanayi merkezi olan İzmir ile Denizli İlleri'ne yakın olması nedeniyle gelişme gösterememiştir.

2.7 Aydın'ın Ulaşımı

Aydın İlkçağ'dan beri önemli yolların kesiştiği bir İl'dir. Asya'dan gelen yollar, İç Anadolu ve Göller Yöresi'ni geçerek, Büyük Menderes Vadisi boyunca uzanıp, Efes ve Milet Limanları'nda son buluyordu. Eski dönemlerde ulaşım develer, iki tekerlekli öküz ve manda arabaları ile yapılmaktaydı.

XIX. yüzyıl ortalarında, Anadolu'da ilk kez Aydın'a çağın yepyeni ulaşım hizmeti olan demiryolu getirildi. Asırlar boyu İzmir; gerisindeki Büyük Menderes, Küçük Menderes ve Gediz Ovaları'nın ihracat merkeziydi. Bu ovaların çok değerli ürünleri vardı. Batı Anadolu ovalarında yetişen bu ürünlerin İzmir'e taşınmasından büyük kazanç elde edeceğini düşünen bir İngiliz Şirketi, 1855 yılında Osmanlı yönetimine başvurarak demiryolu döşeme hakkını istediler. Demiryolunun yapılmasıyla ayrıca dışarıdan getirilecek malların iç kesimlere ulaştırılması kolaylaşacaktı. Osmanlı Devleti, dört yıl içinde 70 km. hat döşemesine karşılık %6 kar garantisi ile 1856 yılında gerekli izni verdi. Bu İngiliz Şirketi demiryolu döşeme hakkını başka bir İngiliz Şirketi'ne devretti. Yeni şirket, ilk 70 km.'yi 1861 yılında, tamamın

ise 7 Haziran 1866'da bitirdi ve demiryolu aynı yıl hizmete açıldı. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, yabancıların kurup işlettikleri şirketlerin, I. Beş Yıllık Plan'ın uygulandığı 1933 ve 1938 yılları arasında işletme haklarına son verildi (Akdoğan, 1992).

Harita 2.6 Aydın ulaşım haritası (Yurt Ans.,1982)

Günümüzde Aydın İli'nin üç önemli ulaşım kanalı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi İzmir-Afyon-Ankara doğrultusunu izleyen demiryoludur. İkincisi Aydın-Denizli Karayolu'dur. Bu karayolu eski demiryolu güzergahında olup Aydın Kent Merkezi'nden geçmektedir. Üçüncü önemli ulaşım kanalı da, Aydın-İzmir otoyoludur. 2000 yılında hizmete açılan Aydın-İzmir otoyolu, Aydın İli'ni ulaşımda bir merkez durumuna getirmiştir (Harita 2.6).

3. AYDIN KENTİ FİZİKSEL VE TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

3.1 Aydın Adının Kaynağı

Aydın İli tarih boyunca birçok değişik isimle anılmıştır. Kentin bilinen ilk adları Anthera ve Erymna'dır. M.Ö. XII. yüzyılda şehir, Traklar tarafından ele geçirildi ve yeniden yapıldı. Bundan sonra mamur, çiçekli ve kuvvetli anlamında Tralleis adını aldı. Büyük İskender'in ölümünden sonra Seleukos Krallığı'nın eline geçen kentin adı Seleukeia oldu (Rayet ve Thomas, 1997).

M.Ö. 27'de, Romalılar Dönemi'nde bölgede büyük bir deprem olmuş ve İmparator Augustus'un kente yaptığı büyük para yardımından dolayı, kente Kaisarera (İmparatorun Şehri) adı verilmiştir (Atik, 1996). Ancak bu ad M.S. 1. yüzyılın sonuna kadar kullanılmış, kent daha sonra yeniden Tralleis adını almıştır.

Bizans egemenliğine girdikten sonra Andropolis olarak anılan kent, Selçuklular Dönemi'nde uç beyi Emir Menteş Bey tarafından 1280-1282 tarihlerinde ele geçirilmiştir. Bu tarihten sonra kente, korunaklı ve güzel olduğu için Güzelhisar denildi. Aydınoğulları Beyliği'nin kurucusu Aydınoğlu Mehmet Bey yöreye 1308'de hakim olunca yöre Aydın Eli, kent de Aydın Güzelhisarı olarak anıldı.

XV. ve XVI. yüzyıllarda Osmanlı Kütük Defterleri'nde Aydın, "Kaza-i Güzelhisar der Liva-i Aydın", "Nefs-i Güzelhisar der Liva-i Aydın" (İlçe merkezi Güzelhisar, vilayet Aydın) olarak geçmektedir. Bu defterlerde "Aydın Eli" deyimi de yer almaktadır. XIX. yüzyıla kadar Aydın Eyaleti'nin merkezi Güzelhisar'dır. 1850'de Aydın Eyaleti'nin merkezi İzmir'e nakledilmiş, bu tarihten sonra kent Aydın adını almıştır (Akdoğan, 1992).

3.2 Yazılı Tarih Öncesi Dönem

Batı Anadolu'nun genelinde yapılan kazılarda şimdiye kadar en fazla Geç Kalkolitik Dönem'le ilgili verilere ulaşılmıştır. Bu dönemde diğer bölgelerde olduğu gibi Aydın'da da nüfusun hareketliliği nedeniyle belli bir kültür yapısı ortaya çıkmamıştır. Daha sonraki dönemde hayvanların evcilleştirilmesi ve barınakların gelişmesiyle birlikte toplumsal yaşam da gelişmiş ve yerleşik hayata geçilmiştir. Yani M.Ö. 5000 yılındaki köy kültürü, M.Ö. 3000 yılında şehir devletleri kültürüne dönüşmüştür.

Aydın iklimi ve verimli toprakları nedeniyle yerleşik hayata elverişli olduğundan şehirde yoğun bir kültür gelişimi görülmüş ve yeni kültür katları geldikçe eskileri kaybolmuştur (Yurt Ans., 1982). Anadolu'yla ilgili ilk yazılı bilgileri günümüze ulaştıran Kayseri-Kültepe'de bulunan Asur Ticaret Arşivi'ne göre Hititler'e bağlı bazı topluluklar Hititler'in baskısıyla önce adalara, oradan da Anadolu'nun batı kıyılarına gelmişler ve bu bölgede kıyı kolonilerini kurmuşlardır. Ancak bu Hitit boylarının Anadolu ve çevresindeki hareketlilikleri ve kültürlerine ilişkin kesin bilgiler yoktur.

Aiol ve İon gibi Hitit boylarının Batı Anadolu kıyılarına yerleşmeleri sırasında bu bölgede Leleg ve Kar adı verilen uluslar oturuyordu. Karlar, Milet ve Samsun Dağı eteği ve Büyük Menderes kıyılarına yerleşmişlerdir. Bunlar, Eskiçağ yazarlarının bu bölgede oturduklarını yazdıkları, bilinen ilk topluluklardır (Akdoğan, 1992). Hititler Dönemi'nde Anadolu bir merkez etrafında birleştirilmek istenmişse de bu başarılamamıştır. Bu dönemde güçlü, merkeziyetçi bir sistemin sıkıntısı çekilmiştir.

Hititler'in M.Ö. 1200'lerde yıkılmasından sonra değişik topluluklar Aydın'a yerleşmiştir. Bunlar Yunan Yarımadası'ndaki Dor İstilaları'ndan etkilenerek Trakya'dan Boğazlar yoluyla gelen Lidyalılar, Frigler ve adalar yoluyla güneybatıdan gelen Karyalılar'dır (Yurt Ans., 1982).

3.3 Yazılı Tarih Dönemine Geçiş

M.Ö. 1200'de Hititler'i yıkan Frigler, Anadolu'da ilk büyük devleti kurmuşlardır. Frigler zamanla imparatorluk haline gelmiş ve Batı Anadolu'ya da hakim olmuşlardır. Frigler'in Aydın İl sınırları içinde herhangi bir yerleşimi tespit edilememiştir.

Batı Anadolu daha sonra İonlar'ın hakimiyeti altına girmiştir. İonlar, Gediz ve Büyük Menderes Ovaları'nda bazı şehirler kurmuşlardır. Bu şehirlerin en önemlisi Milet'tir ve İonlar kurdukları bu şehirlerde yerli halkla kaynaşmışlardır. Daha sonra bu şehirleri hakimiyetleri altına alan Lidyalılar Anadolu içlerine kadar ticaretlerini ilerleterek, Karadeniz Kolonileri'ni kurdular.

M.Ö. 546'da Lidya Kralı Krezüs, Pers Kralı Kyros ile yaptığı savaşı kaybetti ve böylece eski İon Şehirleri Pers Krallığı'na bağlandı. Ancak Persler'in kötü davranışları koloniler ile

şehirlerin bağlarını kopardı. M.Ö. 500'de karışıklıklar başladı ve şehirlerin halkları Mezopotamya'ya sürüldü. Geriye kalanlar da köle yapıldı (Akdoğan, 1992).

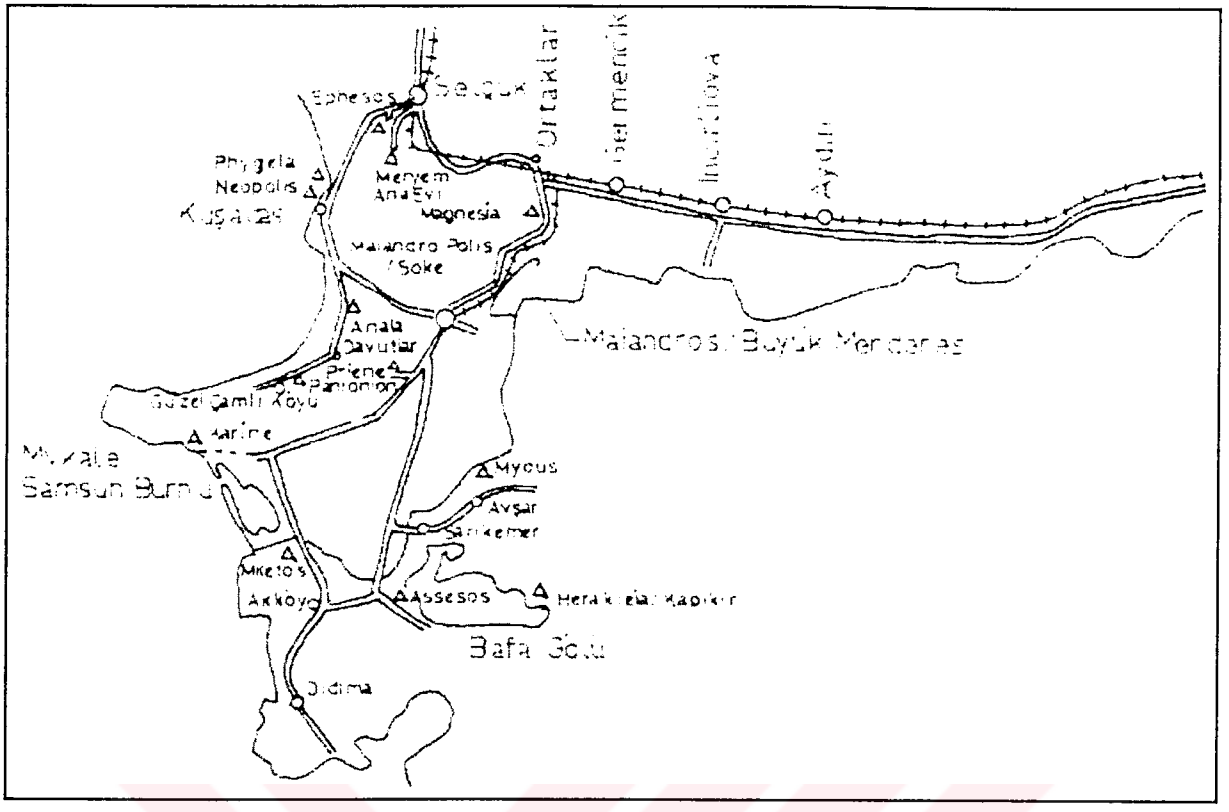
Aydın'ın 1 km. batısında, Yunanistan'ın Peleoponnes Yarımadası'ndan gelen Argoslular ve İllirya'dan gelen Traklar tarafından Tralleis'in kurulmasıyla, Aydın Kent Merkezi'nin bilinen tarihi gelişimi başlamıştır (Rayet ve Thomas, 1997). Tralleis'e ait ilk bilgiler M.Ö. 400'de şehrin Sportalı General Thibron tarafından kuşatılmasıyla başlar. Ancak bu kuşatma başarısız olmuştur.

Daha sonraki dönemde Persler'in M.Ö. 334'te Büyük İskender'e yenilmesiyle bölge Makedonya İmparatorluğu'nun hakimiyetine girdi. Büyük İskender Tralleis'i seferleri için bir üs olarak kullanmıştır. M.Ö. 301'de Antigonus'un ölümünden sonra kent Lysimachos ve M.Ö. 281'de Seleukoslar'ın eline geçer. Onların egemenliği altında Antiochia ve Seleukeia adını alır. Aynı kentin iki kraldan sonra neden hem Seleukeia, hem de Antiochia olarak anıldığına dair kanıt yoktur (Ertem, 2000).

Tralleis, Seleukoslar'ın idaresi altında Yunanlılar'la olan yoğun ticari ilişkiler nedeniyle, kültürel ve ekonomik alanda oldukça gelişmiştir. M.Ö. 190'da Seleukoslar'ın Kralı Antiochas, Magnesia Savaşı'nda Romalılar'a yenildi. Bu savaşın sonunda M.Ö. 188'de yapılan Apameia Barışı'ndan sonra Tralleis, Romalılar tarafından Bergama Kralı II. Eumenes'e hediye edilmiştir. Bergama Kralları barıştan yana oldukları için şehir bu dönemde özellikle sanatsal açıdan parlak bir dönem yaşamıştır. M.Ö. 133'te son Bergama Kralı III. Attolus'un vasiyetiyle Krallık Romalılar'a geçmiştir.

3.4 Roma ve Bizans İmparatorluğu Dönemi

Bergama Krallığı Roma egemenliğine girdikten sonra, Tralleis, Milet, Priene, Magnesia, Alabanda ve Alinda kentleri Roma'ya geçti (Harita 3.1). Batı Anadolu'ya hakim olan Romalılar, Asia Minor (Küçük Asya) adıyla bir eyalet kurdular ve Aydın ile çevresini de bu eyalete bağladılar. Roma Dönemi'nde 200 yıl huzur içinde yaşandı. Romalılar valiler atayarak bölgeyi yönetmeye çalıştılar ve kentleri imar ettiler. Bu dönemde Afrodisias (Karacasu) Şehri heykel yapımında ün kazandı. Hristiyanlık'ın ortaya çıkışıyla şehirler oldukça karıştı ve sonuç olarak Hristiyanlık bütün Anadolu'da hızla yayıldı.

Harita 3.1 Aydın'daki bazı antik yerleşimler (Yurt Ans., 1982)

M.Ö. 27'de, Roma İmparatoru Augustus Dönemi'nde, Tralleis çok şiddetli bir depremle sarsılmıştır. İmparator Augustus kente büyük para yardımı yapmış, şehir halkı minnettarlığını göstermek için şehre, Kaisareia (İmparatorun Şehri) adını vermiştir. Nero'ya kadar paralara sadece "Kaisareon" ondan sonra "Kaisareon Trallianikon" yazılmış ve M.S. 1. yüzyılın sonuna doğru geçmişte olduğu gibi sadece "Tralleis" adı kullanılmıştır (Ertem, 2000).

M.S. 395'te Roma İmparatoru Teodüsyus ölmeden önce ülkeyi oğulları Honorius ve Arkadius arasında paylaştırdı. Aydın, Doğu Roma İmparatorluğu'na yani Bizans'a bağlandı. Bizans Dönemi'nde bilindiği gibi dinin devlet yönetiminde çok büyük etkisi olmuştur. Bu dönemde Aydın toprakları, Anadolu Patrikliği'ne bağlı olarak yönetildi. Milet ve Priene başpapazlık oldu (Yurt Ans., 1982).

Tralleis, Roma Çağı'ndaki önemini Bizans Dönemi'nde yavaş yavaş yitirmiştir. Bizans İmparatoru Andronicus Paleologhus, tepedeki kenti, adını da Andronikopolis koyarak, yeniden canlandırmak istediyse de kente yeterli suyu sağlayamadığından halk yeniden tepe eteklerine inmiştir. Yani yerleşim alanları tepeden Menderes Vadisi'ne doğru kaymıştır (Sağdıç, 1998).

1243 Kösedağ Savaşı'nın sonucunda Moğollar, Selçuklu Devleti'nin Anadolu'daki etkisini zayıflatınca yöreler daha serbest kalmıştır. Artık sınır boylarında yaşayanlar uç beyliklerinin etkisine girmiş, Moğollar'ın vergilerinden sıyrılmak isteyenler de bu beyliklere sığınınca, Bizans sınırlarına daha büyük kuvvetler yığılmaya başlamıştır (Yurt Ans., 1982).

Yüzyılın ikinci yarısında Aydın çevresinde Türk baskısı yoğunlaşmıştır. İmparator Mikhael 1269-1278 yıllarında düzenlediği akınlarla Batı Anadolu'yu korumaya çalışmıştır. Ancak 1280'de Menteşe Beyleri'nin kuvvetleri yöreyi ele geçirmeyi başarmıştır. Bizans'tan günümüze kadar bir sanat abidesi olarak kalan İstanbul'daki Ayasofya Kilisesi'ni, Tralleisli Mimar Anthemios ile Miletli Mimar İsidoros yapmıştır (Akdoğan, 1992).

3.5 Selçuklular ve Beylikler Dönemi

1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra, Türkler'in Anadolu'daki ilerleyişi başladı. İzmir'i alarak Ege Adaları'na kuvvet gönderen Çaka Bey'in, bölgede kısa bir süre de olsa egemenlik kurduğu bilinmektedir (Yurt Ans., 1982).

XI. yüzyılın sonlarına doğru I. Haçlı Seferi'yle Batı Anadolu'nun yeniden Bizans'ın eline geçmesiyle Bizans-Türk mücadelesi hemen hemen 200 yıl daha sürmüştür. Daha sonra II. Haçlı Seferi'nde Fransa Kralı VII. Louis komutasındaki ordular, Türk sınırında bulunan Denizli'yi geçtikten sonra Honaz yakınlarında Sultan Mesut tarafından yenilgiye uğratılmışlardır. 1176'da II. Kılıçarslan, I. Manuel'i yenerek, Tralleis'i de alıp Ege Denizi'ne kadar ilerlemişse de, Bizans İmparatoru bölgeye yeniden hakim olmuştur. 1187'de yine II. Kılıçarslan'ın gönderdiği ordular, Büyük Menderes Ovası'na akınlar yaparak, İmparator İsak Argelos'u her yıl Selçuklu Sultanı'na vergi ödemek zorunda bıraktılar (Yurt Ans., 1982). XII. yüzyıl sonlarına doğru Gıyaseddin Keyhüsrev, Bizans topraklarına girerek Menderes Havzası'ndaki kentleri aldı, ancak taht kavgaları yüzünden geri çekilmek zorunda kaldı.

1204 yılında IV. Haçlı Seferi'nde Bizans, Latinler tarafından işgal edilmiş ve otoritesi zayıflamıştır. 1243'teki Kösedağ Savaşı'nda Moğollar'a yenilen Selçuklular'ın da otoritesinin zayıflamasıyla Bizans ve Selçuklu güçleri arasında bir denge oluştu. Bu dönemde yeni otlaklar arayan Türkmen Boyları Bizans sınırları içine girince, Aydın Dağları Türkmenler'le dolmuştur. 1280-1282'de Tralleis, Emir Menteşe Bey tarafından Menteşe Beyliği'ne katıldı. Emir Menteşe Bey öldükten sonra, damadı Sasa Bey Magnesia, Priene, Ayaşuluğ (Efes-Selçuk) bölgesini de beyliğe kattı ve Aydın Eli'ne tümüyle hakim oldu.

XIV. yüzyıl başlarında Kütahya, Afyon ve Denizli dolaylarında bulunan Germiyanoğulları, Bizans elinde bulunan Batı Anadolu'ya doğru sürekli akınlar yapmıştır. Böylece Aydınoğulları bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Aydınoğlu Mehmet Bey'in, Germiyan Alişiroğlu Yakup Bey'e bağlı bir subaşı olduğu bilinmektedir (Yurt Ans., 1982). Aydın'a daha önce gelmiş olan Sasa Bey'in yardım istemesi üzerine işbirliği yapan Aydınoğulları'nın, Aydın Eli'nin fethinde büyük yararları olmuştur. Ancak çok geçmeden Sasa Bey'le Mehmet Bey arasında çatışma çıkmış ve Mehmet Bey, Sasa Bey'i yenerek öldürtmüştür. Böylece Aydın Eli, Aydınoğulları egemenliğine girmiştir.

Aydınoğulları'nın egemen olduğu alanlar Antik Çağ'da İonya ve Lidya Bölgeleri'ydi. Bu alan Büyük Menderes ve Küçük Menderes Havzaları'nı da içine alan bölgedir ve bu bölge, Aydınoğulları'nın hakimiyeti altına girdikten sonra başkent Birgi olmuştur. Aydınoğulları Beyliği'nin başına Mehmet Bey (1308-1334)'den sonra sırasıyla, Umur Bey (1334-1348), Hızır Bey (1348-1366), İsa Bey (1366-1389), Musa Bey (1402), II. Umur Bey (1402-1403) gelmiştir (Özmen, 1969).

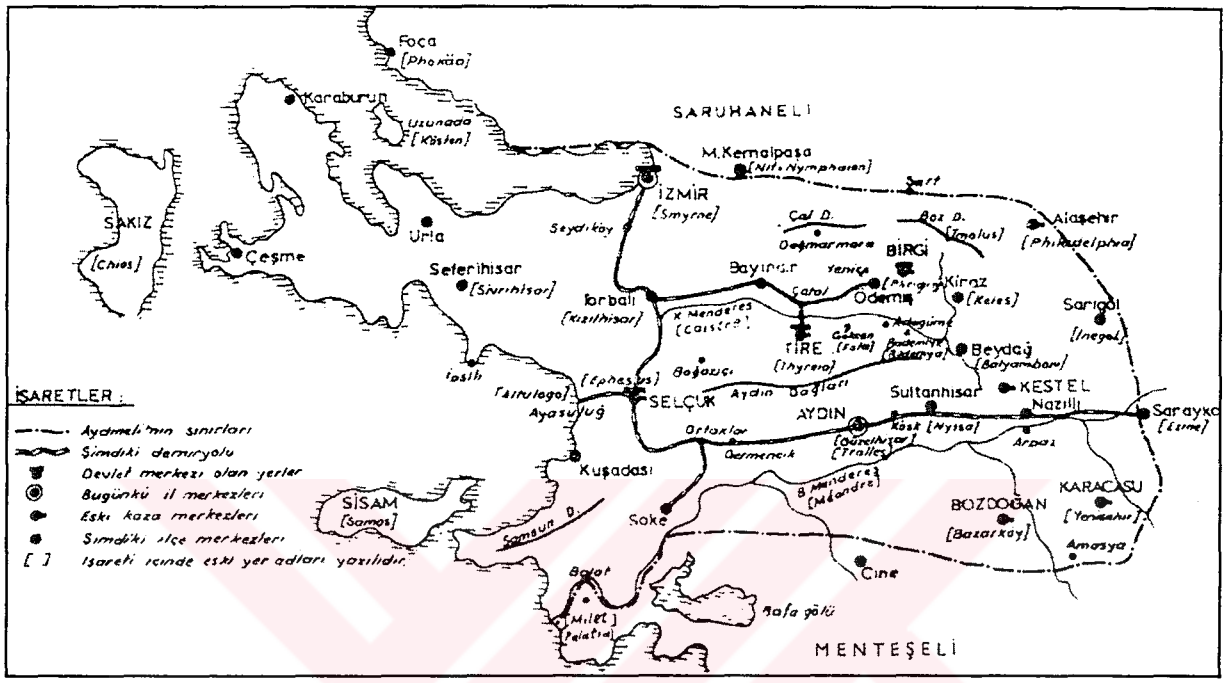
Aydınoğlu İsa Bey'in, kızı Hafza'yı, Yıldırım Beyazıt'a vermesiyle, Aydın Eli Osmanlılar'ın bir vilayeti haline gelmiştir. Ancak 1402 Ankara Savaşı'nda, Anadolu Beylikleri'nin yardımıyla Yıldırım'ı yenen Timur'un, Aydınoğulları topraklarının yönetimini İsa Bey'in iki oğlu Musa ile II. Umur'a bıraktığı sanılmaktadır (Sağdıç, 1998). Aynı hanedandan olan Cüneyd Bey Aydın'da hak iddia ettiyse de, sadece İzmir Beyliği'ni elde edebildi. Bir süre sonra II. Umur Bey ile anlaşan ve onun kızıyla evlenen Cüneyd Bey, 1405 yılında II. Umur Bey'in ölümü üzerine, Aydın Eli yönetimine sahip oldu (Ertem, 2000).

Fetret Devri'nden sonra Osmanlı yönetimine sahip olan II. Murat, Aydın ve Saruhan bölgelerinde yeni bir beylik kurmak isteyen Cüneyd Bey'in üzerine Oruç Bey komutasındaki kuvvetleri yolladı. Oruç Bey başarı sağlayamayınca onun yerine görevlendirilen Hamza Bey, Ceneviz gemileriyle işbirliği yaparak Cüneyd Bey'in egemenliğine son verdi. Bu olaydan sonra Aydın Eli Osmanlılar'a katıldı ve Aydın Sancağı adıyla Anadolu Beylerbeyliği'ne bağlandı.

3.6 Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

Osmanlılar Aydın ve çevresini ele geçirdikten sonra, Aydınoğlu Hanedanı'nın gücünü azaltmak için bazı yaptırımlar getirmişler, mülk ve vakıfların yönetimini yeniden

düzenlemişlerdir. Bundan dolayı bazı beyler ayaklanmışlardır. 1451 yılında II. Murat'ın ölümünden sonra Karamanoğulları, Aydınoğulları ve Menteşeoğulları'nı da yanlarına alarak bir birlik oluşturdular. Ancak, babasının ölümünden sonra tahta geçen II. Mehmet bu birliği dağıttı.

Harita 3.2 XV. yüzyılda Aydın-Eli (Yurt Ans., 1982)

XV. yüzyılda Aydın ve çevresi Harita 3.2'de görülmektedir. XVI. yüzyıl sonlarında, Osmanlı İmparatorluğu'nun Duraklama Dönemi'nde ortaya çıkan mali, ekonomik ve sosyal sorunlar iç isyanlara neden olmuştur. En önemlileri Sahte Ayaklanmaları, Celali Ayaklanmaları ve Büyük Kaçgun Ayaklanmaları olan bu isyanlar, imparatorluğun adaleti ve sosyal güvenliği sağlayamadığının bir göstergesiydi. XVII. yüzyıl başında, Aydın Sancağı'nda meydana gelen ayaklanmalar nedeniyle çok sıkıntı çekilmiştir. 1608'de Aydın Muhassılı (Vergi toplayanı) Üveys Mehmet Paşa'nın Kahyası Yusuf Paşa'nın çıkardığı ayaklanmalar güçlükle bastırılmıştır. Bütün bu olumsuz olaylara rağmen Aydın Güzelhisar, ekonomik ve kültürel açıdan gelişme göstermiştir.

II. Mahmut Dönemi'nde Aydın Güzelhisar, Aydın Eyaleti adıyla kurulan bölgenin merkezi yapılmıştır ve 1811'de Saruhan, Menteşe (Muğla Yöresi) ve İzmir bu merkeze bağlanmıştır. 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra Aydın Eyaleti'nin yönetimi Vezir Hüseyin Paşa'ya verilmiş ve eyalet, Teke Yarımadası'ndan Balıkesir Yöresi'ne kadar olan bölgeyi içine alacak şekilde genişletilmiştir.

Bu dönemde Aydın'da II. Mahmut'un reformlarına tepki gösterilmiş ve Tanzimat Hareketleri'ne karşı çıkılmıştır. Bütün bu gelişmeler Aydın'ı merkezi otoritenin gözünden düşürmüştür. 1850 yılında Padişah Abdülmecit, enistesi olan Aydın Valisi Mehmet Paşa'nın kendisini İzmir'de zamanında karşılayamamasını bahane ederek, eyaletin merkezini Aydın'dan İzmir'e naklettirdi. 1867 yılında yeni bir yönetim düzenlemesiyle Aydın Vilayeti oluşturuldu ve bu vilayet İzmir, Saruhan, Aydın, Denizli ve Menteşe olmak üzere beş sancağa ayrıldı.

XVIII. ve XIX. yüzyıllarda imparatorluğun sınırlarında, etnik ayrılıkçılık savaşları ile dış siyasi ve ekonomik baskılar başladı. Vilayetlere merkezden vali atanması yerine yerel beyler ayan olarak görevlendirildi. Aydın'ın bir bölümünde Cihanoğulları, diğer bölümünde Karaosmanoğulları, Ayanlık Dönemi'nin önemli beyleridir. Cihanoğulları, aile içindeki geçimsizlikler nedeniyle halkı rahatsız ettiler. Atçalı Kel Mehmet bu ortamda Aydın Yöresi'ni kendi başına yönetecek kadar ileri gitti ve bu dönemde "Efelik" olgusu yaygınlaştı (Ertem, 2000).

Batılılaşma ile Anadolu'da ilk demiryolu Aydın-İzmir arasında 1857-1866 yılları arasında İngilizler tarafından yapılmıştır. Ancak ilk zamanlarda demiryolu taşımacılığı pahalı olduğu için kullanılmamıştır. 1919'a kadar yabancı şirketler tarafından işletilen Aydın Demiryolları, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra millileştirilmiştir.

Aydın tarihinde I. Dünya Savaşı'na kadar dört önemli olay daha vardır. Bu olaylar 1591 ve 1803 yıllarında çıkan veba salgınları ile 1653 ve 1899 yıllarındaki depremlerdir (Özmen, 1969). Bu olaylar sonucunda büyük can ve mal kaybı olmuştur.

Yenildiğimiz I. Dünya Savaşı sonunda imzalanan 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması ile Aydın İli Yunanistan'a bırakılıyordu. Aydın, bu antlaşma gereğince 27 Mayıs 1919 Salı günü Yunan Ordusu tarafından işgal edildi ve işgalden sonra ilk Milli Kuvvetler kurulmaya başladı. Kurulan ilk kuvvet Yörük Ali Efe Çetesi'dir. Aydın Milli Mücadelesi'nde Efeler'in çok büyük bir rolü olmuştur.

I. Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllarda ortaya çıkan Yörük Ali Efe, Kıllıoğlu Hüseyin, Demirci Mehmet, Kara Durmuş, Mesutlarlı Mestan, Kozalaklı Mehmet, Danışmentli İsmail Efeler Aydın Milli Mücadelesi'nde faydalı olmuş kişilerdir (Ertem, 2000). Efeler tarafından Erbeyli, Malgaç ve Nazilli'de yapılan baskınlarda Yunan Orduları yıldırılmaya çalışılmış ve

Kurtuluş Savaşı'nda verilen mücadele sonucunda Aydın, 7 Eylül 1922'de Yunan İşgali'nden kurtulmuştur. Kent işgalden kurtulduğunda büyük ölçüde yanmış ve yıkılmış bir haldeydi.

Osmanlı Devleti'nin son bulmasına kadar yönetim yapısını koruyan Aydın Vilayeti, Cumhuriyet'le birlikte getirilen yeni yönetim düzenlemeleri sonucu köklü değişikliklere uğradı ve bütün sancakları ayrı ayrı il yapıldı.

3.7 Cumhuriyet Dönemi

Aydın İli 19. yüzyıla kadar yavaş bir gelişme göstermiş, 1895'teki deprem ve 1922'de uğradığı Yunan İşgali'nden sonra giderek küçülmüştür. Büyük bir kısmı Cumhuriyet Dönemi'nde yeniden inşa edilen kent, kuzeyi Aydın Dağları ile sınırlı olduğu için güney, batı ve doğu yönlerinde ovaya doğru gelişmiştir. Bu gelişmenin sonucunda da şehir bazı çevre köylerle birleşmiştir. 1960'larda şehrin 12 mahallesi varken, 1980'lerin başında bu sayı 18'e ulaşmıştır.

Aydın Cumhuriyet Dönemi'nde planlı olarak gelişmesine karşılık, kentin eski mahallerinin bulunduğu orta ve kuzey kesimlerde 19. yüzyıldaki yerleşme planının sokak ve yapı adaları düzeni varlığını sürdürmektedir. Selçuklular Dönemi'nde Aşağı Kale içinde gelişen ve Güzelhisar diye anılan kent, bugünkü kent merkezinin çekirdeğini oluşturmaktadır (Yurt Ans., 1982).

Aydın sosyal ve ekonomik yönden oldukça gelişmiştir. Bunun en önemli sebepleri, İç Anadolu'yu Ege kıyılarına bağlayan doğal ulaşım kanallarına sahip olması ve Türkiye'nin en verimli ovalarından biri olan Büyük Menderes Ovası üzerinde bulunmasıdır.

İl'de1960 'lara kadar çalışan nüfusun büyük bir bölümü tarımla ilgili işlerde çalışmaktaydı. Ancak Aydın Tekstil Fabrikası ve Tariş Pamuk Kombinası'nın kurulmasıyla çalışan nüfusun bir bölümü sanayi sektörüne kaymıştır. Ticaret Odası ve Borsası, çok sayıda banka şubesi ve toptancı firmaları ile canlı bir ticaret hayatına sahip olan Aydın, Ege Bölgesi'nin ithalat ve ihracat merkezi olan İzmir'e yakın olması nedeniyle daha fazla gelişme gösterememektedir.

3.8 Aydın Kenti'nin Yapısı ve Gelişimi

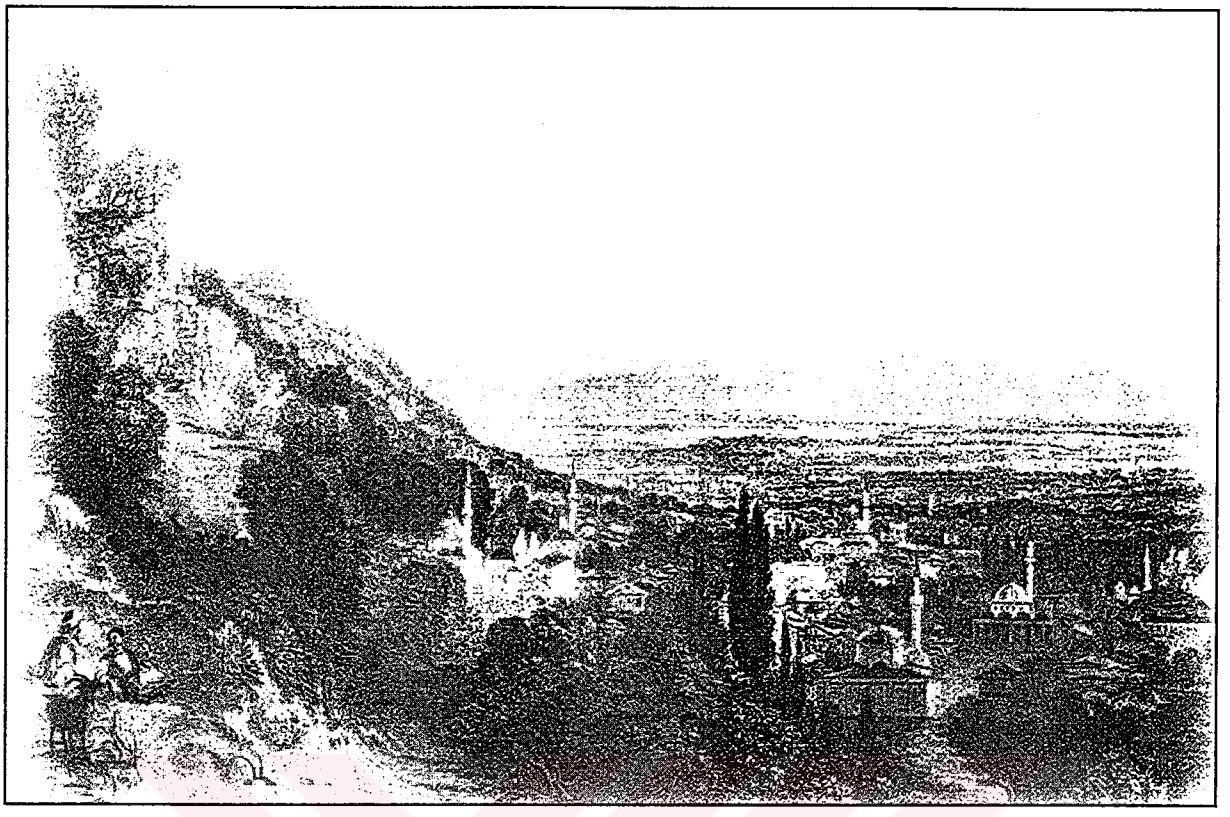
Aydın Kent Merkezi'nin ilk yerleşimi, günümüzdeki merkezin 1 km. uzağında Topyatağı mevkiinde bulunan Tralleis'tir. Kent güvenlik nedeniyle tepe üzerine kurulmuştur. Zaman zaman çeşitli akınlarla ve depremlerle yıkılan şehir onarılmış ve kullanımını sürdürmüştür. Fakat kente su tertibatı yapılmadığından Türkler'in istilasına kadar su sıkıntısı çekilmiştir (Ramsey, 1960).

Bölge, Türkler'in egemenliği altına girdikten sonra kent, Tralleis'in güneyinde bulunan az eğimli araziye taşınmıştır. Türkler, su sıkıntısı, güneydeki ovada bulunan verimli topraklar, Tralleis Şehri'nin harap olması ve topografik durum gibi etkenlerden dolayı Hellenistik ve Bizans Dönemleri'ne ait şehir dokusunu aynen kabul etmişlerdir. Tralleis'in Bizans Çağı'nda yapılmış olan kalesini Aydınoğulları'ndan Mehmet Bey onartmış ve kaleye Aydın Güzelhisarı adını vermiştir. Ayrıca Aydınoğlu Mehmet Bey kaleye askeri kuvvet yerleştirmiş ve Tiral'den geçen kervanlardan gümrük almıştır (Bayındır ve Poyrazoğlu, 1966).

XI. ve XIII. yüzyıllar arasında Yukarı Kale olarak adlandırılan Antik Kent, yalnızca askeri amaçla kullanılmıştır. Bu dönemde hızla kurulmaya başlayan yerleşim alanı da Aydın Güzelhisarı olarak adlandırılmıştır. XVI. yüzyılda kentin 7 mahallesi varken, XVII. yüzyılda mahalle sayısı 26 olmuştur.

1671 yılında Aydın'ı ziyaret eden Evliya Çelebi'ye göre, o dönemde 26 mahallesi bulunan şehirde, 6770 hane, 47 mihrap, 57 helvacı dükkanı, 4 hamam, 9 han, 600 dükkan, bedesten, saraçhane çarşısı ve 40 kahvehane vardır (Kısa, 1960). Bunun dışında Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde, Aydın'ın etrafı surlarla çevrili büyük bir şehir olduğunu ve şehrin Kuşada Kapısı, Menteşe Kapısı, Nazilli Kapısı, Tabakhane Kapısı, Değirmenler Kapısı ve İman Dağı Kapısı adlarında 7 giriş kapısının bulunduğunu yazar. Seyahatnamede verilen diğer bilgiler, Tralleis'te bulunan kalenin kare şeklinde olduğu, malzemesinin taş olduğu ve kalenin ova üzerinde kurulu olan şehre hakim bir konumda bulunduğudur.

1826'da Güzelhisar'ın, Aydın Eyaleti'nin merkezi olması nedeniyle kente atanan valiler derenin iki yanına köşkler yaparak şehrin mimari açıdan gelişmesini sağlamışlardır. 1836-1838 yılları arasındaki gezisi sırasında Aydın'a da uğrayan Thomas Allom, şehirdeki yapılaşmayı Resim 3.1'de görülen gravüründe belirtmiştir (Ertem, 2000).

Resim 3.1 Aydın Kenti ve Menderes Ovası (Dünden Bugüne Aydın,1999)

Resim 3.2 XIX. yüzyıl ortalarında Aydın (Dünden Bugüne Aydın,1999)

XIX. yüzyıl başında Aydın'a gelen Charles Texier, kentteki 1200 hanenin 400'ünün Rumlar'a ait olduğundan bahsetmektedir (Baykara, 1965-1966). Yer sarsıntılarından korkan bölge halkı evlerini ahşaptan yaptırmışlar ancak buna karşılık birçok kez kenti kırıp geçiren başka felaketlerle karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle sıcaklığın etkili olduğu bu yörede yangınlar çok sık olmuş ve önemli boyutta zararlara yol açmıştır. Charles Texier'in Asie Mineure adlı kitabında yer alan ve Aydın'ı konu alan gravür Resim 3.2'de görülmektedir.

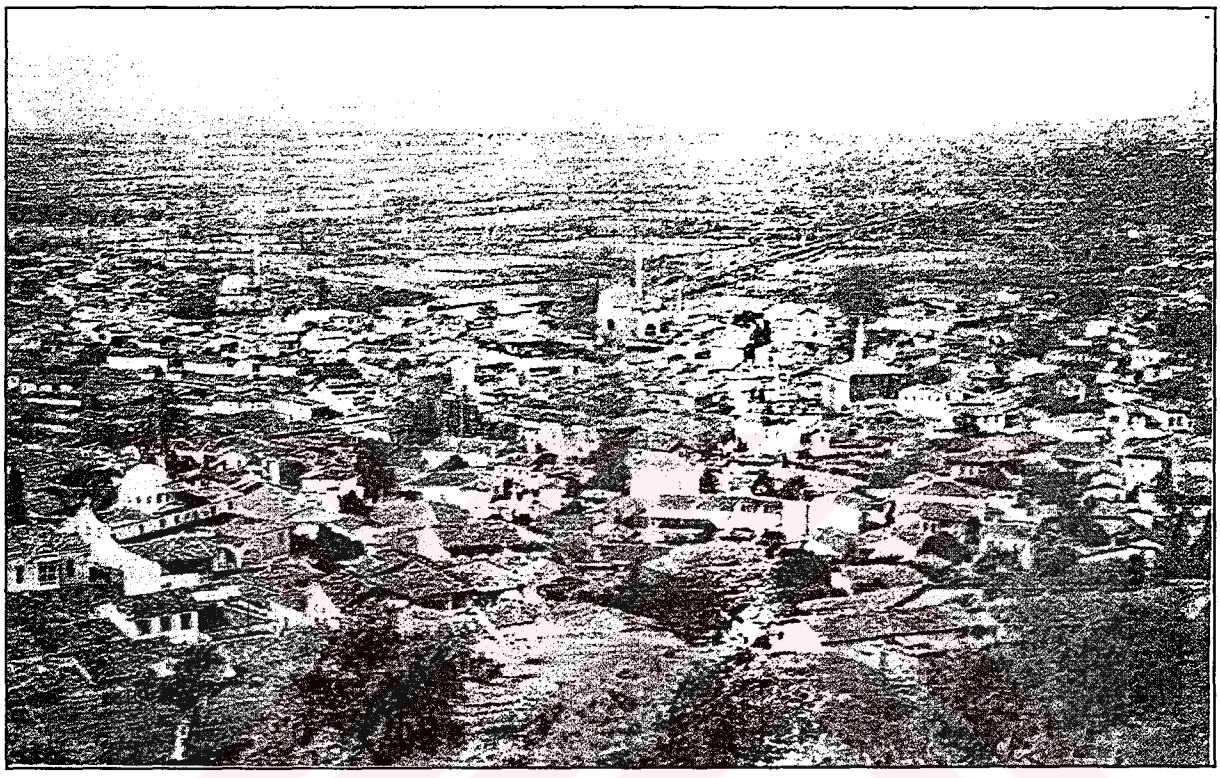
Aydın'da yüzyıllardır farklı etnik gruplar, farklı semtlerde barınmıştır. XVII. Yüzyılda kent, eşit gelişmemiş dört mahalleden oluşmaktaydı. Bu mahallelerin birincisi kentin güneybatısında bulunan ve Yahudiler'in yaşadığı Çifut Mahallesi'dir. İkinci mahalle, günümüzde de hala şehrin merkezi olan, Çifut Mahallesi'nin üzerinde, tepenin tam ortasında kurulmuş Orta Mahalle'dir. Bu mahallede ana camiler, en işlek hanlar ve çarşı bulunmakta, ayrıca mahalleye diğer etnik grupların girmesine izin verilmemekteydi. Üçüncü ve dördüncü mahalleler Monastiri ve Kepasi (Kepez) adlarındaki Hristiyan Mahalleleri'dir. Monastiri ve Kepasi Mahalleleri arasında net bir sınır yoktu. Çünkü Rumlar ve Ermeniler, birbirleriyle iyi geçiniyorlar ve iç içe yaşıyorlardı. Bununla birlikte Monastiri Mahallesi'nde yoğun olarak Ermeniler, Kepasi Mahallesi'nde yoğun olarak Rumlar yaşamaktaydı.

Bu bilgilerden günümüzde Hasan Efendi Mahallesi'nin bir bölümünün Yahudi yerleşim alanı, Köprülü Mahallesi ve Hasan Efendi Mahallesi'nin diğer bölümünün Türk yerleşim alanı, Zafer Mahallesi'nin de Rum ve Ermeni yerleşim alanı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 1671'de Aydın'a gelen Evliya Çelebi'nin anlattıklarına göre de günümüzdeki Cuma Mahallesi eskiden Orta Mahalle olarak adlandırılan Türk Mahallesi'dir.

Kent merkezi, Osmanlı Dönemi'nde Aşağı Kale içinde gelişen ve Güzelhisar olarak anılan bölgede bulunmaktadır. Kent, merkezden güneye doğru büyüdüğü gibi, doğu-batı yönünde de gelişmiştir. XIX. yüzyıl ortalarında kente gelen W. J. Hamilton kentte 5000-6000 hane olduğunu belirtmektedir (Ertem, 2000).

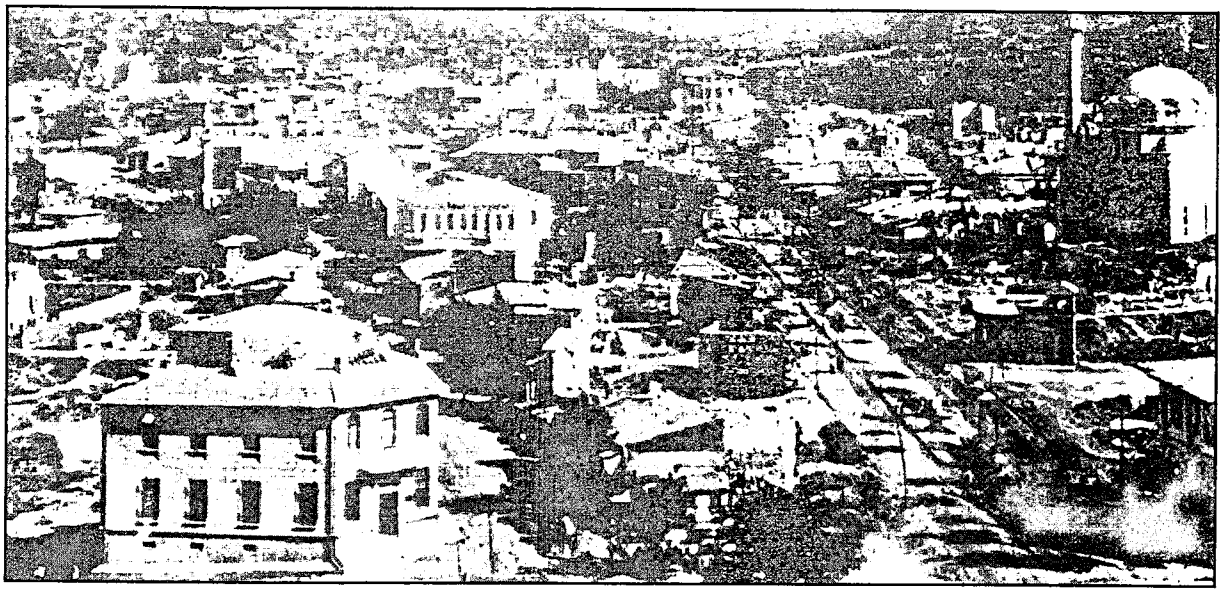
1866'da Aydın-İzmir Demiryolu'nun tamamlanması ekonomik açıdan canlılık sağlamıştır. Aydın Kenti'nde, 14.359'u Müslümanlar'ın, 1273'ü Hristiyanlar'ın olmak üzere 15.632 bina bulunmaktadır. Bu binalar, 9357 ev, 1450 dükkan, 132 mağaza, 87 kahvehane, 38 han, 53 fırın, 21 bekar odası, 150 ahır, 5 lokanta, 2 yahudihane, 2 pamuk fabrikası, 8 hamam, 7 koltuk meyhane, 32 değirmen, 51 cami, 3 sabunhane, 20 yağhane, 10 meyhane, 1 otel, 1 kulüp, 74 mescit, 49 medrese, 80 sebil ve çeşmedir. Aydın 1863 ve 1899 yıllarında meydana gelen

depremler ve Yunan İşgali sırasında çıkan yangınlarda büyük zarar görmüştür. Girintili, çıkıntılı, daracık, güneş görmeyen sokakları bulunan kentte, özellikle ahşap olan yapıların çoğu yanmıştır (Gökbel ve Şölen, 1936). Geçmişte kent merkezinde evler bitişik düzende, bahçe içindeki evler ayrık düzende, kent merkezini çevreleyen bölgelerde de evler dağınık halde bulunmaktaydı. Resim 3.3'te Aydın'ın 1901-1912 yıllarına ait fotoğrafi görülmektedir.

Resim 3.3 1901-1912 yılları arasında Aydın (Dünden Bugüne Aydın,1999)

Yunan İşgali'nin bitmesiyle büyük ölçüde yanmış ve yıkılmış olan kent daha sonra yeniden canlanmaya başlamıştır. 1923 ve 1926 yılları arasında belediye tarafından yangın yeri haritaları çıkarılmış ve ızgara plan sistemli imar planları hazırlanmıştır. Hazırlanan bu imar planlarının uygulanmasına 1925 yılında birbirini dik kesen Gazi Caddesi ve Hükümet Caddesi'nin açılmasıyla başlanmıştır. Daha sonraki dönemde Kazım Karabekir, 1930'da Sakarya, Çankaya ve Mimar Sinan Caddeleri açılmıştır. Resim 3.4'te bu yeni açılan caddelerden Kazım Karabekir ve Hükümet Caddeleri görülmektedir. Açılan geniş yollar ve bu yolları birbirine bağlayan sokaklarla ızgara plan şeması oluşmuştur.

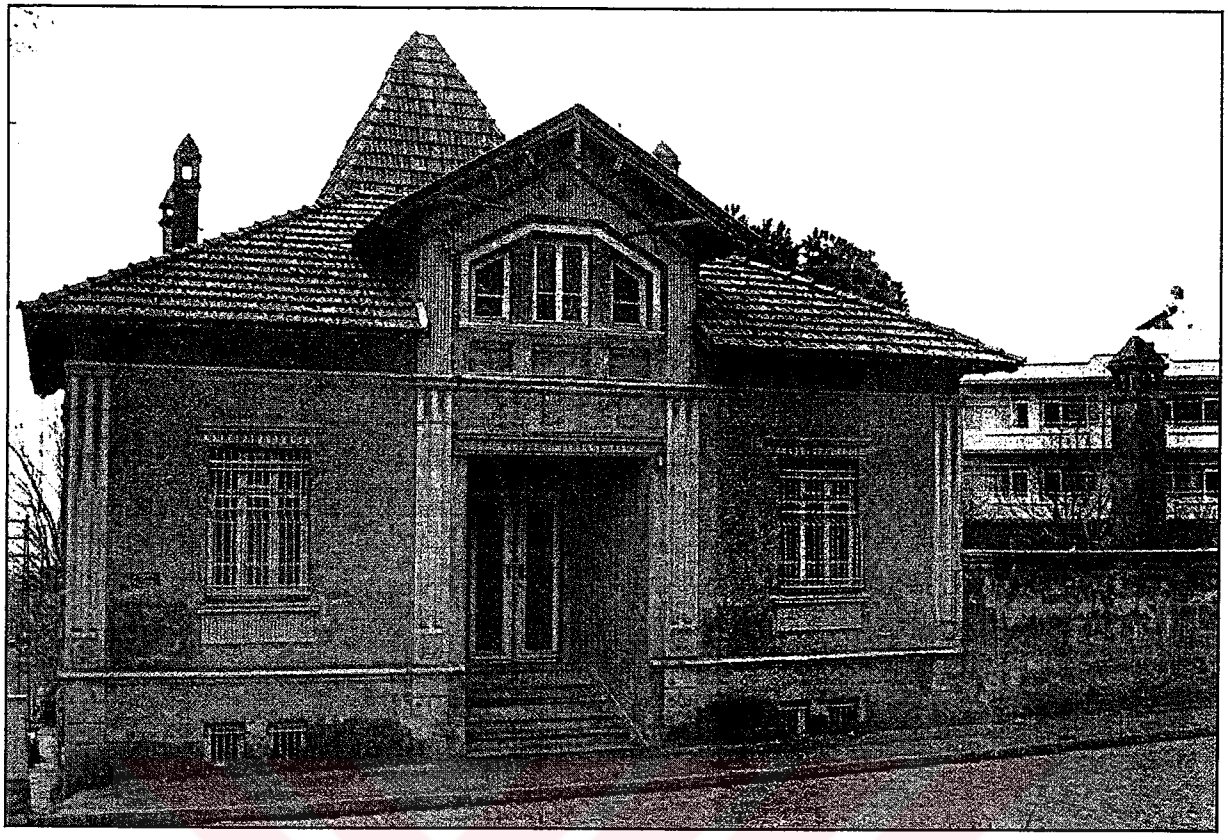

Resim 3.4 1927 yılında Aydın (Dünden Bugüne Aydın,1999)

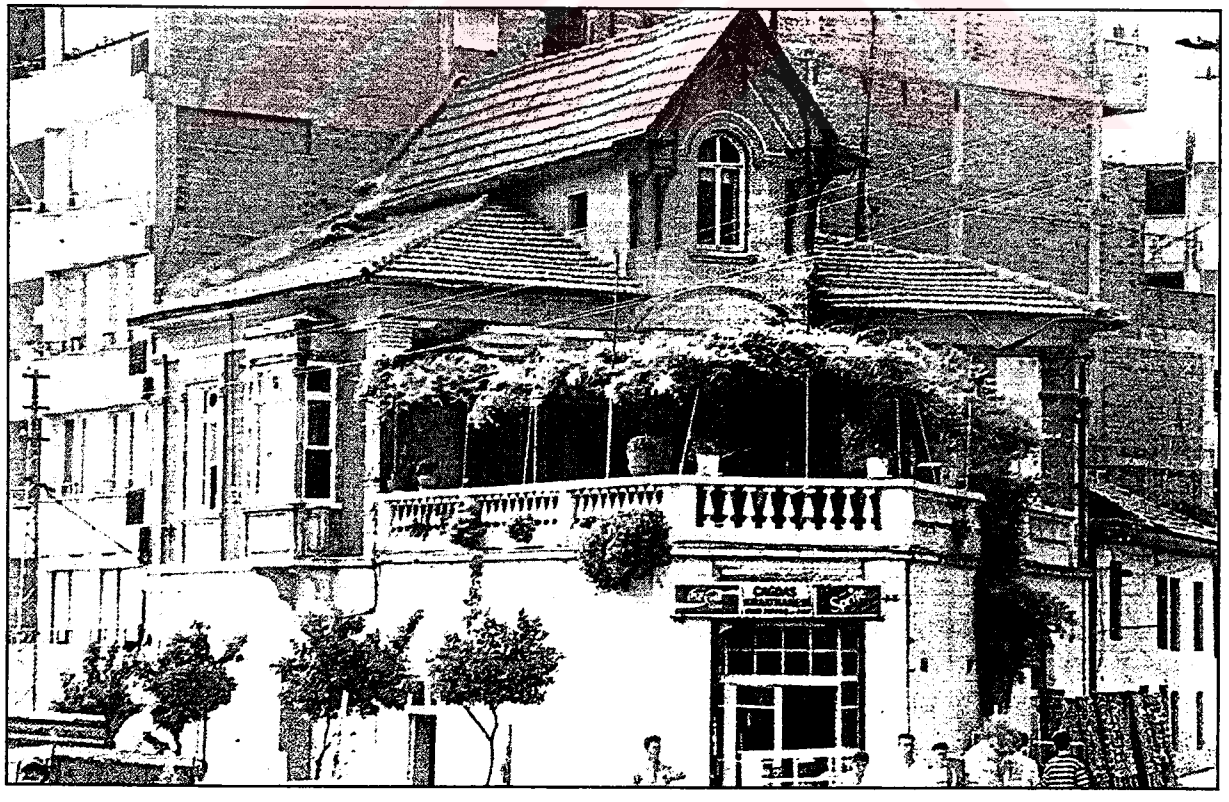
Yangında ve savaşta evleri yok olan halk, yeni imar sistemiyle evlerini yeniden inşa etmişlerdir. Türk Yapı Ustaları'nın Kurtuluş Savaşı'nda ölmesi sonucu kentte yapılar, esir alınan Rum rehineler, Rum Yapı Ustaları ve şehre yeni gelen Macar Ustalar tarafından yapılmıştır. Bu Macar Ustalar büyük olasılıkla I. Dünya Savaşı'ndan sonra, 1918'de Macaristan'ın devlet olmasıyla başlayan darbeden kaçıp Türkiye'ye sığınan kişilerdir. Ancak şehrin geçirdiği büyük yangınlar sonucunda arşiv kaynaklarının yok olması nedeniyle Macar Ustalar hakkında bir belgeye ulaşılamamıştır. Bu Macar Ustalar'ın Aydın'da özellikle 1925 ve 1935 yılları arasında yapı yaptıkları bilinmektedir (Resim 3.5 ve Resim 3.6). 1946'ya kadar Aydın'da çalışan Rum, Bulgar ve Macar Ustaları'nın ülkelerine geri dönmesiyle onların yanında yetişen Türk Ustalar yapı yapmaya başlamıştır.

1926'da hazırlanan Yangın Yeri Haritaları (Harita 3.3), 1934'te havadan çekilen fotoğraflarla (Resim 3.7) geliştirilmiş ve kentin kadastral planlarının hazırlanmasına başlanmıştır. 1949'da hazırlanan hali hazır planlar, 1951'de imar planı için kullanılmıştır. Resim 3.8'de, 1956 sonrası planlı gelişen Aydın'dan bir görünüm bulunmaktadır (Ertem, 2000).

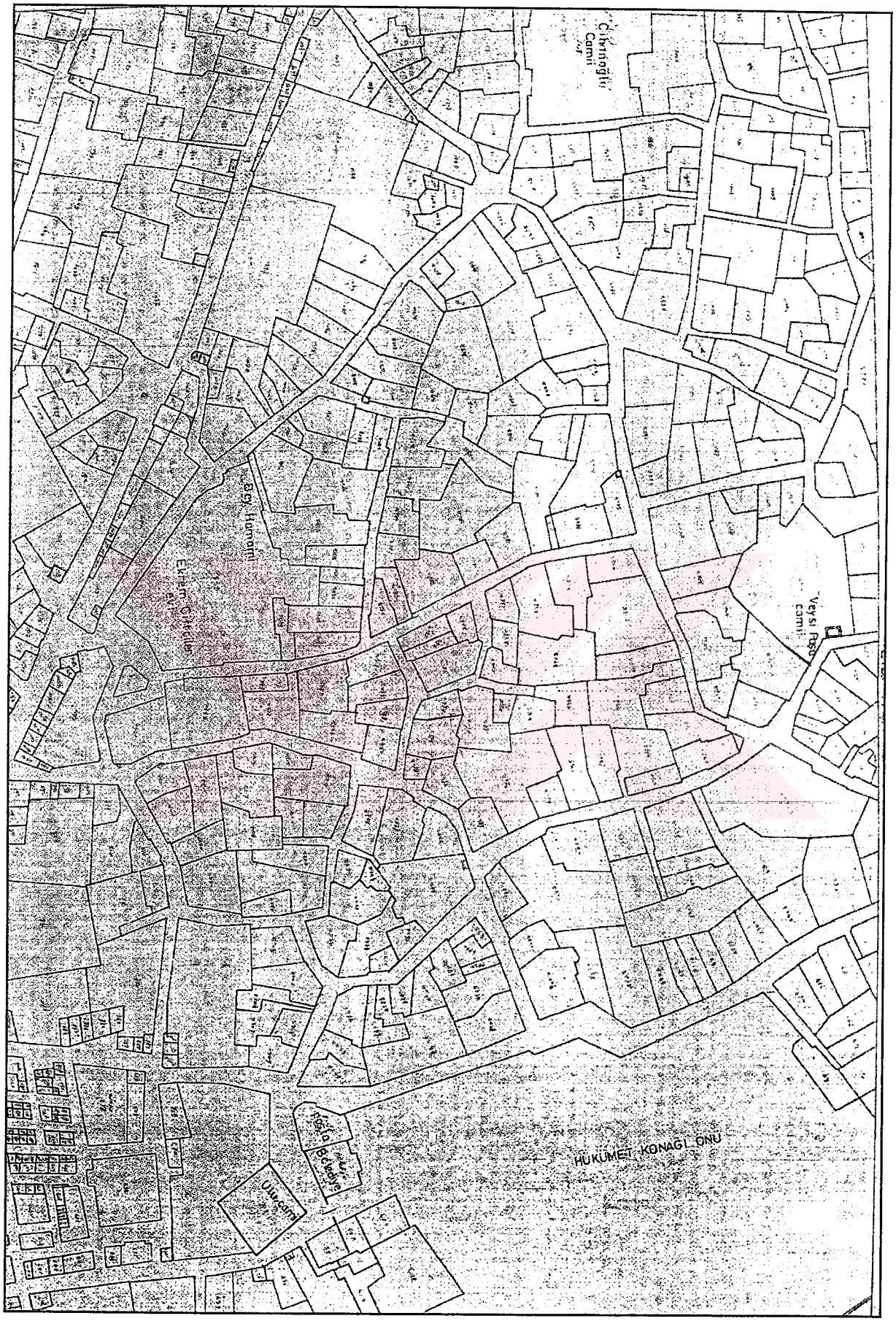
Kent, kuzey-güney doğrultusunda uzanan bir eksen çevresinde gelişmiş, bu eksenin kuzeyinde askeri tesisler, valilik, adliye gibi yapıların bulunduğu yönetsel merkez; eksenin güneyinde Adnan Menderes Bulvarı ile İzmir-Denizli Karayolu'nun kesiştiği Yeni Dörtyol bulunmaktadır.

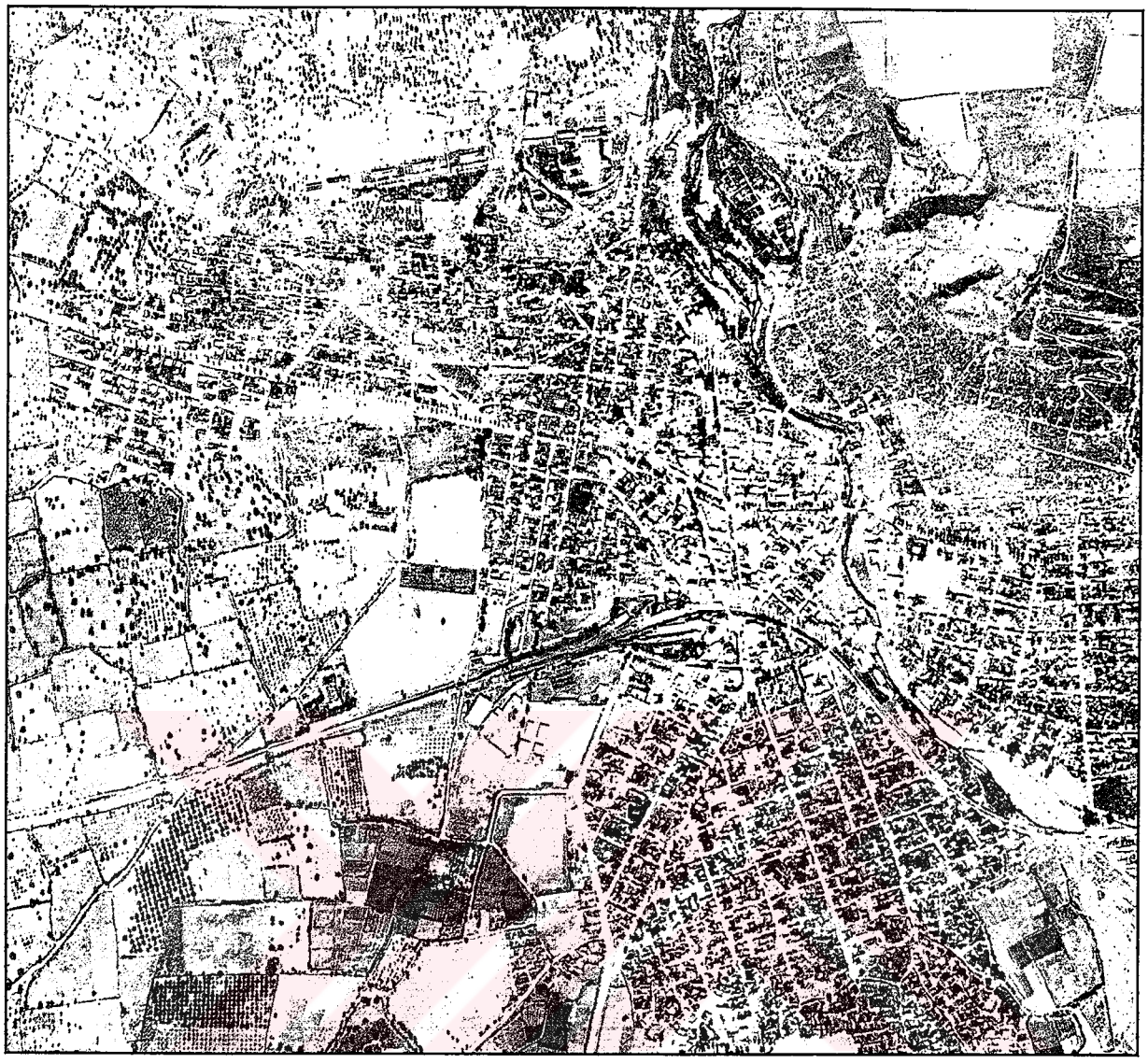
Resim 3.5 Macar ustaların yaptığı evlerden biri

Resim 3.6 Macar ustaların yaptığı evlere başka bir örnek

Harita 3.3 Aydın yangın haritalarından biri (Dünden Bugüne Aydın,1999)

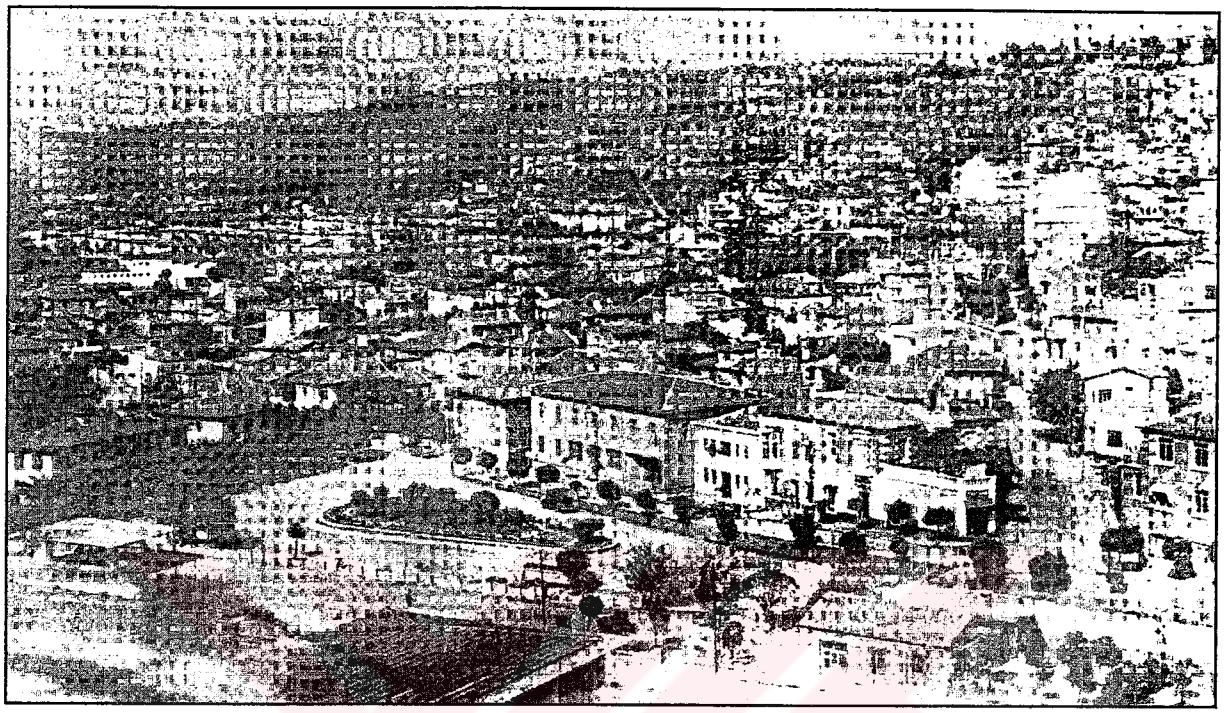

Resim 3.7 1937 yılında Aydın'ın havadan görünüşü (Dünden Bugüne Aydın,1999)

Kentteki iş alanları 1960'lara kadar Ramazan Paşa Mahallesi ve çevresindeki bulvarlar üzerinde Tabakhane Deresi ve İstasyon'a kadar uzanan kesimde yer almaktaydı (Yurt Ans., 1982). 1960'tan sonra kentleşmenin hızlanması ve kent ekonomisinin gelişmesi iş alanlarının yayılmasını sağlamıştır. Aydın'ın 1940-1980 yılları arasındaki gelişimi Harita 3.4'te görülmektedir.

Kent merkezi, kuzeyde Gazi Bulvarı, Hükümet Bulvarı, Cumhuriyet Caddesi, Mimar Sinan Caddesi çevrelerini, Ramazan Paşa Mahallesi, Hasan Efendi ve Veysi Paşa Mahalleleri'nin doğu kesimlerini, Zafer ve Cuma Mahalleri'nin batı kesimlerini, Cumhuriyet ve Güzelhisar Mahalleri'nin de kuzey kesimlerini içine alan bir alana yayılmış durumdadır (Yurt Ans., 1982).

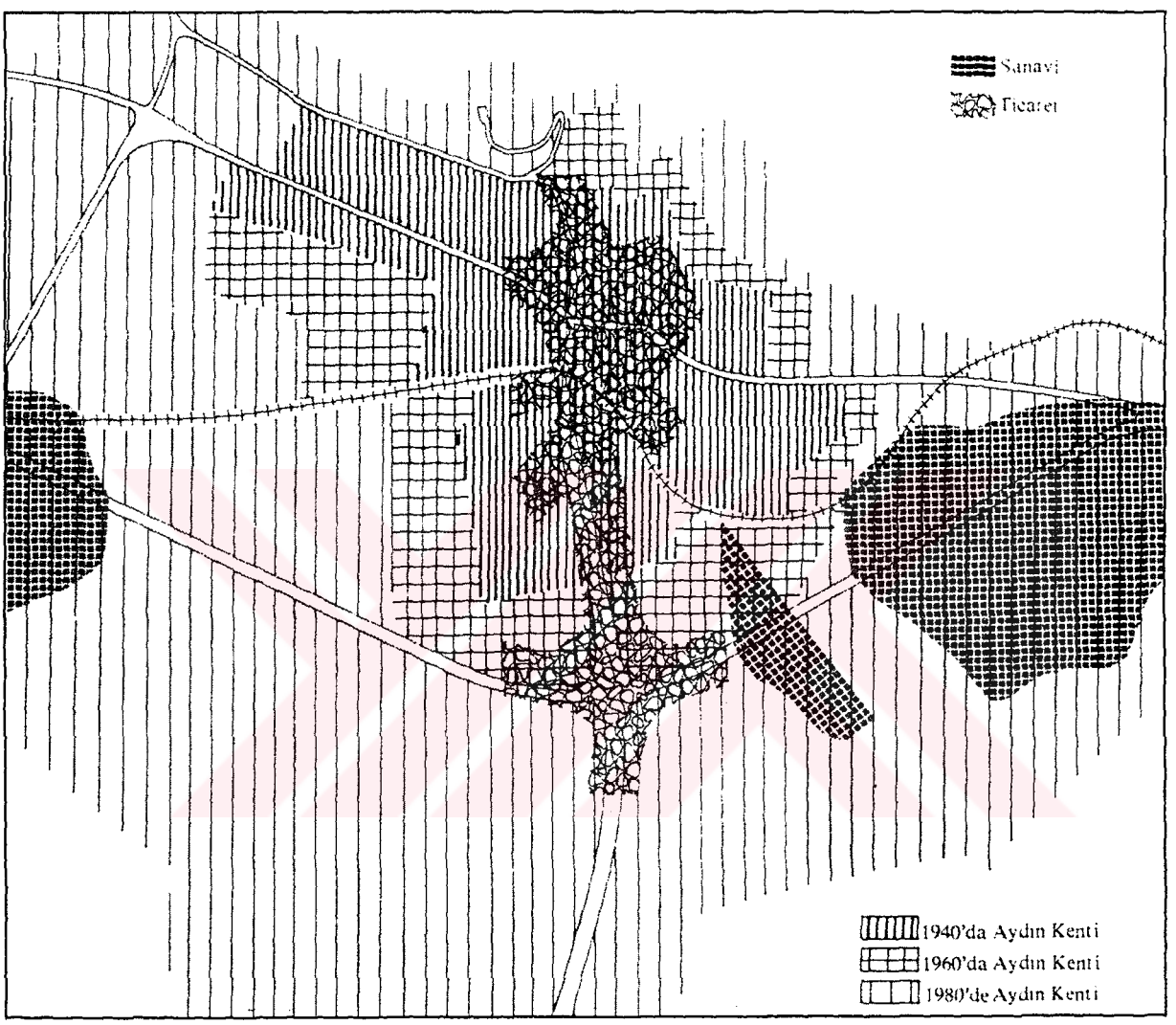
Kentin kuzey kesimi ve kent merkezi çevresi 1960'lara kadar yüksek gelir gruplarının yerleşme alanı olmasına rağmen, günümüzde kentin bu kesimleri işyerlerine ve orta gelir gruplarının yerleşimine bırakılmıştır.

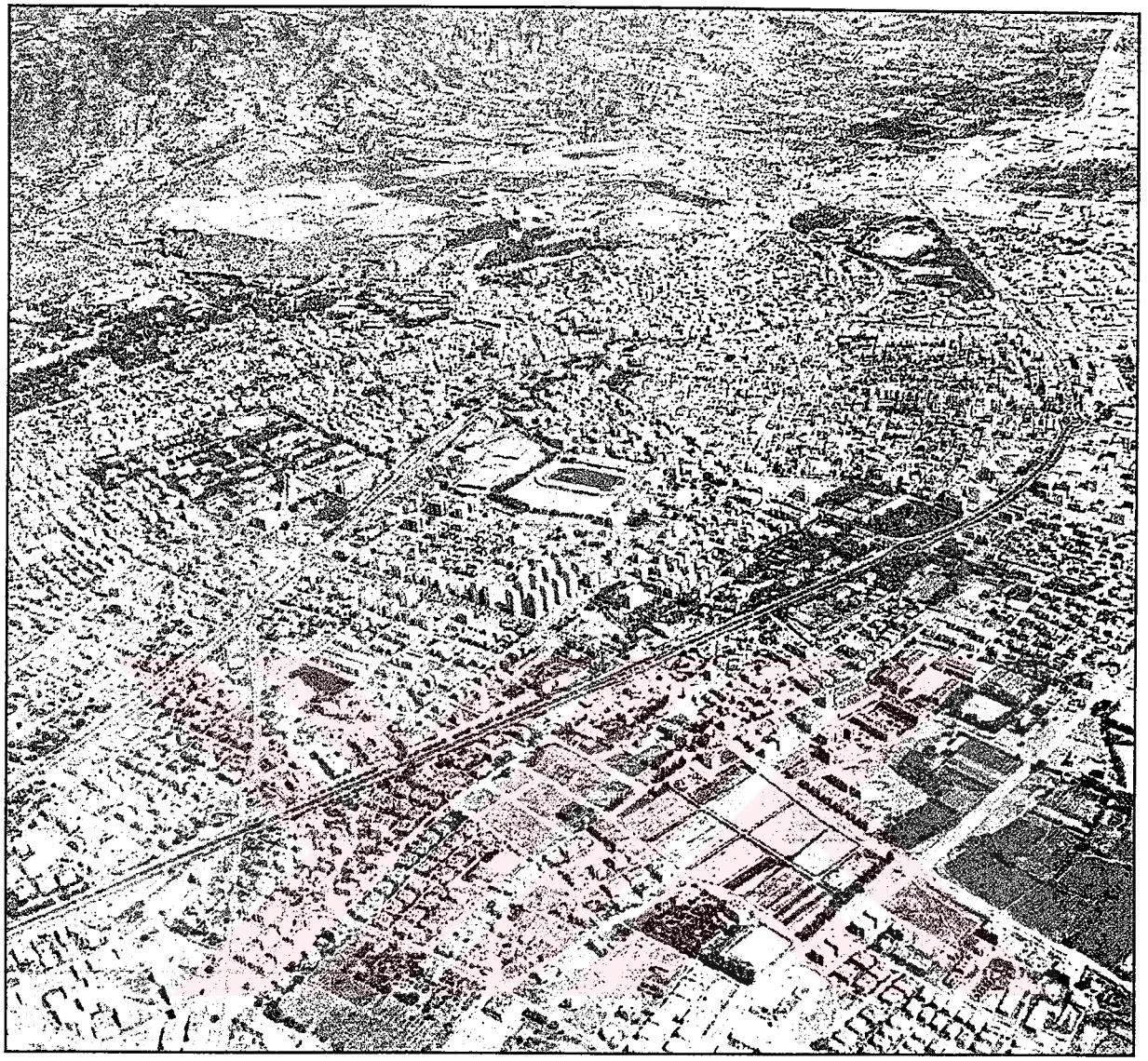
Resim 3.8 1956 sonrası Aydın (Dünden Bugüne Aydın,1999)

Hükümet Bulvarı ve Gazi Bulvarı'nın merkezde kalan kesiminde işyerleri, bankalar ve oteller, İstasyon çevresinde idari ve kültürel yapılar ile büyük mağazalar, Yeni Dörtyol çevresinde de devlet daireleri, sanayi çarşıları ve otobüs terminali bulunmaktadır. Adliye çevresinde daha çok avukatlık ve müşavirlik büroları, bankalar ve resmi daireler görülürken, Adnan Menderes Bulvarı'nda doktor muayenehaneleri, mühendislik büroları, konfeksiyon mağazaları, lokantalar ve otomobil galerileri yoğunlaşmıştır.

Aydın Cumhuriyet Dönemi'nde planlı olarak gelişen ender şehirlerimizden biridir. Fakat 1968 yılında yapılan imar planı ile kentin planlı gelişmesi amaçlanırken, hızlı kat ve yoğunluk artışıyla plan yetersiz kalmıştır. Günümüzde kentin kapladığı alan yüzyıl başındakinin üç katına ulaşmıştır (Resim 3.9) (Yurt Ans., 1982).

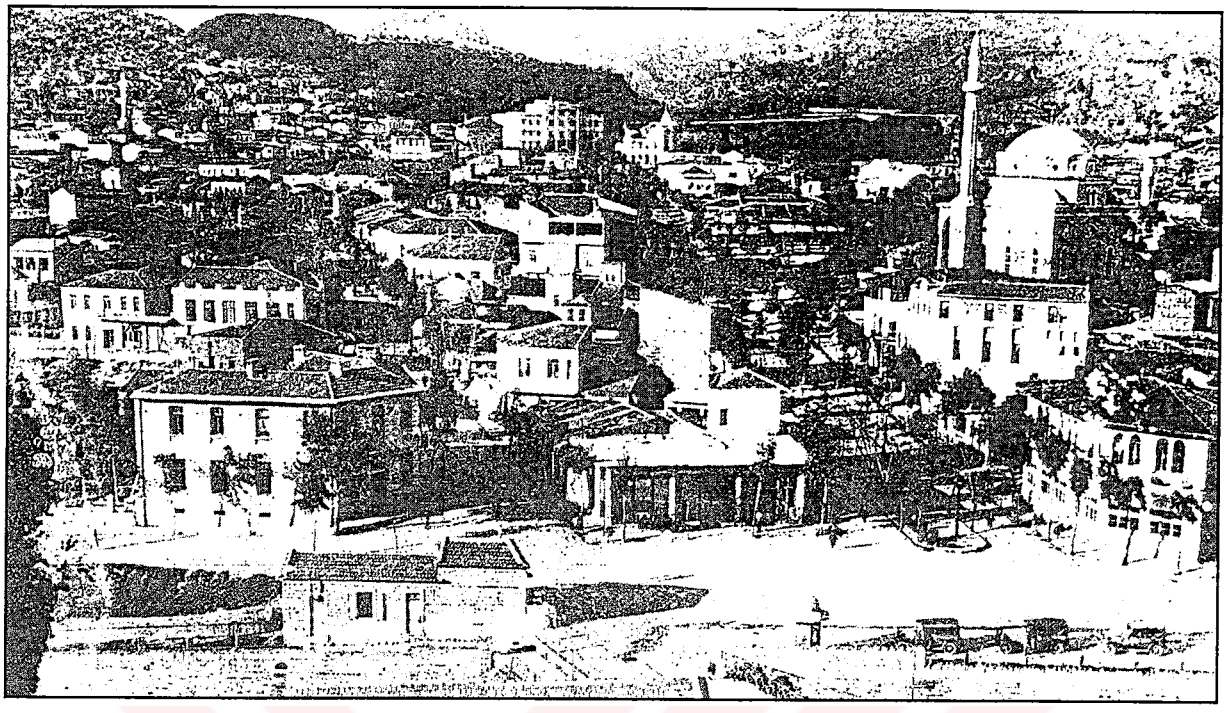

Harita 3.4 1940-1980 yılları arasında Aydın'ın gelişimi (Yurt Ans., 1982)

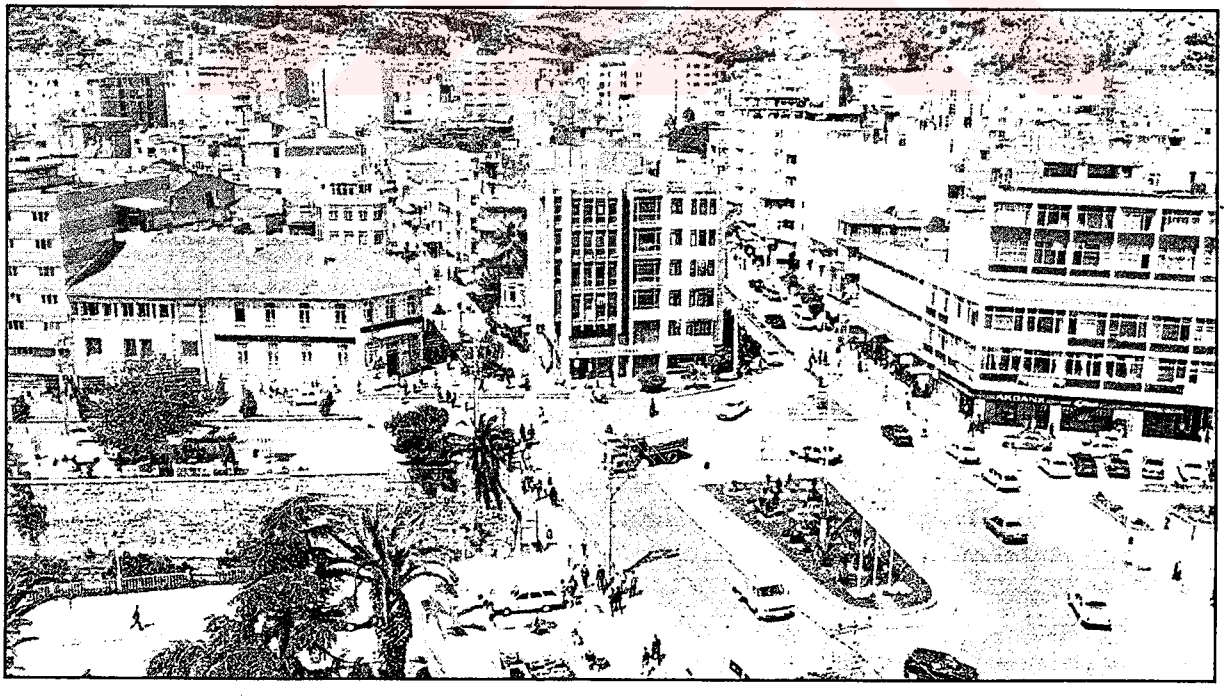

Resim 3.9 1998 yılı Aydın hava fotoğrafı (Dünden Bugüne Aydın,1999)

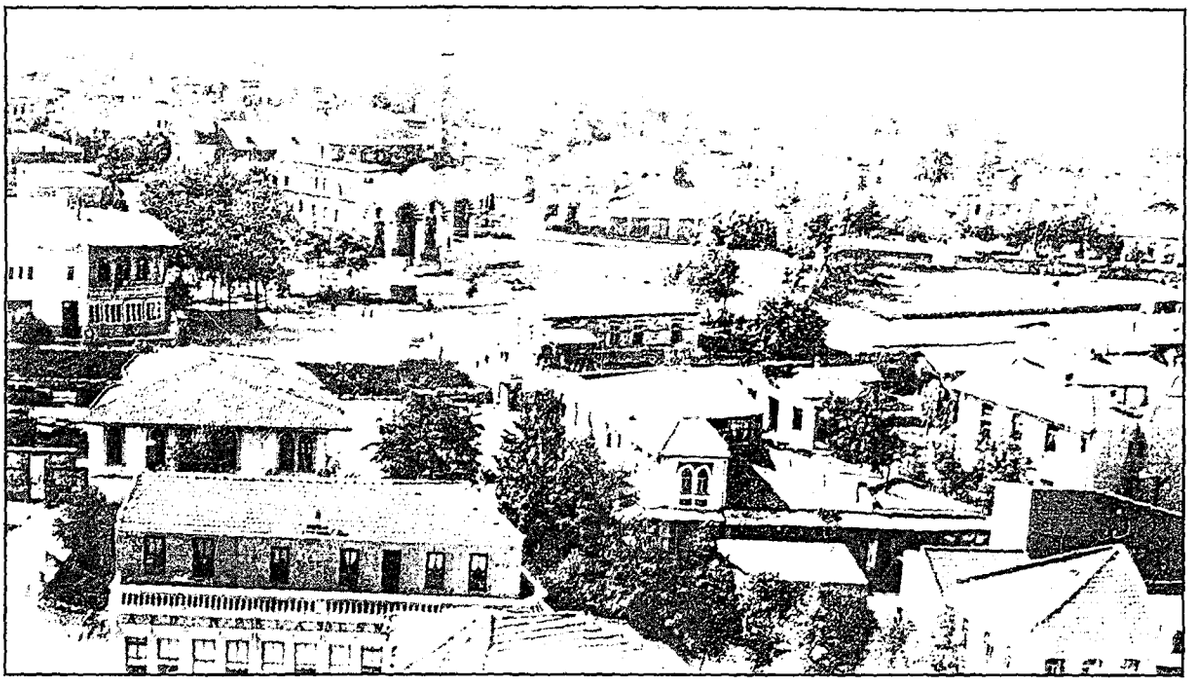
Aydın'ın, Cumhuriyet'in kurulmasıyla çok değiştiği ve geliştiği vurgulanmıştı. Fotoğraflarda da, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki Aydın'la, bugünkü Aydın arasındaki fark açıkça görülmektedir (Resim 3.10, Resim 3.11, Resim 3.12, Resim 3.13, Resim 3.14, Resim 3.15, Resim 3.16, Resim 3.17, Resim 3.18, Resim 3.19, Resim 3.20, Resim 3.21).

Resim 3.10 1931 yılında İstasyon meydanı ve çevresi (Dünden Bugüne Aydın,1999)

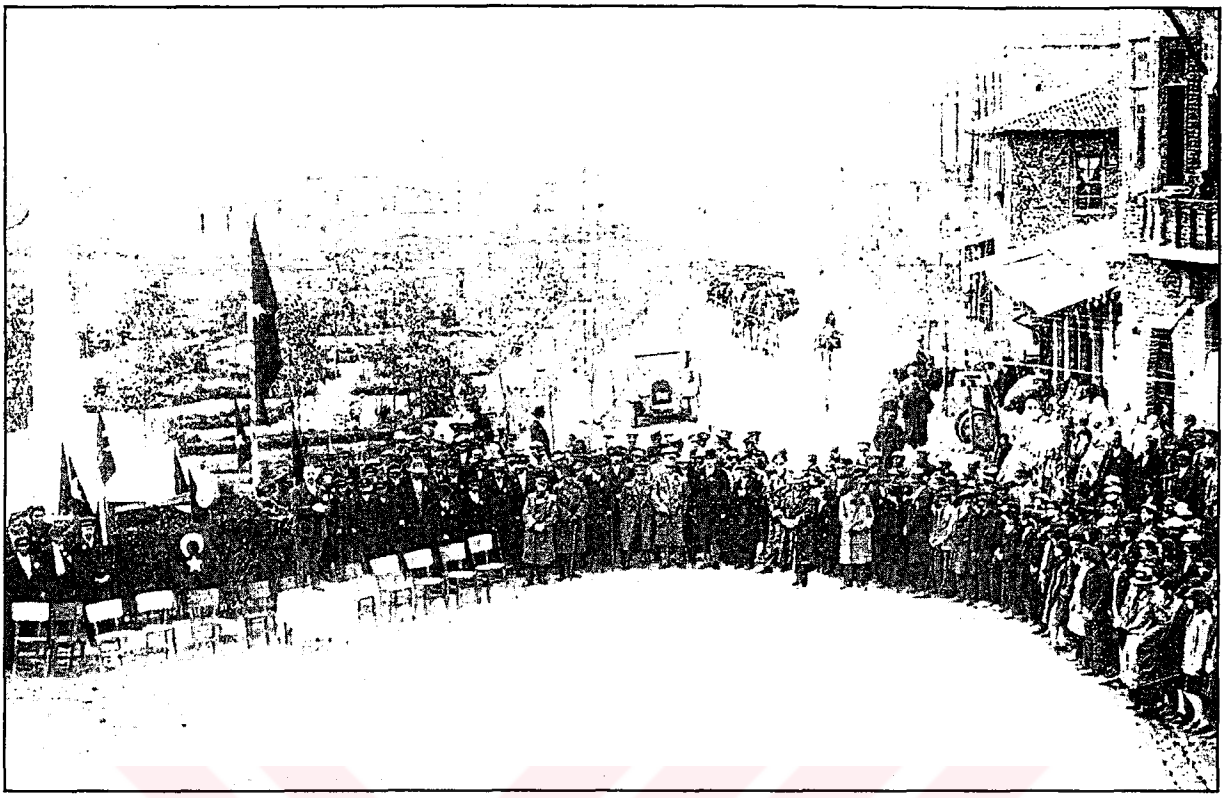
Resim 3.11 1998 yılında İstasyon meydanı ve çevresi (Dünden Bugüne Aydın,1999)

Resim 3.12 1930'larda Ramazan Paşa Camii Minaresi'nden güneybatıya bakış (Dünden Bugüne Aydın,1999)

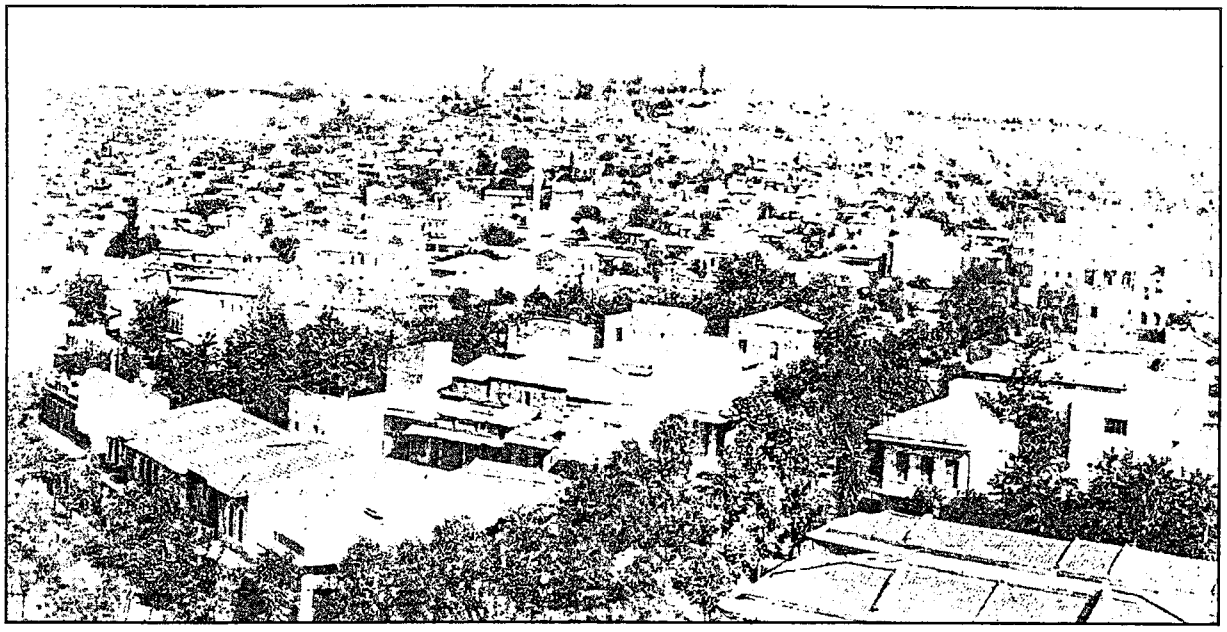
Resim 3.13 1998 yılında Ramazan Paşa Camii Minaresi'nden güneybatıya bakış (Dünden Bugüne Aydın,1999)

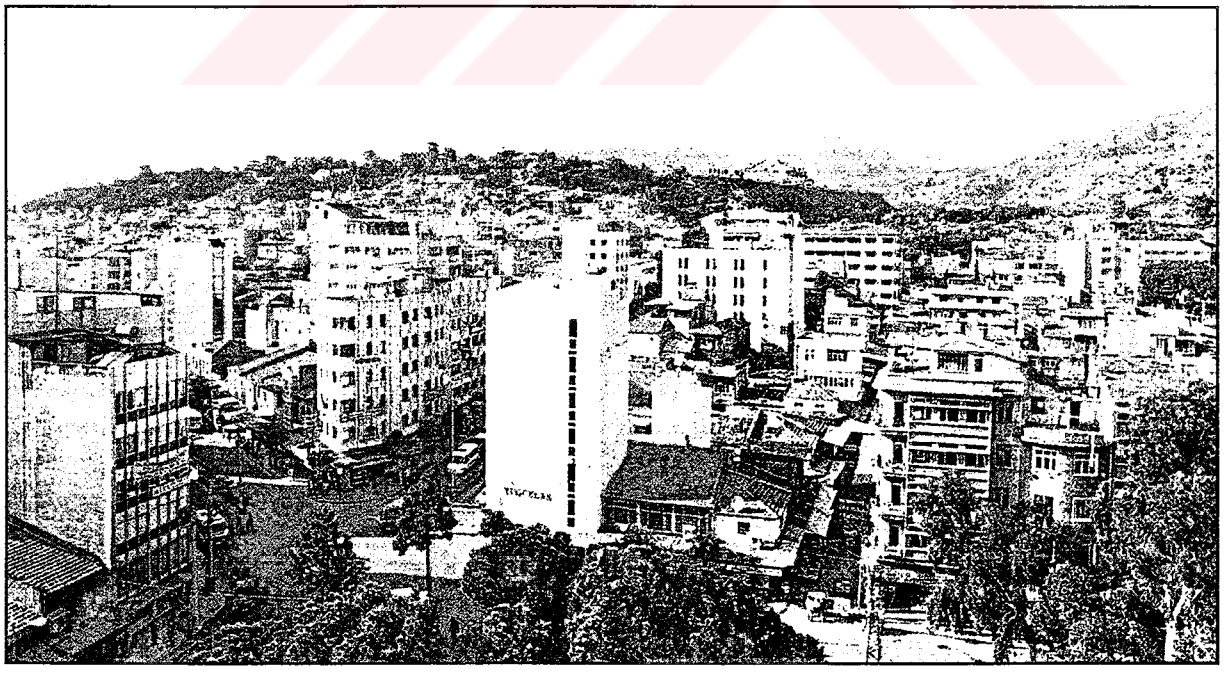
Resim 3.14 1926 yılında şehir merkezinden güneye doğru bakış (Dünden Bugüne Aydın,1999)

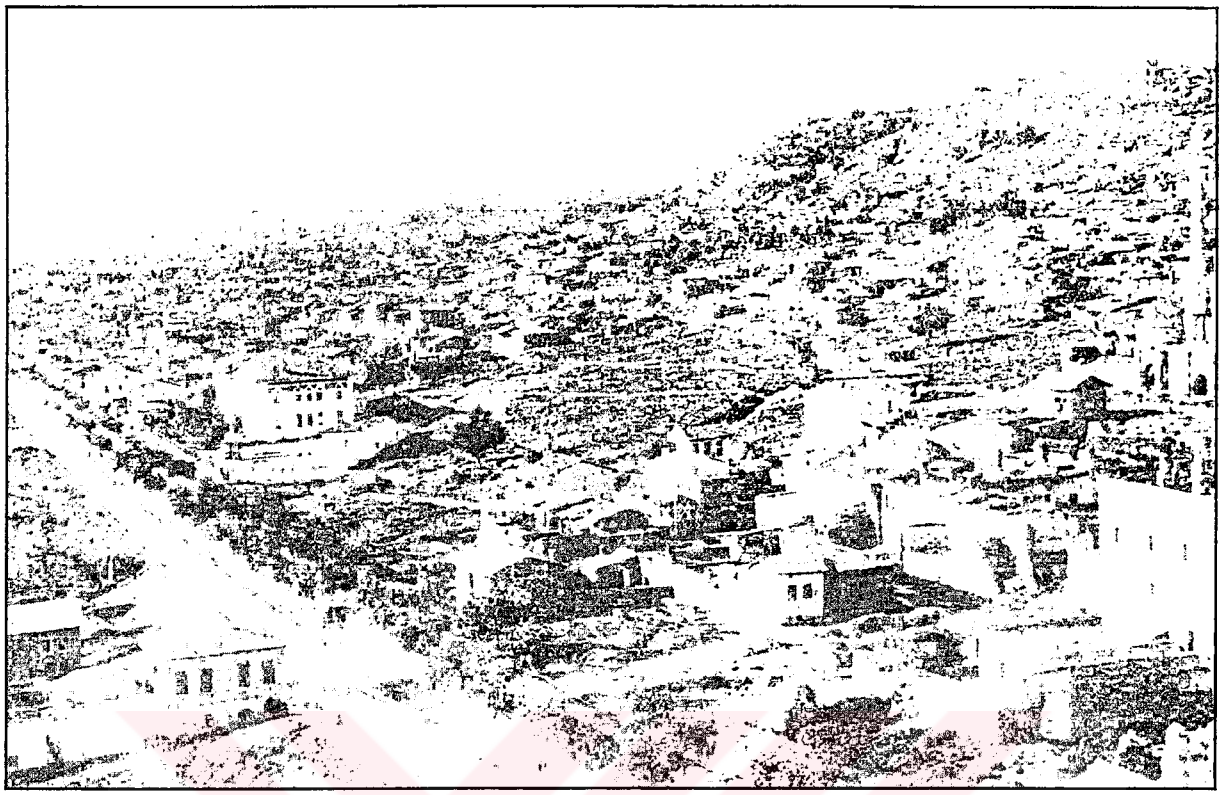
Resim 3.15 1998 yılında şehir merkezinden güneye doğru bakış (Dünden Bugüne Aydın,1999)

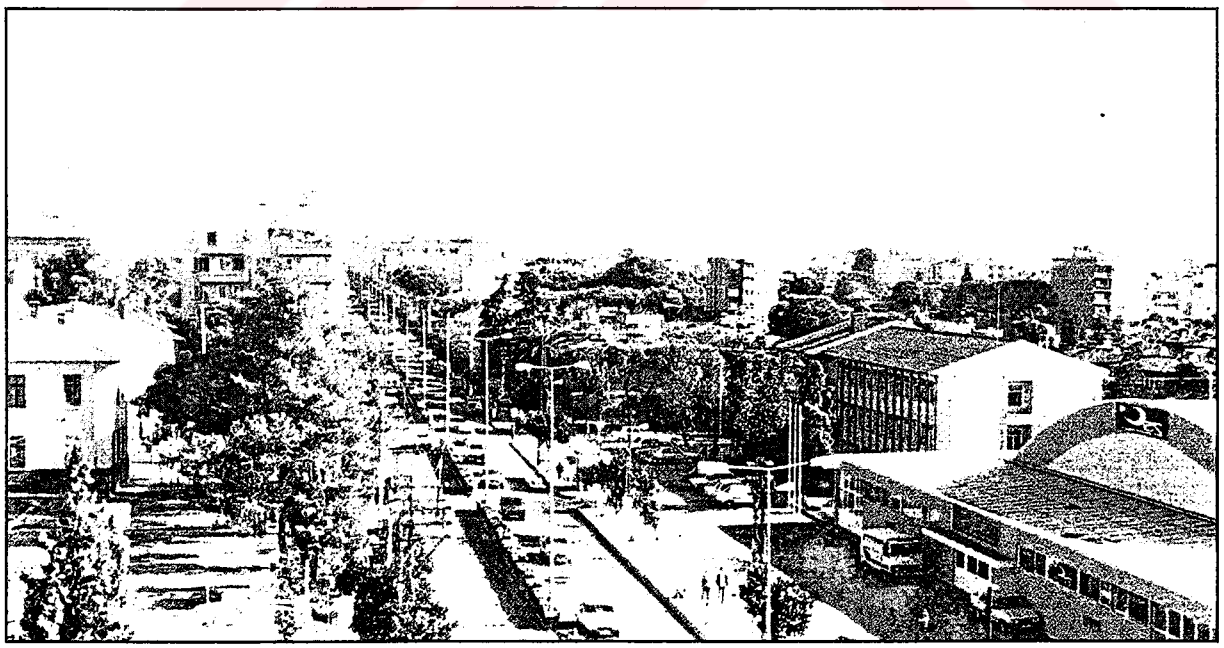
Resim 3.16 1935 yılında Ramazan Paşa Minaresi'nden kuzeybatıya bakış (Dünden Bugüne Aydın,1999)

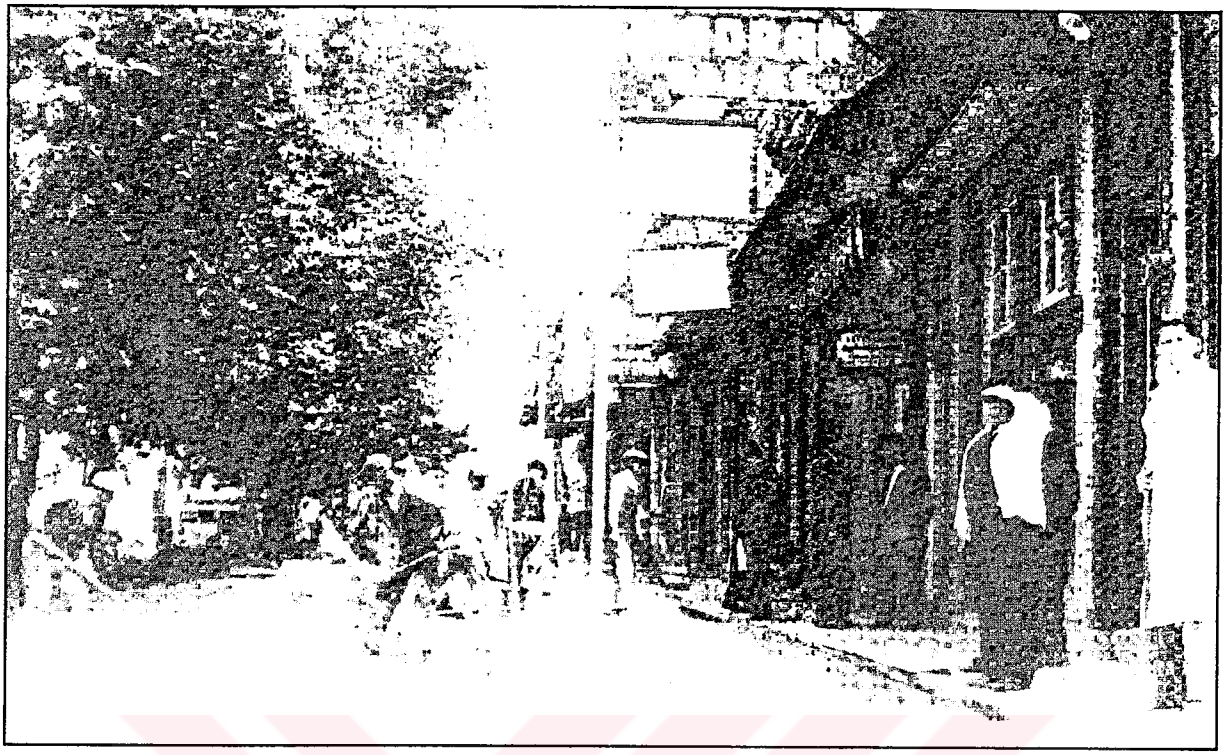
Resim 3.17 1998 yılında Ramazan Paşa Minaresi'nden kuzeybatıya bakış (Dünden Bugüne Aydın,1999)

Resim 3.18 1932 yılında Gazi Bulvarı'ndan batıya doğru bakış (Dünden Bugüne Aydın,1999)

Resim 3.19 1998 yılında Gazi Bulvarı'ndan batıya doğru bakış (Dünden Bugüne Aydın,1999)

Resim 3.20 1945 yılında Sevgi Yolu (Dünden Bugüne Aydın,1999)

Resim 3.21 1998 yılında Sevgi Yolu (Dünden Bugüne Aydın,1999)

4. AYDIN'DA OSMANLI DÖNEMİ EĞİTİM YAPILARI

4.1 Osmanlı Dönemi'nde Eğitim

4.1.1 Osmanlı Dönemi Eğitim Sistemi ve Gelişimi

Osmanlı Devleti'nden günümüze kadar eğitim sisteminin kurumsallaşması ve gelişimi, içinde bulunduğu dönemin ekonomik, siyasi ve toplumsal gelişmelerine paralellik gösterir. Osmanlı Devleti'nde eğitim kurumlarının yapısının biçimlenmesi, toplum yapısının özellikleri doğrultusunda gerçekleşmiştir (Tekeli ve İlkin, 1997).

Osmanlı Devleti'nde eğitim, devlet hizmetlerinden farklı olarak, vakıflara bağlı bir hizmet olarak yürütülmüştür. Devlet eğitim dışında savunma, yönetim ve siyasal alanlardaki hizmetleri yüklenmiştir. Yani eğitim kamu hizmeti niteliğinde bir devlet görevi olmamış, bu nedenle de okul eğitimi toplumun bütününe hiçbir zaman yayılamamıştır.

19. yüzyıl ortalarına kadar Osmanlılar'da saray okulları dışında eğitim veren, sıbyan mektepleri ve medreseler olmak üzere iki çeşit okul vardı. Sıbyan mektepleri ilköğretim düzeyinde, medreseler ise orta ve yüksek öğretim düzeyinde eğitim veren kurumlardı. 19. yüzyılın ilk yarısından sonra, reform isteklerinin artmasıyla yeni eğitim ve öğretim kurumları açılmış, böylece eğitim ve öğretim devlet politikası olmuştur. Bu okullardaki eğitimi yetkili kuruluşlar denetliyordu.

İlk denetim 1826'da Evkaf-ı Humayun Nezareti ile olmuş, 1846'da da Meclis-i Maarif-i Umumiye kurulmuştur. Böylece eğitim işleri sürekli olarak devletin denetimine girmiştir. 1857'de Maarif-i Umumiye Nezareti'nin kurulmasıyla bugünkü Milli Eğitim Bakanlığı'nın görevlerini yürüten merkezi bir örgüt faaliyet göstermeye başlamıştır. Osmanlı eğitim kurumlarının, içinde bulundukları dine dayalı sistemden ve gelenekçi düşünceden bir türlü kurtulamaması nedeniyle Osmanlı Devleti ile Batı arasındaki fark gün geçtikçe büyümüş, Avrupa'nın bilim ve teknik alanında gösterdiği gelişme Osmanlı Devleti tarafından takip edilememiştir.

Osmanlı Devleti içinde bulunduğu durum nedeniyle Batı ile ilişkiye girmek zorunda kalmıştır. 18. yüzyıl başlarında, Lale Devri'nde gelişmeye başlayan ilişkiler Osmanlı Devleti'nin çağdaşlaşmasının başlangıcını oluşturmuş ve bundan sonra Batı bilim ve tekniği örnek

alınmaya başlanmıştır. Eğitim ve öğretim alanındaki ilk batılılaşma çabaları askeri okullarda görülmüştür. 1773 yılında İstanbul'da açılan ilk askeri okul Mühendishane-i Bahr-i Humayun olmuştur. Üç yıllık olan bu okula daha sonraları, idadi sınıfları eklenmiştir (Sakaoğlu, 1991). Bu okulun önemi, yabancı uzman ve öğretmenlerin derslerini ilk kez Fransızca olarak vermelerinden ve eğitim programında din dersinin bulunmamasından kaynaklanmaktadır.

Diğer yandan, III. Selim tarafından ordunun ihtiyacı olan uzman subaylar yetiştirmek amacıyla, İstanbul'da 1793'te Mühendishane-i Berri-i Humayun açılmıştır. II. Mahmut Dönemi'nde açılan önemli bir okul ise, Tıphane-i Amire ve Cerrahhane-i Mamure'dir.

Bu dönemde medrese, imparatorluğun kalkınmasına yardım edecek eğitimi vermekten uzak olduğu gibi, Batı düşüncelerine de karşıydı. Din, devletin temeli olarak görüldüğü için, II. Mahmut geleneksel İslam okul düzenini kaldırıp laik bir eğitim düzenini açık olarak getiremeyeceğini anladığından, medreseleri olduğu gibi bırakıp yeni okullar açmayı planlamış ve bunu uygulamaya koymuştur. Bunun sonucu olarak Osmanlı eğitim sistemi ikiye ayrılmış, iki ayrı felsefi düşüncede eğitim alan insan yetişmiş ve bunlar arasında sık sık kültür çatışmaları ortaya çıkmıştır. Bu durum Cumhuriyet Dönemi'ne kadar sürmüş ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bu ikilem ortadan kalkmıştır (Öztürk, 1999).

II. Mahmut 1824'te İstanbul'da ilköğretimi zorunlu hale getirmiş, ayrıca ordunun subay ve öğretmen ihtiyacını karşılamak için Avrupa'ya öğrenci göndermiş, Tıphane-i Amire'ye ek olarak 1839'da Cerrahhane ve Mekteb-i Şahane-i Tıbbiye'yi kurmuştur. Kurulan yeni okullar arasında, 1835'te yeni orduya alay bandoları yetiştirmek için kurulan Mızıka-i Humayun ile ordunun eğitilmiş subay ihtiyacını karşılamak için kurulan Mekteb-i Harbiye de vardır. Gelişen eğitim sistemine göre saray, hükümet ve askerlik işlerinde çalıştırılacak her türlü memuru kendi bünyesinde yetiştirmiştir.

Tanzimat Dönemi'nde sivil okulların da modernleştirilmesine çalışılmıştır. Askeri yüksek meslek okullarına öğrenci hazırlamak, modernleştirilmekte olan devlet teşkilatında çalıştırılmak üzere memurlar yetiştirmek, toplumun tarım, ticaret ve sanayi hayatını modern esaslara göre yeniden canlandırmak için rüştiye adı verilen sivil okullar açılmaya başlanmış ve bunu diğer eğitim kurumlarının faaliyete geçmesi izlemiştir (Ergin, 1977).

Tanzimat Dönemi'nde eğitim sadece İstanbul'la sınırlı kalmamıştır. Başta büyük vilayetler olmak üzere Anadolu'nun değişik yerlerinde rüştiyelerin yanı sıra, idadi, sultani, darü'lmuallimin, darülfünun ve meslek okulları açılmıştır. Meclis-i Maarif-i Muvakkat'in

kurulmasından sonra, 1847 yılında Mekatib-i Umumiye Nezareti ve 1866'da da Maarif-i Umumiye Nezareti kurulmuştur. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nda kuruluşlar içinde eğitim işlerinden doğrudan sorumlu ve hükümet başkanına bağlı ilk örgütün temeli atılmış oldu (Öztürk, 1999). 1 Eylül 1869'da Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin yayımlanmasıyla iptidailer, rüştiyeler, idadiler ve sultanilerden oluşan eğitim sistemi tüm imparatorluğu kapsar bir duruma gelmiştir.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra siyasal hayat ve fikir hayatı canlanmış, ayrıca eğitim sorunları bu siyasal canlılık içinde önemli bir yer tutmuştur. Eğitim düşüncesi alanında gerek Batı'dan gelen süreli yayınlar ve gerekse de Avrupa'ya giden öğrenci ve araştırmacıların yayınları eğitim konusunda çağdaş yayınların tanıtılmasında ve ülkede yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamıştır. II. Meşrutiyet Dönemi Türk tarihinde eğitim konusunda en çok yazının yazıldığı ve eğitim sorunları ile en çok ilgilenilen dönemlerden biri olmuştur (Ergün, 1996).

4.2 Osmanlı Dönemi Eğitim Kurumları

4.2.1 Sıbyan Mektepleri

Sıbyan mektepleri, Osmanlı Devleti'nde, programlarında din eğitimi ve öğretimine ağırlık veren, sabi denilen 5-6 yaşındaki kız ve erkek çocukları okutmak amacıyla açılmış olan ilköğretim kurumlarıdır. Bu okullara mekteb, mekatib, küttab, taş mekteb ve mahalle mektebi gibi isimler de verilmiştir. Mahalle mektebi denilmesinin sebebi hemen hemen her mahallede bu okulların bulunması, taş mektep denilmesinin sebebi ise binaların taştan yapılmış olmasıdır (Gelişli, 2002). Bu okulların hocasına muallim, yardımcısına kalfa, öğrencilerine de talebe, suhte, tilmiz, puser veya şakird denilmekteydi (Baltacı, 2002).

İlk sıbyan mektebi, Fatih Sultan Mehmet zamanında, İstanbul'da Daru't-ta'lim adıyla açılmıştır. Bu okullar şehirlerde özel şahıslar veya vakıflara bağlı olarak kurulurken, köylerde halkın işbirliği ile kurulmuştur. Sıbyan mekteplerinin her türlü masrafları ve öğretmen maaşları vakıflar tarafından karşılanıyor, ayrıca öğrencilere de yardım yapılıyordu. Bu tür okullar hakkındaki ilk yazılı programa Fatih Sultan Mehmet'in oğlu II. Beyazıt'ın vakfiyesinde rastlanmaktadır.

Sıbyan mektepleri padişahlar tarafından yaptırıldığı gibi, valide sultanlar, büyük devlet memurları ve hayırsever kişiler tarafından da yaptırılmıştır. Bu okullarda çocuklara Kuran okuma, namaz sureleri ve namaz kılma usulleri, biraz da yazı meşki öğretiliyordu. Öğretimde temel ezberdi. Sadece Arapça metinler ezberletilir ve Türkçe ilmihaller okutulurdu. Okulu bitirmiş sayılmak için, Kuran'ı en az bir defa hatmetmiş olmak gerekiyordu (Öztürk, 1999).

Sıbyan mekteplerinde öğretmenlik yapabilmek için başlangıçta medrese mezunu olma şartı aranmış, zamanla medrese mezunu bulunamadığı için mahallenin ya da köyün imamı bu işle görevlendirilmiştir. Başlangıçtaki temel amacı, Kuran öğretmek olan bu okullar Tanzimat Dönemi'yle başlayan yenileşme hareketleri ve değişime direnmiş ancak zamanla programlarında dünya hayatı ile ilgili dersler yer almaya başlamıştır. Tanzimat'tan sonra üç yıllık Mekteb-i İbtidai olarak faaliyet gösteren sıbyan mekteplerinde, elifba, Kuran, tecvid, ilm-i hal, ahlak, sarf-ı Osmani, imla, kıraat, mülehhas, tarih-i Osmani, muhtasar coğrafya-ı Osmani, hesap ve hüsn-i hat dersleri okutulmuştur (Baltacı, 2002).

Sıbyan mektepleri ya bir külliye içinde ya da mahalle aralarında bağımsız bir yapı olarak yapılmıştır. Külliye içindeki binalar hemen sokağa açılan girişlere, kendi içlerine dönük avlu ve oyun bahçelerine sahiptir. Mektepler çocukların kolayca ulaşabileceği bir sıklıkta ve köşe başlarında yapılmıştır (Gelişli, 2002). Bu okullar, ulaşım endişesi ile her iki yönden ışıklandırma ve havalandırma yapılmak istenmesi yüzünden bu şekilde yerleştirilmişlerdir.

Mektepler iki katlı olup, zemin katlarda dükkan, sebil ve çeşme, üst katlarda ise sınıflar yer almaktadır. Kullanılan plan genellikle kare olmakla birlikte dikdörtgen plan şemasına da rastlamak mümkündür. Plan şeması tek dersliklidir ancak büyük külliyelerde iki derslikli yapılar da vardır. Kapı, pencere ve merdiven gibi mimari elemanlar, medreselere göre daha küçük yani çocukların boyutlarına göre yapılmıştır. Yapılar kargirdir. Kubbe ve tonoz yapımında tuğla, duvar yapımında moloz taş ve kesme taş kullanılmıştır. Ayrıca tuğla üzerine taş levha kaplama yapılan örnekler de vardır.

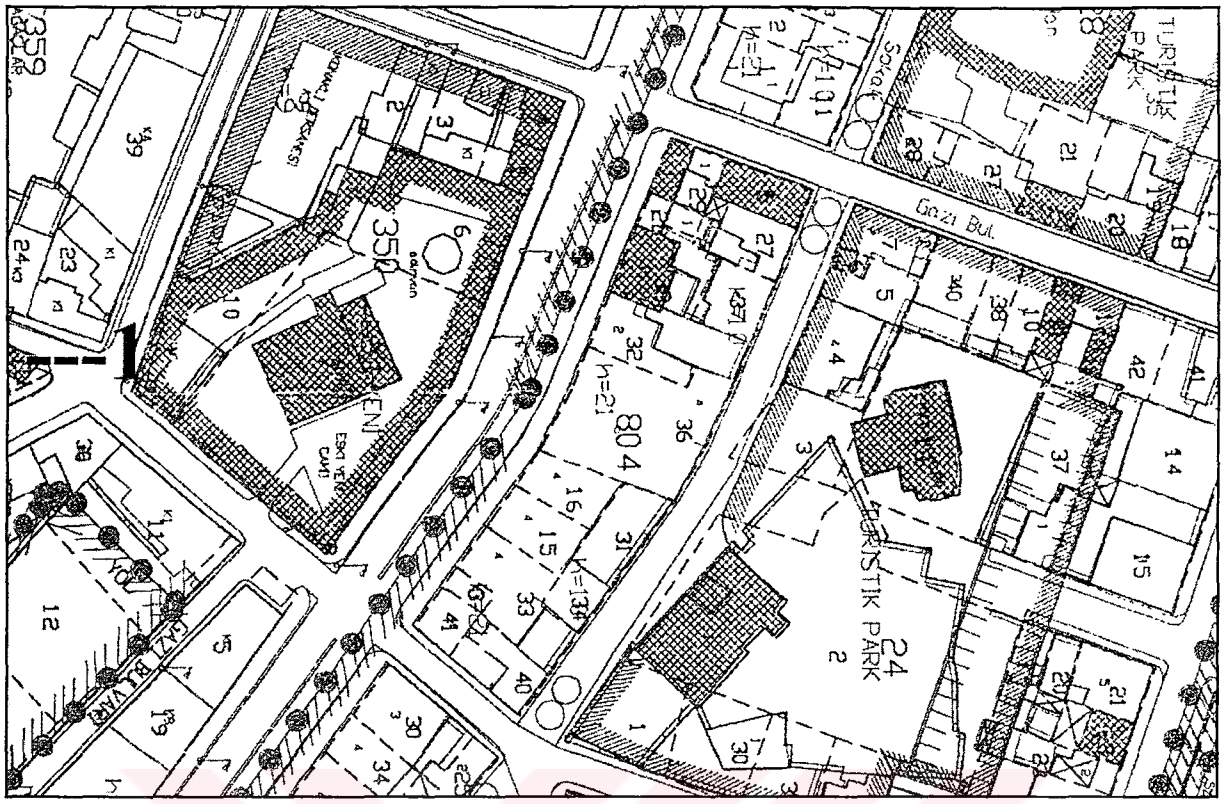
Cephe biçimlenişinde pencereler dikdörtgen açıklıklı ve üzerlerinde tuğla ve kesme taştan yapılmış içi dolu kemerler bulunmaktadır. Üst kat pencereleri kemerli olup alçı malzeme geometrik şekillerin içindeki boşluklara camların yerleştirildiği örnekler bulunmaktadır. Cephedeki tüm pencerelerin etrafında kesme taştan veya mermerden söveler yapılmıştır. Kubbe ve tonozların iç yüzleri sıvanmış, dış yüzleri de kurşun örtüyle kapatılmıştır. Çatı örtüsü bitiminde genellikle kirpi saçak kullanılmıştır (Küçük, 2001).

Sıbyan mektepleri zaman içinde değişime uğramış ve Cumhuriyet'in ilanına kadar fonksiyonelliğini devam ettirmiştir. Ayrıca bu okullar Cumhuriyet Dönemi ilköğretimi için temel teşkil etmiştir. Aydın İli'nde de çok sayıda sıbyan mektebi kurulmasına karşılık, bugün bunlar hakkında çok az bilgi bulunmakta ve sayıları kesin olarak bilinmemektedir (Öztürk, 1999). Aydın'da kurulmuş olan sıbyan mekteplerinden sadece Fatma Hanım Sıbyan Mektebi günümüze ulaşabilmiştir.

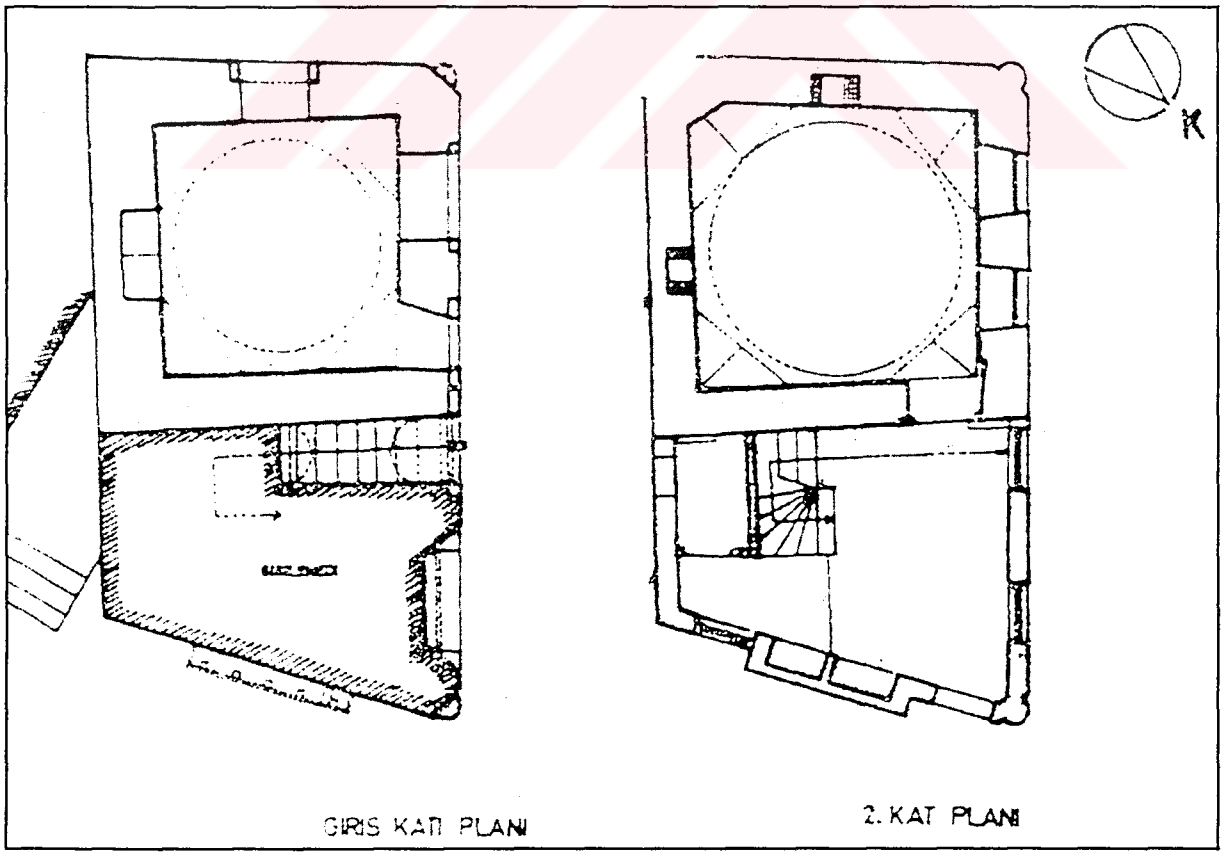
Fatma Hanım Sebili ve Sıbyan Mektebi

Yapı, Hasan Efendi Mahallesi, Gazi Bulvarı, 8. sokakta bulunmaktadır ve Harita 4.1'deki vaziyet planında 1 sayısıyla gösterilmiştir. Kitabesine göre 1753-1754 yıllarında Hüseyin Bey kızı Fatma Hanım tarafından yaptırılmıştır. İki katlı olan yapının alt katında çeşme ve sebil, üst katında ise sıbyan mektebi bulunmaktadır. Çeşme ve sebilin ortasında bulunan bir merdivenle üst kata ulaşılır. Üst katta bulunan sıbyan mektebinin dersliğinde bir de mihrap vardır (Şekil 4.1).

Yapı, çok ilginç bir cephe özelliğine sahiptir. Saçak hattından yükselen şerefeli yalancı minareleri ve yarım daire köşe kuleleri, yapıya değişik bir tarz kazandırmaktadır (Resim 4.1). Sıbyan mektebi olarak kullanılan birinci kat, alt kata göre daha değişik bir görünüme sahip olup, pencerelerin üzerleri sivri kemerli alınlıklarla süslenmiş ve üst örtüde alaturka kiremit kullanılmıştır (Resim 4.2 ve Resim 4.3) (Ertem, 2000). Yapı 2000 yılında Uluslararası Polis Birliği'nin katkılarıyla restore edilmiş bugün aynı kuruluş tarafından müze olarak kullanılnaktadır. Yapının giriş kapısının üzerinde tarihçesini ve IPA Müzesi olduğunu gösteren iki adet tabela vardır (Resim 4.4)

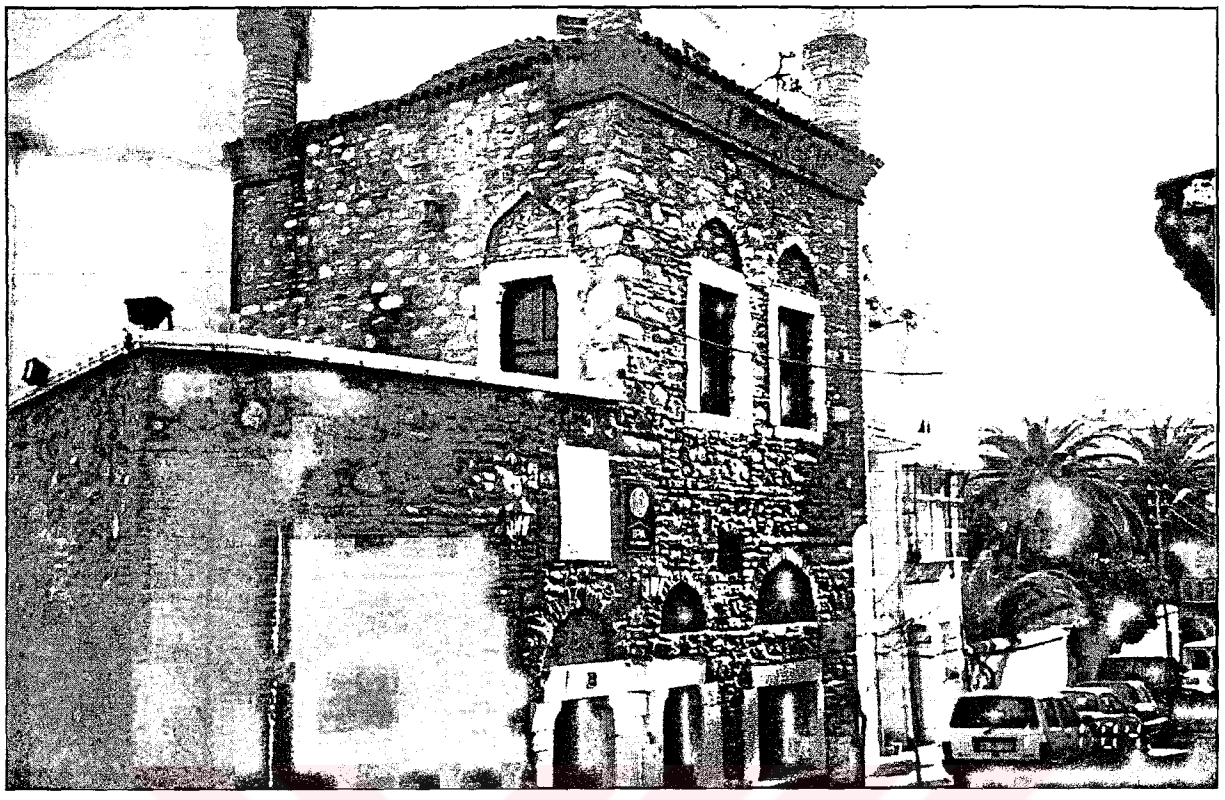
Harita 4.1 Fatma Hanım Sebili ve Sıbyan Mektebi vaziyet planı

Şekil 4.1 Fatma Hanım Sebili ve Sıbyan Mektebi kat planları (Ertem,2000)

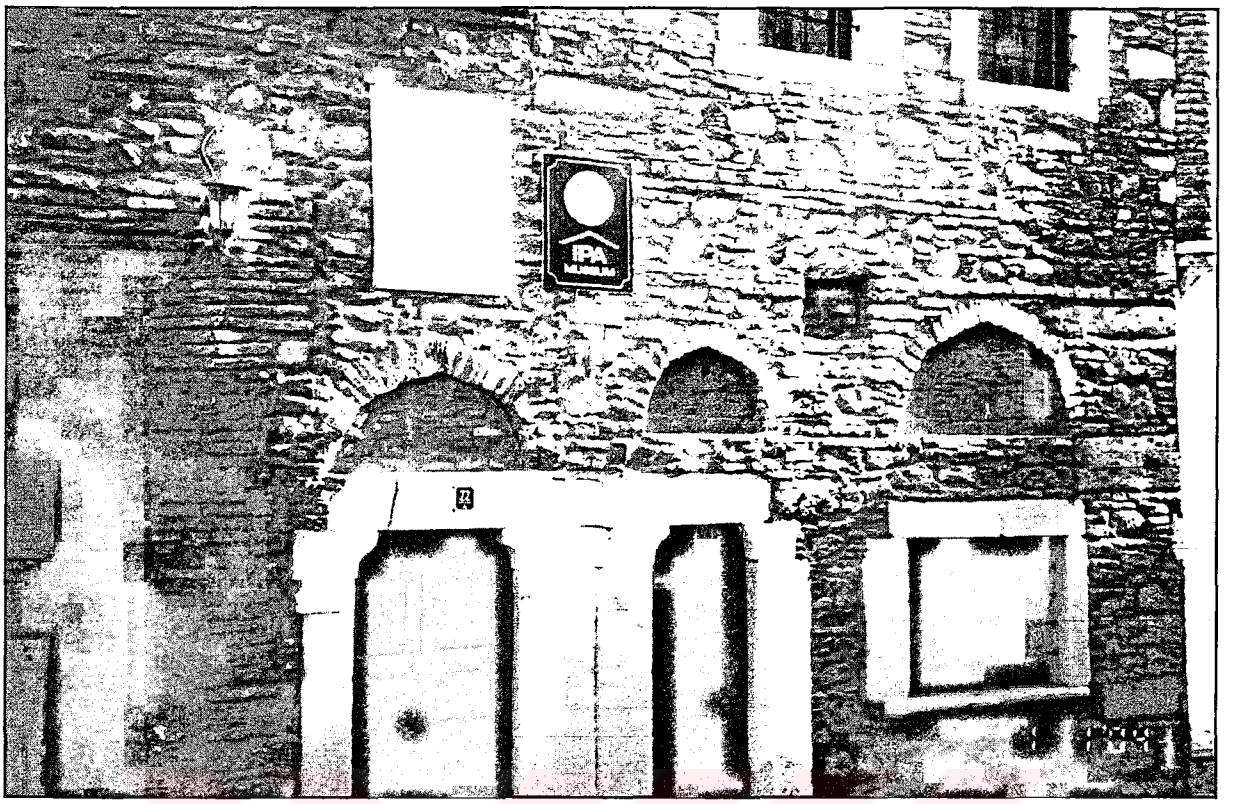
Resim 4.1 Fatma Hanım Sebili ve Sıbyan Mektebi

Resim 4.2 Fatma Hanım Sebili ve Sıbyan Mektebi giriş cephesi

Resim 4.3 İkinci kattaki sıbyan mektebi kısmı

Resim 4.4 Fatma Hanım Sebili ve Sıbyan Mektebi giriş kapısı

4.2.2 Medreseler

Yüksekokul (Üniversite) anlamına gelen medrese, camilerin ihtiyacı karşılayamamasından sonra ortaya çıkmıştır. Başlangıçta her ikisinde de ders konuları aynı olmasına karşılık medrese eğitimi zamanla, daha standart, daha sistemli ve daha koordine edilmiş bir öğretim şekline dönüşmüştür (Em, 1995). Anadolu'da ilk medreseler, Malazgirt Savaşı'ndan sonra 12. yüzyılda beylikler tarafından kurulmuş, ancak medreselerin gelişimi Büyük Selçuklu veziri Nizamülmülk'ün önderliğinde olmuştur.

Osmanlı Devleti, Selçuklu Medreseleri'ni örnek almıştır. Osmanlı Kuruluş Dönemi'nde, İznik ve Bursa'da kurulan ilk Osmanlı Medreseleri; binaları ve eğitim-öğretim yöntemleri açısından, Selçuklu Medreseleri'nin bir devamı niteliğindedir (Öztürk, 1999).

Osmanlı Devleti'nde medreseler, en parlak dönemlerini Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman zamanında yaşamıştır. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u fethettikten sonra sekiz kiliseyi medreseye çevirmiş ve o dönemin önemli bilim adamlarını bu medreselerde görevlendirmiştir. Medreseye dönüştürülen kilise yapılarında düzenli ve verimli bir eğitim öğretim yapmanın mümkün olmaması üzerine Fatih, 1463-1471 tarihleri arasında Fatih

Külliyesi'ni yaptırmıştır. Fatih Külliyesi, bir cami, Sahn-ı Seman ve Tetimme denilen iki medrese, Daru't-ta'lim adlı bir sıbyan mektebi, kütüphane, imaret, aşevi, iki hamam, darüşşifa ve misafirhaneden oluşuyordu.

Medreseler parasız yatılı okullardır. Bu okullarda, öğrencilere cep harçlığı veriliyor ve yiyecek-içecek ihtiyaçları karşılanıyordu. Bütün bu masraflar medreseye bağışlanan vakıf gelirleriyle karşılanıyordu. Medreseyi kuranlar okula ne kadar öğrenci alınacağı, ne yiyecek verileceği, öğrenci harçlıklarının ve hocaların ücretlerinin ne kadar olacağına karar verme hakkına sahipti. Bu tür bir eğitim sistemi, medresede okumayı sadece zengin çocuklarının ayrıcalığı olmaktan çıkarmış, fakir ailelerin ve sarayda çalışan askerlerin çocuklarına medrese yoluyla ulema sınıfına katılabilme olanağı sağlanmıştır (Öztürk, 1999).

Medreselerin öğretmenlerine müderris, yardımcılarına muid, öğrencilerine de danişmend, talebe veya suhte denirdi. Müderrisliğin en yüksek derecesi Sahn ve Süleymaniye Medreseleri'nde çalışmaktı. Muid, öğrenciler arasından seçilir, hem onların disiplini ile uğraşır hem de müderrisin derslerini onlara açıklardı (Baltacı, 2002).

Medreselerde ilim dili Arapçaydı. Farsça 18. yüzyıldan itibaren okutulmaya başlanmış ve Türkçe sözlü açıklamaların dışında kullanılmamıştır. Dini eğitim uygulanan medreselerde 1909'da bir yasa çıkarılarak, dinsel içeriği olmayan dersler de eğitim programlarına konulmuştur. Ancak bu dersler her zaman ikinci planda kalmıştır.

Medreselerde okutulan bilimler üçe ayrılırdı (Uzunçarşılı, 1985). Bunlar;

- Dini Bilimler : Tefsir, Hadis, Kelam, Fıkıh.
- Müsbet Bilimler : Felsefe, Matematik, Heyet (Astronomi).
- Alet Bilimler : Sarf, Nahiv, Mantık, Belagat, İnşa, Maari Bedi'dir.

16. yüzyıldan itibaren medreselerde gerileme görülmeye başlamıştır. Devletin çeşitli kurumlarının bozulması ve medreselerin bundan etkilenmesi, rüşvet, hatır-gönül işinin işe karışması, fetihlerin durması, medreselerin kendi yönetim şeklinden kaynaklanan gelişmeyi engelleyici unsurlar taşıması nedeniyle başlayan bozulma, 17. yüzyılda da devam etmiştir. Medreseler 1925'te kapatılmışlardır.

Osmanlı Mimarisi'nin klasik döneminde etkin olan eğitim düzenindeki gelişmeler ve kültürel alandaki başarılar, medreselerin değişik koşullarda biçimlenmesine olanak sağlamış ve ilginç örnekler oluşturulmuştur (Küçük, 2001).

Medreselerin arsaya yerleşiminde en önemli etken arsanın konumu ve boyutlarıdır. Medreseler ya bağımsız olarak tasarlanmışlar ya da bir külliye içinde yer almışlardır. Ancak medrese plan düzenlerinin, medresenin bağımsız olmasıyla ya da bir külliye içinde yer almasıyla ilişkisi olmadığı anlaşılmaktadır.

17. ve 18. yüzyıllarda medreselerin şemasını belirleyen üç temel unsur avlu, hücre dizilişi ve dershane ilişkisinde geleneksel özellikler biçimsel kaygıların dikkate alındığı tasarımlar söz konusudur (Ahunbay, 1994). Bunlar;

- U plan
- L plan
- Dikdörtgen plan
- Tek sıra hücrelerden oluşan plan
- Karşılıklı iki sıra hücrelerden oluşan plan
- Belirli bir şemaya girmeyen uygulamalar'dır.

Osmanlı Medreseleri'ni incelediğimizde ahşap, kargir ve karma düzenlerden oluşan strüktürü görüyoruz. Bunlardan ahşap medreseler günümüze kadar ulaşamamıştır. Kargir strüktürlü medreselerde düşey taşıyıcılar, hücre ve dershanede duvarlar; revaklarda ayak ve sütunlardır. Düşey taşıyıcılar kemerle birbirine bağlanmaktadır. Kubbeyle örtülen hücrelerde geçiş öğesi küresel üçgendir. Revaklarda kullanılan örtü birimleri daha fazla çeşitlilik göstermekte, kubbenin yanı sıra çapraz tonoz da sıkça kullanılmaktadır (Ahunbay, 1998).

Medreselerin duvarlarında genel olarak kesme taş duvar, taş-tuğla almaşık duvar ve moloz taş duvar görülmektedir. Bir yapıda bunlardan sadece bir tanesi görülebileceği gibi, birkaç tip de aynı anda görülebilir. Hücre ve dershane döşemelerinde altıgen tuğla kullanımı oldukça yaygındır.

Medreselerde avlu ve dış cepheler olmak üzere iki farklı nitelikte cephe düzeni kullanılmaktadır. Avlu çevresinde revaklar genelde aynı ritmi yineleyen öğeler olmakla birlikte, dershane girişi çevresinde farklı açıklıkta yerleştirilen sütunlarla değişik etkiler elde

edilmiştir. Revak dizileri arasında böyle bir farklılaşma, eyvan bulunduğu durumlarda gözlenmektedir (Küçük, 2001).

Dışta ise cephe duvar dokusu, pencere düzenleri, korniş çizgileri, kasnaklar ve geniş boyutlu kütlelerin yanyana geliş biçimleriyle farklılaşmaktadır. Hücre cephelerine açılan pencereler sınırlı bir çeşitlenme göstermektedir. Hücrelerin beden duvarları sürekli birer kornişle bitirilmiştir. Dershane cephelerinde ise, beden duvarlarının orta bölümleri kasnak üstü düzlemine kadar yükseltilerek, beden duvarı-kasnak sürekliliği uygulanmıştır (Küçük, 2001).

Osmanlı Devleti'nde birçok yerde olduğu gibi Aydın'da da medreseler açılmıştır. Aydın'da medreselerin açıldığı yerler daha çok nüfusun yoğun olduğu yerlerdir.

İl'de bulunan medreseler (Çizelge 4.1 ve Çizelge 4.2), İstanbul'da bulunan medreseler gibi yüksek öğretim veren okullar olmamış, bu okullarda sadece dini eğitim verilmiştir. Aydın'da şehir merkezinde 37 adet medrese olduğu saptanmıştır (Öztürk, 1999).

Aydın'da bulunan en kalabalık medrese Köprülü Mahallesi'nde bulunan Nasuh Paşa Medresesi'dir. Okutulan öğrenci sayısı bakımından ikinci sırada, Cuma Mahallesi'nde bulunan Kanoğlu Medresesi ile Akmescit Medresesi yer almaktadır.

Osmanlı Dönemi'nde Aydın İl Merkezi'nde açılmış olan birçok medreseden günümüze sadece Nasuh Paşa Külliyesi içinde yer alan Nasuh Paşa Medresesi ve Cihanoğlu Külliyesi içinde yer alan Cihanoğlu Medresesi kalmıştır.

Çizelge 4.1 Aydın İl Merkezi'nde bulunan medreseler (a) (Öztürk, 1999)

	Medresenin İsmi	Mahalle	Müderris	Talebe (Sayısı)	Medresenin Banisi
1	Osman Oğlu	Köprülü	Sarayköylü Mustafa Efendi	50	Osman Oğlu Nasuh Paşa
2	Cihan Oğlu	Köprülü	Aydınlı Abdah	10	Cihanzade Abdülaziz Efendi
3	Paşacı Oğlu	Köprülü	Meviceli Ali Efendi	8	Posacızade Hacı Mustafa Efendi
4	Çiçekli	Hisar	Aydınlı Hafız Ağa Efendi	30	Mahsul Vekili Mehmet Efendi
5	Veysi Paşa	Hisar	Hüseyin Efendi	5	Veyis Paşa
6	Alihan Sagir	Kubalı Mescit	Muğlalı Hacı Mehmet Efendi	18	Muhiddin Efendi
7	Alihan Kebir	Pir Hüseyin	Ahmet Havi Paşa	40	Muhiddin Efendi
8	Dayı Oglu	Kubalı Mescit	Müftü Hafız Mehmet Efendi	18	Dayızade Süleyman Ağa
9	Kubalı Mescit	Kubalı Mescit	Akhisarlı Hacı Halil Efendi	10	Hüseyin Efendi
10	Eski Yeni	Hasan Efendi	Tavaslı Hacı Hafız Efendi	40	Hasan Efendi
11	Kocahavlu	Hasan Efendi	Müftü Hacı Mahmut Efendi	20	İane ile
12	Hurmalı	Sarayiçi	Şeyhzade Sadık Efendi	10	Terzi Hacı Abdah
13	Ramazan Paşa	Ramazan Paşa	Aydınlı Hilmi Efendi	15	Ramazan Paşa
14	Bey Cami	Terziler	Yenipazarlı Süleyman	36	Süleyman Bey
15	Çekmeceli Oğlu	Ramazan Paşa	Hafız Ahmet Efendi	3	Çinelizade Elhac Mustafa Efendi
16	Zihni Oğlu	Ramazan Paşa	Akşehirli Hacı Mustafa Efendi	8	Zihnizade Ali Paşa
17	Hacı Mustafa Ağa	Karapınar Çarşısı	Hafız Ahmet Efendi	40	Elhaç Mustafa Ağa
18	Germencik	Germencik Çarşısı	Ali Efendi	22	İane ile
19	Kulaksız Oğlu	Karahayıt Yortuç Karyesi	Ali Efendi	12	Çelik Mehmet Paşa

Çizelge 4.2 Aydın İl Merkezi'nde bulunan medreseler (b) (Öztürk, 1999)

	Medresenin İsmi	Mahalle	Müderris	Talebe (Sayısı)	Medresenin Banisi
20	Paşacı Oğlu	Terziler	Çineli Ahmet Efendi	30	Posacızade Hacı Mustafa Efendi
21	Çelik Celil Paşa	Terziler	Çineli Mehmet Efendi	12	Çelik Mehmet Paşa
22	Aşağı Zincirli	Kozdibi	Şükrü Efendi	8	İane ile
23	Ağaçarası	Tobracı	Mehmet Efendi	30	Ahmet Şemsi Paşa
24	Cinci Oğlu	Cuma	Hasan Efendi	3	Cincioğlu
25	Kanoğlu	Cuma	Sarayköylü Mustafa Efendi	42	Taceddin Efendi
26	Turunçlu	Cuma	Hasan Köylü Mustafa Efendi	8	Çarıkçızade Hacı Mehmet Ağa
27	.....Oğlu	Debbağlı	Aydınlı Mustafa Efendi	17	Hacı Şuhutcuzade
28	Akmescit	Cuma	Pehlivan Mehmet Efendi	42	İane İle
29	Aşağı Pasacıoğlu	Orta	İbrahim Efendi	15	Hacı Mehmet Ağa
30	Çayyüzü	Orta	Mustafa Efendi	7	İane ile
31	Zincirli	Yarbaşı	Mustafa Efendi	18	İane ile
32	Duruzade	Yarbaşı	Mustafa Efendi	5	Alihan Dürlüzade
33	Abacıoğlu	Çıksuret	Müftüzade Mustafa Efendi	30	Abacızade Hacı Mustafa Ağa
34	Sari Vekil	Çıksuret	Abdülkadir Efendi	12	Sari Vekili Ahmet Paşa
35	İbrahim Ağa	Çıksuret	Ayop Efendi	17	İbrahim Ağa
36	Cihan Oğlu	Sabuncu Çarşısı	Hafız Ahmet Efendi	25	Mustafa Ağa
37	Cihan Oğlu	Dedeköy	Ahmet Efendi	18	Cihanzade Abdülaziz Efendi

Nasuh Paşa Külliyesi

Aydın İl Merkezi'nde Köprülü Mahallesi, Gazi Bulvarı'ndadır.

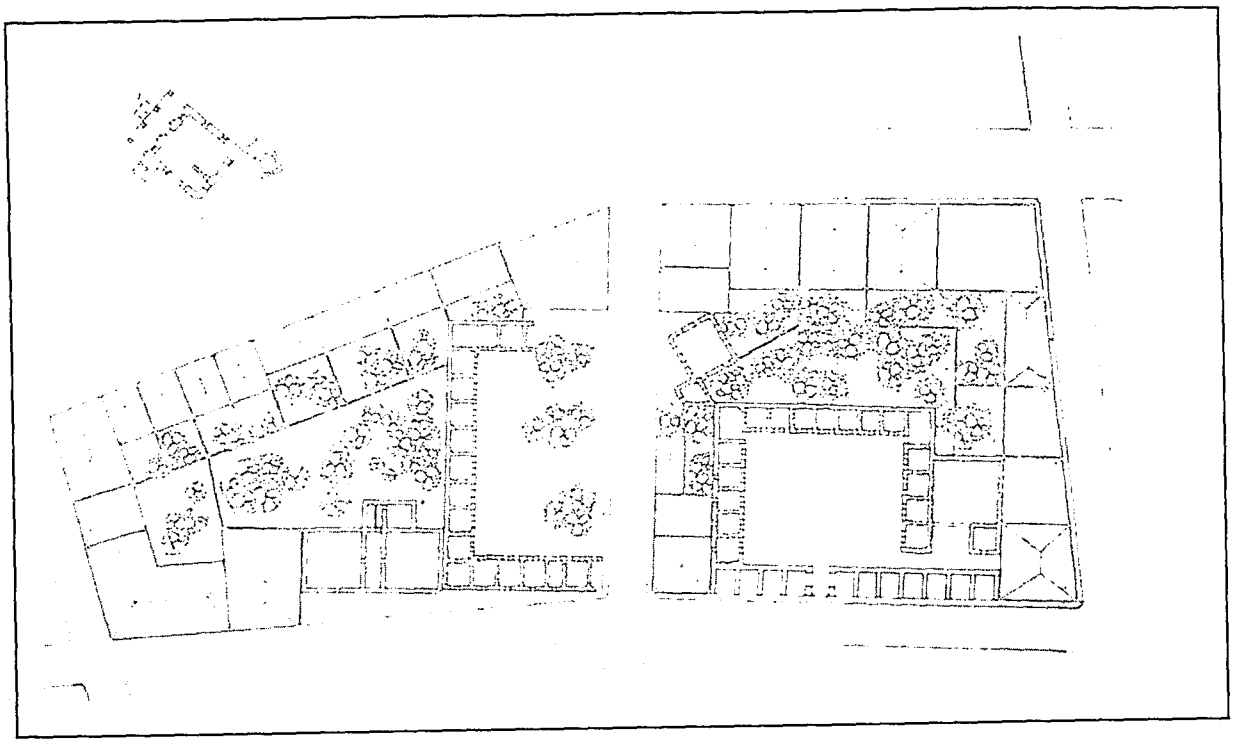
Nasuh Paşa Külliyesi vakfiyesi ve üzerindeki kitabeye göre 1708 tarihinde Aydınlı Nasuh Paşa tarafından yaptırılmıştır (Türkiye'de Vakıflar..., 1983).

Külliye medrese, medreseye ait bir mescit, Zincirli Han ve Paşa Hamamı'ndan oluşmaktadır (Şekil 4.2). Külliye Harita 4.2'deki vaziyet planında 2 sayısıyla gösterilmiştir. Günümüzde yapı grupları kullanılmayacak kadar harap durumdadır.

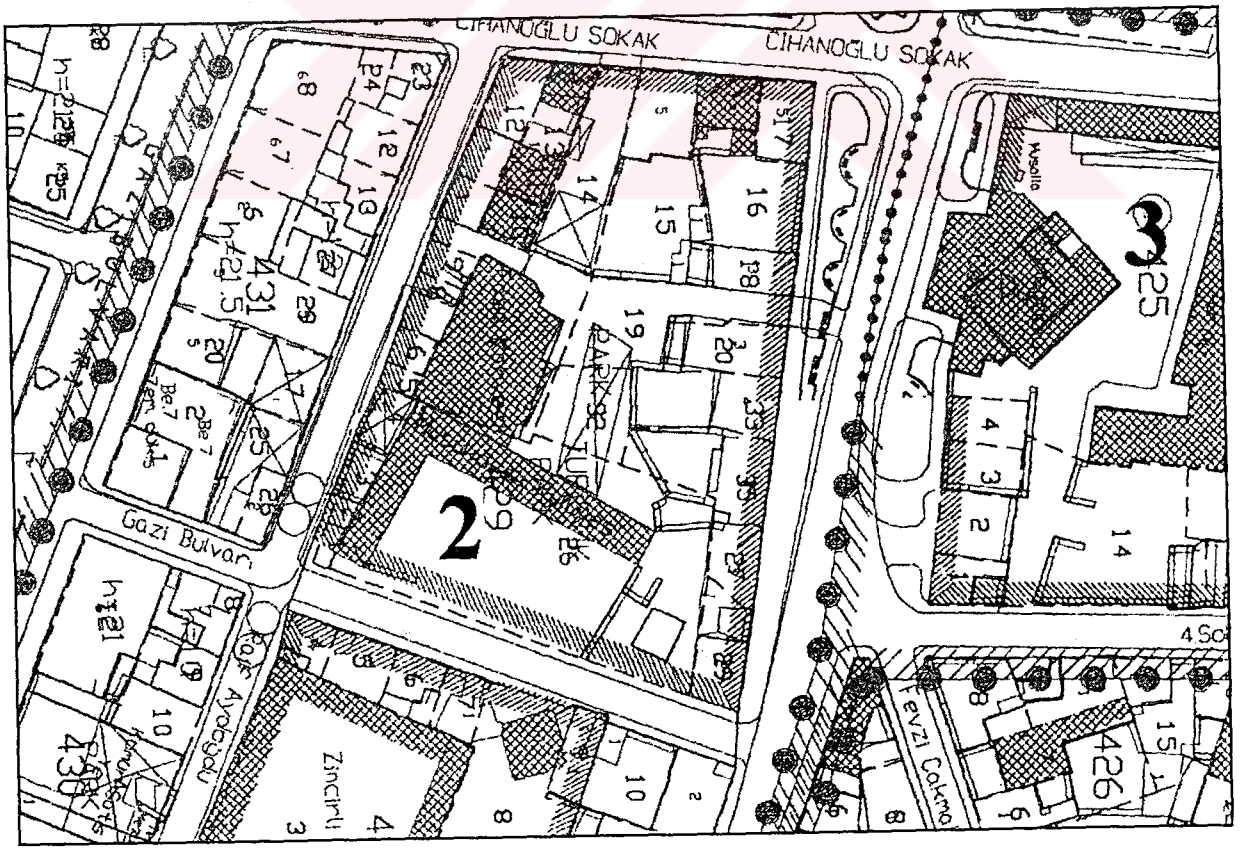
U plan şemasına sahip medresenin uç bölümleri yıkılarak yol yapılmıştır. Eski fotoğraflar ve halkın ifadeleri, medresenin kuzey ve güney kanatlarının Zincirli Han'a bitişik olduğunu, medresenin kuzey kanadından mescite geçildiğini göstermektedir (Resim 4.5). Moloz taş ve tuğladan yapılmış medrese; dikdörtgen bir avlu etrafında sıralanmış odalardan meydana gelmektedir ve tek katlıdır (Resim 4.6). Yapıya güney cephesindeki kapıdan girilmektedir. Günümüzde 17 odası harap durumda olan yapının orjinalinde 27 odası vardır (Madran, 1971).

4x4 m. boyutlarında olan medrese hücreleri değişik kullanımlar nedeniyle özgünlüğünü yitirmiştir. Medresenin hücrelerinde biri avluya, diğeri dış cepheye açılan ikişer pencere ile avlu tarafından revaklara açılan birer kapı vardır (Resim 4.7 ve Resim 4.8). Ayrıca her iki oda arasında birer ocak ve ocağın yanında bir niş bulunmaktadır.

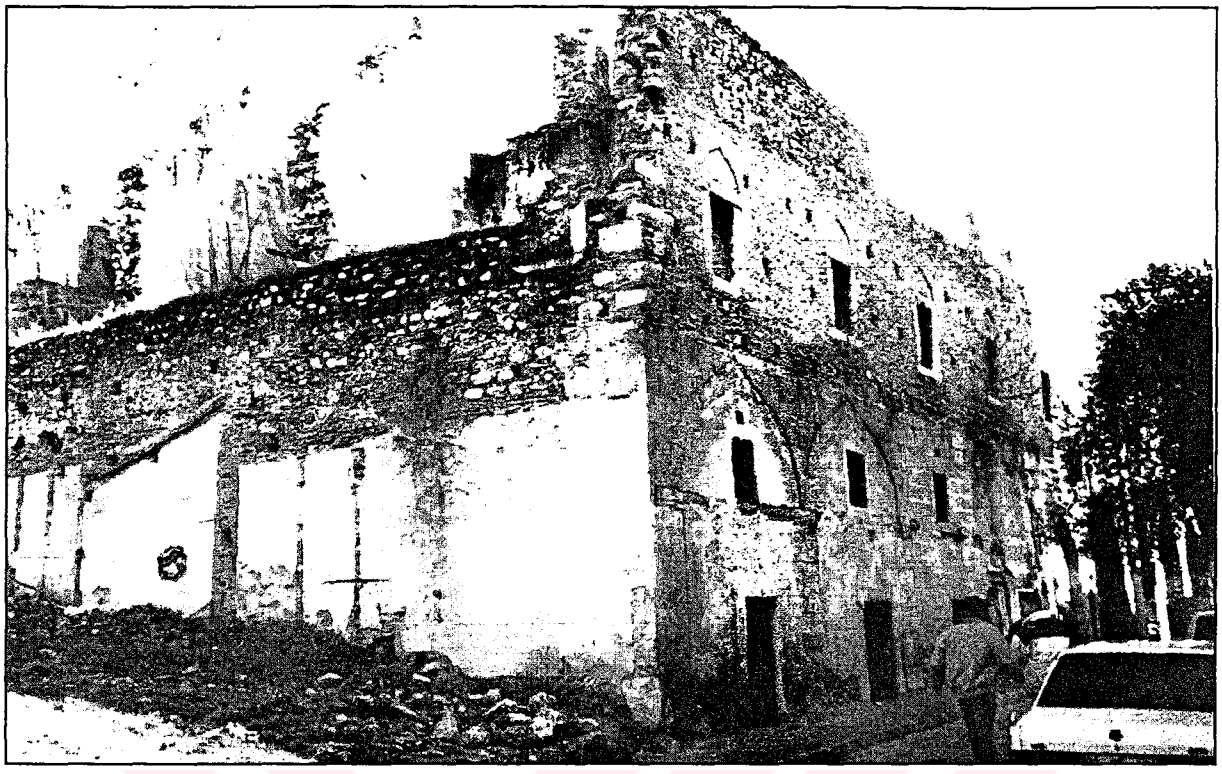
Medresenin üstündeki duvar izlerinden, yapının ahşap beşik çatı ile örtüldüğü görülmektedir (Resim 4.9). Odaların kapı ve pencerelerinin açıldığı avlu, revakla çevrelenmektedir (Ertem, 2000).

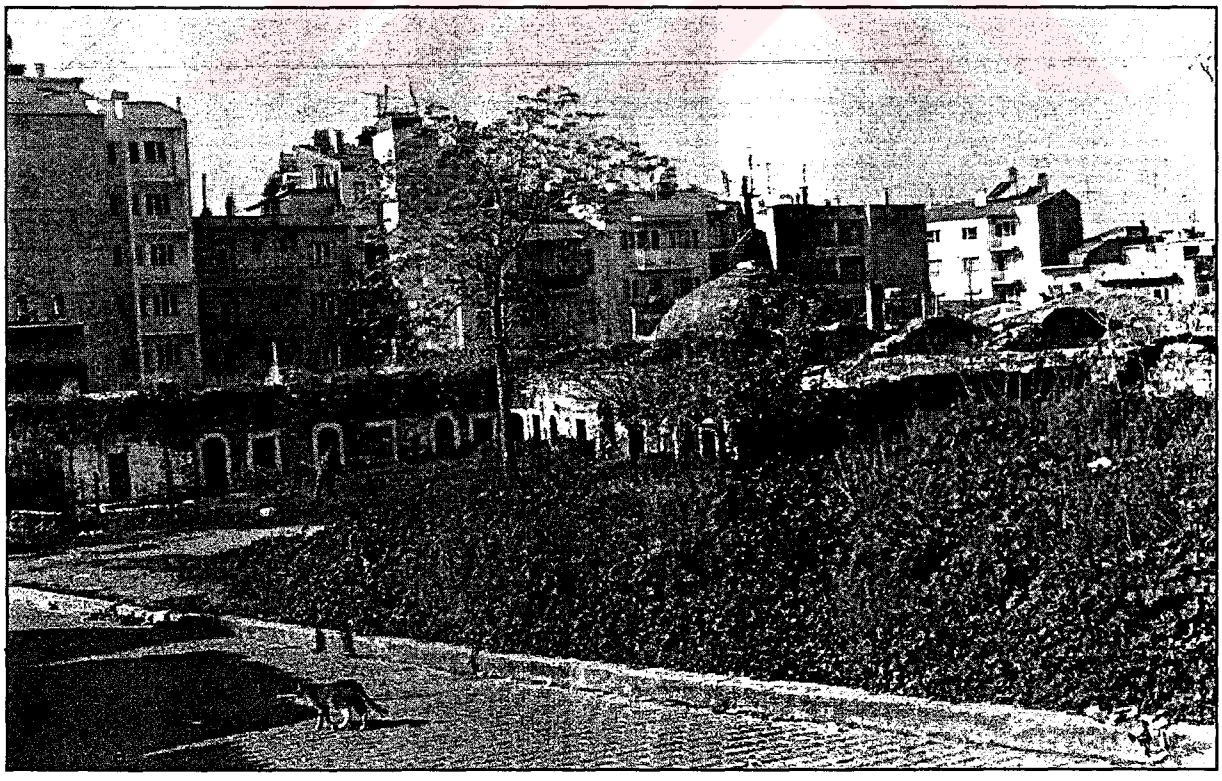
Şekil 4.2 Nasuh Paşa Medresesi vaziyet planı

Harita 4.2 Nasuh Paşa Külliyesi ve Cihanoğlu Külliyesi vaziyet planı

Resim 4.5 Nasuh Paşa Medresesi'nin Zincirli Han'la birleştiği duvar

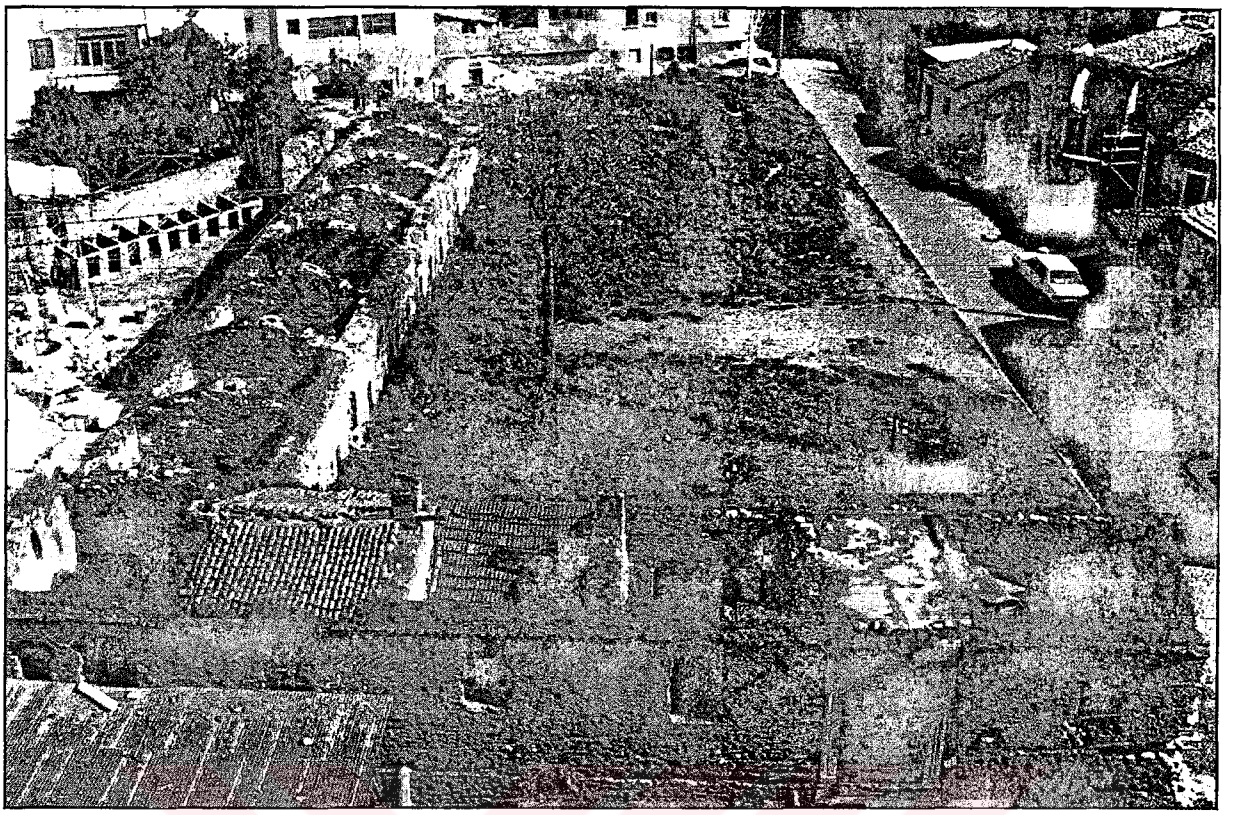
Resim 4.6 Nasuh Paşa Medresesi'ne genel bakış

Resim 4.7 Nasuh Paşa Medresesi hücrelerinin görünüşü

Resim 4.8 Nasuh Paşa Medresesi pencerelerinden bir detay

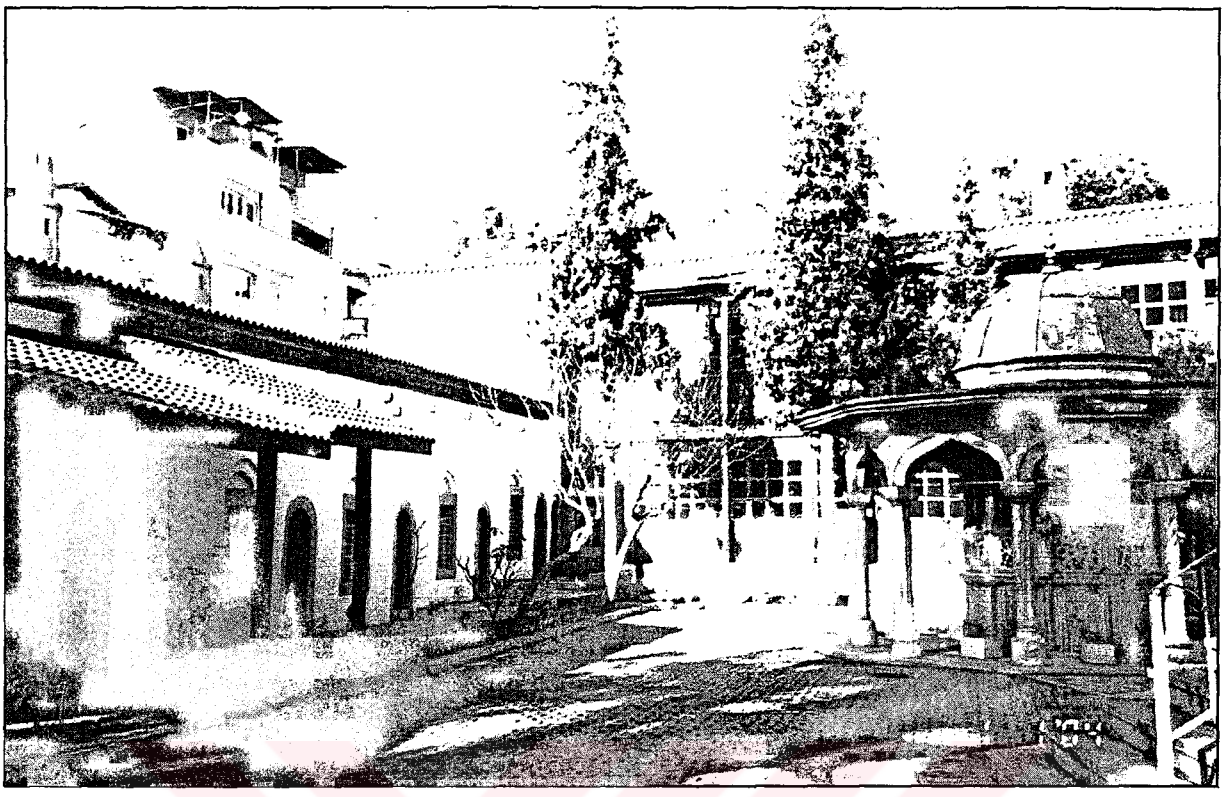
Resim 4.9 Nasuh Paşa Medresesi'ne üstten bakış (Mükerrem Kürüm Arşivinden)

Cihanoğlu Medresesi

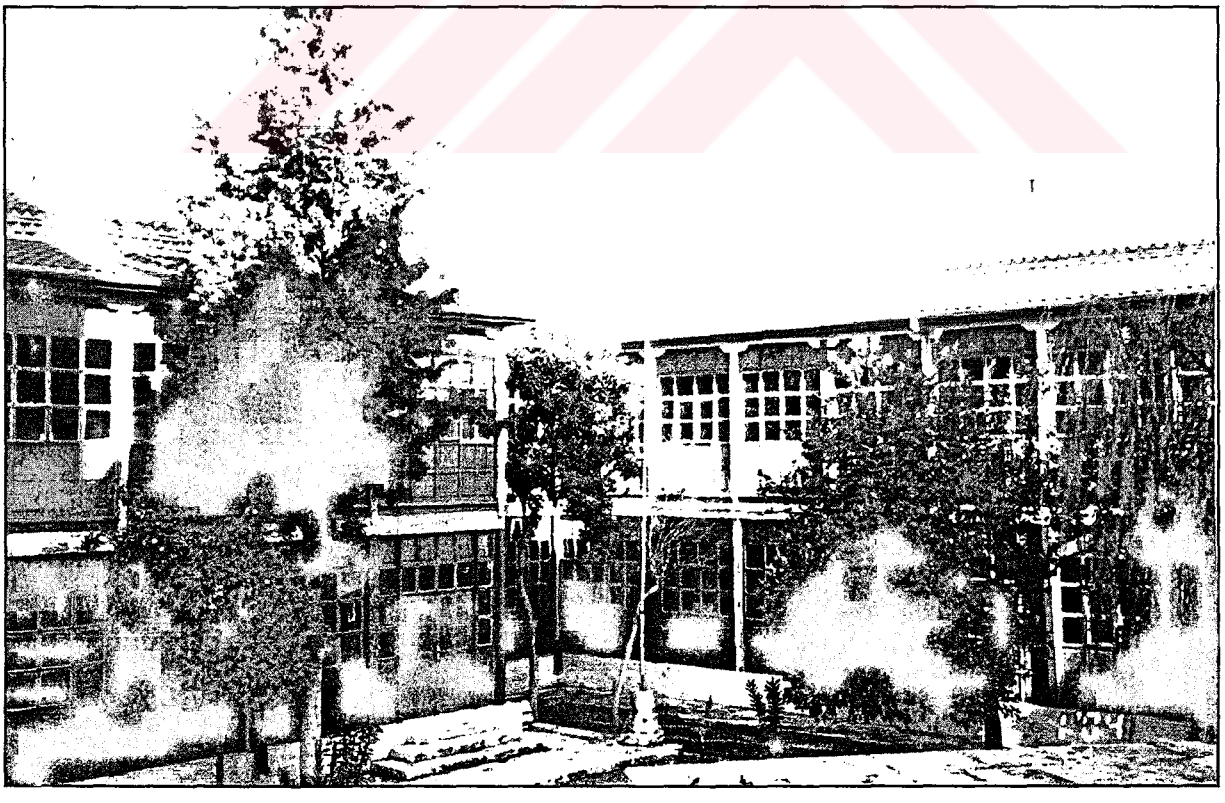
Aydın İl Merkezi'nde, Köprülü Mahallesi, Çankaya Caddesi üzerindedir. Külliye 1756 yılında Cihanoğulları'ndan Müderris Abdülaziz tarafından yaptırılmıştır (Türkiye'de Vakıflar..., 1983).

Cihanoğlu Külliyesi cami, medrese, türbe ve çeşmeden oluşmaktadır. Külliye Harita 4.2'deki vaziyet planında 3 sayısıyla gösterilmiştir. Cami avlusunu çevreleyen U şeklindeki medrese, kuzey ve doğu yönünde iki katlı, batı yönünde tek katlı ve revaklıdır (Resim 4.10, Resim 4.11). Medrese taş ve tuğladan yapılmış, alaturka kiremitle örtülmüştür (Resim 4.12 ve Resim 4.13).

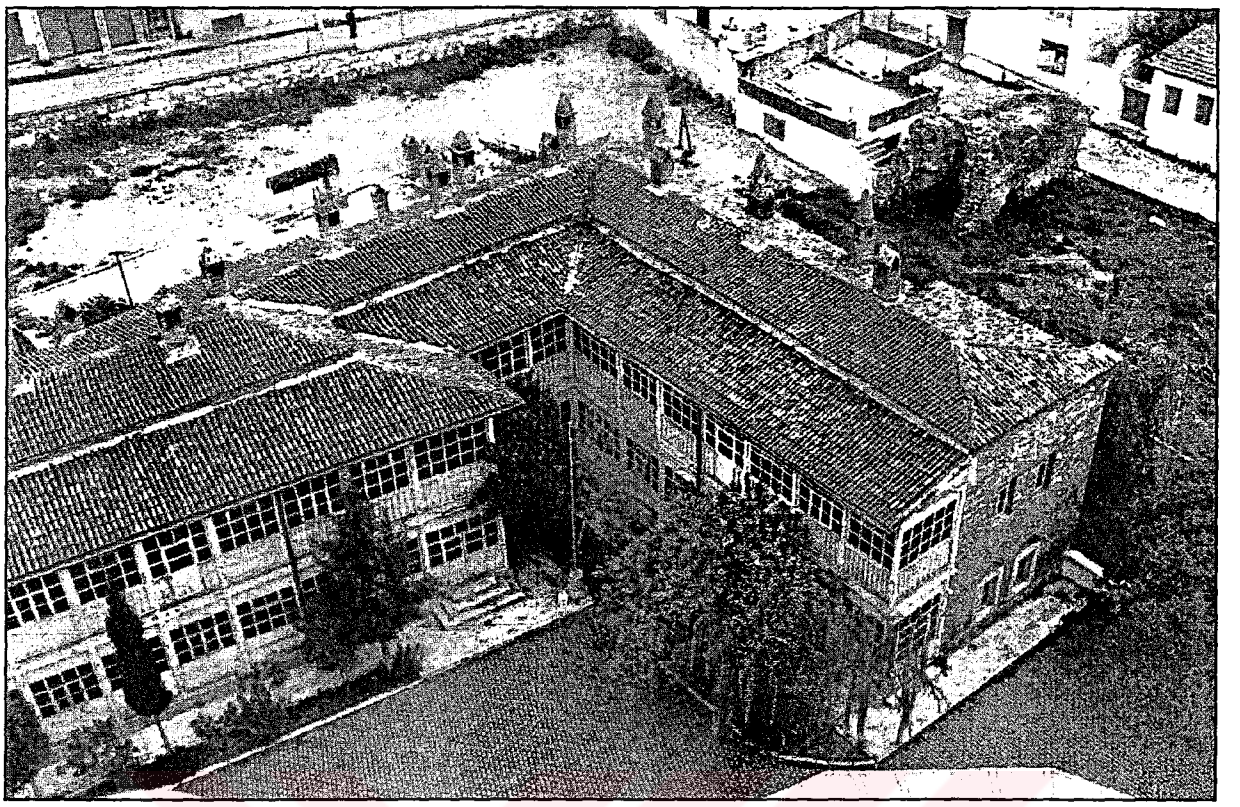
Medrese hücreleri, basık kemerli birer kapı ve dikdörtgen açıklıklı birer pencere ile avluya açılan kargir duvarlı, ahşap çatılı, Resim 4.14'te görülen ocaklarla donatılmış kare planlı birimlerdir (Resim 4.15 ve Resim 4.16). Yunan İşgali sırasında büyük zarar gören medrese, 1954'te onarılmış ve avluya bakan yönde camekanlı sofalarla donatılarak öğrenci yurduna dönüştürülmüştür (Resim 4.17). Yapının son onarımı 2002 yılında yapılmıştır.

Resim 4.10 Cihanoğlu Medresesi genel görünüşü

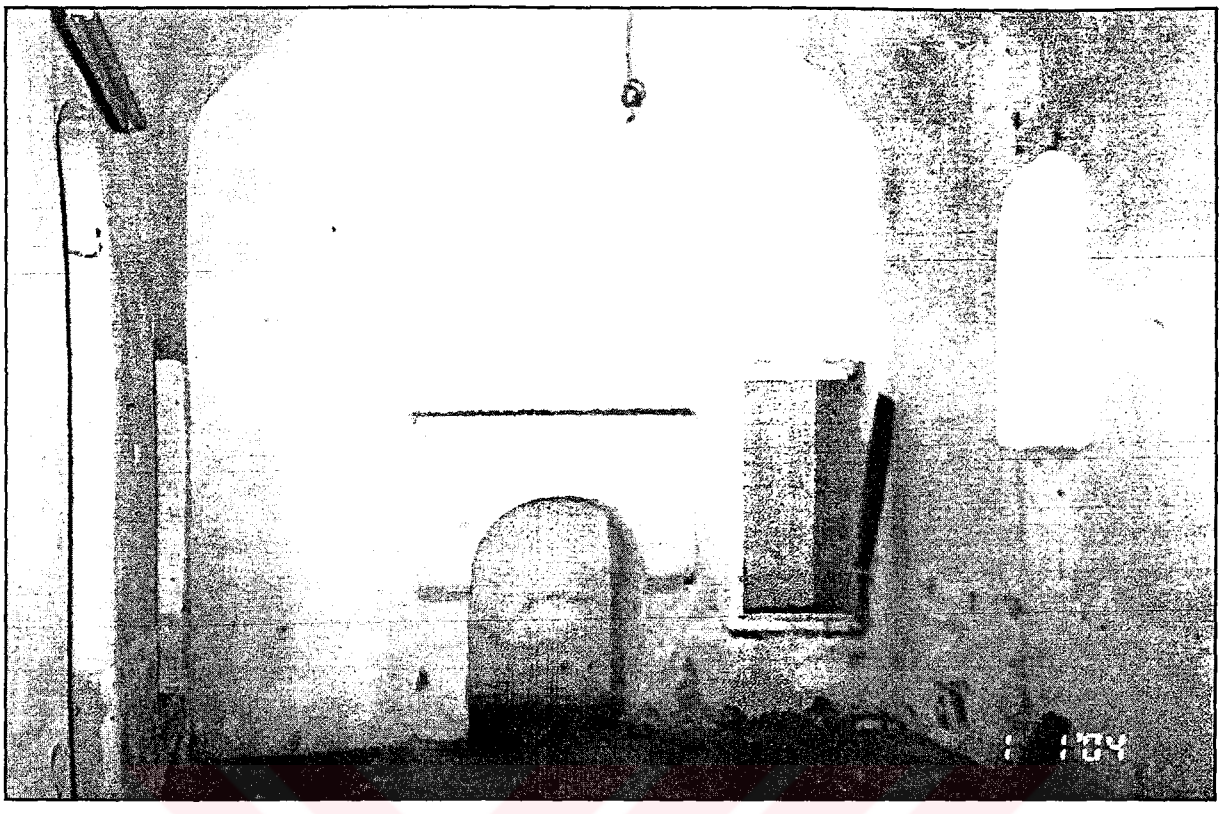
Resim 4.11 Cihanoğlu Medresesi'nin iki katlı olan bölümünden görünüş

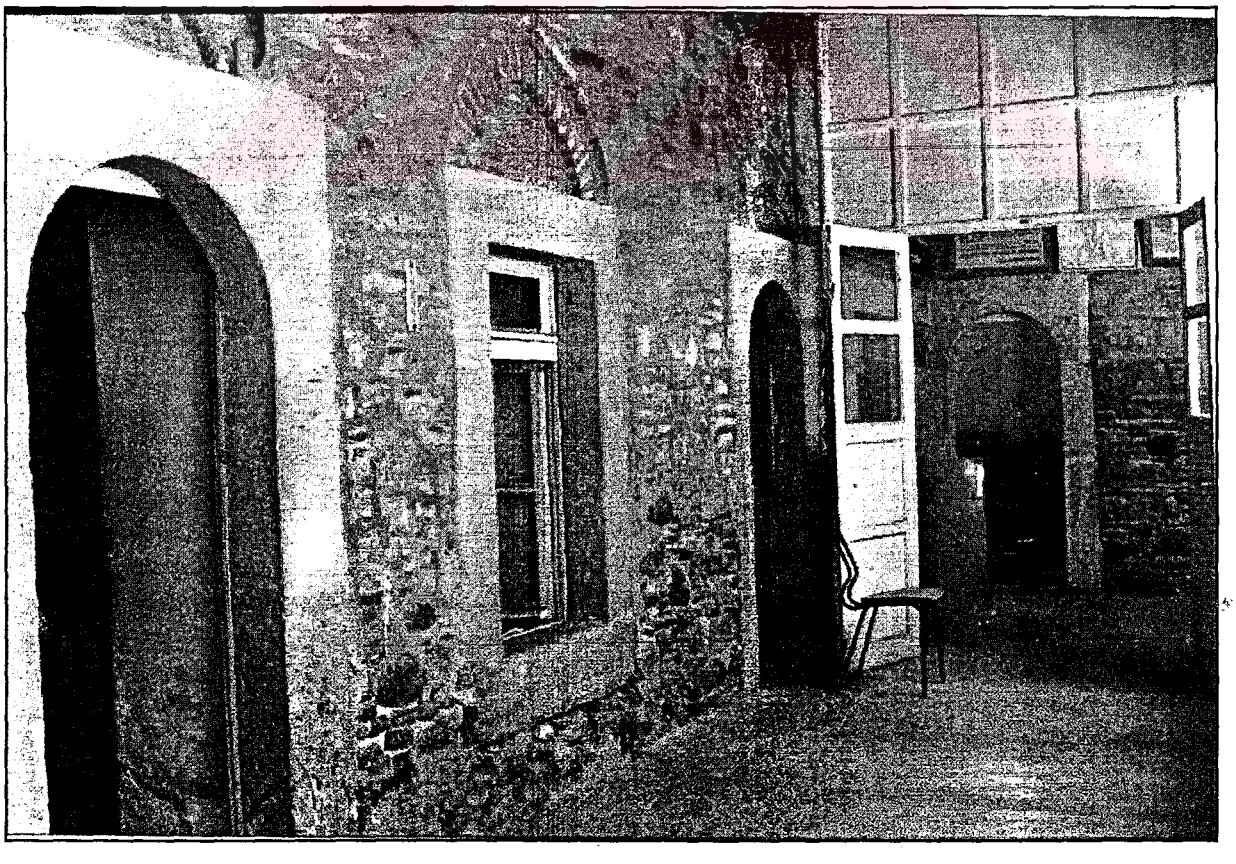
Resim 4.12 2001 yılındaki son onarım öncesi Cihanoğlu Medresesi'ne üstten bakış (Mükerrem Kürüm Arşivinden)

Resim 4.13 Cihanoğlu Medresesi arka cephe görünüşü

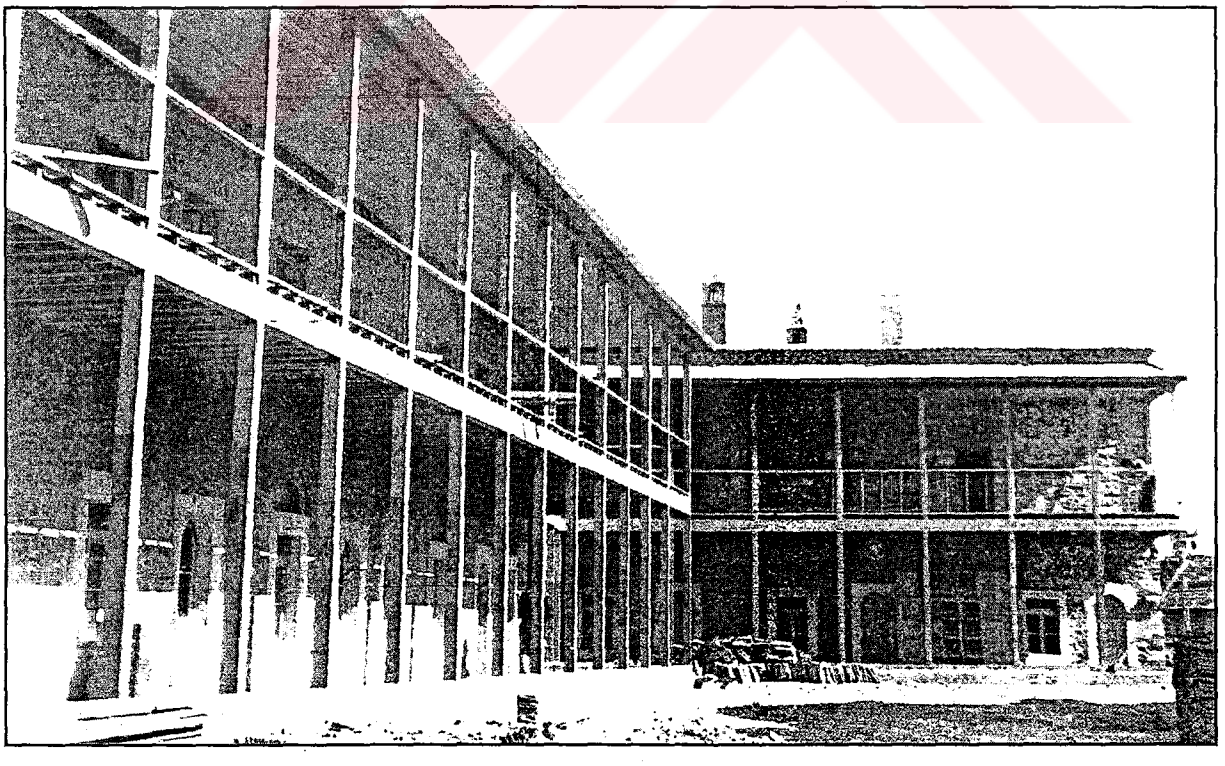
Resim 4.14 Cihanoğlu Medresesi hücrelerinde bulunan ocaklardan birinin görünüşü

Resim 4.15 Cihanoğlu Medresesi'nin hücre giriş kapıları ve pencereleri

Resim 4.16 Cihanoğlu Medresesi'nde içten bir görünüş (Mükerrem Kürüm Arşivinden)

Resim 4.17 Cihanoğlu Medresesi 1954 onarımı (Mükerrem Kürüm Arşivinden)

5. ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ EĞİTİM YAPILARI

5.1 Cumhuriyet Dönemi'nde Eğitim

5.1.1 Cumhuriyet Dönemi Eğitim Sistemi ve Gelişimi

Bilindiği gibi Osmanlı Devleti, Batılılaşma'nın gereğini anladıktan sonra, 18. yüzyıldan itibaren Batı'yı örnek alarak askeri okullar kurmuş, Tanzimat Dönemi'nde de Batı sivil okullarına uygun olarak ilk, orta ve yüksek öğretim kurumları açılmaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak, ülkedeki eğitim kurumları birbirine zıt görüşlü insanlar yetiştirmiştir. Medrese-Mektepli çatışmasının yanı sıra, azınlık ve yabancı okullar ülkenin her yanına yayılarak, zararlı faaliyetlerde bulunmuştur.

Bu sorunlar Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı aydınları tarafından fark edilmiştir ancak konunun çözümü ancak Cumhuriyet Dönemi'nde mümkün olmuştur. Cumhuriyet Dönemi Batı eğitim sistemine ulaşmak için harcanan çabaların sonuç verdiği bir dönemdir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitimi ülkede yaygınlaştırmak amacıyla çeşitli kanunlar ve yasa tasarıları hazırlanmış, sonra da bazı kurumlar kurulmuştur.

1 Mart 1922'de Milli Eğitim Kongresi toplanmıştır. Bu kongrenin toplanmasındaki amaç, eğitim uygulamaları için gerekli politika ve ilke kararlarının verilmesi ve hedeflerin saptanmasıdır. Bu kongreyi "Heyet-i İlmiye"nin toplanması izlemiş, daha sonra da "Talim ve Terbiye Dairesi" ile "Talim ve Terbiye Kurulu" kurulmuştur. Heyet-i İlmiye 1923-1924 ve 1926 yıllarındaki toplantılarının sonucunda, hem okulların bilimsel ve demokratik olmasına yardım etmiş hem de eğitimde izlenecek politikalar konusunda yönetime yol gösterilmiştir.

1926'da kurulan "Talim ve Terbiye Kurulu" öğretim programları ve ders kitapları ile ilgili yönetmelik ve yasa tasarılarının hazırlanmasıyla uğraşmıştır. 3 Mart 1924 Tevhid-i Tedrisat Yasası ve 3 Mart 1926 Harf Devrimi, eğitim sistemimizin yasal olarak düzenlenmesi ve eğitimin yaygınlaştırılması açısından önemli adımlardır.

Tevhid-i Tedrisat Yasası ile;

- Medreseler kapatılmış,
- Türk eğitim sistemi laik bir nitelik kazanmış,

- Türkiye içindeki bütün bilim ve eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır.

1929 yılında yurt çapında yaygın eğitime geçilmesi için Millet Mektepleri ve Halkevleri açılmıştır. Bu kurumların kurulma amacı, Türk halkına hızla okuma-yazma öğretmek ve yeni yazıyı bütün kitlelere yaymaktı. Bu çalışmaların yanında, ilköğretimi yaygınlaştırma çabaları, öğretmen yetiştirme, okul binası yapma ve devamı sağlama çalışmaları yapılarak bu amaçla yasal önlemler alınmıştır (Küçük, 2001).

22 Mart 1926 tarihli yasaya göre ilköğretim okulları;

- Şehir ve kasaba gündüz
- Şehir ve kasaba yatılı
- Köy gündüz
- Köy yatılı okulları olarak saptanmıştır (Öztürk, 1999).

Başlangıçta köy okulları diğerlerinden farklı olarak en az 3 yılken, daha sonra 1939'da bütün ilköğretim okulları 5 yıl olmuştur.

Ortaöğretim kurumları;

- Ortaokullar
- Liseler
- Öğretmen okulları
- Köy öğretmen okullarıdır (Küçük, 2001).

Yükseköğretimde ise; 1933 üniversite reformu ile İstanbul Darülfünun'u kaldırılarak, Batı'daki örneklere uygun olarak İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Ankara'da kurulan ilk fakülte, 1936'da eğitime başlayan Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'dir. Yine 1925'te Ankara'da kurulan Hukuk Mektebi'nin adı 1940'da Hukuk Fakültesi olarak değişmiştir. 1938 yılından günümüze Türkiye'nin birçok ilinde üniversiteler kurulmuş, fakülte ve yüksekokulların sayısı artmıştır.

5.2 I. Ulusal Mimarlık Akımı

I. Ulusal Mimarlık Akımı olarak bilinen bu üslup, 1908'de II. Meşrutiyet'in hızlandırdığı ulusçuluk hisleri ile ortaya çıkmış, mimarlığın ulusal bilinci güçlendirici niteliğine inanıldığ

için savaş yılları süresince binaları şekillendirmeye devam etmiş, Cumhuriyet'in ilk yıllarında uygulanan tek üslup olmuştur. 1927 yılında dışa açılma siyaseti sonrasında zayıflamakla beraber 1930 yılına kadar etkisini sürdürmüştür (Aslanoğlu, 2002).

I. Ulusal Mimarlık Akımı, 19. yüzyılın ilk yarısında Avrupa 'da ulusçuluk hareketinin bir sonucu olarak mimarlıkta oluşan çeşitli yeniden canlanma üsluplarını anımsatmaktadır. Ancak bu üslupların kaynağı olan Yunan, Roma, Rönesans, Barok, Gotik gibi batının tarihsel üslupları yerine, I. Ulusal Mimarlık Akımı'nda kaynak Anadolu Türk Mimarisi'nde aranmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküntü yıllarında, en bunalımlı ortamda gelişen Türkçülük Akımı'nın etkisiyle ortaya çıkan bu akım, bir bakıma güçlü Osmanlı geçmişine duyulan özlemi simgelemektedir (Ödekan,1995).

I. Ulusal Mimarlık Akımı; Milli Mimari, Milli Mimari Rönesansı, Milli Mimari Üslubu ve Neo-Klasik Üslup gibi isimlerle de anılmıştır.

II. Meşrutiyet'i izleyen ilk günlerde ürünler veren mimarlardan birdenbire yepyeni gelişmeler beklemek olanaksızdı. Ancak mimarların gelişmeleri izlenirse, geçmişin mimari birikimini çok iyi inceleyerek, dönemin mimarlık kuralları çerçevesinde kendi tasarımlarında kullandıkları, gittikçe kendi tarihsel miraslarına yöneldikleri görülür.

Cumhuriyet'in ilk 15 yılı, yani Atatürk'lü yıllar ülkenin her alanda hızla ileri gittiği, kısa sürede büyük işler başarmanın yarattığı coşku ve dinamizmle yüklü bir dönemdir. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk el attığı alanlar özellikle demiryolu ağırlıklı ulaşım, savaşta yanan, yıkılan yerlerin imarı, ilk kent planlama girişimleri (İzmir ve Ankara için 1924 planları), bataklıkların kurutulması, göçmenlerin yerleştirilmesi ve yeni başkentin inşasıdır (Aslanoğlu, 2002).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, sınırlı sayıdaki mimarın hemen hemen tümüne yakını, ulusal mimarlık akımına bağlı kalmıştır. Bunun değişik nedenleri vardır. Bunlardan ilki, yetiştikleri kurumlardaki eğitim düzenidir. Dönemin bu alanda en önemli eğitim kurumları olan Sanayi-i Nefise Mektebi ile Mühendis Mektebi'nde yerli ve yabancı öğretim üyeleri, eğitimin ağırlığını bu tür bir mimarlığa verdiklerinden, bu dönemde, bu eğilimde bir kuşağın yetişmesine olanak sağlamışlardır. Ayrıca öğretim üyelerinden çoğu da, bu tür bir mimarlığın başlıca uygulayıcısı olmuşlardır (Sözen, 1996).

I. Ulusal Mimarlık Akımı'nı hükümet de desteklemiş, yapılan resmi binalarda bu akım tercih edilmiştir. Kurtuluş Savaşı sırasında meydana gelen yanma ve yıkılmalardan dolayı, yeniden ele alınan kentlerde bu üslup uygulanarak birçok yapı yapılmıştır. Türkiye'de sadece Ankara ve İstanbul gibi büyük kentlerde değil en küçük yerleşme merkezlerinde bile değişik özellikteki örneklere rastlanabilir.

I. Ulusal Mimarlık Akımı; zamanın olanakları ve estetik kabulleriyle uyuşan yapıların mimari elemanları, fonksiyonel bir amaca yönelmeden sadece estetik kaygılarıyla biçimlenmiş ve yeni mimarlık işlevlerini gerçekleştirme olanağı bulamamıştır (Küçük, 2001).

Bu dönemin ürünü olan yapılarda görülen başlıca özellikleri şöyle sıralayabiliriz;

- Bu dönemde özellikle anıtlar, ticaret yapıları, eğitim yapıları, hastane yapıları, oteller, camiler, istasyon yapıları ve konut yapıları inşa edilmiştir.

- Dönemin mali koşulları ve kentsel ölçekleriyle kıyaslandığında tümü değilse de çoğunluğu büyük yapılardır.

- Büyük ve temsili nitelikteki yapıların mimarları, Cumhuriyet öncesi dönemin tanınmış ve meslek alanında etki ve önemleri kabul edilmiş kişilikleridir.

- Mimarlar arasında üslup ve yaklaşım açısından kişisel ayrımlar bulunsa da, eğilimin ana çizgisi kesin ve belirgindir.

- Yapıların arsaya yerleşimi ve planların işleve göre çözümü her zaman cephelerden sonra düşünülmüştür. Planlarda, Osmanlı anıtsal yapılarındaki gelişmiş mekan düzenlemesi yoktur.

- Yapıların genellikle simetrik ve aksiyal kitle düzenlemeleri ve planları vardır. Bunun sonucu olarak cepheler de simetrik olarak düzenlenmiştir. Planda kullanılan şemalar, kitle ve kompozisyon kuralları bakımından Avrupa Neoklasizmi'ne paralel bir yapı gösterirler.

- Yapılarda girişlere özellikle önem verilmiş, Selçuklular Dönemi'nde kullanılan taçkapıya gönderme yapılarak girişler mermer sütunlarla zenginleştirilmiştir.

- Cepheler bütün ayrıntılarıyla düşünülmüş, sokak cephesine özel önem verilmiştir.

- Kubbe bir mekan örtüsü olarak değerlendirilmemiş, kubbe ana kütlenin belirli bölümlerini taçlandıran görsel bir öğe olarak kullanılmıştır.

- Yapıların çoğunda betonarme gibi yeni yapım yöntemleri ve çağdaş donatı kullanılmıştır.

- Cephelerde çıkmalar kullanılmış, bu çıkmalar değişik biçimli konsollarla desteklenmiştir. Köşe arsalarında, köşeler yuvarlatılarak, zemin kattan sonra dışarı taşırılmış ve çoğunlukla bu köşeler bir kubbeyle bitirilmiştir.

- Cepheler çini panolarla süslenmiştir. Osmanlı Dönemi'nin çini motifleri, yeniden düzenlenerek, Kütahya atölyelerinde yaptırılmış ve cephelerde kullanılmıştır. Çinilerde, 16. yüzyılın stilize edilmiş bitkisel motifli İznik çinileri ile Kufi yazılı şeritler kullanıldığı göze çarpmaktadır.

- Cephelerde bazen girişler bazen de köşe çıkmaları kubbelerle hareketlendirilerek vurgulanmıştır. Burada anıtsal bir görünüş yaratma kaygısı söz konusudur.

- Yapılarda altları bezemeli geniş saçaklar kullanılmıştır.

- Cepheye tarihi bir görünüm vermek için, yapım sistemi ne olursa olsun cephede ya kesme taş kaplanmış ya da taş görünümünde sıva derzleri oluşturulmuştur.

- Cephede katlar kornişlerle yatay yönde ayrılmıştır.

Selçuklu ve Osmanlı kökenli değişik biçimli kemerler, geometrik ve stilize bitkisel motifler, rozetler, baklavalı ve mukarnaslı sütun başlıkları, düz, profilli ve kabartma bezeli silmeler cephelerde yeni düzenlerle uygulanmıştır.

Ortak özelliklerine değindiğimiz I. Ulusal Mimarlık Dönemi'nde yapılmış yapıların önemli bir bölümünde, yeni yapı teknikleri ve malzemesi kullanılmakla birlikte, konusu edilen öğelere yer verebilmek için bu durum gizlenmiş, dışarıya yansımamıştır. Özellikle, Cumhuriyet'in kuruluş aşamasını geçip yeni atılımlara gereksinim duyulmaya başlamasıyla, bu dönem mimarlarına ve eserlerine, eleştirilerin arttığı görülmektedir. Bunda yavaş yavaş dışa açılma eğilimlerinin de payı vardır (Sözen, 1996).

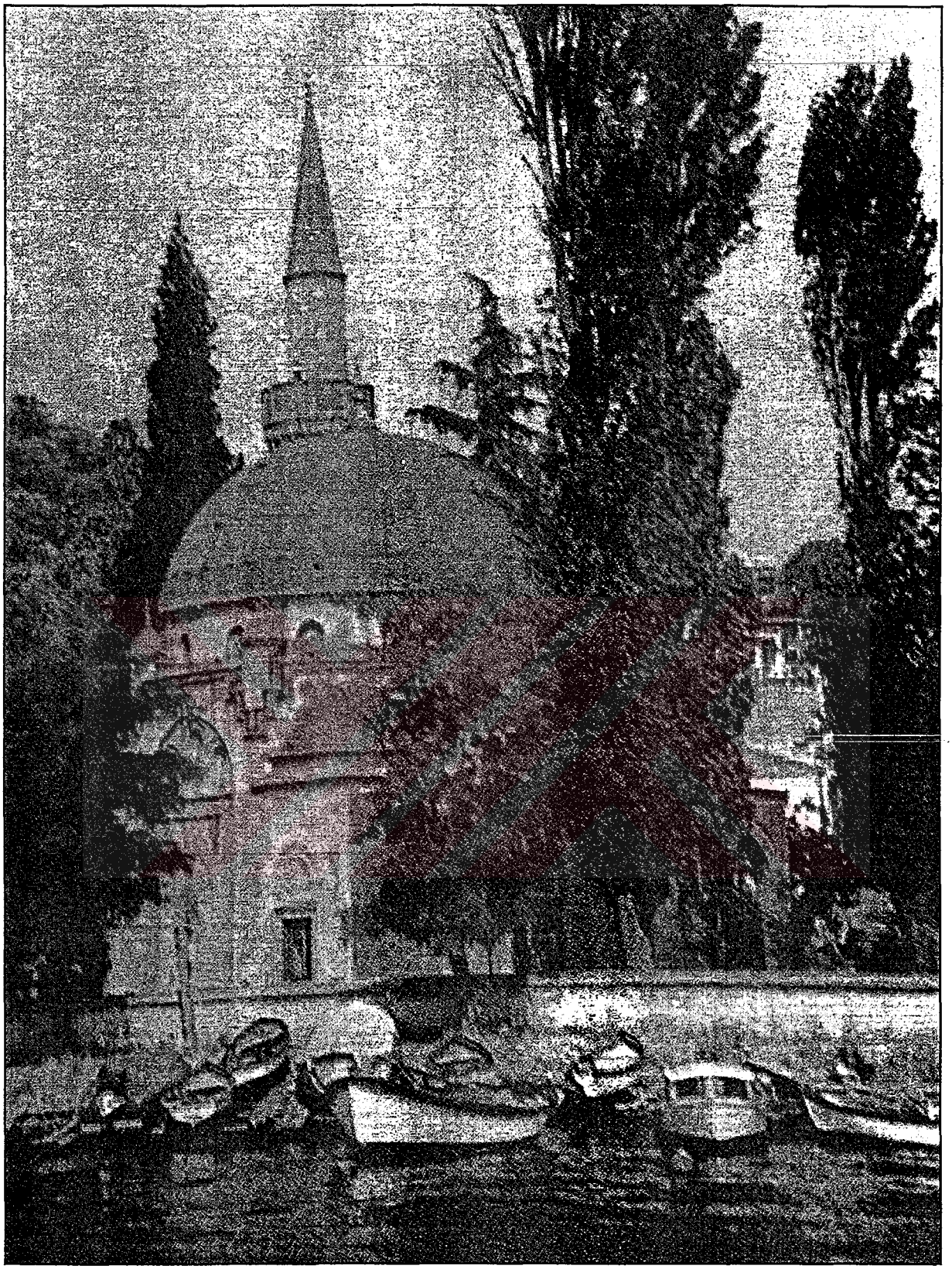
1927 yılı, sonraki dönem mimarlığının gelişme çizgisini etkileyecek olayların başlangıcı olmuştur. Bu yıl yabancılara Türkiye'de çalışma imkanı tanıyan Teşvik-i Sanayi Yasası

çıkarılmış, gelen yabancı mimarlar, ulusal üslubun yerini alacak olan batılı biçimlerle ilk yapılarını tasarlamışlardır (Aslanoğlu, 2002). Yani simgesel nitelikteki I. Ulusal Mimarlık Akımı, ulusal birliğin sağlanmasından sonra yerini yabancı mimarların getirdiği Akılcı-İşlevci Mimarlık Akımı'na bırakmıştır.

I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın önemli temsilcisi olan mimarlardan Kemalettin Bey'in eserlerini Çizelge 5.1'de, Vedat Tek'in eserlerini Çizelge 5.2'de, Arif Hikmet Koyunoğlu'nun eserlerini Çizelge 5.3'te ve Guilio Mongeri'nin eserlerini de Çizelge 5.4'te görmek mümkündür.

Çizelge 5.1 Mimar Kemalettin Bey'in eserleri

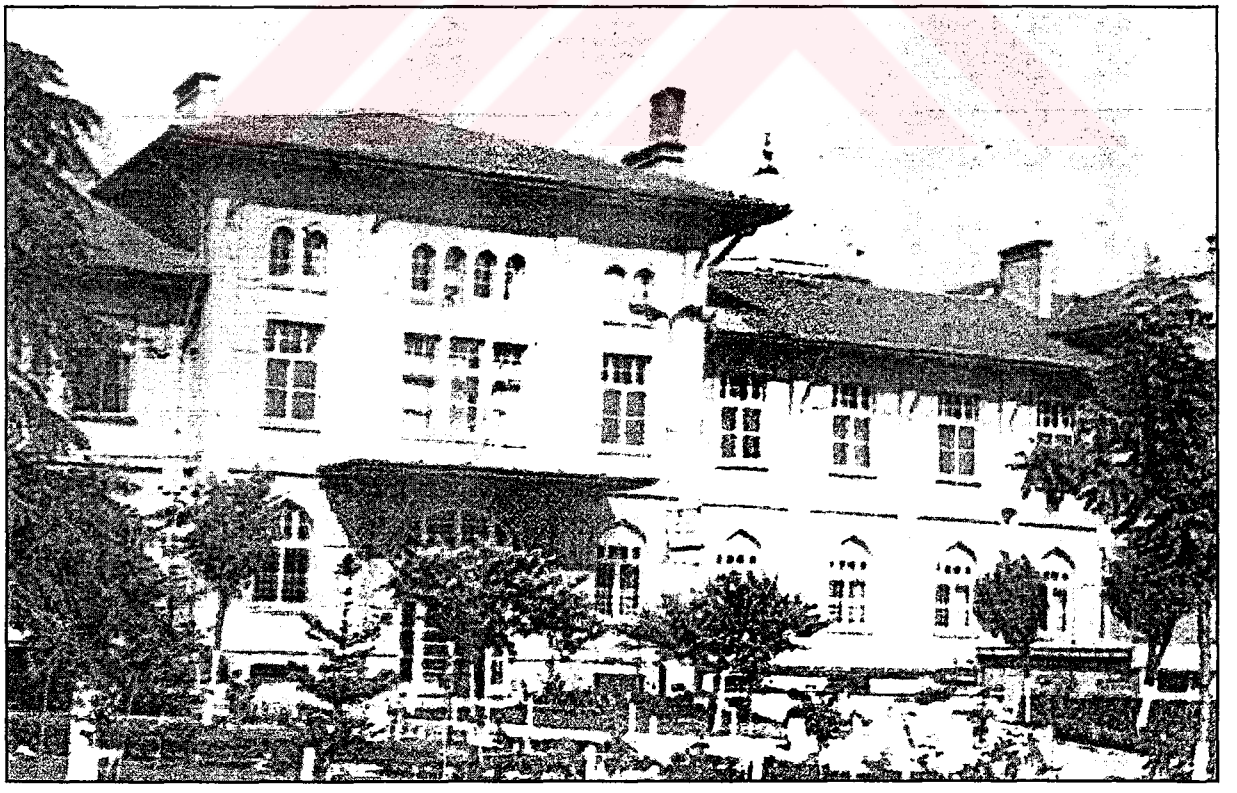
MİMAR KEMALETTİN BEY (1870-1927)			
CAMİLER	**TÜRBELER**	**TİCARET YAPILARI**	**KAMU YAPILARI**
Yeşilköy Mecidiye Camisi (1909) İstanbul Bostancı Camisi (1913) İstanbul Bebek Camisi (1913) İstanbul (Resim 5.1) Bakırköy Camisi (1913-1924) İstanbul Beyoğlu Kamer Hatun Camisi İstanbul (1911)	Fatih Ahmet Cevat Paşa Türbesi (1901)-İstanbul Gazi Osman Paşa Türbesi (1902) İstanbul Eyüp Sultan V. Mehmet Reşat Türbesi (1912)- İstanbul Mecidiyeköy Mahmut Şevket Paşa Türbesi (1913)-İstanbul (Resim 5.6)	Sultanhamam I. Vakıf Hanı (1918) İstanbul II. Vakıf Hanı-İstanbul Beyoğlu III. Vakıf Hanı-İstanbul Bahçekapı IV. Vakıf Hanı İstanbul (1916-1926) V. Vakıf Hanı Şehzadebaşı-İstanbul II. Vakıf Han (1930) Ankara	Ankara Palas Devlet Konukevi Ankara (1926) (Resim 5.2) Devlet Demiryolları Genel Müd. Ankara (1928) (Resim 5.5)
İSTASYON YAPILARI	**HASTANE YAPILARI**	**KÜLTÜR YAPILARI**	**KONUTLAR**
Edirne Garı	Vakıf Guraba Hastanesi İstanbul (1911-1943) (Resim 5.3)	Kastamonu Arkeoloji Müzesi	Laleli Harikzedegan Apartmanları (Resim 5.4) Vakıf Evleri (1927) Ankara

Resim 5.1 Bebek Camisi (1913) (Sözen,1982)

Resim 5.2 Ankara Palas Devlet Konukevi (1926) (Aslanoğlu, 2002)

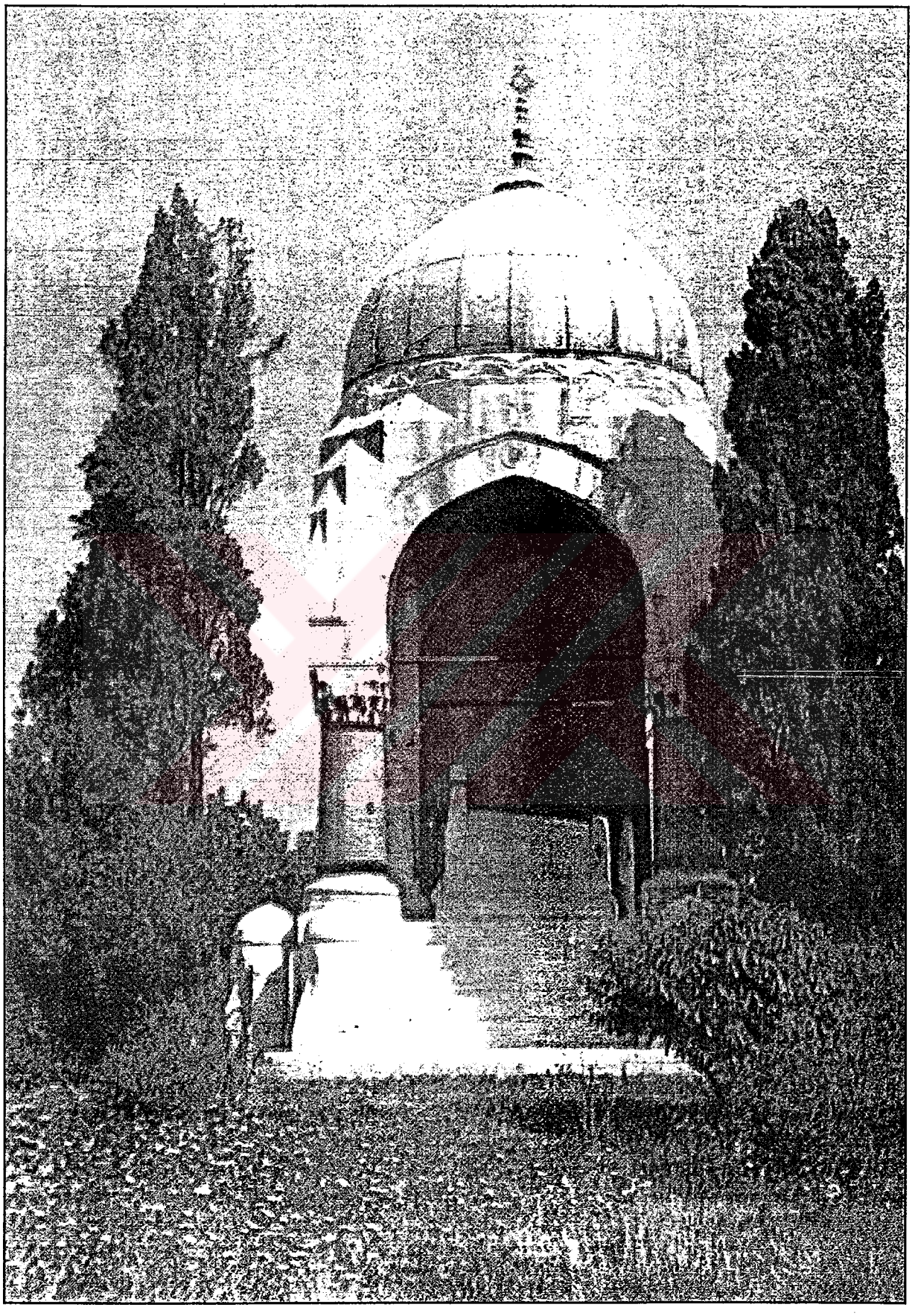
Resim 5.3 Vakıf Guraba Hastanesi (Sözen,1982)

Resim 5.4 Laleli Harikzedegan Apartmanları (Sözen,1982)

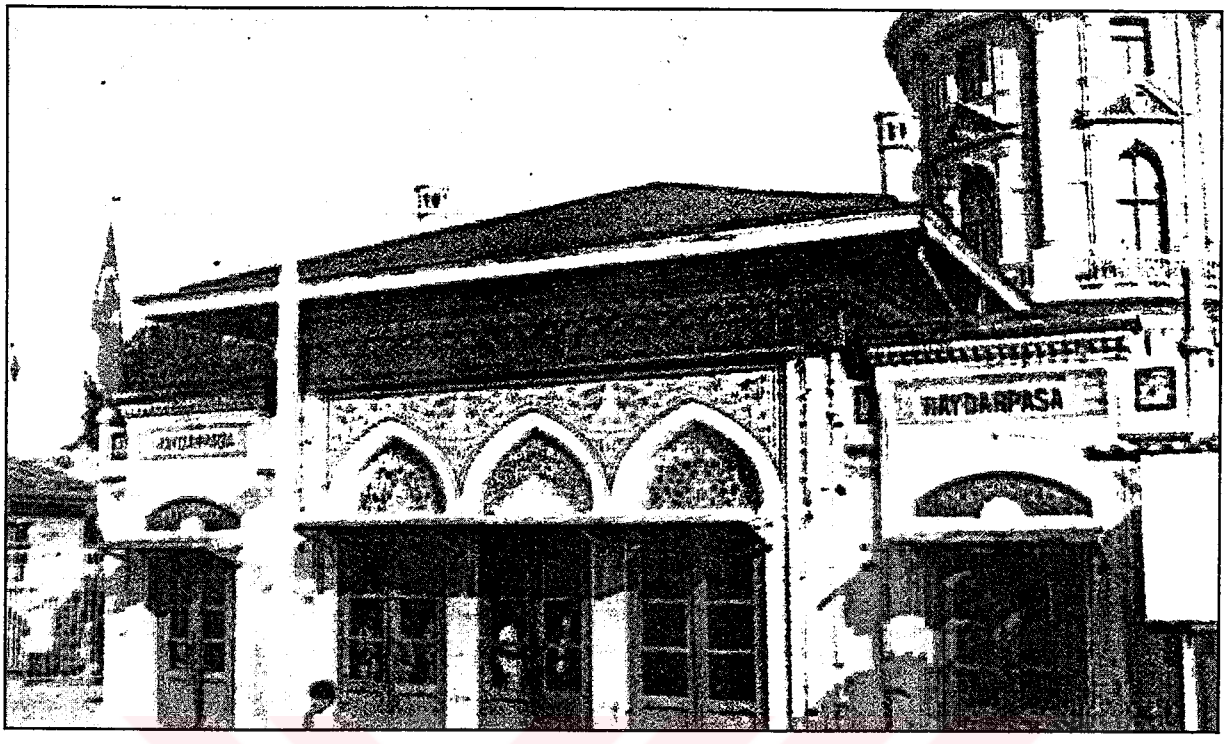
Resim 5.5 Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü (1928) (Aslanoğlu, 2002)

Resim 5.6 Mecidiyeköy Mahmut Şevket Paşa Türbesi (1913) (Sözen,1982)

Çizelge 5.2 Mimar Vedat Tek'in eserleri

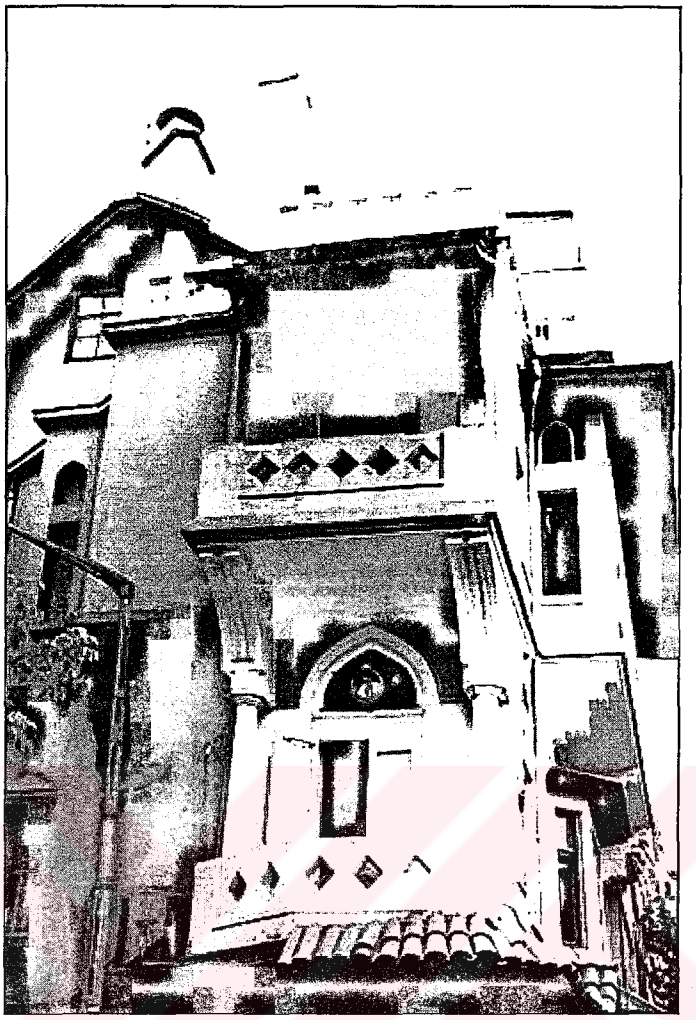
MİMAR VEDAT TEK (1873-1942)			
KAMU YAPILARI	**TİCARET YAPILARI**	**ANITSAL YAPILAR**	**KONUTLAR**
Defter-i Hakani Binası (1908) Sultanahmet	Sirkeci Mesadet Hanı	İzmit Saat Kulesi (1901)	Nişantaşı Yayla Apartmanı
Sirkeci Büyük Postahane (1909)	Sirkeci Liman Hanı (1907)	Fatih Tayyare Şehitleri Anıtı İstanbul (1912)	Nişantaşı Şadiye Sultan Apartmanı
Dolmabahçe Sarayı Ekleri	Karaköy Sabit Bey Hanı		Maçka Güneş Apartmanı
Haydarpaşa Vapur İskelesi (Resim 5.7)	Karaköy Muradiye Han (1915)		Çemberlitaş Halit Bey Apartmanı
Moda Vapur İskelesi	Beşiktaş Milli Emlak Dükkanları		Cemil Topuzlu Köşkü Çiftehavuzlar (1919)
Deniz Yolları Acentası-Karaköy	Bursa Kazım Emin Tütün Deposu		Kuruçeşme Enver Paşa Köşkü
Deniz Hamamları-Karaköy	Üsküdar Nemlizade Tütün Deposu		Bostancı Leyla Hanım Villası
Eski Türkiye Büyük Millet Meclisi (Resim 5.10)	Topkapı Çiftlik Binası		Nişantaşı Mimar Vedat Evi (Resim 5.9)
Kastamonu Hükümet Konağı (Resim 5.8)			Çankaya Gazi Köşkü (1924)
Macar Konsolosluğu-Nişantaşı			Halit Ziya Uşaklıgil Villası
Silah Müzesi-İstanbul			Suadiye Mr. Varber Villası
Veliefendi Hipodromu-İstanbul			Yeniköy Halit Bey Yalısı

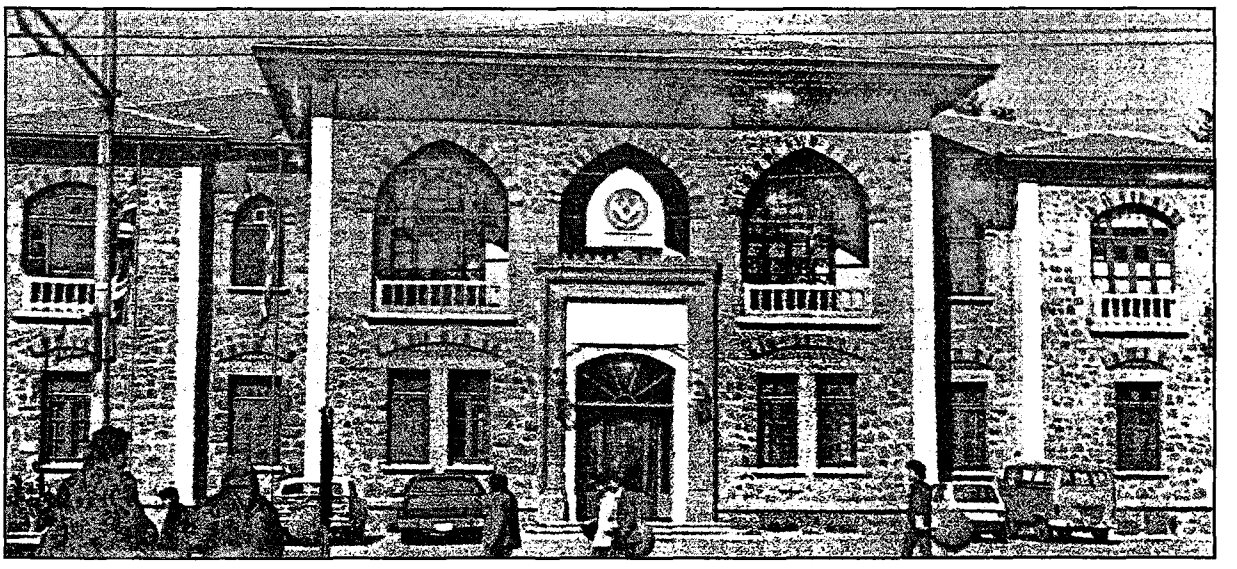
Resim 5.7 Haydarpaşa Vapur İskelesi (Sözen,1982)

Resim 5.8 Kastamonu Hükümet Konağı (Sözen,1982)

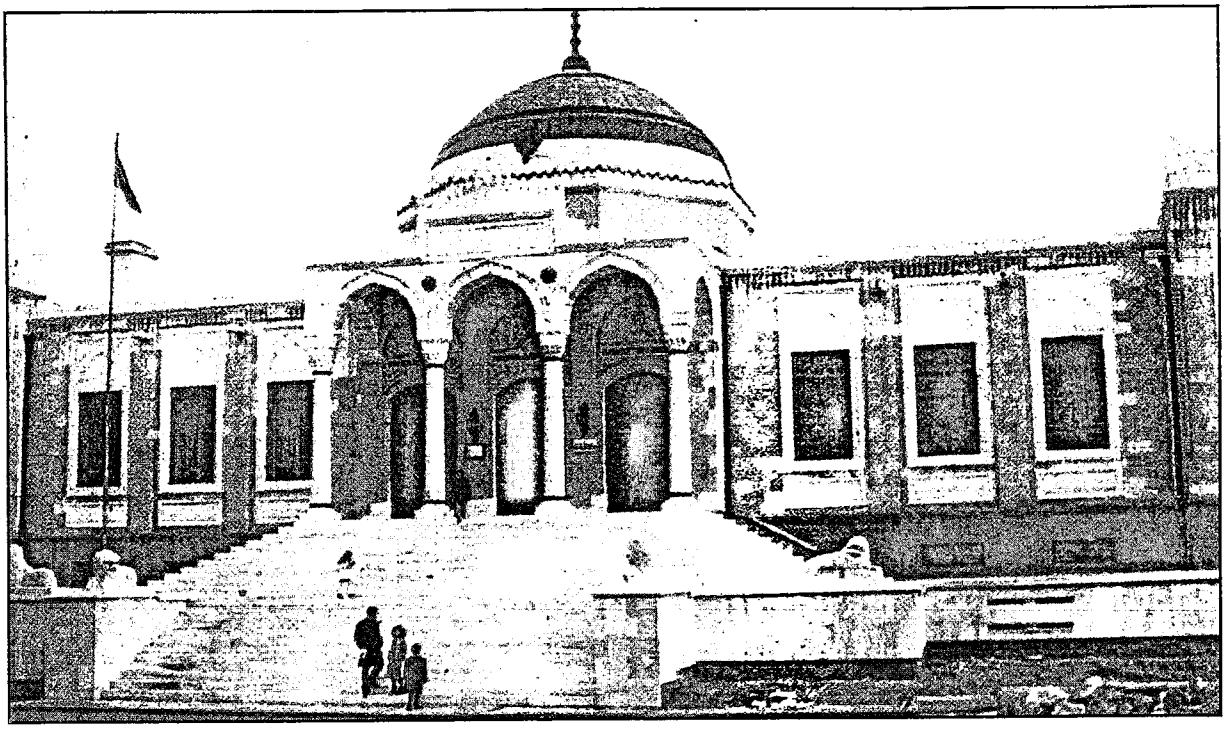
Resim 5.9 Nişantaşı Mimar Vedat Tek Evi [4]

Resim 5.10 Eski Türkiye Büyük Millet Meclisi (1924) (Sözen, 1982)

Çizelge 5.3 Arif Hikmet Koyunoğlu'nun eserleri

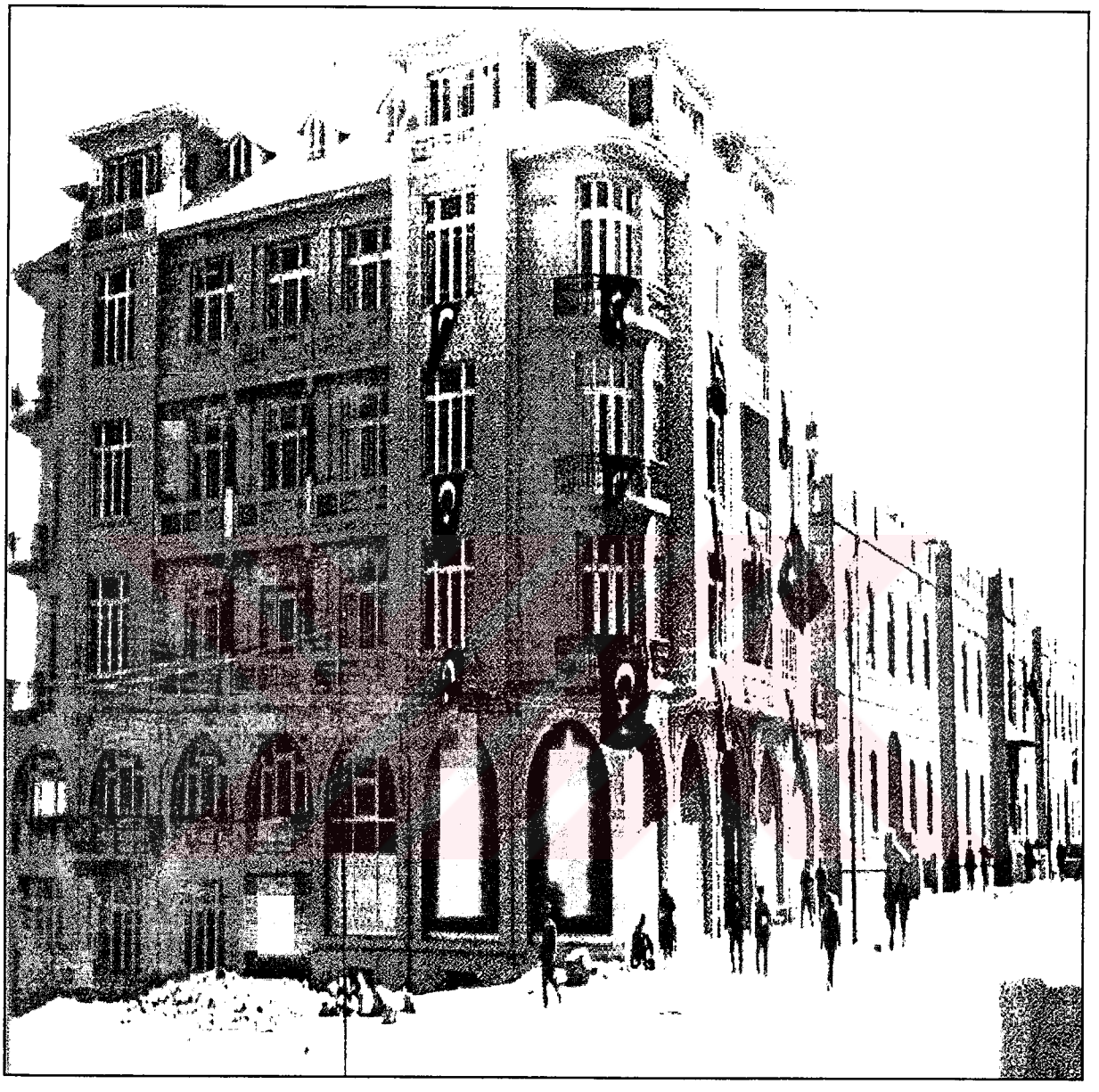
ARİF HİKMET KOYUNOĞLU (1888-1982)			
KONUTLAR		**KÜLTÜR YAPILARI**	**KAMU YAPILARI**
İzmir Hasan Rıza Sevsay Evi	Mithat Alam Evi-Ankara	Etnoğrafya Müzesi (1926) Ankara (Resim 5.11)	Gümrük ve Tekel Bakanlığı (1927) Ankara
İçerenköy Hüsamettin Erduran Evi	Falih Rıfkı Atay Evi	Devlet Resim ve Heykel Müzesi (Eski Türk Ocağı Binası) (1927-1930) (Resim 5.12)	Çocuk Esirgeme Kurumu Ankara (Resim 5.13)
Ruşen Eşref Ünaydın Evi-Ankara	Müfide Okaya Konutları		
Erbaa Tütüncü Hakimzade Evi	Bebek Rakıp Enç Apartmanı		
Florya Eczacı Hasan Bey Evi	Celal Bayar Evi-Ankara		
Büyükdere Sait Rıza Sevsay Evi	Sultanahmet Recep Peker Evi	**CAMİLER**	**SİNEMA YAPILARI**
Şişli Hüsamettin Erduran Apart.	Talimhane Billur Apartmanı	Eskişehir Çarşı Camisi	Bursa Tayyare Sineması
Ortaköy Tütüncü İskender Bey Evi	Maçka Bize Göre Apartmanı		

Resim 5.11 Ankara Etnoğrafya Müzesi (1926) (Sözen, 1982)

Resim 5.12 Eski Türk Ocağı Binası (1927-1930) (Sözen, 1982)

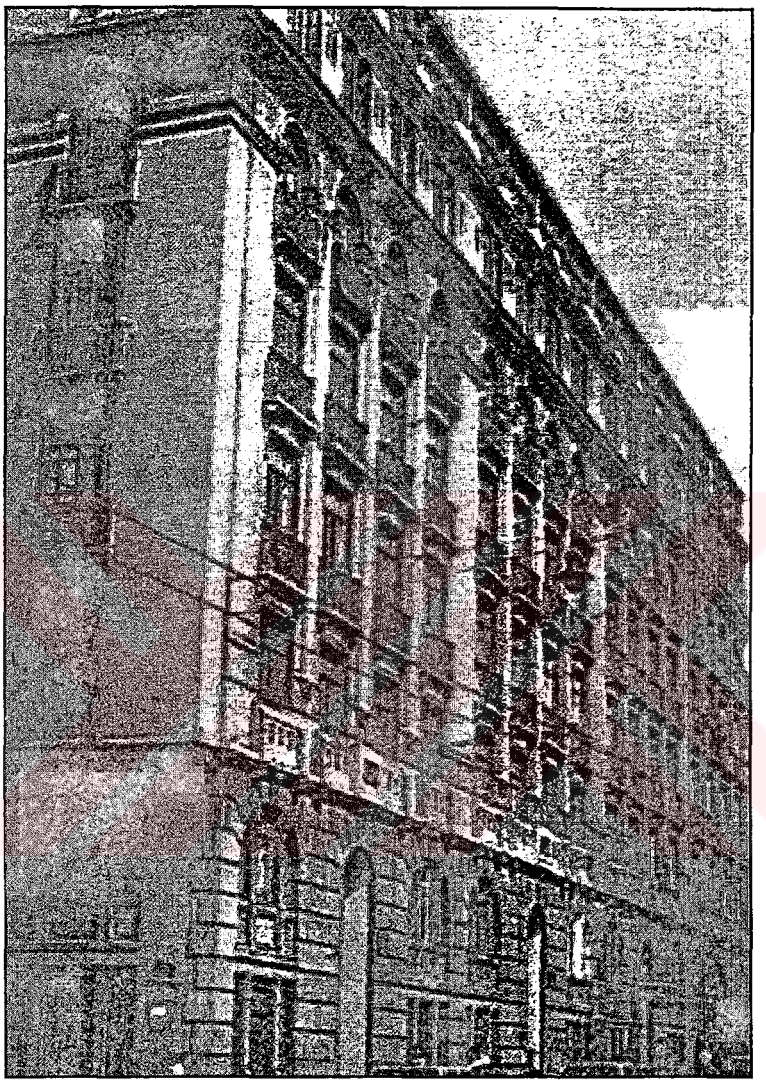
Resim 5.13 Ankara Çocuk Esirgeme Kurumu (Aslanoğlu, 2002)

Çizelge 5.4 Guilio Mongeri'nin eserleri

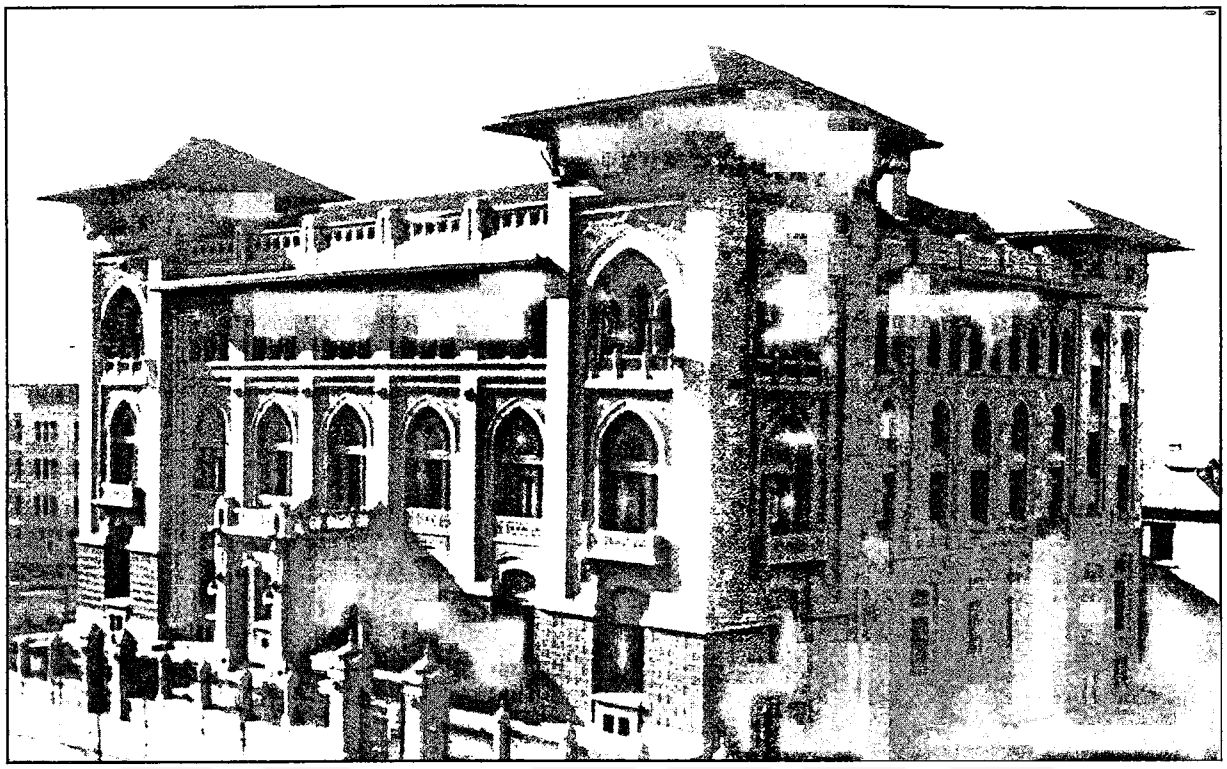
GUİLİO MONGERİ (1909-1934)			
KAMU YAPILARI	**HASTANE YAPILARI**	**OTELLER**	**TİCARİ YAPILAR**
Maçka İtalyan Sefareti İstanbul Ulus Osmanlı Bankası (1926) Ankara Tekel Başmüdürlüğü (1928) Ankara (Resim 5.17) Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü Ankara (1926-1929) (Resim 5.16) Ulus Türkiye İş Bankası Genel Müdürlüğü (1929)-Ankara (Resim 5.14)	Nişantaşı Güzelbahçe Kliniği İstanbul Haseki Hastanesi Nurettin Bey Pavyonu İstanbul (1911-1924)	Karaköy Palas (1920) İstanbul Maçka Palas İstanbul (Resim 5.15) Çelik Palas (1930) Bursa	Eminönü Katırcıoğlu Han İstanbul **KİLİSE YAPILARI** Beyoğlu Sainte-Antoine Kilisesi İstanbul **ANITSAL YAPILAR** Taksim Anıtı Kaidesi (1928) İstanbul (Resim 5.18)

Resim 5.14 İş Bankası genel müdürlüğü (Aslanoğlu, 2002)

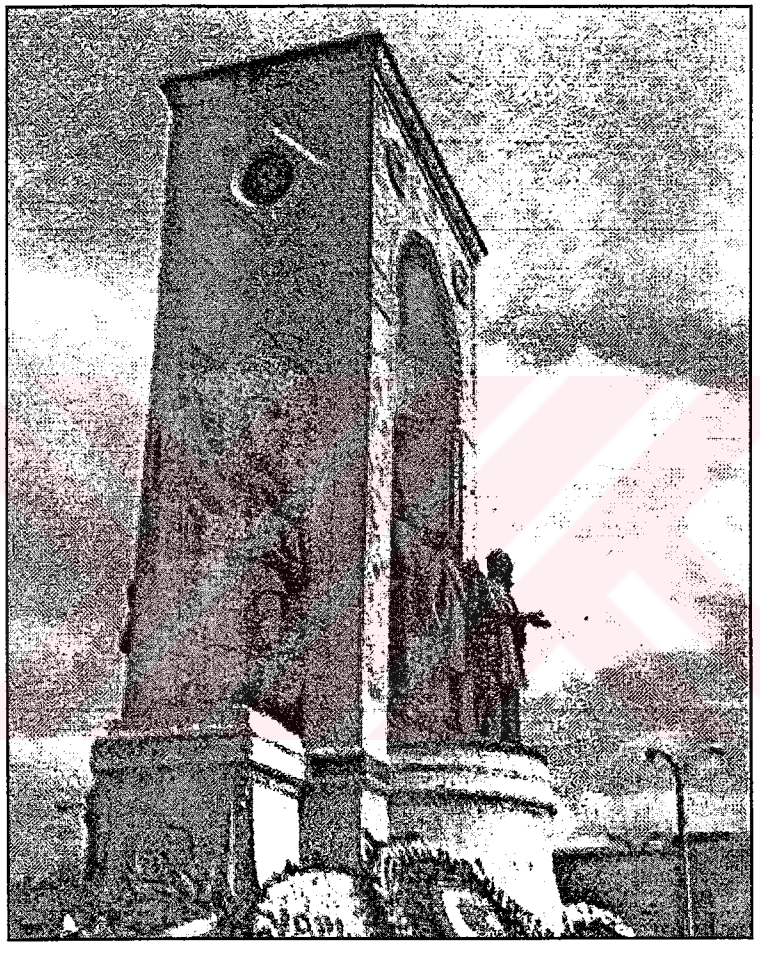
Resim 5.15 İstanbul Maçka Palas (Aslanoğlu, 2002)

Resim 5.16 Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü (Aslanoğlu, 2002)

Resim 5.17 Tekel Başmüdürlüğü (1928) (Aslanoğlu, 2002)

Resim 5.18 Taksim Anıtı (Aslanoğlu, 2002)

Eserlerinden bahsedilen bu mimarların dışında, bu dönemin sözü edilmesi gereken diğer mimarları Mimar Muzaffer Bey (1881-1920), Ali Talat Bey (1869-1922), Ekrem Hakkı Ayverdi, Fatih Ülkü ve Tahsin Sermet'tir.

5.3 I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın Eğitim Yapıları Mimarisine Etkileri

Bir önceki bölümde özelliklerinden söz ettiğimiz I. Ulusal Mimarlık Akımı, Türkiye'de geniş bir uygulama alanı bulmuş, bu akımın etkisiyle ülkenin her yerinde yeni yapılar yapılmıştır. Yapılan bu yeni yapılardan bazıları da eğitim yapılarıdır.

Bu dönemde yapılar inşa edilirken yalnız milli duygular ile hareket edilmiştir. Bir okul yapısı, bir postane, bir banka, hükümet konağı, otel, bakanlık binası ya da bir tren istasyonunun arasında görünüşte hem kütle düzeni hem de dış bezeme açısından fazla bir fark yoktu. Amaçlanan sadece klasik Osmanlı yapı öğelerinin ulusal hisleri yansıttığı düşüncesiyle cephelerde kullanılmasıdır.

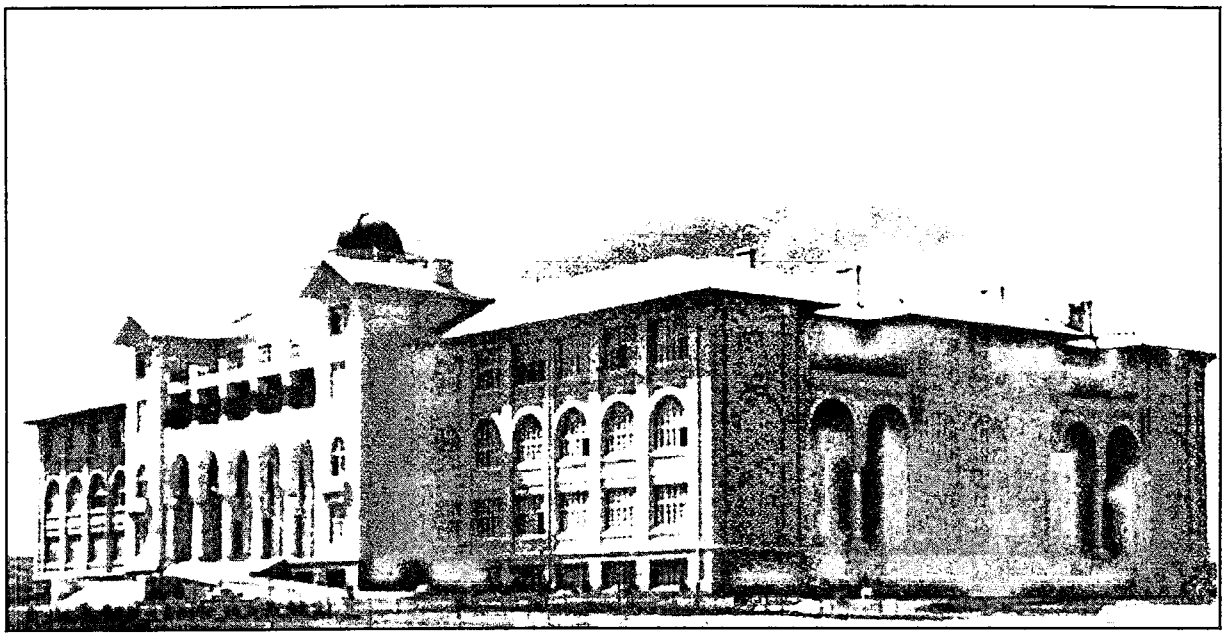
I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılan eğitim yapılarında görülen genel özellikleri şöyle sıralayabiliriz (Ödekan, 1995);

- Yapılarda medrese planlarında olduğu gibi dikdörtgen, L ve U biçiminde planlar kullanılmıştır.
- Planda sınıflar kuzeye doğru yönlendirilmiştir.
- Planda idari mekanlar girişe yakın bir yerde tasarlanmıştır.
- Yapılar genellikle iki katlı ve tuğladan yapılmıştır.
- Yapılarda kırma çatı tercih edilmiştir.
- Cephelerde kısmen veya tamamen kesme taş kaplama yapılmıştır.

Bu özelliklerin dışında eğitim yapılarında görülen diğer özellikler, I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılmış bütün yapılarda görülen özelliklerle aynıdır. Yapılarda cephelere çok önem verilmesi, girişlerin özellikle vurgulanması, cephelerin çini panolarla süslenmesi, kullanılan Osmanlı kökenli değişik biçimli kemerler, baklavalı ve mukarnaslı sütun başlıkları ve geniş saçaklar bu akımın etkisiyle yapılan tüm yapılarda görülen ortak özelliklere örnek gösterilebilir. I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılan önemli eğitim yapılarını ve bu yapıların mimarlarını Çizelge 5.5'te görmek mümkündür.

Çizelge 5.5 I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılan eğitim yapıları

I.ULUSAL MİMARLIK DÖNEMİ EĞİTİM YAPILARI				
	KEMALETTİN BEY	**MUZAFFER BEY**	**MUKBİL KEMAL TAŞ**	**MİMARI BİLİNMİYOR**
İSTANBUL	Eyüp Reşadiye Mektebi Bostancı İbrahim Paşa Mekteb-i İbtidaisi (1913) Üsküdar Ayazma Sultan III. Mustafa Mekteb-i İbt. Göztepe Mekteb-i İbtidaisi (1915-1924) Beyazıt Medreset-ül Kuzat (1913)			Çapa Yüksek Öğretmen Okulu (Resim 5.21)
ANKARA	Gazi Eğitim Enstitüsü (1926) (Resim 5.19)		Gazi ve Latife Okulları Ulus (1925) (Resim 5.20)	Ankara Erkek Lisesi (1930) (Resim 5.26)
KONYA		Konya Dar-ül Muallimin Erkek Lisesi (Resim 5.23) Dar-ül Muallimat Kız Öğretmen Ok. (Resim 5.22)		Gazi Mustafa Kemal İlkokulu (1926-1928) Hakimiyet-i Milliye İlkokulu (Resim 5.24)
KASTAMONU				Kastamonu Gazi Paşa İlkokulu (Resim 5.25)
AYDIN				Aydın Cumhuriyet Mektebi Köşk İlkokulu (Resim 5.27)

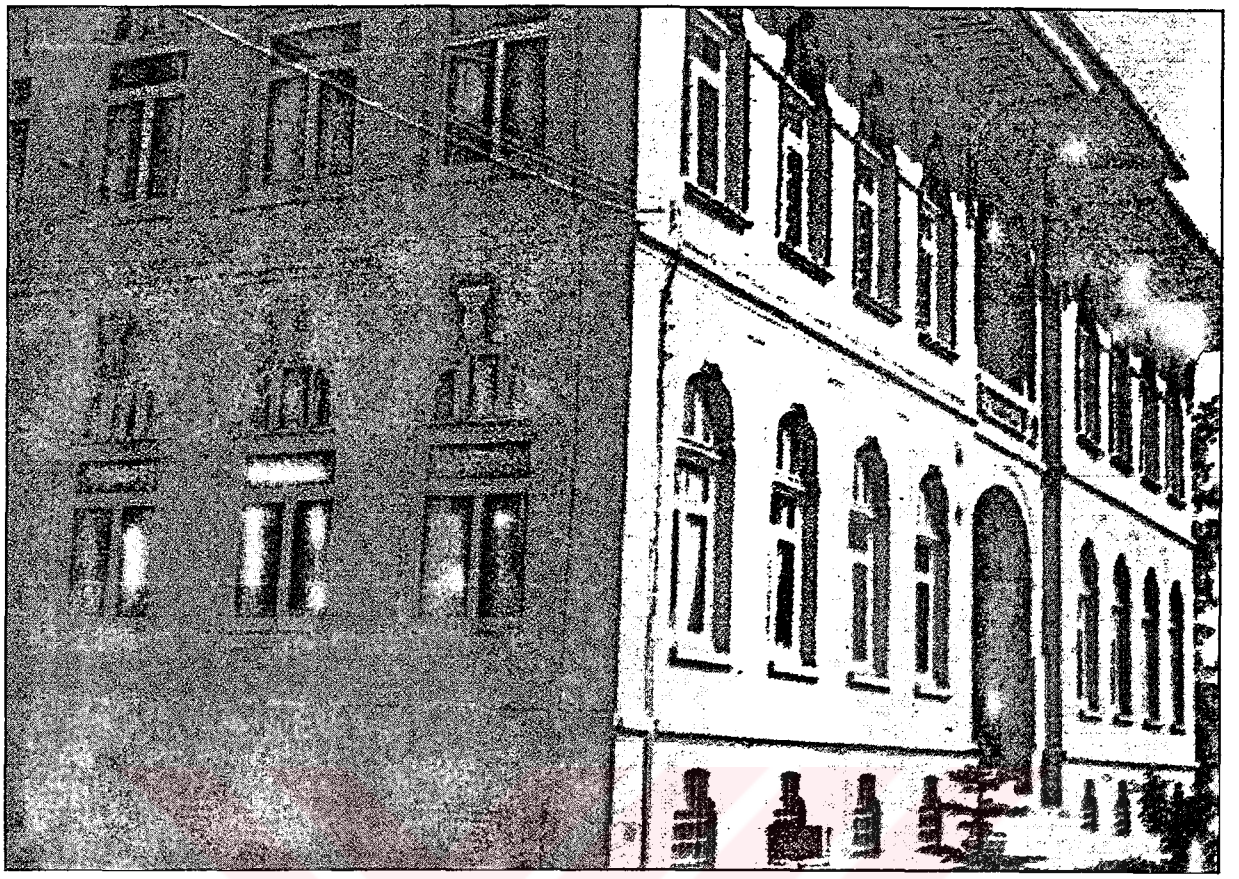
Resim 5.19 Gazi Eğitim Enstitüsü (1926) (Aslanoğlu, 2002)

Resim 5.20 Gazi ve Latife Okulları (1925) (Aslanoğlu, 2002)

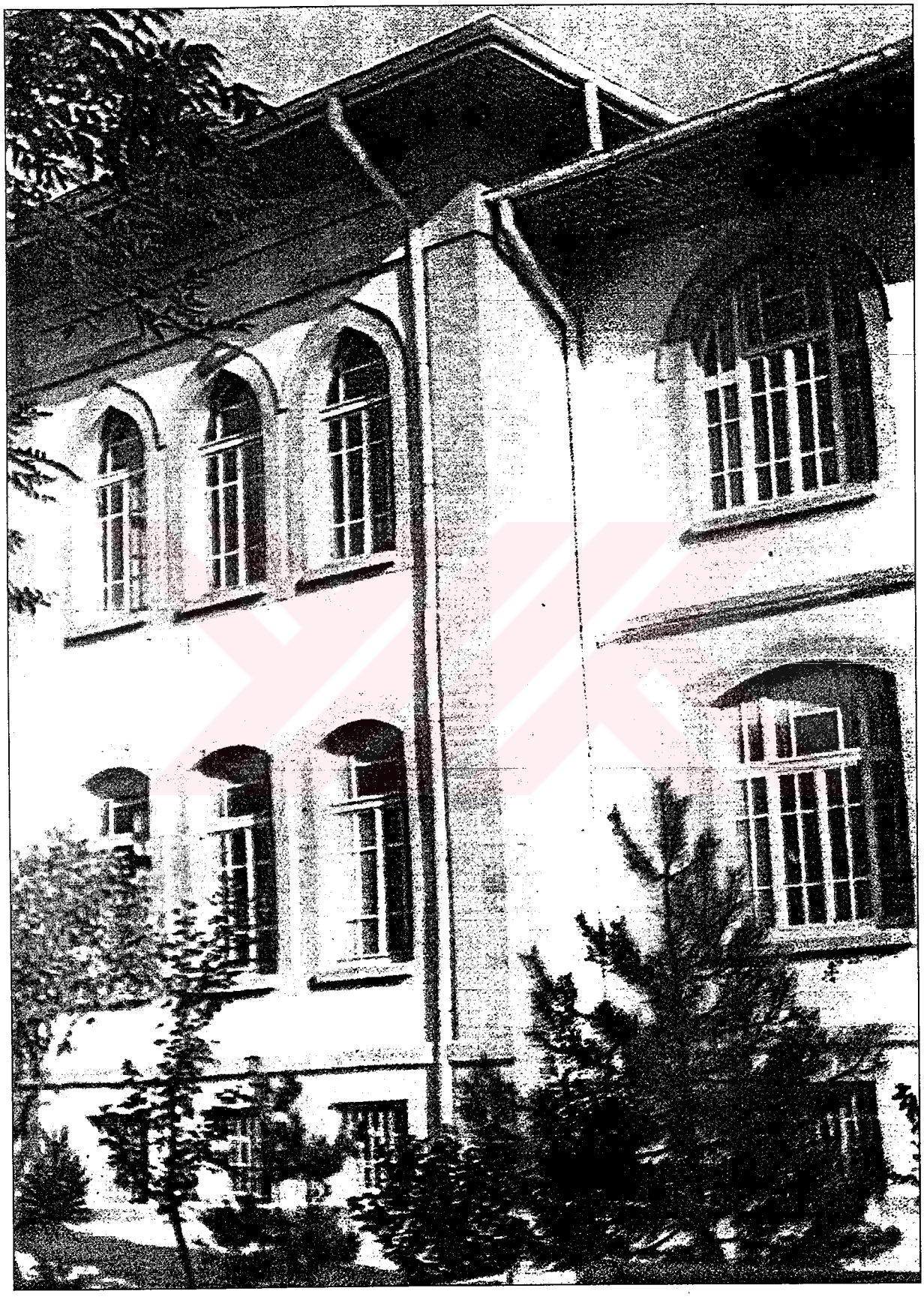
Resim 5.21 Çapa Yüksek Öğretmen Okulu (Sözen, 1982)

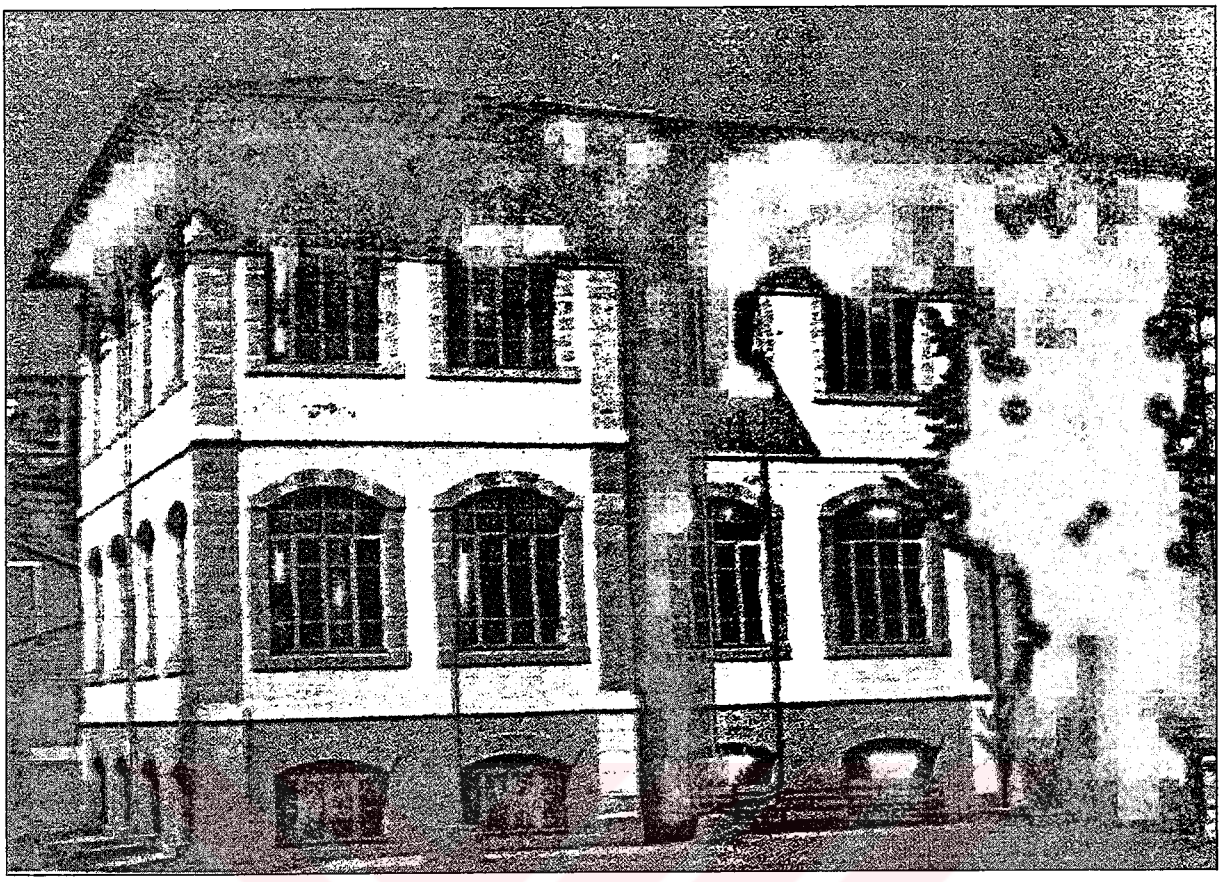
Resim 5.22 Konya Dar-ül Muallimat Kız Öğretmen Okulu (1924) (Sözen, 1982)

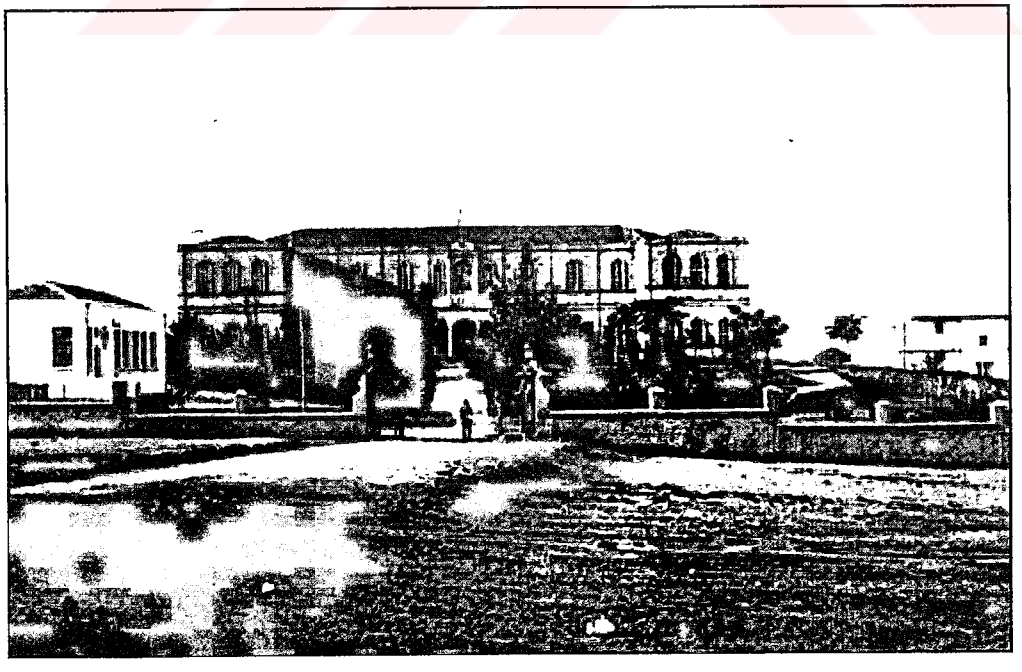
Resim 5.23 Konya Dar-ül Muallimin Erkek Lisesi (1917) (Sözen, 1982)

Resim 5.24 Konya Hakimiyet-i Milliye İlkokulu (Sözen, 1982)

Resim 5.25 Kastamonu Gazi Paşa İlkokulu (Sözen, 1982)

Resim 5.26 Ankara Erkek Lisesi [1]

5.4 Aydın'da I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın Etkisiyle Yapılmış Yapılar

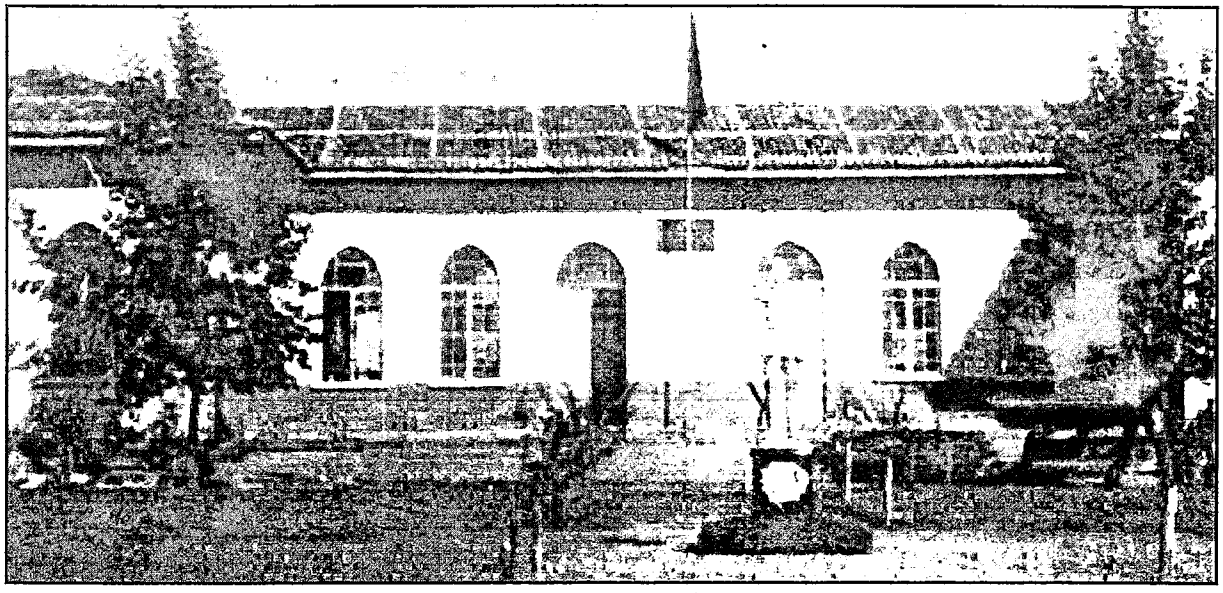
Aydın, Kurtuluş Savaşı sırasında Yunanlılar'ın işgaline uğramış, şehrin büyük bir bölümü yakılıp yıkılmıştır. Kurtuluş Savaşı'ndan harabe bir kent görünümünde ve büyük kayıplarla çıkan Aydın'da, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, ülkemizin diğer şehirlerinde olduğu gibi, hızla bir yenilenme çabası başlamış ve kasabadan kente dönüşüm hız kazanmıştır.

Bu yenileme çalışmaları çerçevesinde, kente ulusal mimari örnekleri olan önemli hizmet binaları yapılmıştır. Kent dokusunun oluşumunda belirleyici olan bu yapıların yanı sıra, bugün de önemini koruyan kent aksları oluşturulmuş ve Aydın, harap bir kasaba görünümünden modern bir kent görünümüne bürünmeye başlamıştır.

Önceden de belirtildiği gibi Aydın'da ulusal mimarlığın etkisiyle yapılmış birçok yapı mevcuttur. Bu yapılar arasında okul, banka, otel, fabrika, belediye, hükümet konağı, sinema ve kütüphane gibi işlevlere sahip yapılar bulunmaktadır. Ancak bu bölümde mevcut yapılardan sadece 1908-1930 yılları arasında, I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılmış olanlar incelenecektir.

Köşk İlkokulu

1925-1930 yılları arasındaki bir tarihte yapılmıştır (Resim 5.27).

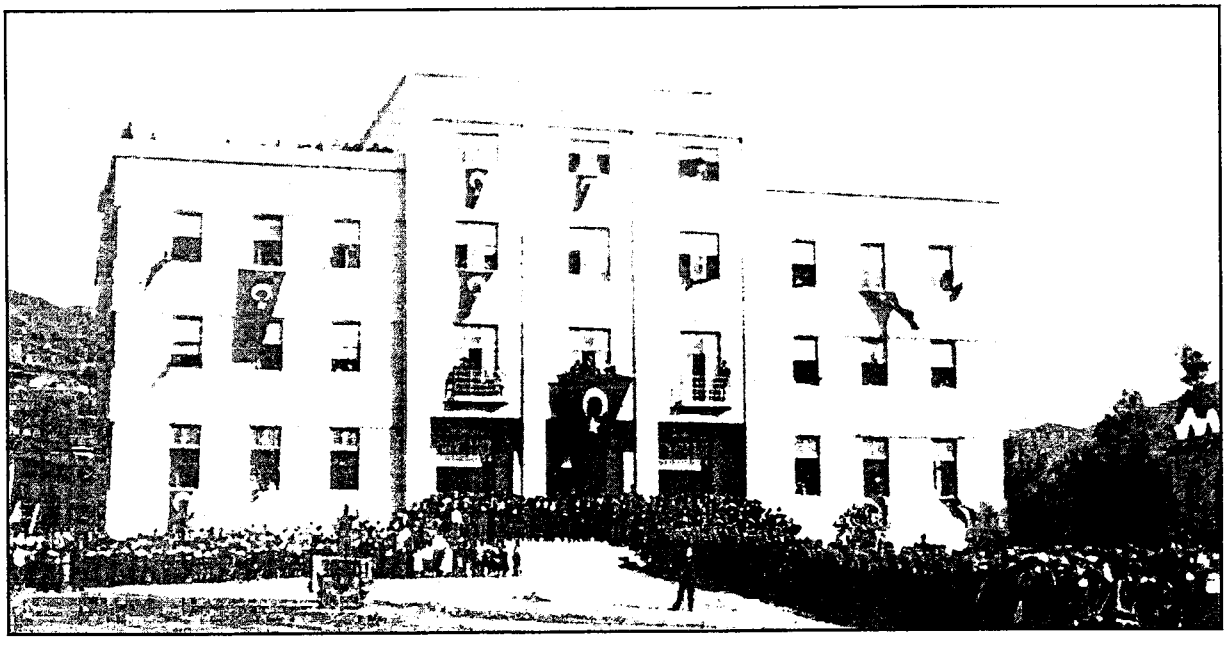
Resim 5.27 Köşk İlkokulu (Dünden Bugüne Aydın, 1999)

Hükümet Konağı

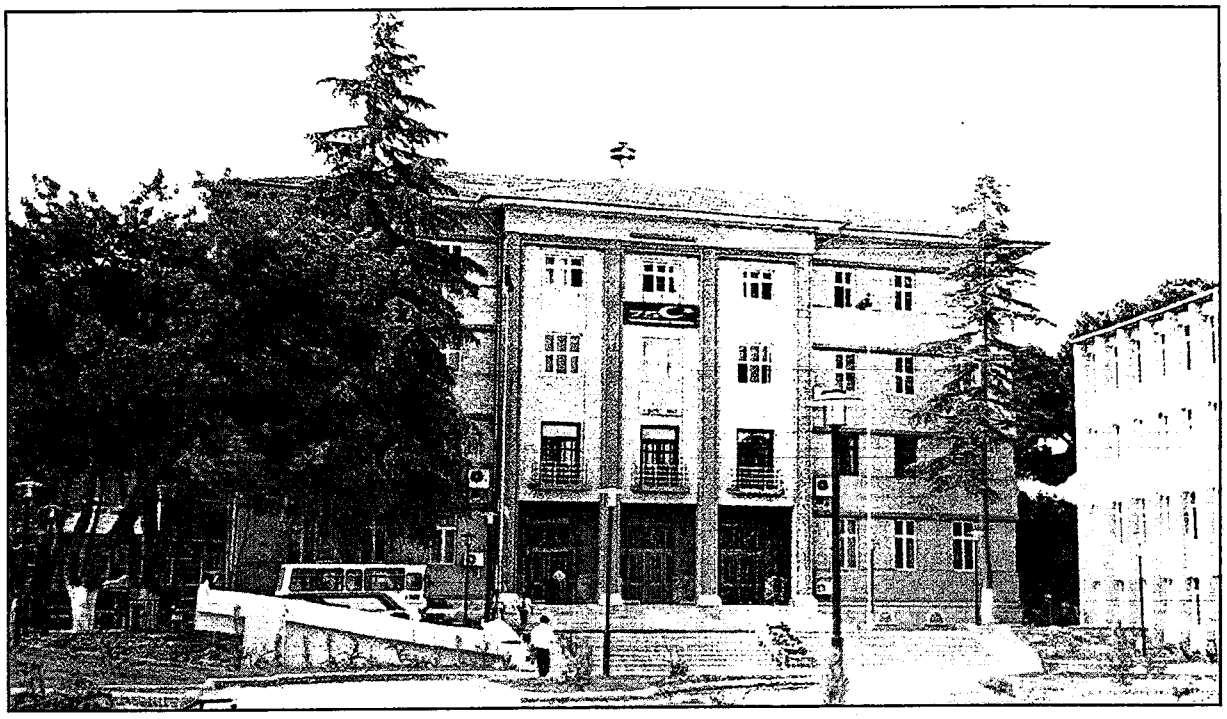
1903 yılında inşa edilmiştir (Resim 5.28). Ancak yapı 1927'de çok büyük bir yangın geçirdikten sonra kullanılamayacak duruma geldiği için eski temeller üzerine üç katlı olarak yeniden yapılmıştır (Resim 5.29). 1950'lerde de yapıya dördüncü katı ilave edilerek bugünkü durumuna getirilmiştir (Resim 5.30).

Resim 5.28 1927 öncesi Hükümet Konağı (Dünden Bugüne Aydın, 1999)

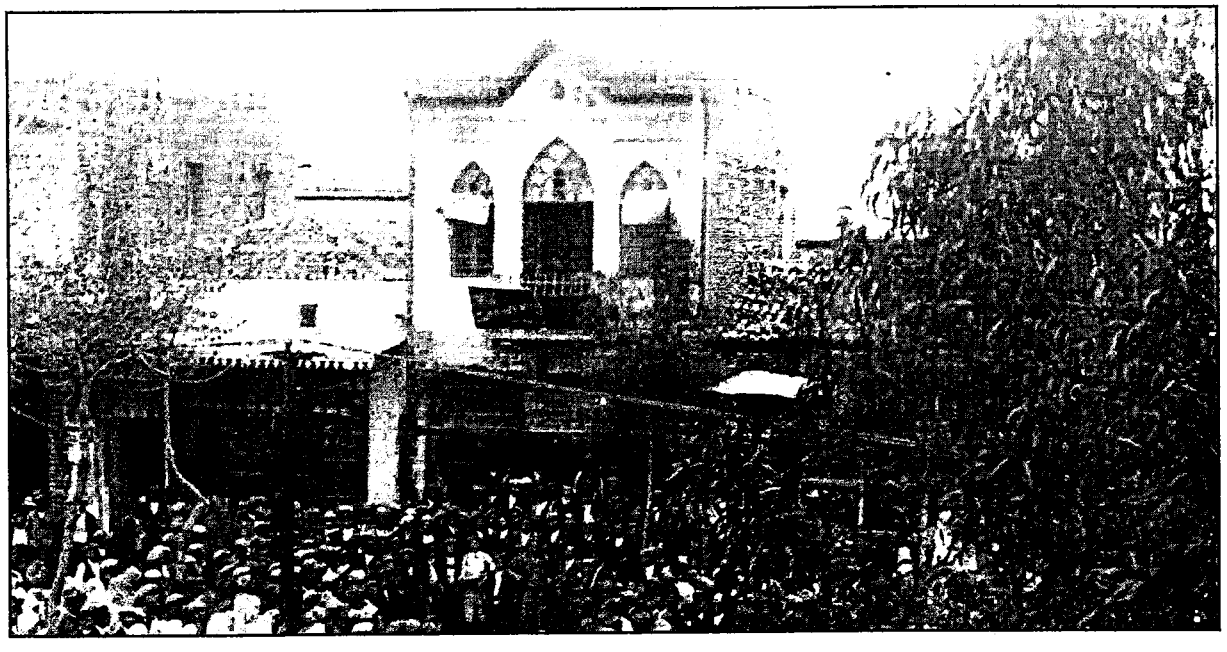
Resim 5.29 1930'da Hükümet Konağı (Dünden Bugüne Aydın, 1999)

Resim 5.30 Günümüzde Hükümet Konağı (Dünden Bugüne Aydın, 1999)

Aydın Avcılar Cemiyeti

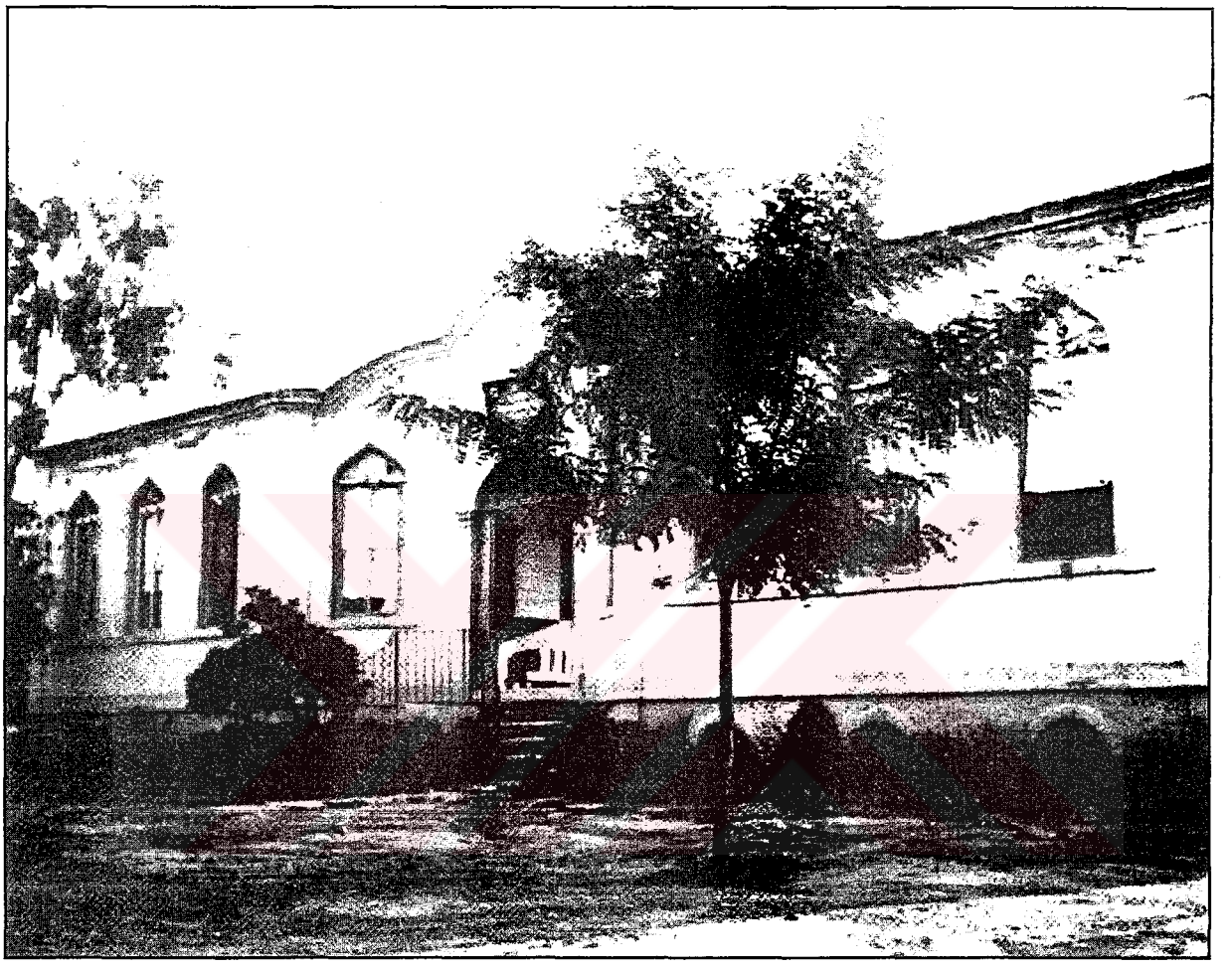
Yapı 1930 tarihinde yapılmıştır (Resim 5.31). Ancak başlangıçta ne amaçla yapıldığı bilinmemektedir. 1949'dan sonra Aydın Avcılar Cemiyeti tarafından kullanılmıştır.

Resim 5.31 Aydın Avcılar Cemiyeti (Dünden Bugüne Aydın, 1999)

Jandarma Binası

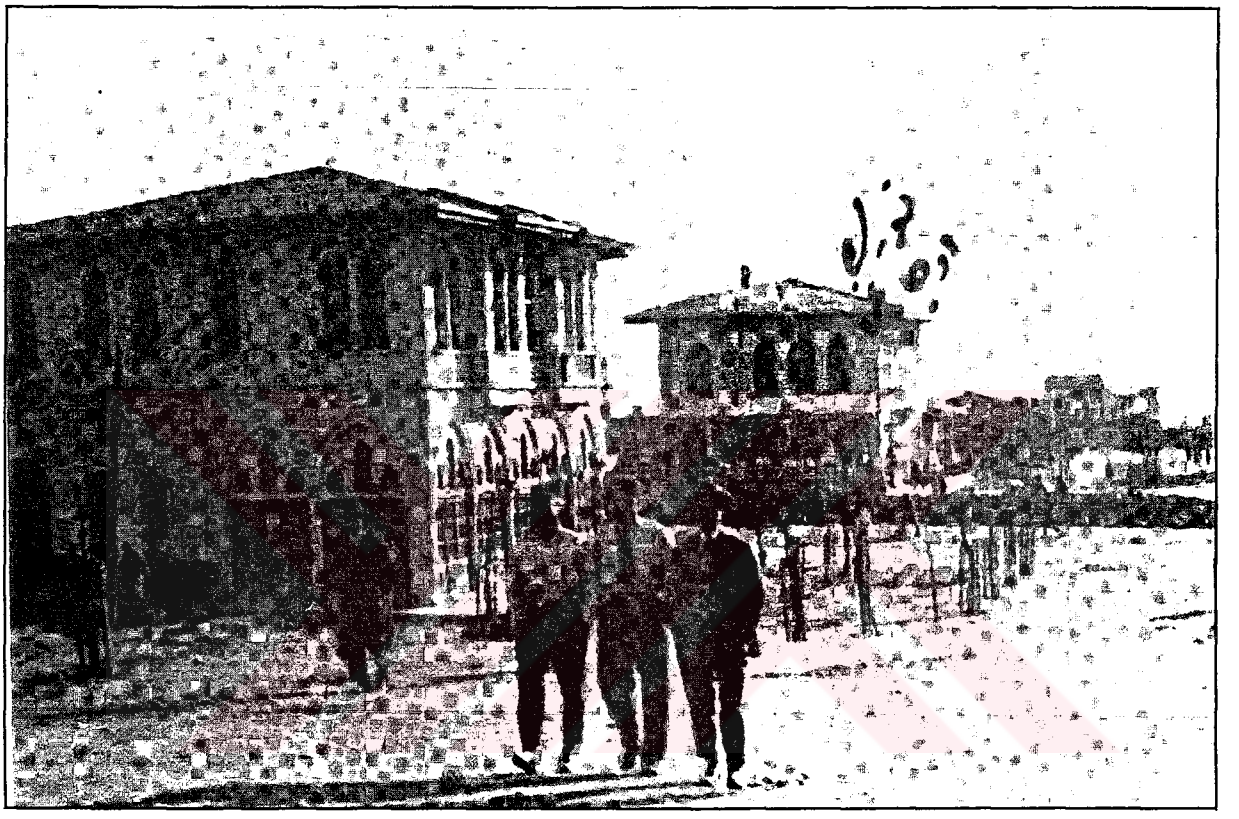
1928 yılında yapılmıştır. Hükümet Meydanı'nda, doğusu Pınarbaşı'na cepheli ve jandarmaya ait olan bu bina (Resim 5.32), 1995 yılında yıkılmıştır.

Resim 5.32 Jandarma binası (Dünden Bugüne Aydın, 1999)

Eski Belediye

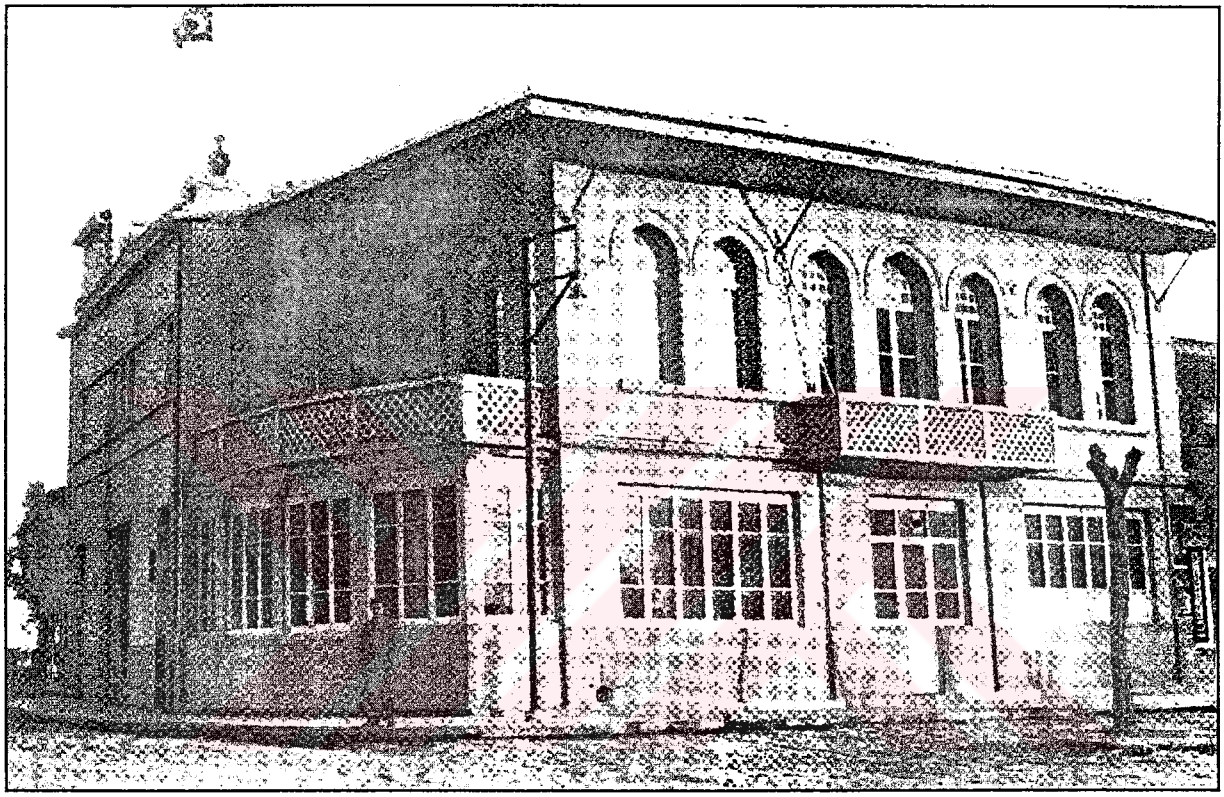
1926 yılında yapılmıştır. Belediye binasının, zemin katı Belediye Gazinosu olarak kullanılmıştır. Belediyenin 1949 yılında parkın içinde yapılan yeni binasına taşınması ile bina itfaiyeye tahsis edilmiştir. Bina 1954 yılında belediye tarafından yıktırılmıştır. Belediye binası Resim 5.33'te sol tarafta görülmektedir.

Resim 5.33 Eski Belediye (Dünden Bugüne Aydın, 1999)

Türk Ocağı

1926'da belediye tarafından yaptırılmıştır (Resim 5.34). 1931 yılında Türk Ocakları'nın kapatılması ve halk evlerinin kurulması ile binanın zemin katı Halk Evi Kütüphanesi, üst katı C.H.P. il binası olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1952'de halk evlerinin kapatılması ve mülkiyetlerinin devredilmesi sonucu boşaltılarak 1954 yılında yıktırılmıştır.

Resim 5.34 Türk Ocağı (Dünden Bugüne Aydın, 1999)

Şehrin Resim 5.35'te görülen Adnan Menderes Bulvarı üzerinde ve ulaştığı meydanlarda önemli yapılar bulunmaktadır. Zemin katları dükkan şeklinde kullanılan konutlar, Aydın Palas Oteli (1929), eski belediye (1926), meydanda Türk Ocağı ve bitişiğinde Halk Evi Sineması (1931) binaları, şehrin önemli hizmet yapıları olarak yer almakta ve kent dokusundaki belirleyici nitelikleri göz doldurmaktadır.

Resim 5.35 1954 öncesi Adnan Menderes Bulvarı (Dünden Bugüne Aydın, 1999)

Bu yapıların yanı sıra kentte I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılmış olan konutlara da rastlamak mümkündür (Resim 5.36, Resim 5.37, Resim 5.38 ve Resim 5.39).

Resim 5.36 I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılmış konut örneği (a)

Resim 5.37 I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılmış konut örneği (b)

Resim 5.38 I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılmış konut örneği (c)

Resim 5.39 I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılmış konut örneği (d)

Şimdiye kadar incelenen yapılar I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın özelliklerini az veya çok taşımaktadır. Ancak Aydın'da bulunan yapılar arasında öyle bir yapı vardır ki bu akımın bütün özelliklerini çok belirgin bir biçimde yansıtmaktadır. Bu yapı 1925-1926 yıllarında yapılmış olan Aydın Cumhuriyet Mektebi, yani bugünkü Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlık Binası'dır.

6. AYDIN CUMHURİYET MEKTEBİ

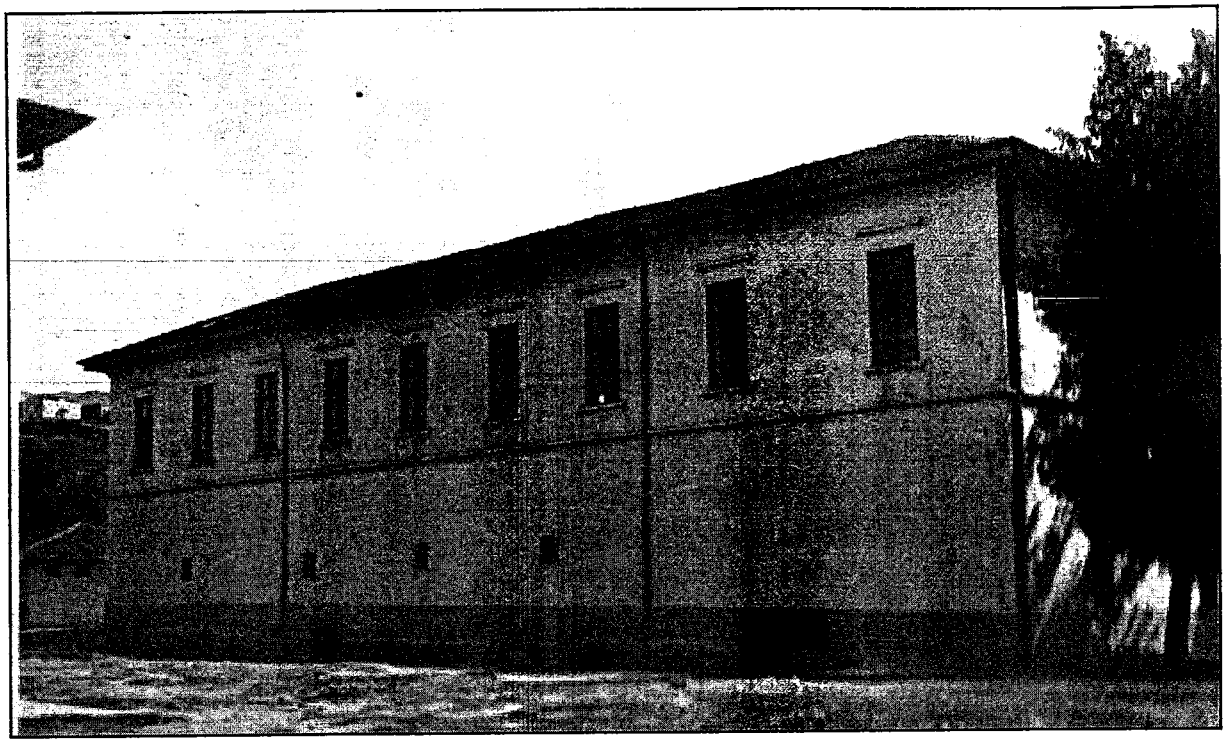
6.1 Yapının Tarihçesi ve Yapım Yılı

Aydın'da ilk ortaokul, 1925-1926 eğitim-öğretim yılında, Gazipaşa İlkokulu binası içinde ayrılan küçük bir oda ile bir dershanede, 25 kız ve 35 erkek olmak üzere toplam 60 öğrenciyle eğitime açılmıştır (Ant Gazetesi, 1933). Okul, Gazipaşa İlkokulu binasında eğitimini sürdürürken, şimdi üzerinde Yeni Aydın Cumhuriyet Mektebi yazılı binanın temelleri atılmıştır. Yeni bina, dönemin Aydın Valisi Kamil Bey'in girişimleri ve il özel bütçesinden harcanan 128 bin lirayla, 1928 eylül ayında tamamlanarak İkbal Okulu adıyla eğitime başlamıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında açılan Aydın Sultaniyesi öğretmensizlikten kapandıktan sonra, orta dereceli okul seviyesinde açılan ilk okul Aydın Cumhuriyet Mektebi'dir. Açıldığında okul üç binaya yerleşmiştir. Üzerinde Yeni Aydın Cumhuriyet Mektebi yazılı olan ana bina dershaneler ve idarecilerin odalarından oluşmaktaydı. İkinci binada yatakhane, üçüncü binada da mutfak ve yemekhane bulunuyordu. Üçüncü binanın eski hali Resim 6.1'de, günümüzdeki durumu da Resim 6.2'de görülmektedir. Okul 1928-1929 öğretim yılında iki sınıfa çıkarılmış, 1929-1930 öğretim yılında kuruluşunu tamamlamış ve Aydın Ortaokulu adını alarak hizmetini sürdürmüştür (Öztürk, 1999).

Aydın Ortaokulu 1929-1930 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütçesine alınmıştır. Bundan sonra aynı yıl içerisinde Vali Hüseyin Hüsnü'nün hizmetleri ile günümüzde kütüphane, resim, müzik dersliği ve buna ek olarak hizmet veren bina yapılmıştır. Pansiyon kanununun uygulanmaya başlamasıyla kurulan yurt, öğrenci azlığı yüzünden 1932 yılında kapatılmış ve yurtta kalan öğrenciler Buca Ortaokulu'na nakledilmiştir. Ancak aynı yıl Kültür Bakanlığı'nın izniyle ve valiliğin denetiminde özel olarak Halide Hatun İlkokulu'nda açılan yurt, 1933-1934 öğretim yılında yurt binası yapıldığında görev ve sorumluluğu Aydın Ortaokulu'na devretmiştir.

14 Temmuz 1943 tarihinde Ankara'da lise müdürleriyle bir toplantı yapan ve orta öğrenimin yaygınlaştırılması için görüşlerini alan, dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, daha sonra ülke çapında ortaokul ve lise ihtiyacı bulunan il ve ilçelerin bir dökümünü yaptırmıştır. Bu çalışmada ilkokulu bitiren öğrenci sayısı göz önüne alınarak, bunların eğitim ihtiyacının karşılanması düşünülmüş ve buna göre okul yaptırılacak olan il ve ilçeler öncelik sırasına göre

Resim 6.1 Aydın Cumhuriyet Mektebi'nde mutfak ve yemekhanenin bulunduğu bina [2]

Resim 6.2 Mutfak ve yemekhane binasının bugünkü durumu

sıraya dizilmiştir. Bu çerçevede Aydın'da öğrenci sayısının artması ve bunların İzmir'e veya değişik illerdeki yatılı okullara gitmeleri sorun olmuş, halkın yoğun isteği üzerine 1948 yılında Aydın Ortaokulu, lise olmuş ve Aydın Lisesi adını almıştır (Öztürk, 1999). Resim 6.3, Resim 6.4, Resim 6.5, Resim 6.6 ve Resim 6.7'de okulun öğretmenleri ve öğrencilerinin fotoğrafları görülmektedir.

Ortaokul 1947-1948 ders yılında Aydın Lisesi olduktan sonra, uzun yıllar hem ortaokul hem de lise olarak hizmet vermiştir. 1927 yılından, lise olduğu 1947 yılına kadar okulun müdürlüğünü Refik Yıldırım Tellioğlu yapmıştır. İlk mezunlarını 1951 yılında veren Aydın Lisesi için 1954 yılında iki katlı yeni bir bina daha yapılmıştır. 1954 yılında yapılan bu bina, 1993-1994 eğitim-öğretim yılından bu yana Yabancı Dil Ağırlıklı Lise olarak kullanılmaktadır. Yine bu tarihte okul bahçesinin etrafı duvarlarla çevrilerek okulun sınırları da belirlenmiştir (Bayındır ve Poyrazoğlu, 1966). Okulun bugün kullandığı binalar Resim 6.8'de görülmektedir.

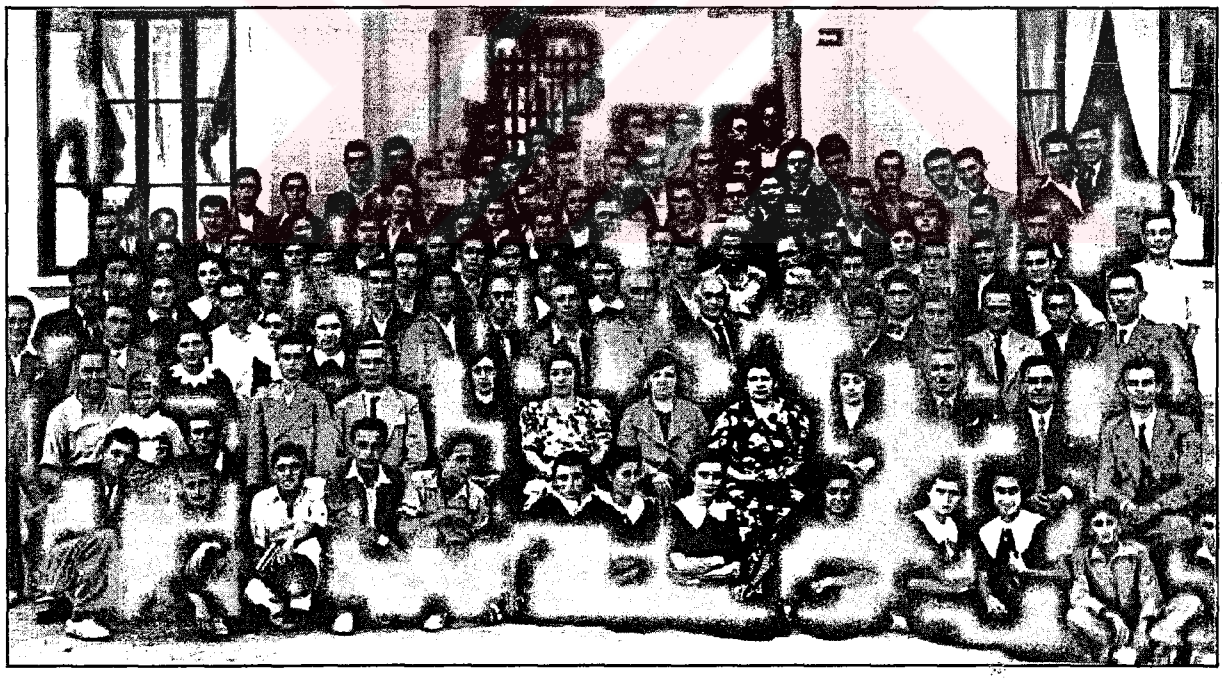
1934 yılında yurt öğrencileriyle birlikte 380 olan öğrenci sayısı 1938 yılında 760'ı bulmuştur. Okuldaki öğrenciler Resim 6.9'da tabiat bilgisi dersi yaparken görülmektedir. Ayrıca bu tarihte okulda, 12 asil, 1 yardımcı ve 1 ücretli olmak üzere toplam 14 öğretmen çalışmaktadır. 1929-1930 yılından itibaren mezun veren okulun 9 sene içinde verdiği mezun sayısını Çizelge 6.1'de görmek mümkündür.

Çizelge 6.1 Aydın Cumhuriyet Mektebi mezun sayıları (Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın, 1938)

YIL	KIZ	ERKEK
1929-1930	8	11
1930-1931	2	13
1931-1932	11	32
1932-1933	11	27
1933-1934	11	31
1934-1935	19	46
1935-1936	14	76
1936-1937	22	76
1937-1938	31	108
TOPLAM	**129**	**420**

Aydın Lisesi, Aydın'ın İl Merkezi'nde tek lise olduğu için zamanla öğrenci sayısı artmış, bina ve öğretmen sayısının yeterli olmamasından dolayı okul, 1952-1953 öğretim yılından itibaren ikili öğretime geçmiştir. 1960'larda ortaokul ve lisenin toplam 1500 öğrencisi varken, 1998-1999 öğretim yılında sadece lise bölümünün öğrenci sayısı 1259 erkek, 1163 kız olmak üzere toplam 2422'ye, öğretmen sayısı ise 50 bayan ve 87 erkek olmak üzere toplam 137'ye ulaşmıştır.

Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin 1928 yılında yapılan ana binası, İzmir II No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından tescil edilmiştir. Bugün okulun ana binası olan beş katlı bina, dönemin Aydın Valisi Recep Yazıcıoğlu'nun girişimleriyle 1993 yılında eğitime başlamıştır. Lise halen bu binada eğitime devam etmektedir. 1928 eylül ayında yapımı tamamlanan ve Aydın Cumhuriyet Mektebi adıyla eğitime açılan yapı, 1992'de Adnan Menderes Üniversitesi'nin kurulmasıyla bu kurumun kullanımına bırakılmıştır. 1992-2001 yılları arasında Adnan Menderes Üniversitesi Rektörlüğü olarak kullanılan yapı, 2001'den günümüze Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı olarak kullanılmaktadır.

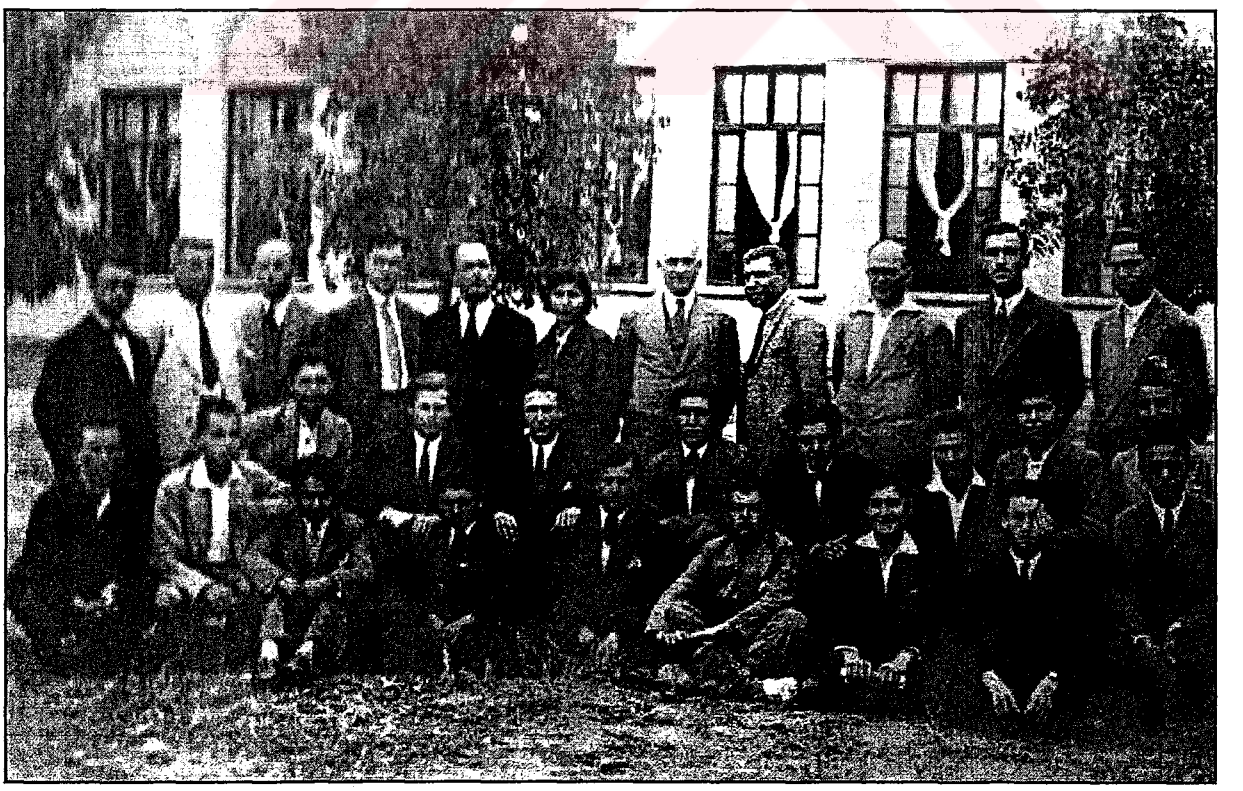
Resim 6.3 Aydın Cumhuriyet Mektebi ana giriş kapısında okulun öğretmenleri ve öğrencileri [2]

---

* Resim 6.1, Resim 6.2, Resim 6.3, Resim 6.4, Resim 6.5 ve Resim 6.6'da kullanılan fotoğrafların tarihi tam olarak saptanamamakla birlikte, bu fotoğrafların yapının lise olduğu 1948 yılından önce çekildiği bilinmektedir.

Resim 6.4 Aydın Cumhuriyet Mektebi doğu cephesi önünde okul öğretmenleri [2]

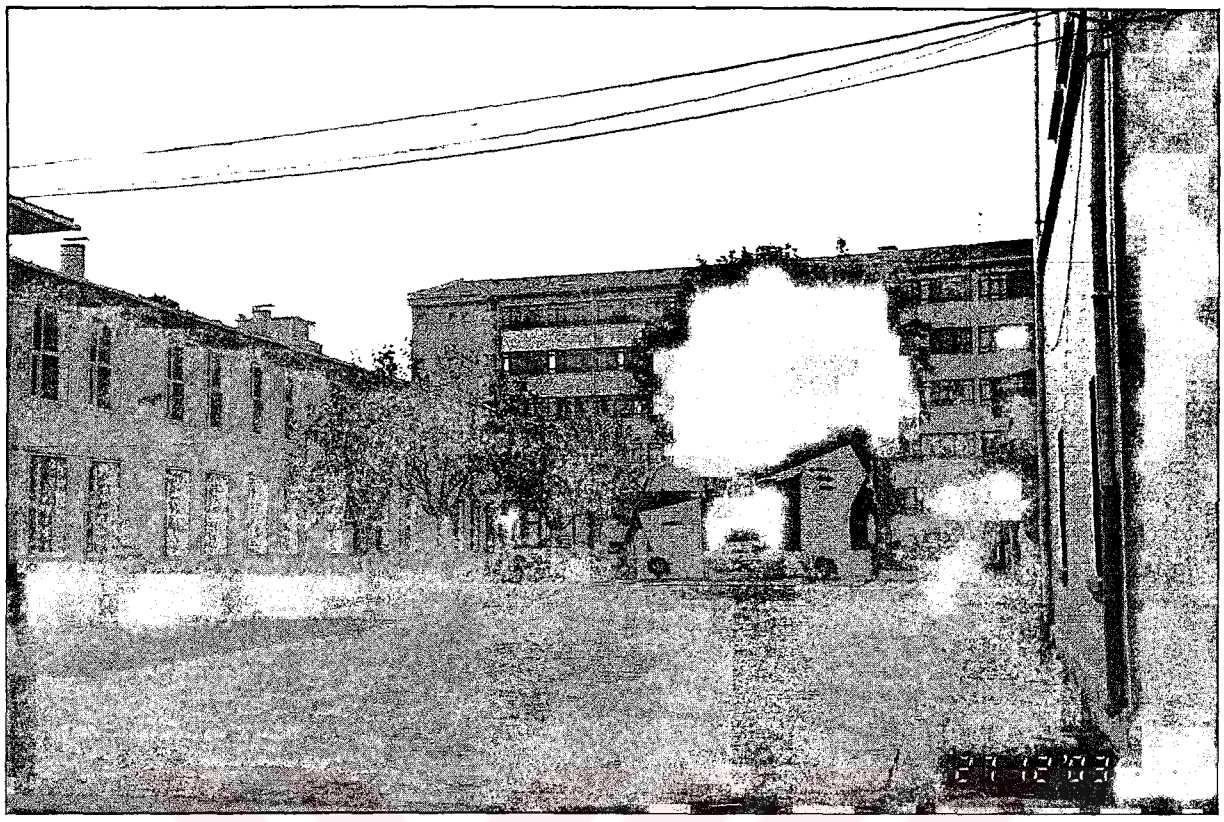
Resim 6.5 Aydın Cumhuriyet Mektebi bahçesinde okul öğretmenleri ve öğrencileri [2]

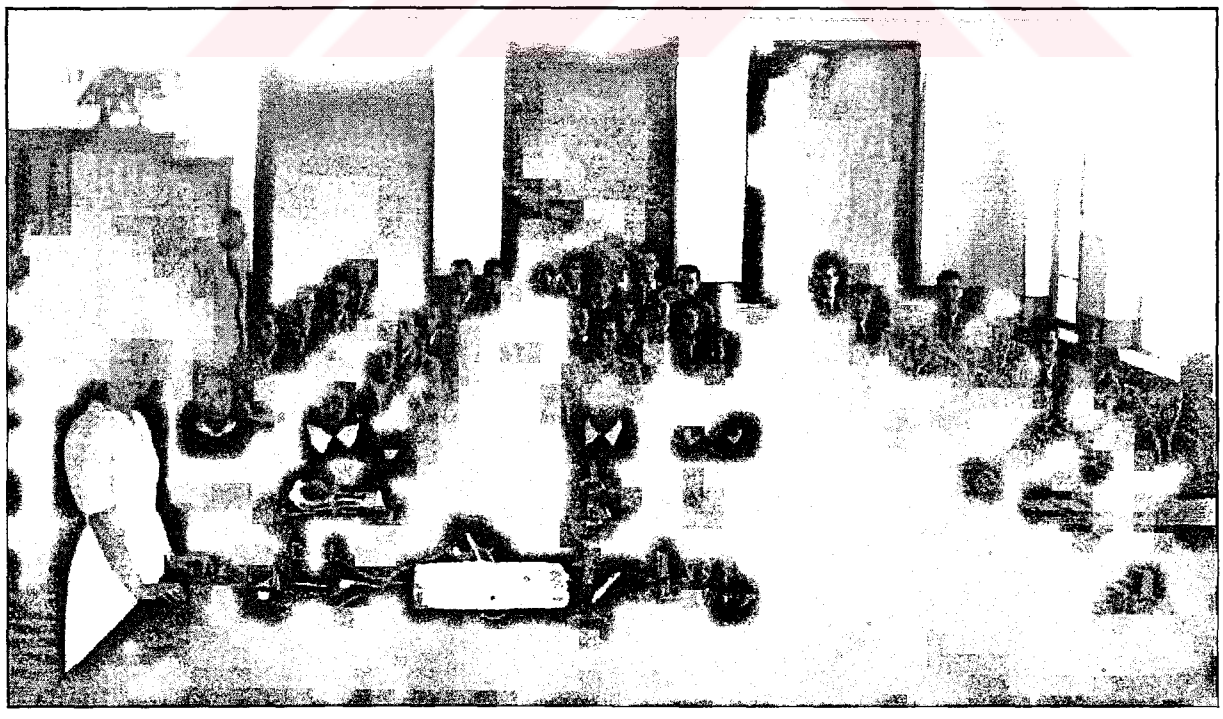
Resim 6.6 Aydın Cumhuriyet Mektebi öğretmenleri ve öğrencileri radyo dinlerken [2]

Resim 6.7 Aydın Cumhuriyet Mektebi'nde kutlanan milli bayramlardan bir görüntü [2]

Resim 6.8 Aydın Lisesi yapıları

Resim 6.9 Aydın Cumhuriyet Mektebi'nden bir sınıfın görünüşü [2]

6.2 Yapının Konumu ve Çevre Yapılarla Olan İlişkisi

Aydın Cumhuriyet Mektebi, bugünkü adıyla Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı, Meşrutiyet Mahallesi'nde Kültür Caddesi üzerindedir (Harita 6.1). Yapı, Aydın'ın tarihi merkezinin dışında, Cumhuriyet'in kurulmasıyla gelişmeye başlayan ve özellikle eğitim yapılarının yoğun olarak bulunduğu bir bölgede bulunmaktadır. Okulların dışında çevredeki yapıları çeşitli kamu kuruluşları, ticaret yapıları ve konutlar oluşturmaktadır.

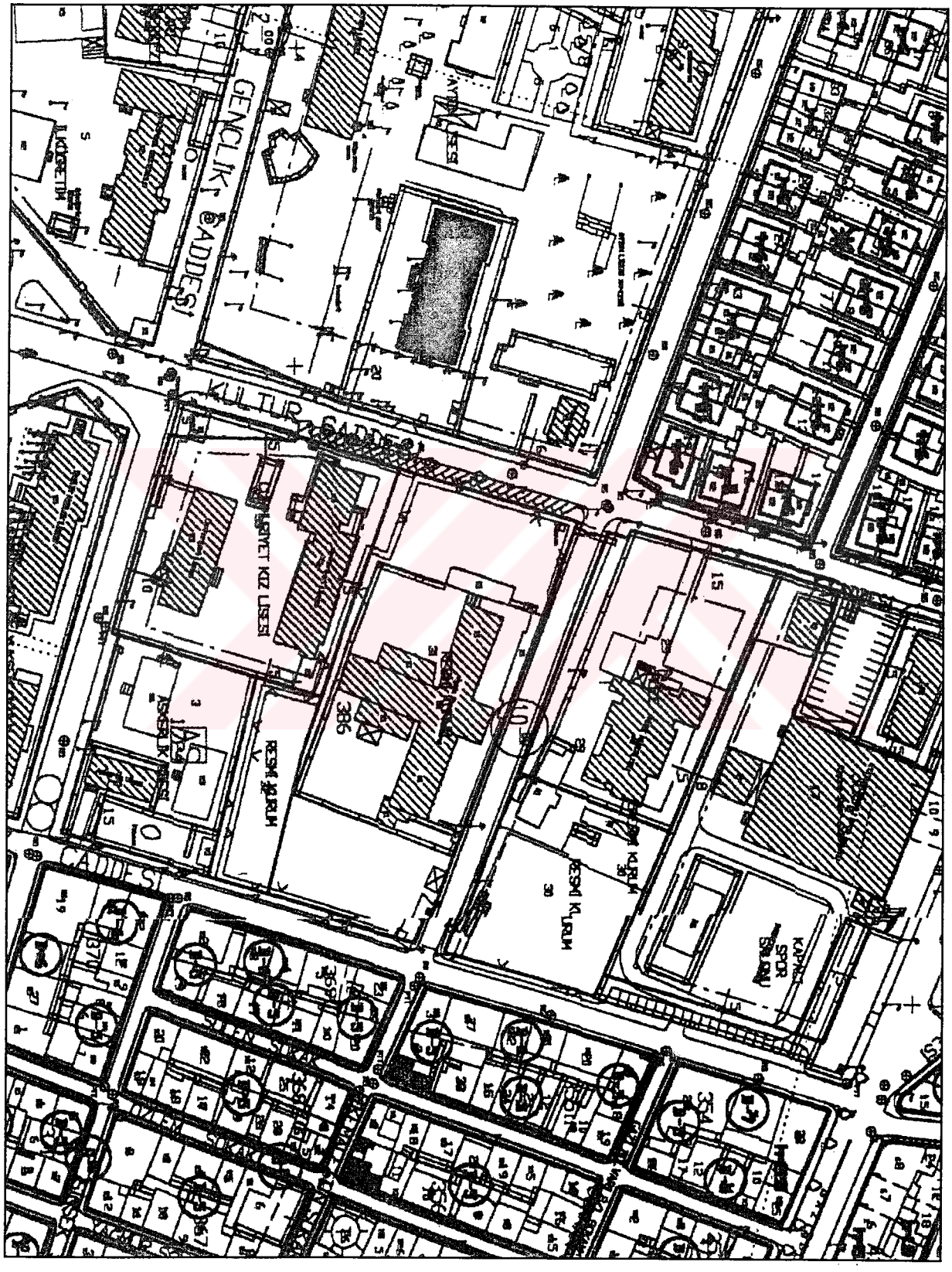
Aydın Cumhuriyet Mektebi binası, Adnan Menderes Üniversitesi tarafından kullanılmaya başladıktan sonra, yapı çevresinde küçük bir bahçe bırakılarak, Aydın Lisesi'nin bahçesinden demir parmaklıklarla ayrılmıştır. Binanın kuzeyinde İl Milli Eğitim Müdürlüğü, güneyinde ve batısında Aydın Lisesi'nin yapıları, kuzeybatısında Aydın Öğretmenevi, doğusunda ise Kültür Caddesi ve Cumhuriyet Lisesi bulunmaktadır.

Yapının doğusunda bulunan Kültür Caddesi (Resim 6.10) ile güneyde bulunan Gençlik Caddesi oldukça önemli caddelerdir. Kültür Caddesi üzerinde Cumhuriyet Lisesi ve Aydın Müzesi bulunmaktadır. Gençlik Caddesi üzerinde de Ekrem Çiftçi İlköğretim Okulu, Gazipaşa İlköğretim Okulu, Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Meslek Yüksekokulu ve Adnan Menderes Üniversitesi Kapalı Spor Salonu vardır. Ayrıca Aydın Devlet Hastanesi, Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi, Aydın Doğumevi ve Aydın Askerlik Şubesi de Aydın Cumhuriyet Mektebi'ne çok yakın bir yerde konumlanmışlardır.

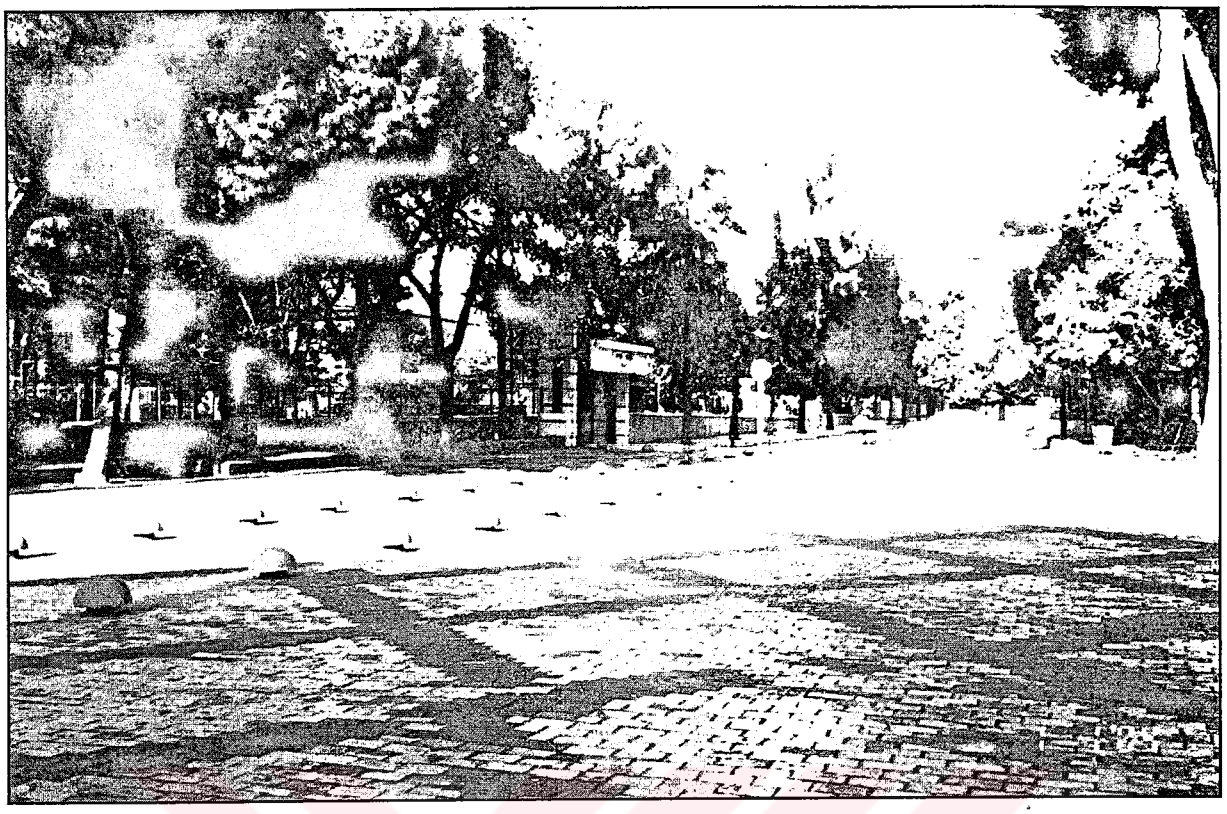
Söz edilen bu caddelerden Gençlik Caddesi araç trafiğine kapatılmıştır. Çevrede çok sayıda eğitim yapısının bulunması nedeniyle, öğrencilerin yoğun olarak bulunduğu ve sadece yayaların kullandığı bu cadde üzerinde, belediyenin izin verdiği tezgahlarda el yapımı ürünler satılmaktadır. Bu durum Gençlik Caddesi'nin, Aydın'ın en hareketli yerlerinden birisi olmasını sağlamıştır. Çünkü bu cadde insanların, yeşilliklerin içinde oturup, yürüyüş yapıp güzel vakit geçirebilecekleri ve alışveriş yapabilecekleri bir mekandır (Resim 6.11).

Aydın Cumhuriyet Mektebi binası konumu itibariyle ilk olarak eğitime başladığı yer olan Gazipaşa İlkokulu'na çok yakın bir yerde yapılmıştır. Yapının uzun kenarı doğu-batı doğrultusunda yerleştirilmiştir. Yapının orjinalinde üç tane giriş kapısı vardır. Bugün kullanılmayan ana giriş kapısı yapının güney cephesinde, diğer giriş kapıları da batı cephesinde ve doğu cephesinde bulunmaktadır. Ancak yapı Adnan Menderes Üniversitesi

tarafından kullanılmaya başladıktan sonra, doğu cephesindeki kapı ana giriş kapısı durumuna gelmiştir (Resim 6.12). Diğer iki kapı kullanılmamaktadır.

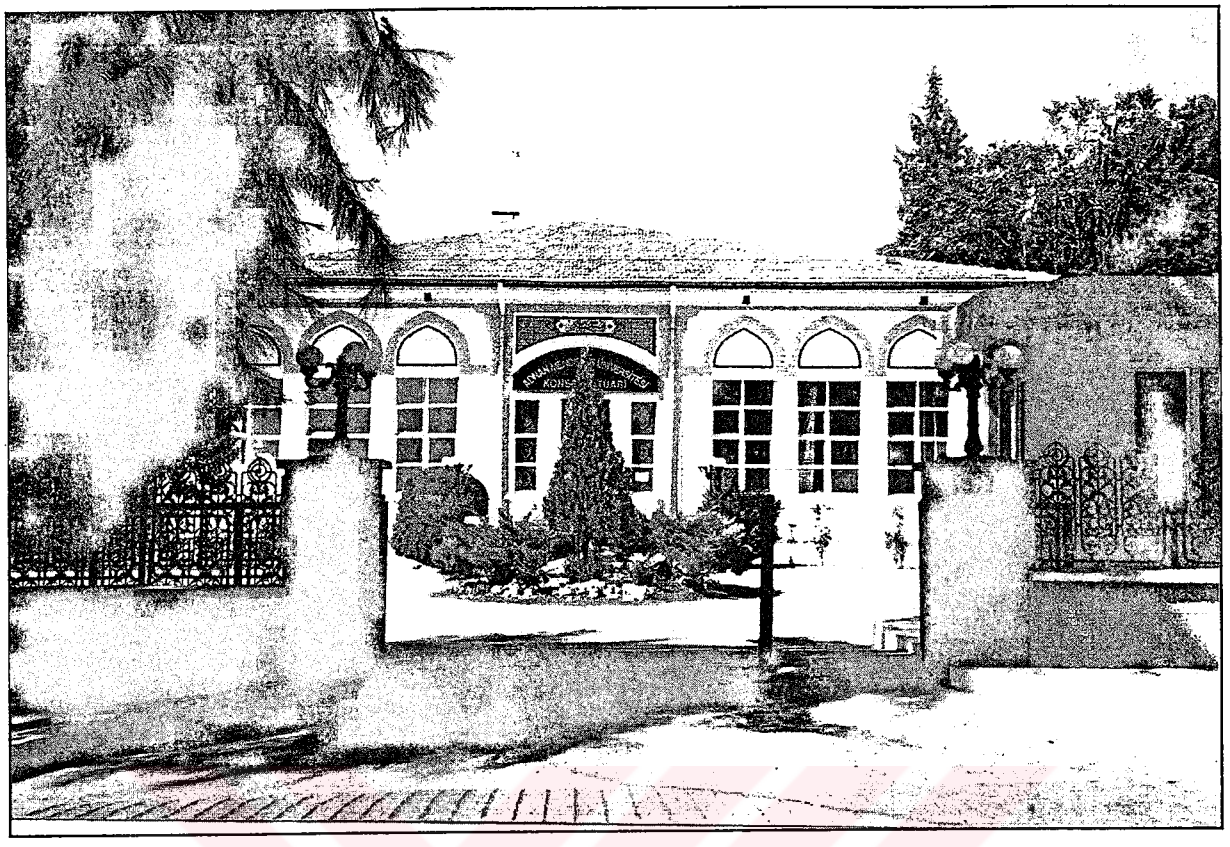
Harita 6.1 Aydın Cumhuriyet Mektebi vaziyet planı

Resim 6.10 Kültür Caddesi

Resim 6.11 Gençlik Caddesi

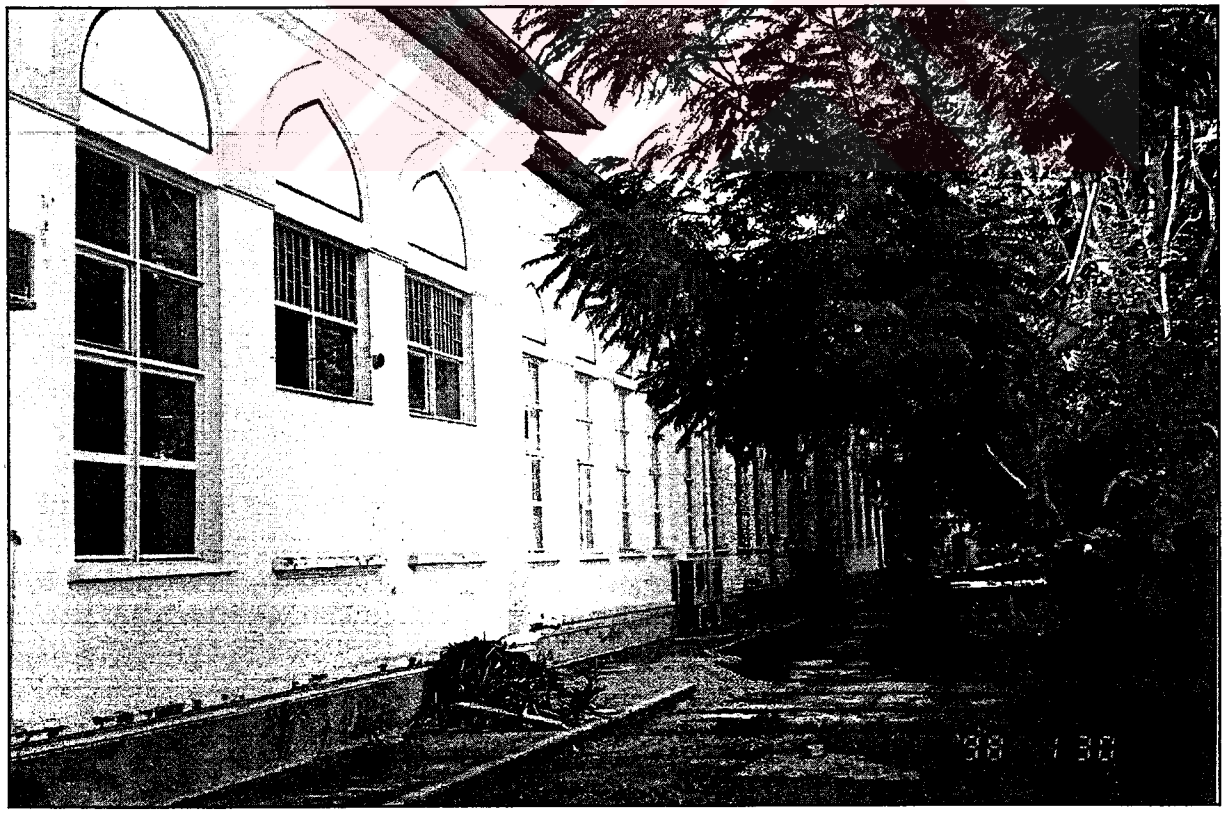
Resim 6.12 Kültür Caddesi'nden bina girişi

Yapının etrafında, çok sayıda ağacın olduğu küçük bir bahçe bulunmaktadır (Resim 6.13, Resim 6.14 ve Resim 6.15). Bahçenin Kültür Caddesi'ne bakan giriş kapısını kontrol eden iki tane güvenlik kulübesi vardır. Ayrıca binanın bahçesinde dokuz arabalık üstü kapalı bir de otopark mevcuttur (Resim 6.16).

Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin çevresindeki yapılar eğitim yapıları, çeşitli kamu kuruluşları, konutlar ve ticaret yapılarıdır. Konut yapılarının zemin katlarının daha çok ticaret işlevi için kullanıldığını görüyoruz. Çevredeki yapılardan eğitim yapıları, 5 katlı olan Aydın Lisesi (Resim 6.17) hariç 3 katı geçmemesine rağmen çevredeki diğer yapılar oldukça yüksektir. Tek katlı olan Aydın Cumhuriyet Mektebi ve Aydın Müzesi gibi yapılarla, çevredeki yüksek yapılar birbirleriyle oldukça uyumsuz bir görüntü oluşturmaktadır. Ayrıca bu yüksek katlı yapılar genel olarak bitişik nizamda yapılmışlardır.

Resim 6.13 Aydın Cumhuriyet Mektebi güney yönünde bulunan bahçe

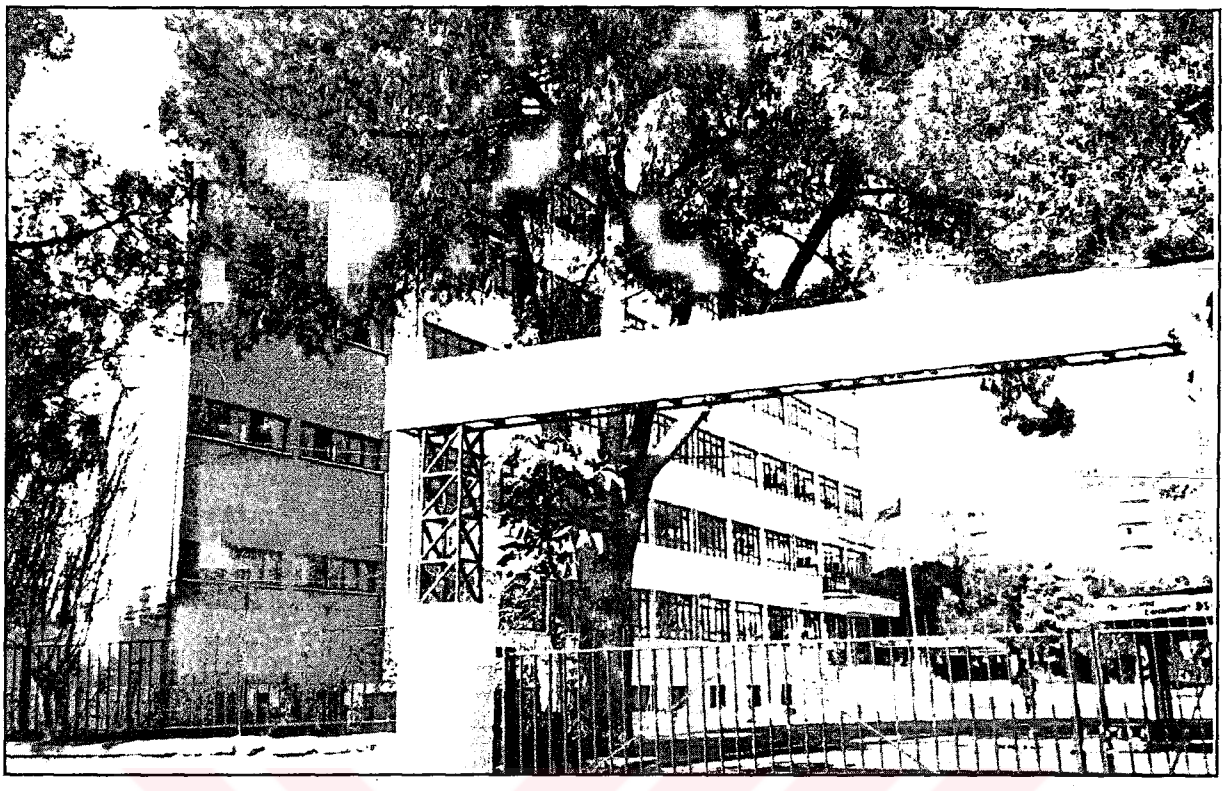
Resim 6.14 Aydın Cumhuriyet Mektebi kuzey yönünde bulunan bahçe

Resim 6.15 Aydın Cumhuriyet Mektebi batı yönünde bulunan bahçe

Resim 6.16 Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin ön bahçesindeki üzeri kapalı otopark

Resim 6.17 Aydın Lisesi girişi

6.3 Yapının Eşdönem Eğitim Yapılarıyla Karşılaştırılması

Aydın1908-1930 yılları arasında Türkiye'de I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle birçok yapı yapılmıştır. Kurtuluş Savaşı'ndan büyük ölçüde zarar görerek çıkan ve Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra yeniden yapılanmaya başlayan Aydın'da da yeni yapılan binalarda bu akımın etkisini görmek mümkündür. Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin dersliklerinin olduğu ana bina, Aydın'da I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılmış, bu akımın özelliklerini belirgin bir biçimde taşıyan yapılardan biridir.

Aydın Cumhuriyet Mektebi, aynı dönem eğitim yapılarında yaygın olarak görülen dikdörtgene yakın bir plana sahiptir. Yapıda sınıflardan bazıları ve idari mekanlar kuzeye doğru yönlendirilmiş ve ayrıca idari mekanlar girişe yakın tasarlanmıştır. Yapının planı giriş aksına göre simetriktir. Bunun sonucu olarak cepheler de birbirine simetrik olarak düzenlenmiştir.

Yapıda girişe önem verilmiş, sütunlar kullanılarak giriş kapısı vurgulanmıştır. Cephelerde klasik Osmanlı yapı öğelerinin kullanıldığı görülmektedir. Pencerelerin üstünde kullanılan,

içine çini panoların yerleştirildiği sivri kemerler buna örnek gösterilebilir. Yapıda geniş saçaklar ve kırma çatı tercih edilmiştir.

Ayrıca yapının cephelerinde, yapıya tarihi bir görünüm kazandırmak amacıyla yer yer taş görünümünde sıva derzleri oluşturulmuştur. Cephelerde saçak altlarında, pencerelerin üstlerinde ve altlarında profilli silmeler kullanılmıştır.

Yapının giriş cephesinde, pencerelerin üstleri çini panolarla süslenmiş, çini panolarda stilize edilmiş bitkisel motifler kullanılmıştır. Diğer üç cephesindeki çini süslemeler ise mevcut değildir. Ayrıca yapının doğu ve batı cephesindeki kapıların üzerinde de Kufi yazılı şeritlerin bulunduğunu görüyoruz.

Buraya kadar yapının planıyla ve cepheleriyle ilgili anlatılan özellikler I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın etkisiyle yapılmış olan yapılarda görülen ortak özelliklerdir. Yapı, ilk yapıldığında sahip olduğu birçok özellik günümüze kadar muhafaza edilmiştir. Ancak giriş cephesi dışındaki diğer cephelerde bulunan çini panolar bugün yoktur. Ayrıca yapının planı da değişikliğe uğramıştır.

7. AYDIN CUMHURİYET MEKTEBİ'NİN MİMARİ, STRÜKTÜREL VE YAPISAL ANALİZİ

7.1 Mimari ve Kullanım Analizi

7.1.1 Plan Özellikleri

1928 yılında inşa edilen Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin planı toplam 665 m^2'lik bir alana oturmaktadır. Zamanla eğitim sisteminde meydana gelen değişiklikler ve öğrenci sayısının artması nedeniyle okulun bahçesinde değişik tarihlerde ek okul binaları yapılmıştır. Yapının mimarı bilinmediği için yapıda kullanılan mimari elemanların özellikleri ve dönemin içinde bulunduğu mimari ortam göz önüne alınarak yapının mimari biçimlenişi belirlenmeye çalışılacaktır.

I. Ulusal Mimarlık Dönemi eğitim yapıları çoğunlukla iki katlı olmasına rağmen Aydın Cumhuriyet Mektebi tek katlı olarak inşa edilmiştir. Okul ilk yapıldığında yapıda sadece sınıflar, öğretmenler odası ve idarecilerin odaları bulunmaktaydı. Ancak yapının plan özellikleri geçirdiği işlev değişiklikleri nedeniyle özgünlüğünü yitirmiş ve yapıda yeni işlevin gereksinimlerinden doğan yeni mekanlar yaratılmaya çalışılmıştır.

Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin ana girişi yapının orta aksındadır ve bahçeden dört basamak çıkılarak giriş kapısına ulaşılır. Ana giriş kapısının yanı sıra doğu ve batı cephelerinde binaya girişi sağlayan iki kapı daha vardır. Bugün yapının güney cephesinde bulunan ana giriş kapısı ve doğu cephesinde bulunan kapı kullanılabilir durumdadır. Binanın kullanılan tek girişi doğu cephesindeki kapıdır.

Güney cephesindeki ana giriş kapısından binaya ilk girişte karşımıza çıkan hol, ortadaki ana koridordan bir çarpma kapıyla ayrılarak PDÖ Odası olarak kullanılmaktadır. Batı cephesindeki kapı da arkasına duvar örülerek iptal edilmiştir. Koridorun batı cephesine bakan bu kısmında dış duvara içten 270 cm. mesafede yapılan duvarla santral ve fotokopi odası olmak üzere iki ayrı mekan oluşturulmuştur. Doğu cephesindeki kapıdan binaya ilk girildiğinde 395 cm. genişliğindeki bir koridora ulaşılır (Resim 7.1 ve Resim 7.2). Bu koridorun sağında ve solunda yapıda bulunan mekanlar yer almaktadır (Resim 7.3 ve Resim 7.4). Asma tavan yapılmış olan dekan odasının tavanının (Resim 7.5) dışında, yapının bütün mekanlarının tavanında kiriş sistemi açıkça görülmektedir (Resim 7.6).

Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin planı, aynı dönem yapılarında sıkça görülen dikdörtgene yakın bir plandır. Yapının planı ana giriş aksına göre simetriktir. Dikdörtgen planın uzun kenarı doğu-batı doğrultusunda uzanmaktadır. Dikdörtgenin uzun kenarlarında cepheleri hareketlendirmek için dışarı doğru çıkmalar yapılmıştır.

Yapının güneyinde Z01 Derslik 1 (Resim 7.7), Z02 Derslik 2 (Resim 7.8), Z03 Memur Odası, Z04 Sekreter Odası, Z05 Dekan Yardımcısı Odası, Z06 PDÖ Odası (Resim 7.9), Z07 Derslik 5 (Resim 7.10), Z08 Mali İşler (Resim 7.11), Z09 Hol 1, Z10 Personel İşleri, Z11 Hol 3, Z12 Koordinatörlük bulunmaktadır. Yapının batısında Z13 Fotokopi Odası (Resim 7.13), Z14 Santral, yapının güneyinde ise Z15 Çay Ocağı (Resim 7.12), Z16 Kalorifer Dairesi, Z17 Okuma Salonu (Resim 7.14), Z18 Derslik 4 (Resim 7.15), Z19 Derslik 6, Z20 Sekreter Odası (Resim 7.16 ve Resim 7.17), Z21 Dekan Odası (Resim 7.18 ve Resim 7.19), Z22 Fakülte Sekreteri (Resim 7.20), Z23 WC, Z24 Bayan WC (Resim 7.21), Z25 Erkek WC, Z26 Hol 4, Z27 Derslik 3 (Resim 7.22) yer almaktadır. Ayrıca yapının ortasında Z28 Koridor uzanmaktadır (Rölöve Pafta No: 2).

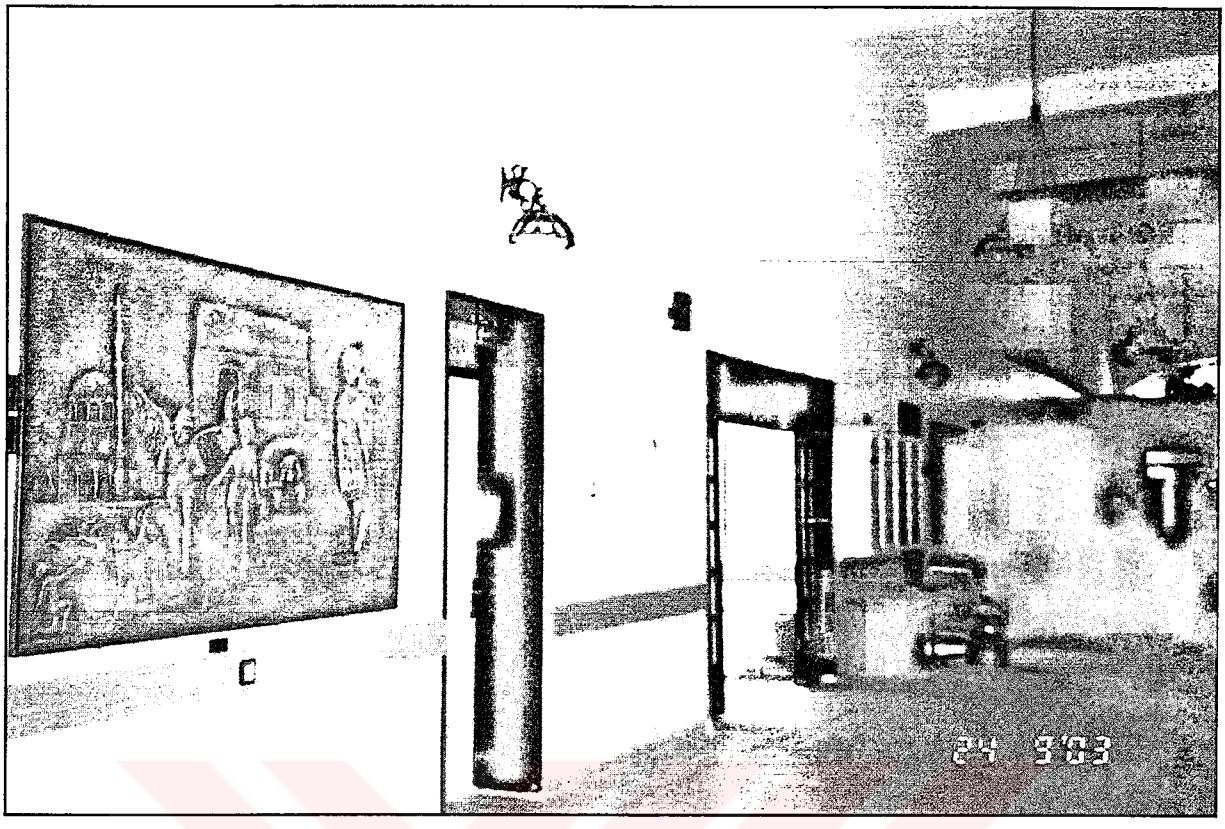
Yapının planının özgünlüğünü kaybettiğinden daha önce bahsetmiştik. Ayrıca göze çarpan bir başka özellik de idari mekanların girişe yakın bir yerde tasarlanmış olmasıdır. Bu durum I. Ulusal Mimarlık Dönemi eğitim yapılarında görülen genel özelliklerden biridir. Yapının kotunu 0.00 kabul edersek, giriş kapısından dört basamak aşağıya inildiğinde – 0.70 tretuvar kotuna daha sonra da –0.87 bahçe kotuna ulaşılmaktadır.

Resim 7.1 Ana koridordan batı yönüne bakış

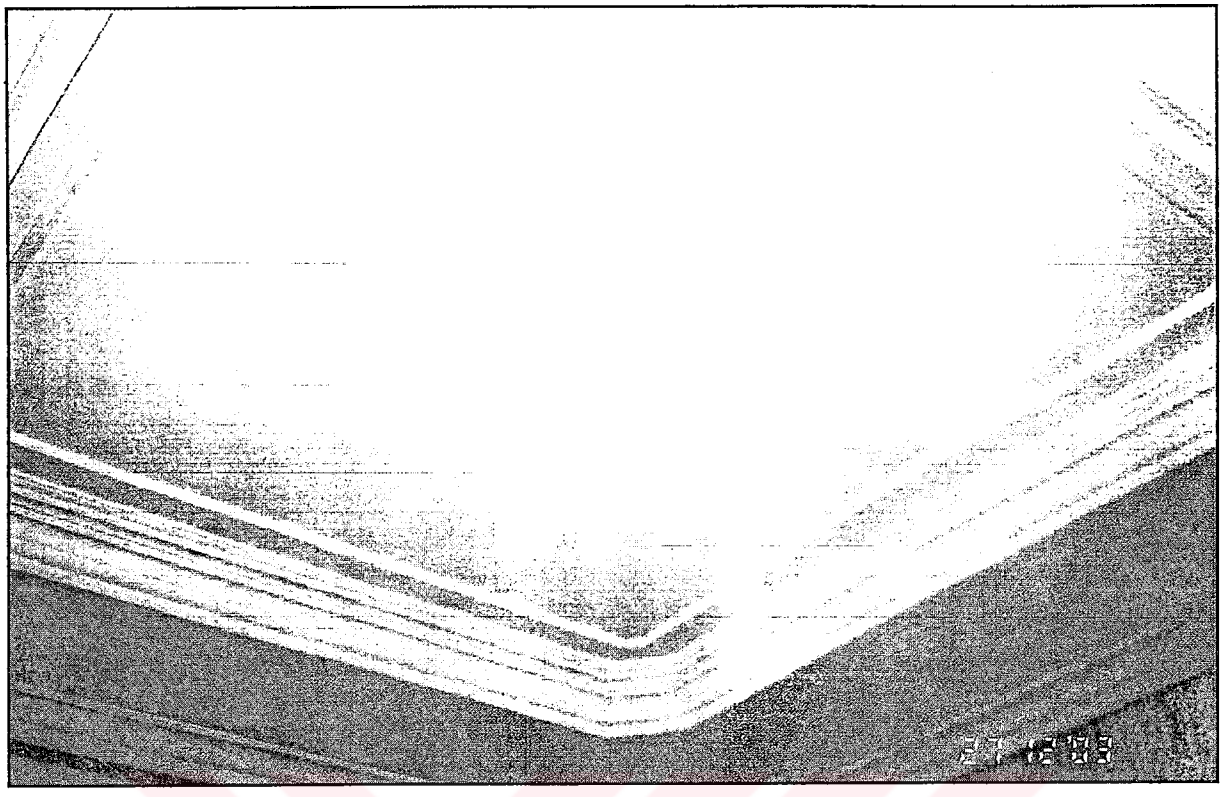
Resim 7.2 Ana koridordan doğu yönüne bakış

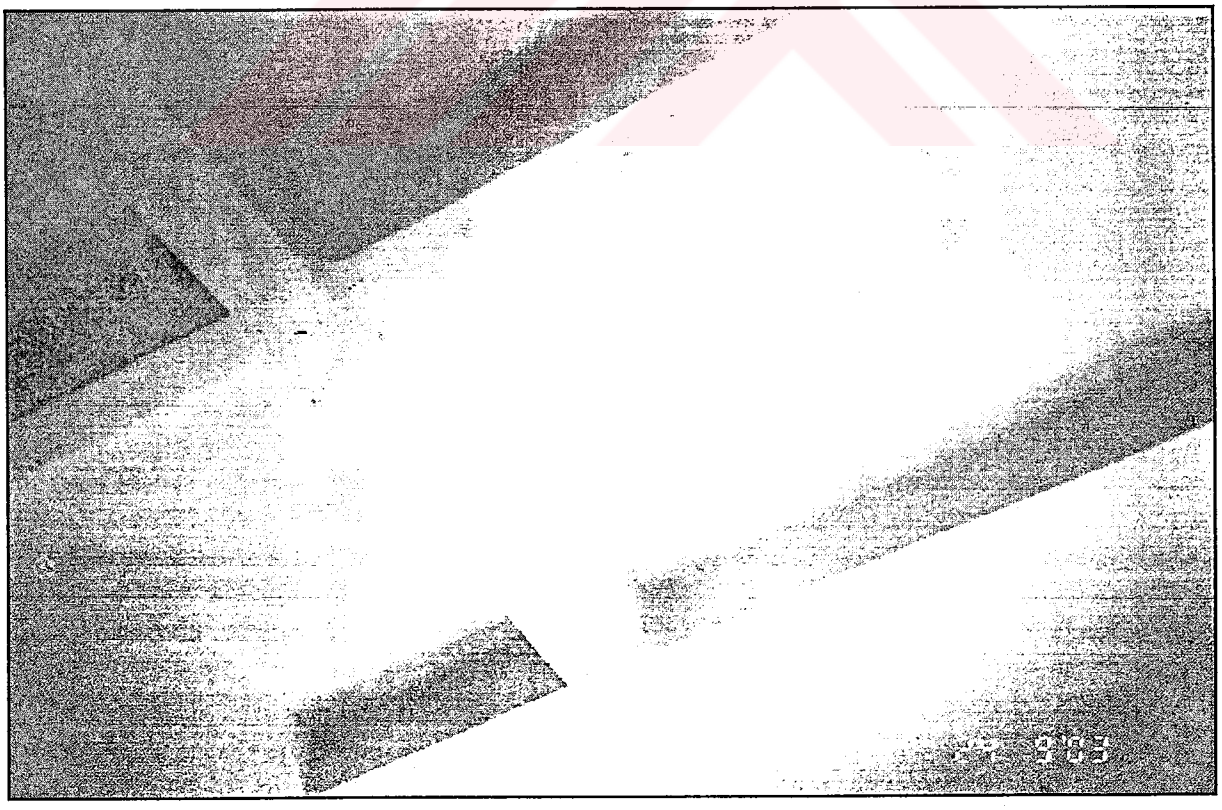
Resim 7.3 Yapıdaki mekanların ana koridora açılan kapıları (a)

Resim 7.4 Yapıdaki mekanların ana koridora açılan kapıları (b)

Resim 7.5 Dekan odasındaki asma tavan

Resim 7.6 Yapının tavanındaki kirişler

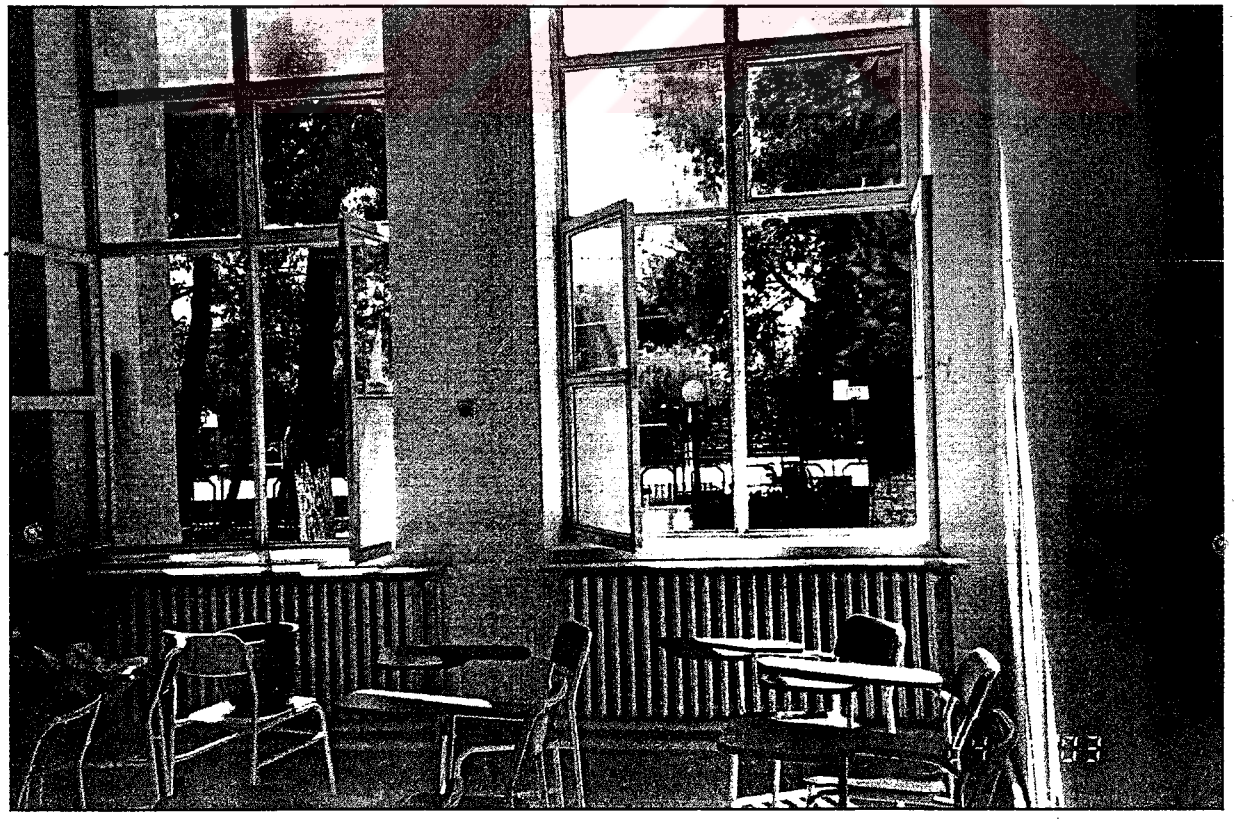
Resim 7.7 Derslik 1'den bir görünüş

Resim 7.8 PDÖ Odası'ndan bir görünüş

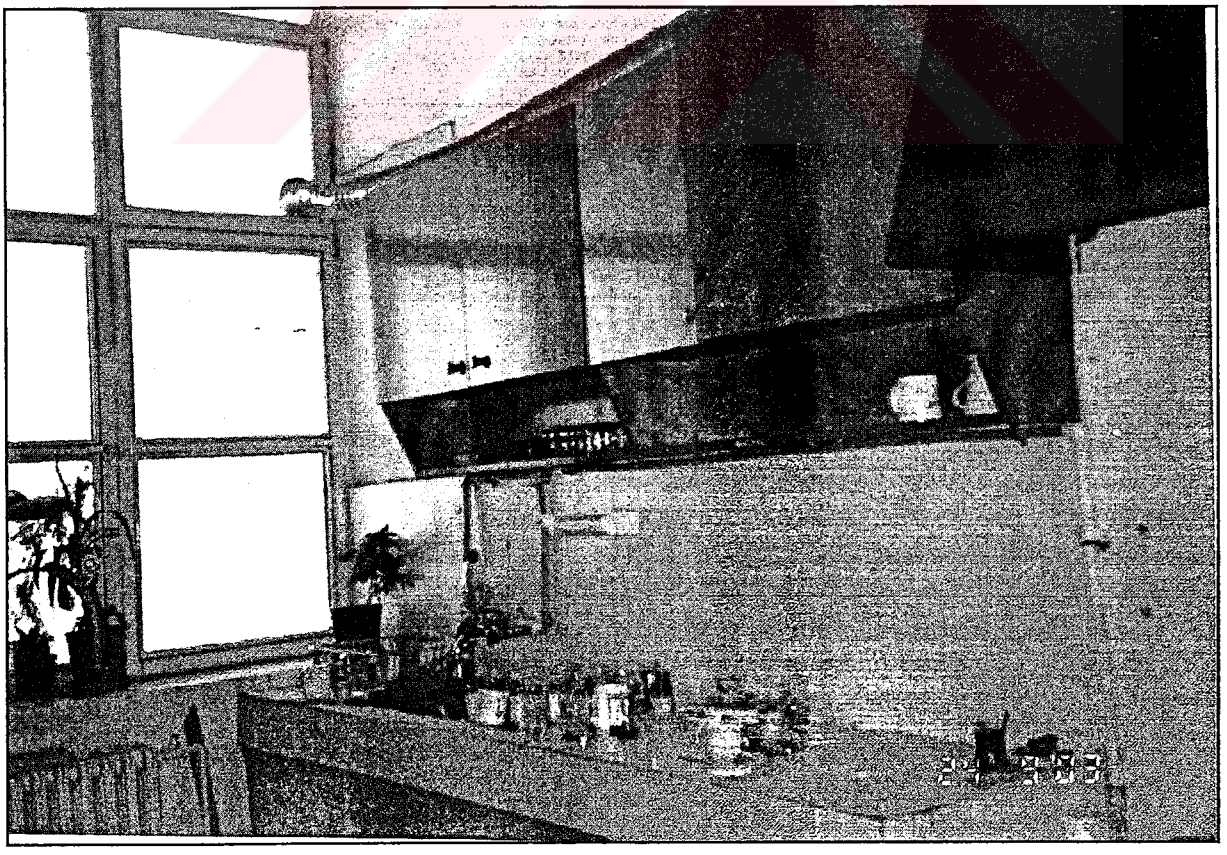
Resim 7.9 Derslik 2'den bir görünüş

Resim 7.10 Derslik 5'ten bir görünüş

Resim 7.11 Mali İşler Bölümü'nden bir görünüş

Resim 7.12 Çay Ocağı'ndan bir görünüş

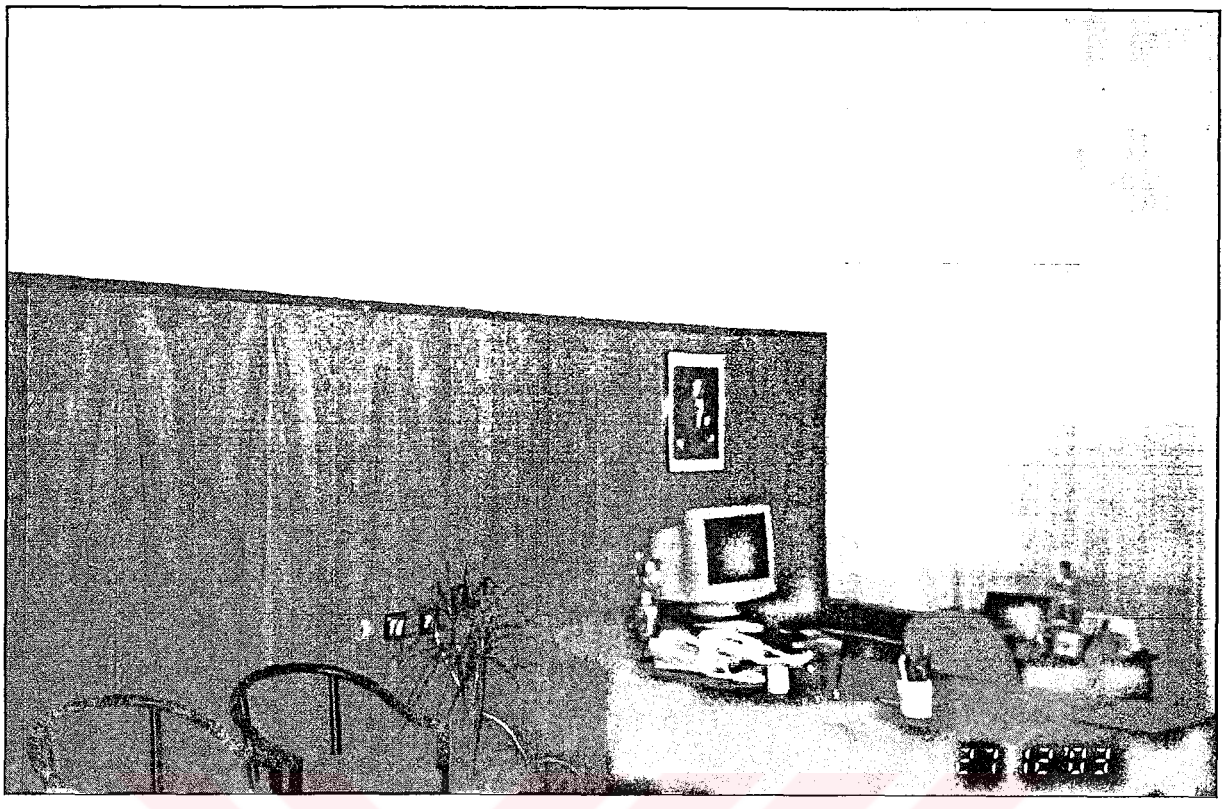
Resim 7.13 Fotokopi Odası'ndan bir görünüş

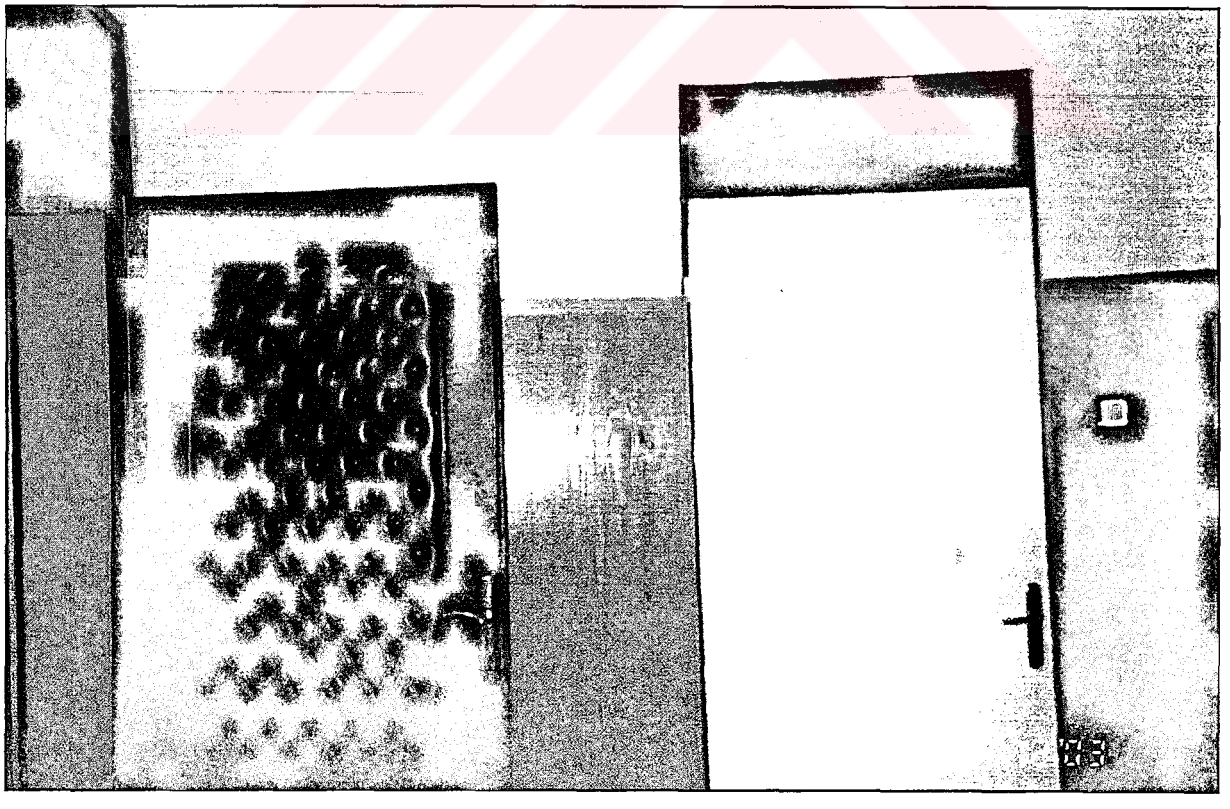
Resim 7.14 Okuma Salonu'ndan bir görünüş

Resim 7.15 Derslik 4'ten bir görünüş

Resim 7.16 Sekreter Odası 2'den bir görünüş

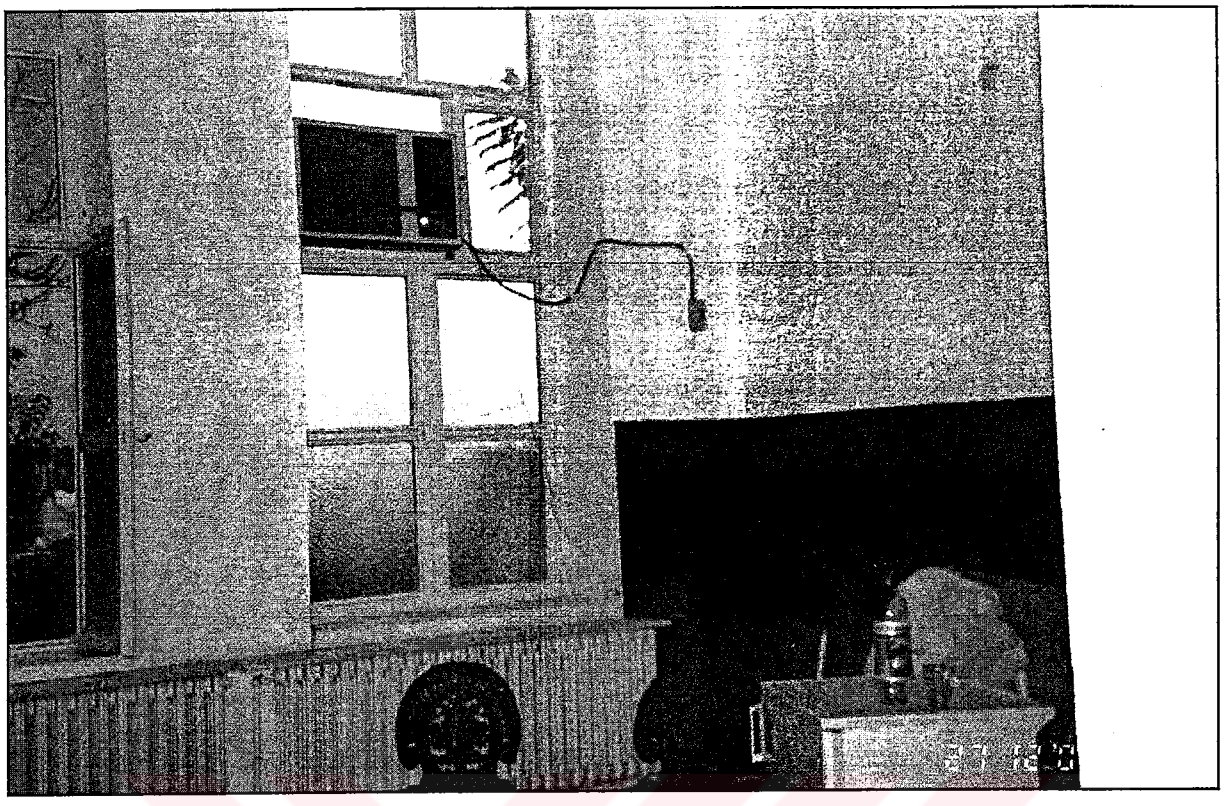
Resim 7.17 Sekreter Odası'nın ve Dekan Odası'nın kapıları

Resim 7.18 Dekan Odası'ndan bir görünüş

Resim 7.19 Dekan Odası'ndan bir görünüş

Resim 7.20 Tadilat halindeki Fakülte Sekreteri Odası'ndan bir görünüş

Resim 7.21 Bayan WC'den bir görünüş

Resim 7.22 Derslik 3'ten bir görünüş

7.1.2 Cephe Özellikleri

Cephe biçimlenişinde özellikle okulun giriş cephesi olan güney cephesine daha çok önem verilmiştir (Resim 7.23, Resim 7.24, Resim 7.25, Resim 7.26, Resim 7.27, Resim 7.28, Resim 7.29, Resim 7.30, Resim 7.31, Resim 7.32 ve Resim 7.33). Ancak bütün cephelerde kullanılan elemanlar birbirinin benzeridir. Ayrıca bütün cephelerin orta akslarına göre simetrik oldukları göze çarpmaktadır.

Giriş cephesi olan güney cephesinde, giriş kısmı iki yanda düşey hareket sağlayan büyük sütunlarla vurgulanmış ve bu bölümün çatı kısmı binanın çatısından yüksek yapılmıştır. Giriş kısmında sütunların bağlantısını sağlamak için basık kemer kullanılmıştır. Aynı basık kemere giriş kapısının üst kısmında da rastlamak mümkündür. Okulun giriş kapısı demirden yapılmıştır. Yapının giriş bölümünün üst kısmı, dairesel bir alınlıkla bitirilerek Selçuklular'da kullanılan taç kapı öğesine gönderme yapılmış ve yapıya anıtsal bir görünüm kazandırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca yapılan alınlığın orta kısmında bir de saat bulunmaktadır (Rölöve Pafta No: 6).

Giriş kısmında özellikle sütunlarda ve yapının cephelerinin bazı bölümlerinde kesme taş görünümünde yapılmış sıva derzlerine rastlamak mümkündür. Derzler yapıya tarihi bir görünüm vermek için yapılmış, bu bölümler cephe yüzeyinden 5 cm. öne çıkıntılı olarak yapılarak, kesme taş kaplama yapıldığı hissi daha da kuvvetlendirilmek istenmiştir. Giriş bölümünün güneye bakan cephesinde profilli silmelerle karşılaşmaktayız. Bu profilli silmeler girişin orta kısmında sivri bir kemerin etrafını çevrelemekte, sivri kemerin ortasında da çini panolar yer almaktadır. Giriş kısmının doğu cephesi ve batı cephesine bakan bölümlerinde bu kısımdaki sütunlarla binanın bağlantısı, kemerli değil de düz olarak yapılmıştır. Ancak düz kısmın yapının duvarına ve sütuna bağlandığı yerde yine profilli bir geçişin kullanıldığı göze çarpar (Resim 7.34, Resim 7.35 ve Resim 7.36).

Yapının kuzey, doğu ve batı cephelerinde bulunan kapılar da ana giriş kapısı gibi demirden yapılmıştır. Bu kapılardan sadece batı cephesinde bulunan kapı ve ana giriş kapısı orjinaldir. Doğu cephesindeki kapı sonradan değiştirilmiştir. Kuzey cephesindeki demir kapı da kalorifer dairesine dışarıdan ulaşmak için pencerelerden birinin yerine sonradan yapılmıştır (Rölöve Pafta No: 6-7).

Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin bütün cephelerinde genişlikleri birbirinden farklı ancak yükseklikleri aynı dikdörtgen pencereler kullanılmıştır. Bu pencerelerden doğu cephesi ve batı cephesinde bulunan kapıların iki yanında tek kanatlı en küçük genişlikteki dikdörtgen pencereler görülür. Kuzey cephesinde (Resim 7.37, Resim 7.38, Resim 7.39 ve Resim 7.40) dışarıya doğru çıkma yapan bölümlerin gerisinde yani orta kısımda kalan pencereler de iki kanatlı olmakla birlikte genişlik bakımından doğu (Resim 7.41 ve Resim 7.42), batı ve güney cephelerindeki iki kanatlı pencerelere göre daha küçüktür. Ayrıca doğu ve batı cephelerinde (Şekil 7.43, Şekil 7.44, Şekil 7.45 ve Şekil 7.46), tek kanatlı küçük pencerelerle giriş kapılarının üst kısmında tepe pencerelerini de görmek mümkündür.

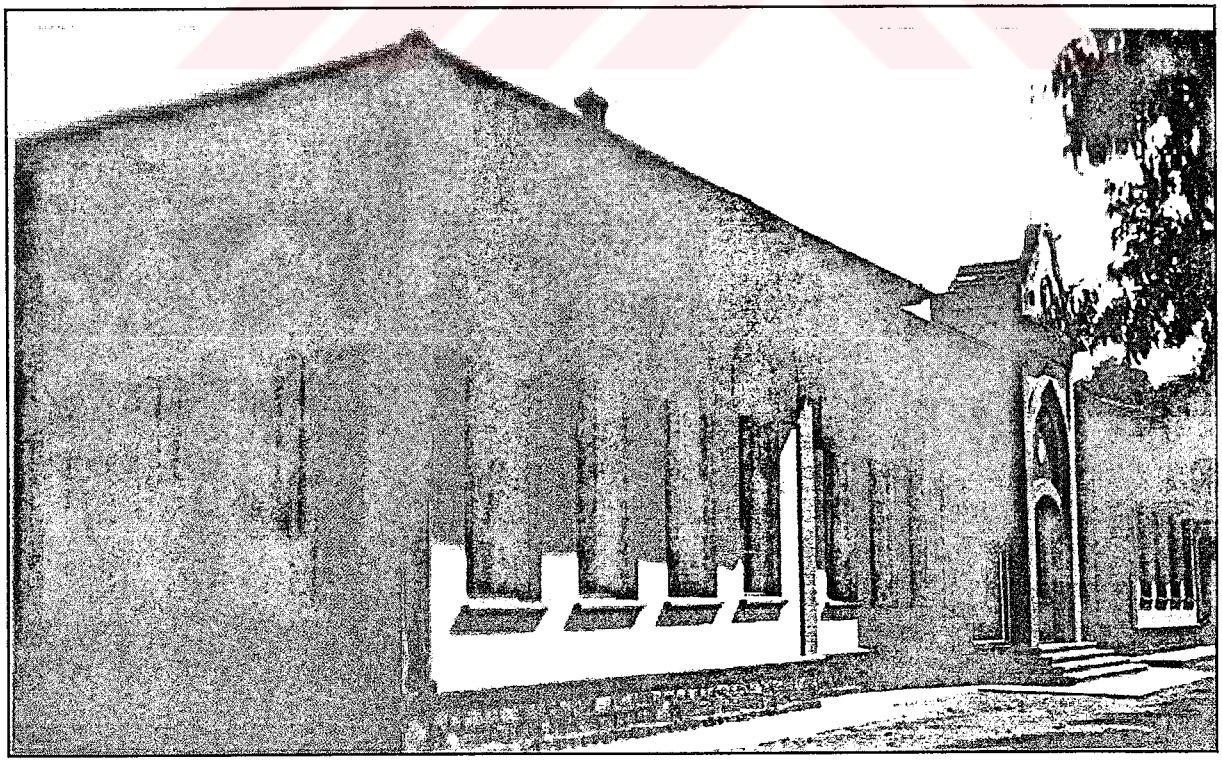
Okulun orjinal çatısı aynı dönem yapılarının çoğunda görülen kırma çatıdır. Ancak daha sonra geçirdiği onarımlarda yapının çatısı, orjinal kırma çatıdan biraz daha farklı bir kırma çatı biçiminde yapılmıştır. Ayrıca çatıdaki bacaların şapkaları sonradan değiştirilmiştir.

Aydın Cumhuriyet Mektebi'nde cephelere hareketlilik kazandırmak amacıyla kuzey ve güney cephelerinde yanlardan dört pencerenin bulunduğu bölümler öne doğru çıkma yapmıştır. Cephelerde süsleme öğesi olarak pencere altları, pencere üstleri ve saçak altlarında profilli silmeler kullanılmıştır. Yapının bütün cephelerinde iki kanatlı tüm pencerelerin üzerinde, sivri

kemer biçimini alan silmelerin orta kısmında çini panolar görülmektedir. Burada karşımıza çıkan sivri kemer giriş kısmında bulunan sivri kemerden biraz daha farklıdır. Ayrıca doğu ve batı cephelerindeki kapıların üzerinde bulunan Kufi yazılı şeritler de cephelerde göze çarpan detaylardandır.

Yapının cephelerinde sıva ve boyada çatlama ile dökülmeler, silme ve denizliklerde de yer yer kırılmalar görülmektedir. Hatta bazı denizliklerin altında bulunan profilli kısmın tamamı yoktur. Özellikle kuzey ve güney cephelerinde yapının duvarlarına sabitlenmiş olarak bulunan klimalar ile pencere ve duvarlara havalandırma amacıyla açılan delikler dikkat çekmektedir. Kuzey cephesine bakan ve tuvalet olarak kullanılan bölümün pencereleri de yarısına kadar duvarla örülerek kapatılmıştır. Bütün bunlar yapı cephelerinin özgünlüğünü bozmakta, çirkin görüntüler oluşturmaktadır.

Osmanlı Mimarlığı'nda sıkça kullanılan değişik kemer biçimleri, çini panolar ve sütunlar bize bu dönem mimarisinin Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı üzerindeki etkilerini göstermektedir. Ayrıca yapıldığı dönemde yaygın olarak uygulanan I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın bir özelliği olan eklektik tutum cephelerde kendini göstermiştir. Kuzey ve güney cephelerinde yanlarda yapılan çıkmalar, düşey çizgilerin güçlendirilmesi, geniş saçaklı kırma çatı olgusu ve simetri belirgin özelliklerdir (Küçük, 2001).

Resim 7.23 Güney cephesinin eski bir fotoğrafı [2]

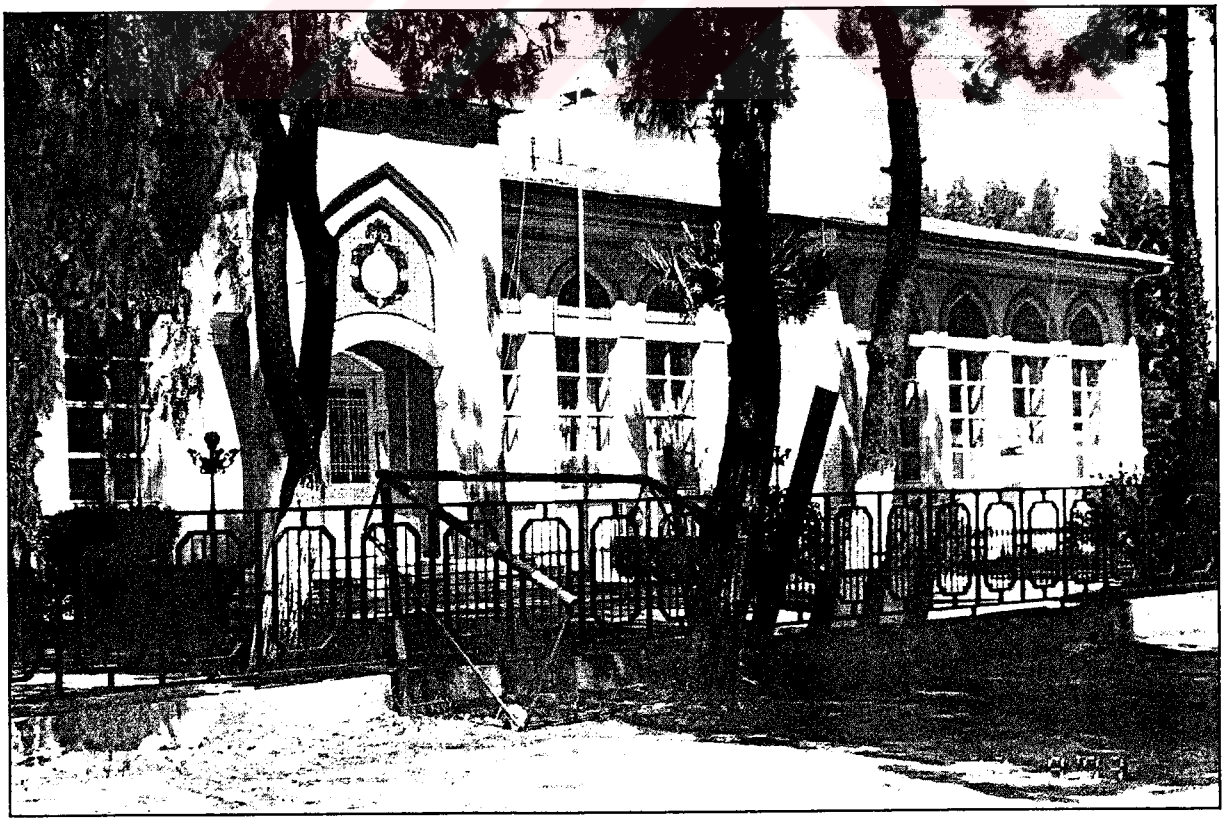
Resim 7.24 Güney cephesinin genel görünüşü

Resim 7.25 Güney cephesine genel bakış (a)

Resim 7.26 Güney cephesine genel bakış (b)

Resim 7.27 Güney cephesine genel bakış (c)

Resim 7.28 Güney cephesinde koordinatörlük ve personel işlerinin pencereleri

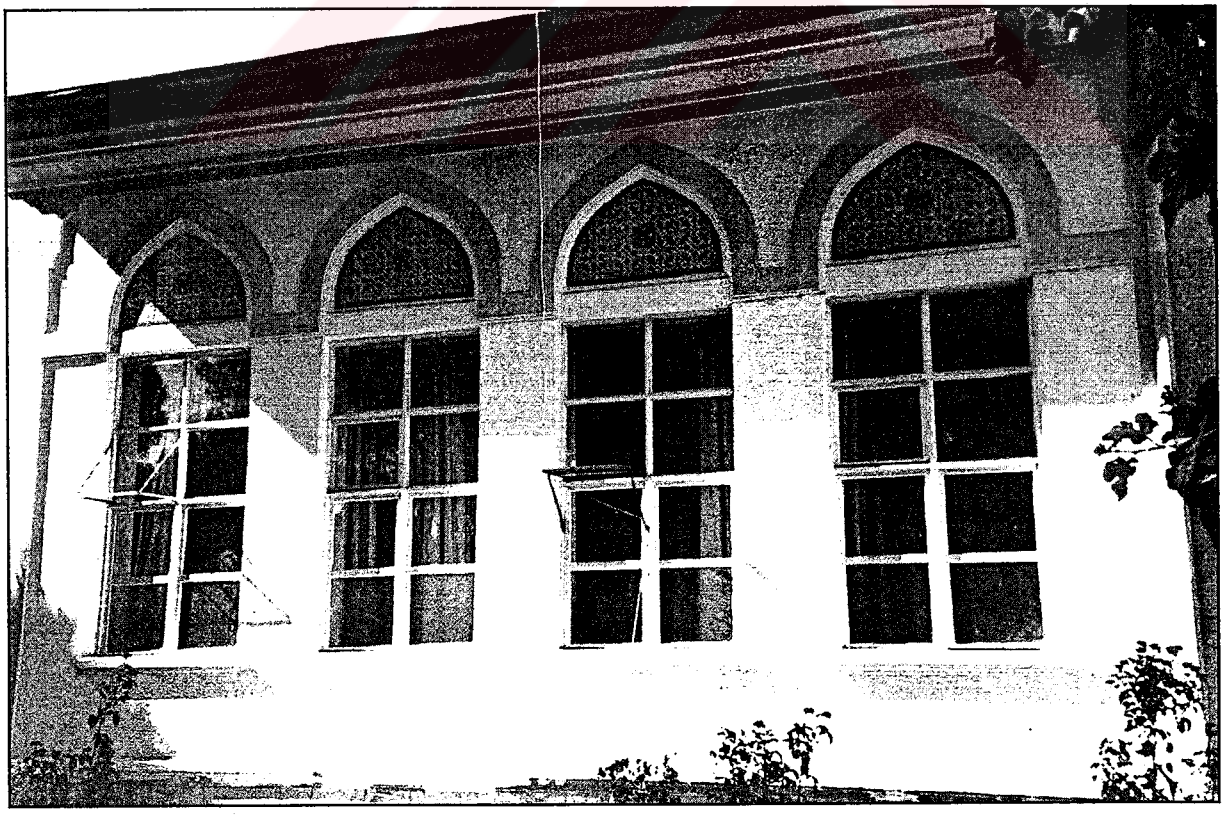
Resim 7.29 Güney cephesinde mali işler ve derslik 5'in pencereleri

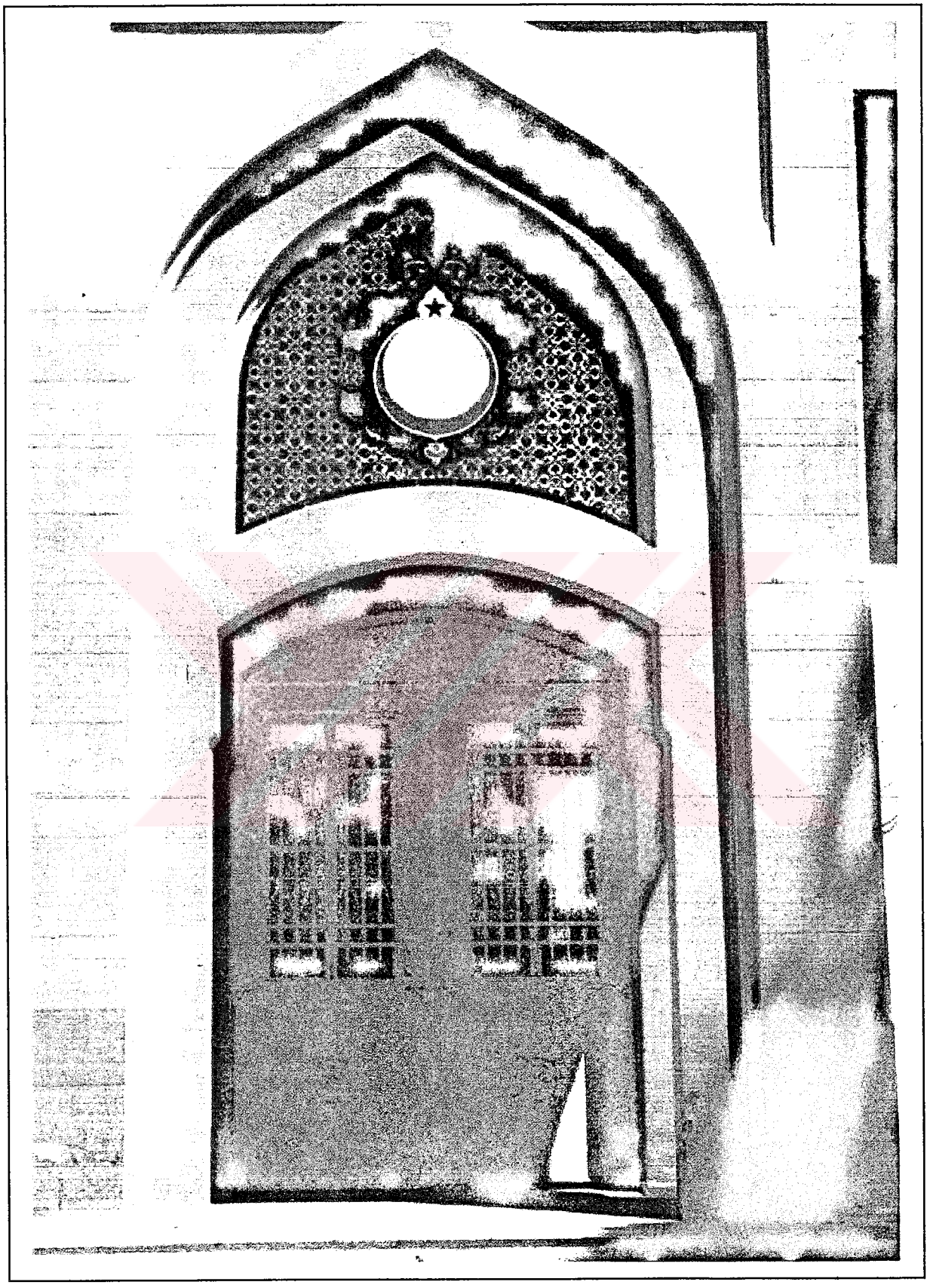
Resim 7.30 Aydın Cumhuriyet Mektebi ana giriş kapısı

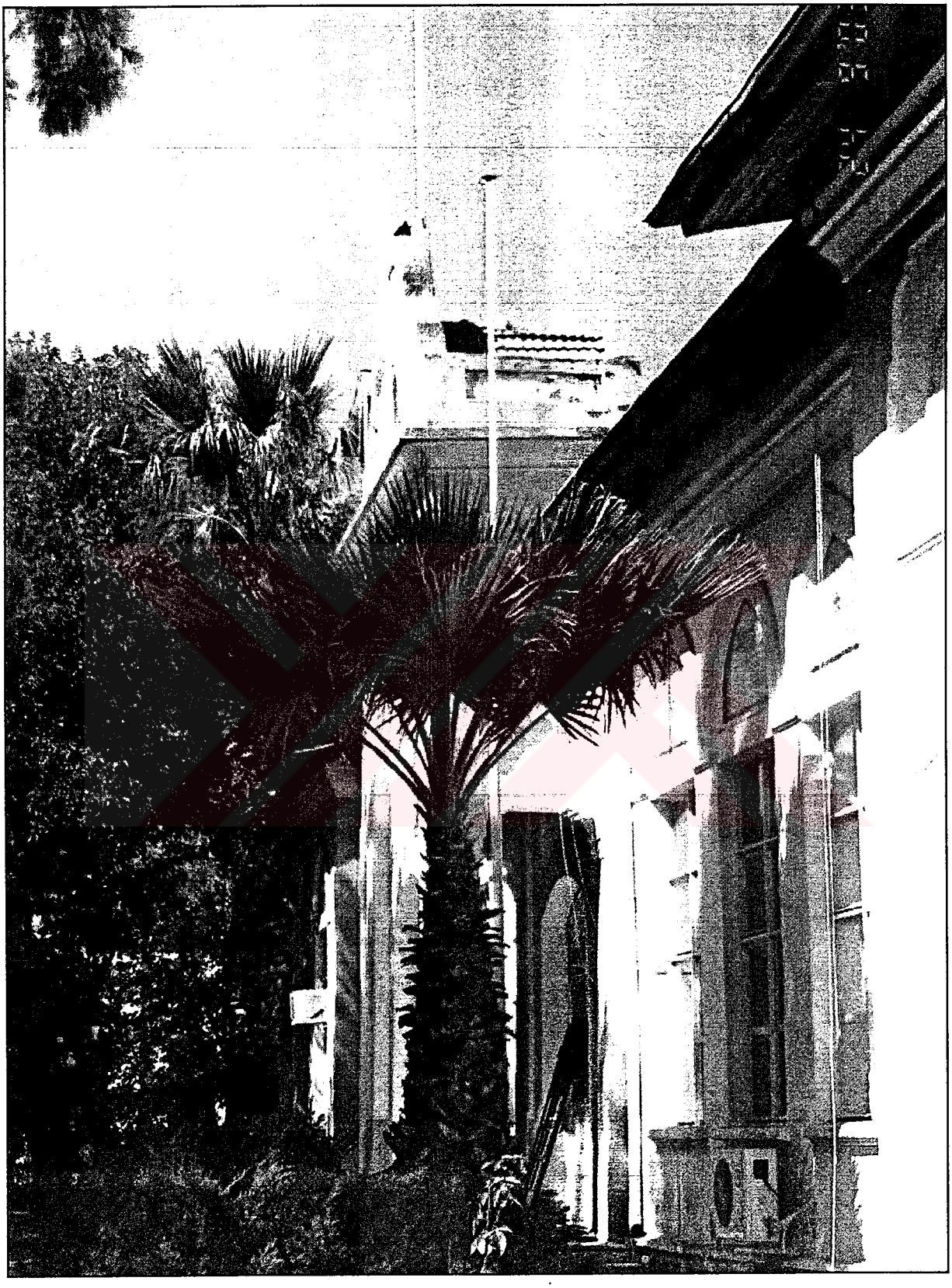
Resim 7.31 Güney cephesinde dekan yardımcısı odası ve memur odası pencereleri

Resim 7.32 Güney cephesinde derslik 1 ve derslik 2'nin pencereleri

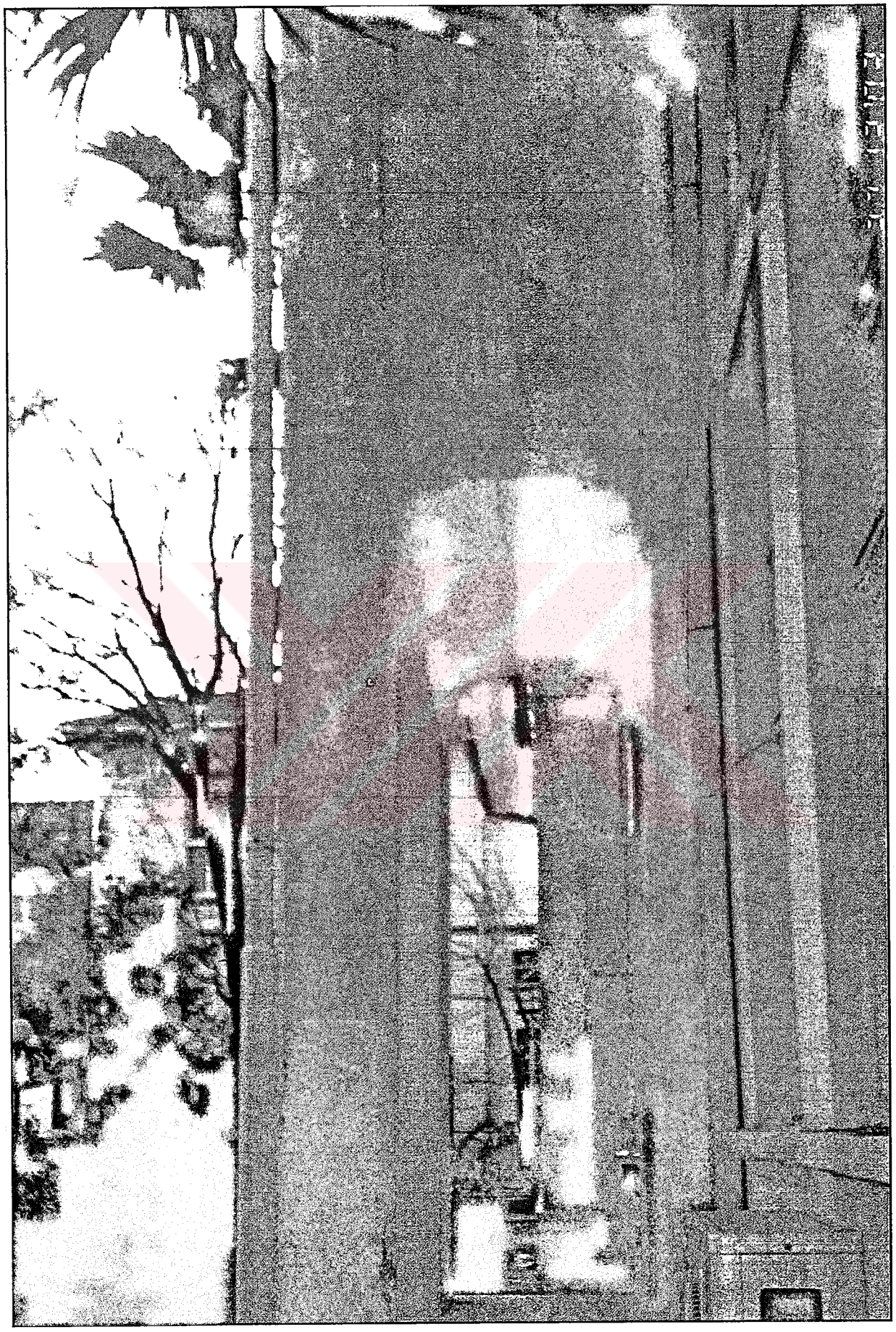
Resim 7.33 Giriş bölümünün güney cephesinden görünüşü

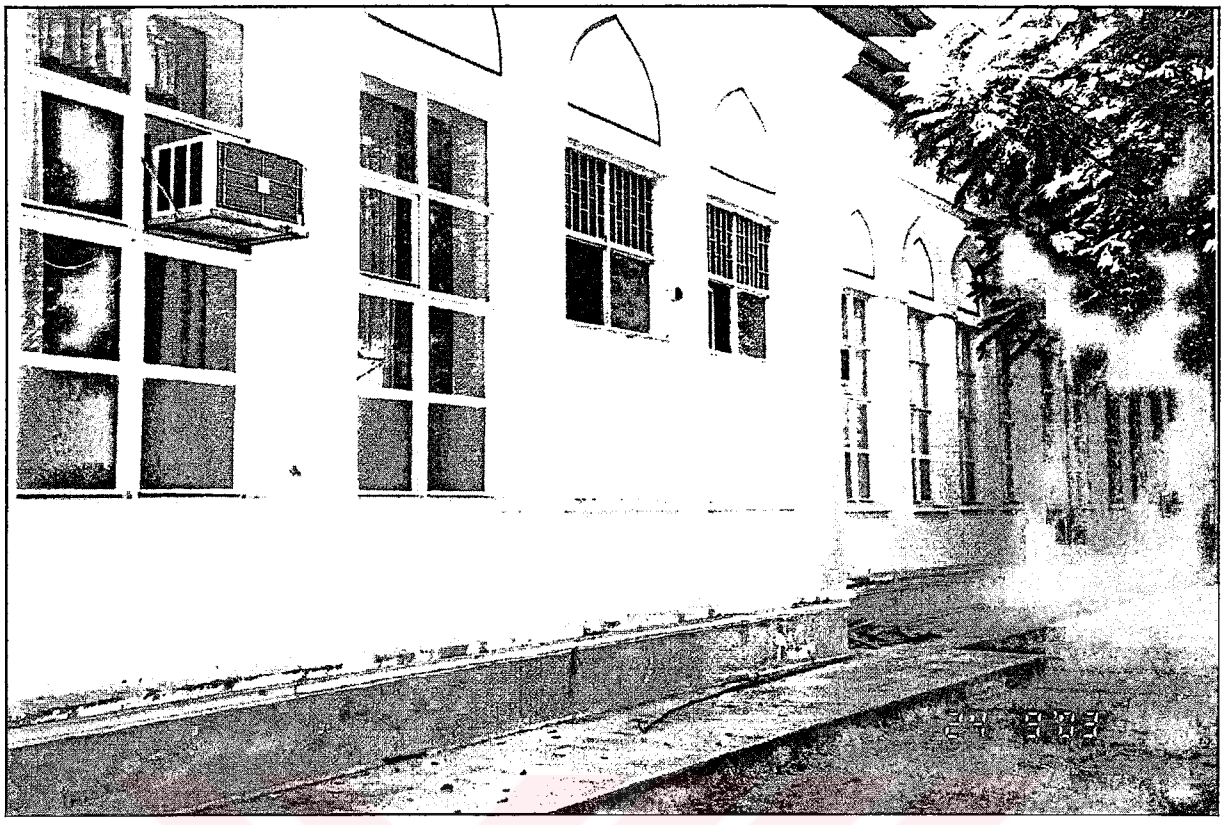
Resim 7.34 Giriş bölümünün genel görünüşü

Resim 7.35 Giriş bölümünün batı cephesinden görünüşü

Resim 7.36 Giriş bölümünün doğu cephesinden görünüşü

Resim 7.37 Kuzey cephesinde derslik 3, erkek wc ve bayan wc'nin pencereleri

Resim 7.38 Kuzey cephesinde fakülte sekreteri ve dekan odası pencereleri

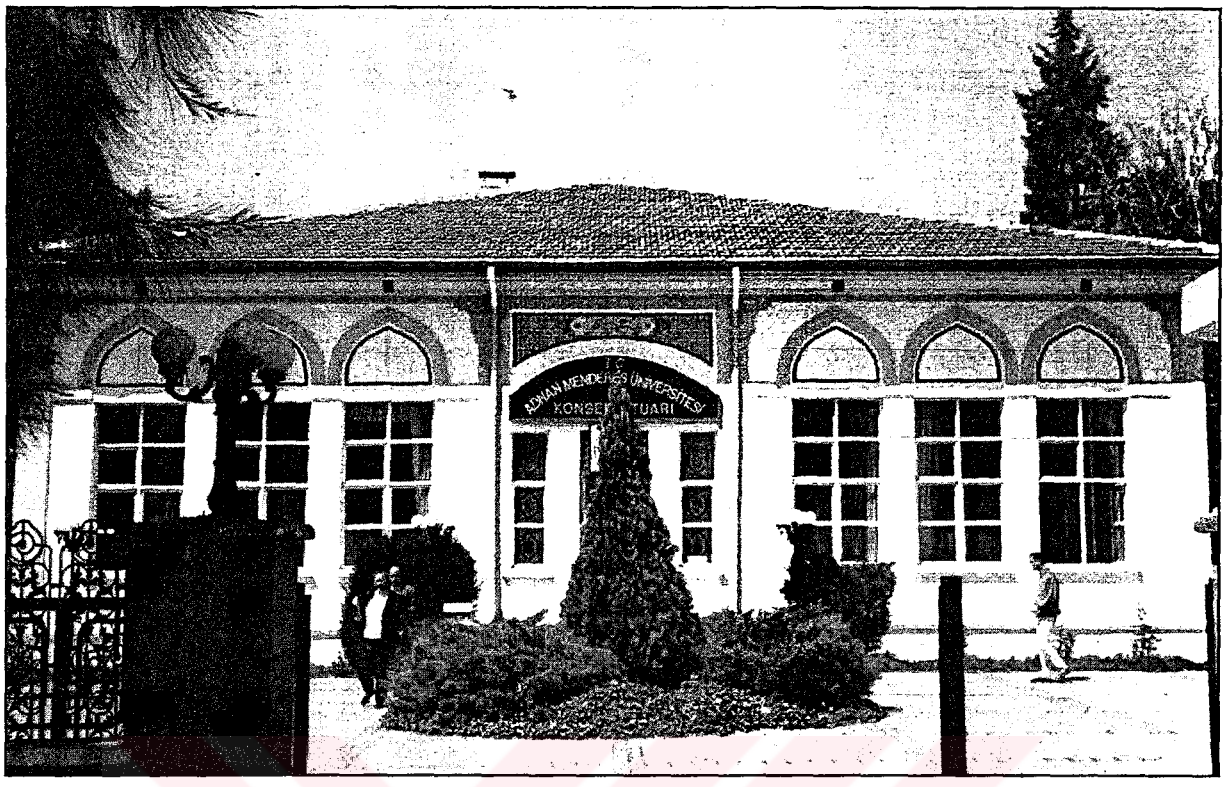
Resim 7.39 Kuzey cephesinde derslik 6 ve derslik 4'ün pencereleri

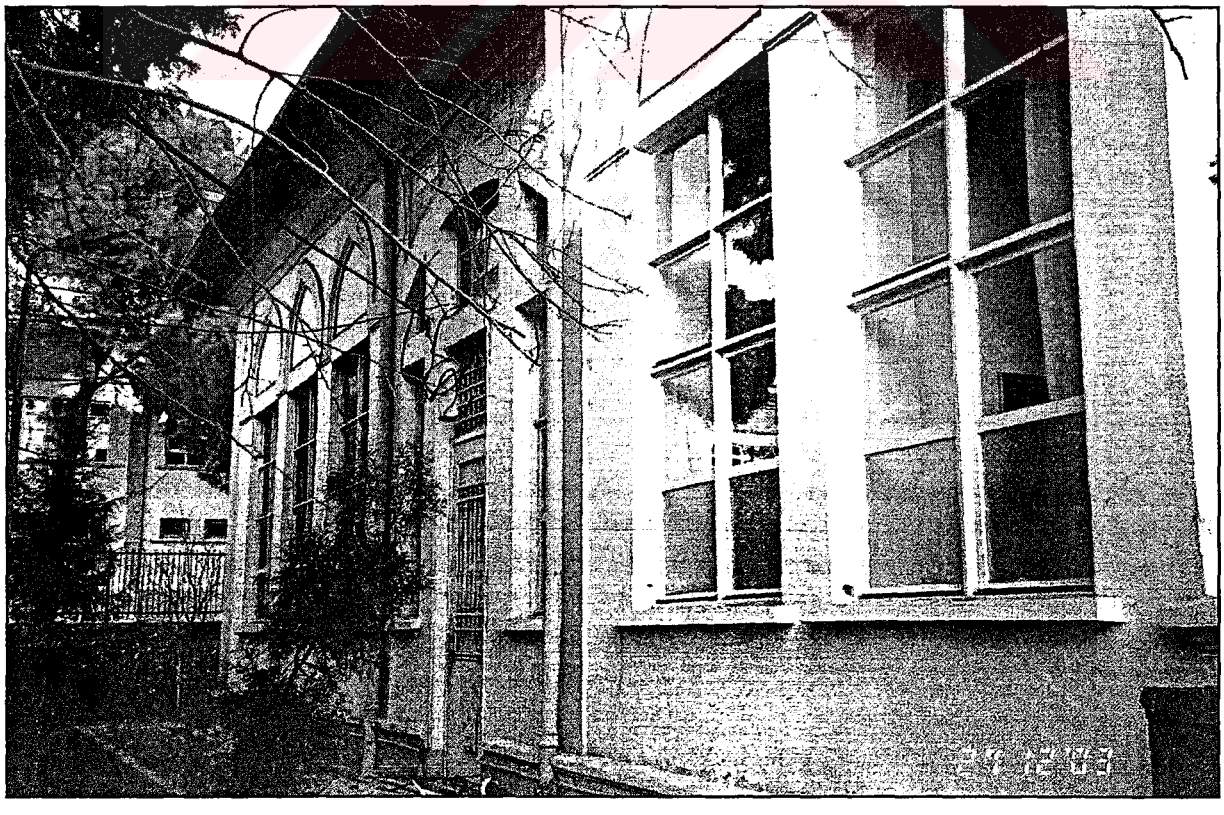
Resim 7.40 Kuzey cephesinde okuma salonu pencereleri ve kalorifer dairesi girişi

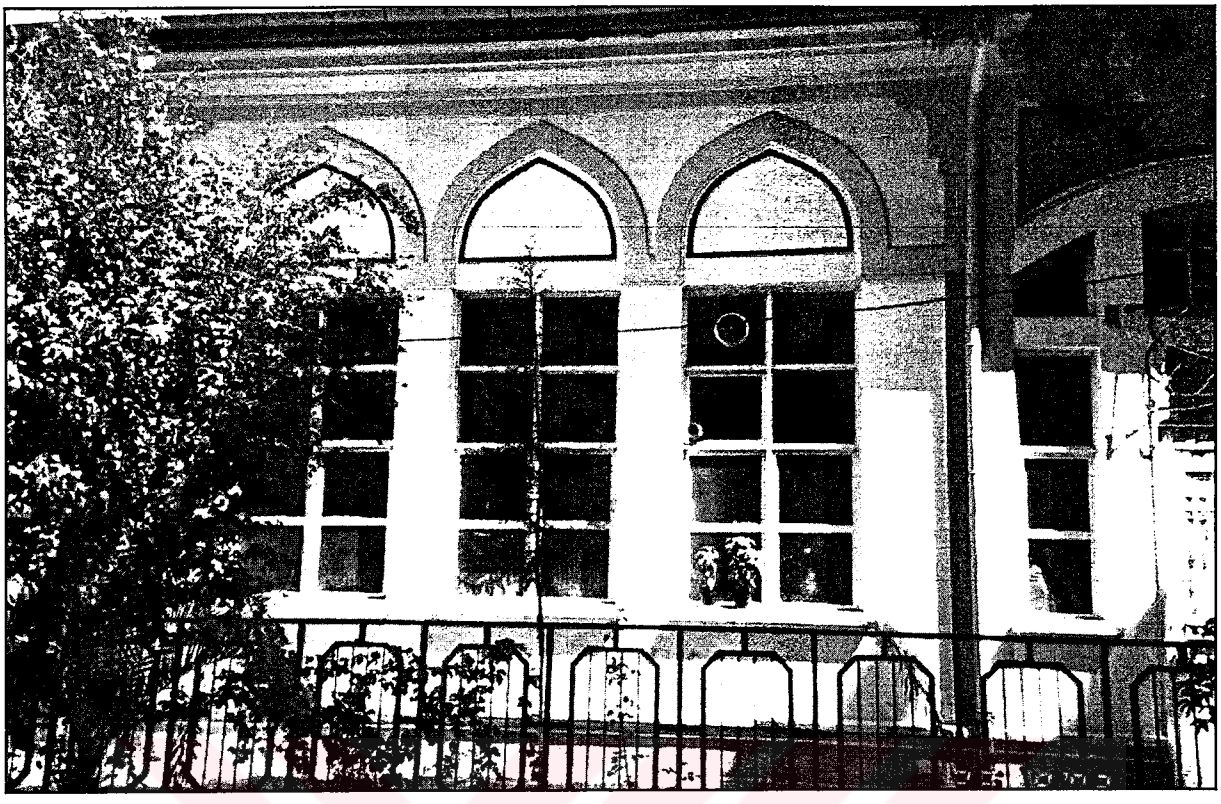
Resim 7.41 Doğu cephesinden binaya giriş

Resim 7.42 Doğu cephesi genel görünüş

Resim 7.43 Batı cephesi genel görünüş

Resim 7.44 Batı cephesinde kalorifer dairesi ve çay ocağı pencereleri

Resim 7.45 Binanın batı cephesindeki eski giriş kapısı

Resim 7.46 Batı cephesinde koordinatörlüğün pencereleri

7.2 Yapısal ve Strüktürel Analiz

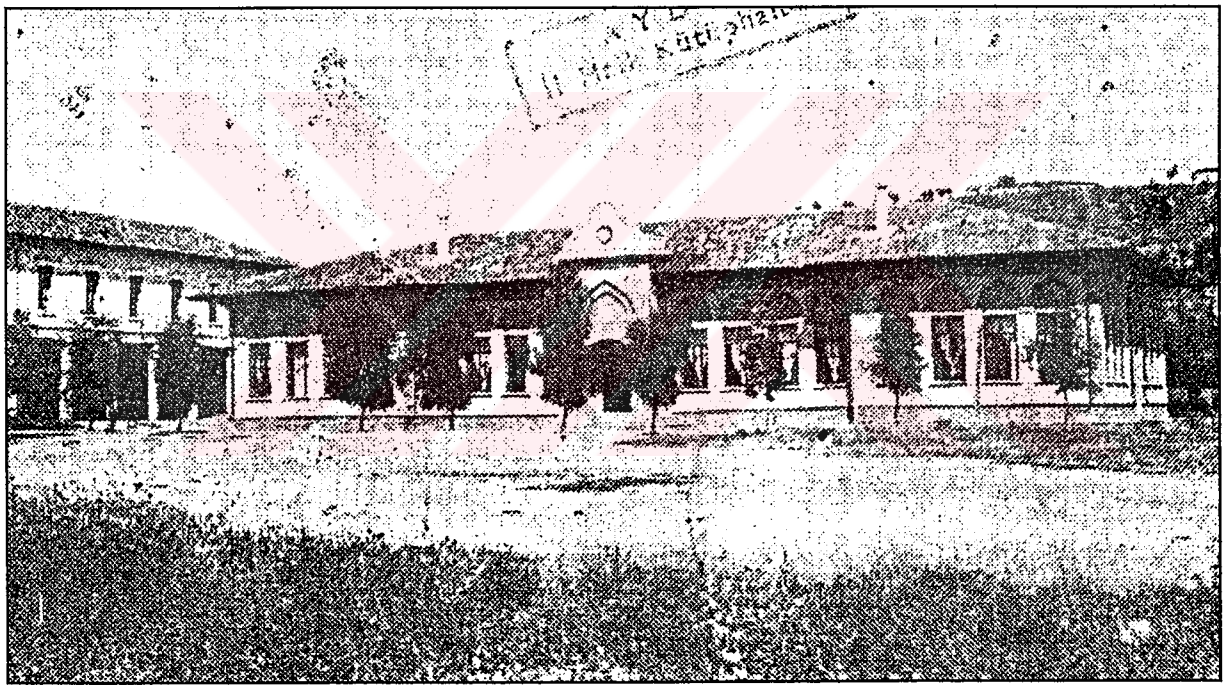
7.2.1 Duvarlar

Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin yapım sistemi betonarme iskelet sistemdir. Yapıda kolonlar ve bacalar, taşıyıcı ve bölücü olarak yapılan dolu tuğla duvarların içerisine gizlenmiştir. Bunun nedeni I. Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarının genel özelliklerinde de belirtildiği gibi, yapılarda o döneme göre betonarme gibi yeni teknikler ve yeni malzemeler kullanılmasına rağmen, yapıya tarihi bir görünüm vermek amacıyla bu durumun dışarıdan algılanması engellenmiştir. Böylece betonarme iskelet sistemin uygulanması sonucu yapılan kolonlar gizlenmiş, dolu duvarlar oluşturularak yapı yığma bir görünüme sokulmuştur.

Yapıda dış duvarlar 60 cm. kalınlıktadır. İç duvarlar ise 40 cm.'dir. Yapının planında, zaman içinde yapılan değişiklikler nedeniyle eklenen duvarlardan bazıları orjinal iç duvarlarında olduğu gibi 40 cm., bazıları ise 25 cm. kalınlıktadır. Yapı boyunca uzanan koridorun üzeri nervür kirişlerle geçilmiştir. Bu kirişler tavandan 35 cm. aşağıya sarkmaktadır.

7.2.2 Çatı

Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin bugün gördüğümüz çatısı kırma çatı, çatı örtüsü de marsilya kiremitidir. Ayrıca giriş bölümünün çatısı da iki yana eğimlidir ve binanın çatısından daha yüksek yapılmıştır. Saçak altlarında ahşap kaplamalar göze çarpar. Ancak Resim 7.47'de yapının 1938 yılına ait bir fotoğrafından görüldüğü kadarıyla yapının orijinal çatısı bugünkü kırma çatıdan biraz daha farklı olan bir kırma çatıdır. Fotoğrafta, çatının saçaklarının şimdikinden daha geniş olduğunu ve çatı örtüsü olarak da alaturka kiremit kullanıldığını görüyoruz. Ayrıca yapının orjinal bacaları, mevcut bacalardan biraz daha yüksektir ve baca bitimleri farklıdır. Bugün gördüğümüz metal baca şapkaları ve yapıdaki bacalardan biri daha sonradan yapılmıştır (Rölöve Pafta No:3).

Resim 7.47 Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin 1938 yılına ait bir fotoğrafı (Cumhuriyetin 15.Yılında Aydın, 1938)

7.2.3 Çini Panolar ve Silmeler

Binanın cephelerinde süsleme öğesi olarak pencere altları, pencere üstleri ve saçak altlarında profilli silmelerin kullanıldığından daha önce söz etmiştik. Bu silmeler saçak altlarında (Resim 7.48) ve pencere altlarında düz devam ederken, tek kanatlı küçük pencerelerin dışında, her pencerenin üzerinde (Resim 7.49) ve giriş bölümünde sivri kemer biçimini almakta ve bu

sivri kemerin orta kısmında da çini panolar bulunmaktadır. Giriş bölümünün üst kısmı eğrisel bir biçimde bitirilmiş ve bu eğriselliğe paralel bir biçimde silmeler yapılmıştır (Resim 7.50).

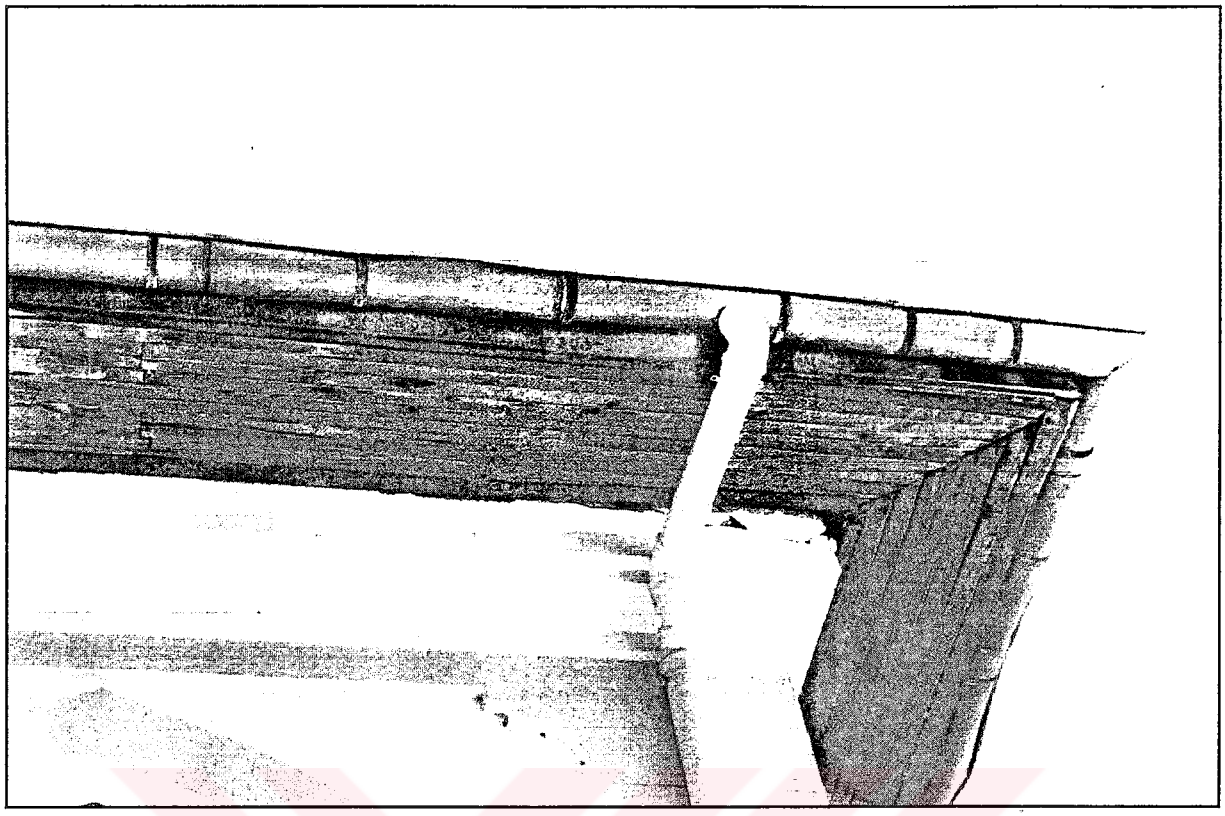
Pencerelerin üstündeki çini panolar bugün sadece güney cephesinde mevcuttur. Kuzey cephesi, doğu cephesi ve batı cephesindeki pencerelerin üstünde bulunan çini panoların üzeri sıvandığı için bu çinileri görmek mümkün değildir. Ancak sıva üzerinde görülen izler nedeniyle yapılan raspa sonucunda sıvanın altında hala çinilerin mevcut olduğu görülmüştür. Yapının 1990 yılına ait bir fotoğrafından görüldüğü kadarıyla çinilerin üzerinin sıvanması son yıllarda yapılan bir işlemdir (Resim 7.51). Ayrıca bu sıvama işlemi öne çıkma yapan giriş kısmının üzerindeki çini panoların bir bölümünde de yapılmıştır (Resim 7.52).

Yapının cephelerinde kullanılan çini panolarda, yeniden düzenlenen stilize edilmiş bitkisel motifli İznik Çinileri kullanılmıştır. Doğu cephesi ve batı cephesindeki demir kapıların üzerinde de Kufi yazılı şeritler görülmektedir. Batı cephesindeki kapının üzerinde Arap Harfleri ile Aydın Cumhuriyet Mektebi (Resim 7.53), doğu cephesindeki kapının üzerindeki çinide de Kütahya Azim Çini Fabrikası yazmaktadır (Resim 7.54). Bu yazılardan yapıda kullanılan çinilerin Kütahya atölyelerinde yapılmış olduğu anlaşılmaktadır.

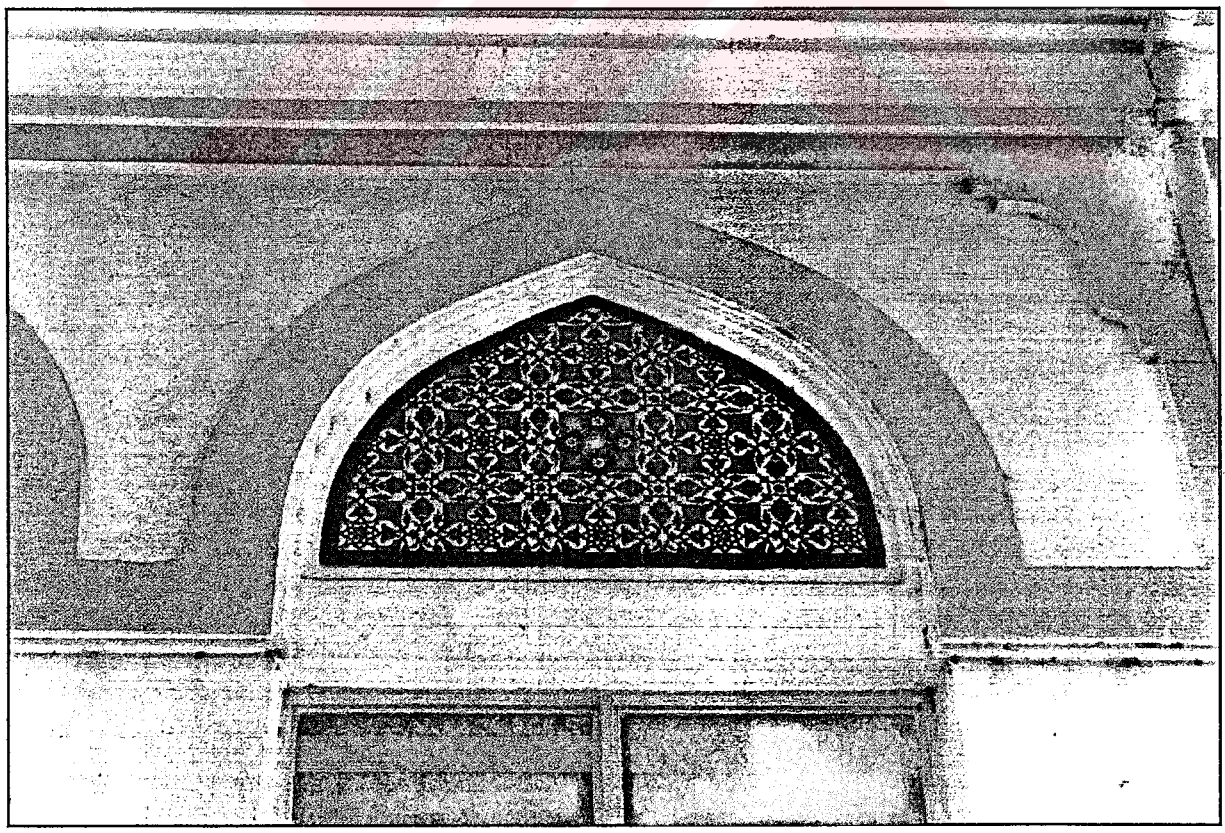
Kütahya'da yapılan çinilerin kullanılması, aynı dönem yapılarında karşılaştığımız genel özelliklerden biridir. Bununla birlikte yapı ilk yapıldığında Kütahya Azim Çini Fabrikası yazısının altında Arap Harfleri ile Mehmet, bu yazının altında da 1928 tarihinin yazılı olduğu ulaşılan bilgiler arasındadır. Ancak bu yazılar bugün mevcut değildir.

7.2.4 Döşeme Kaplamaları

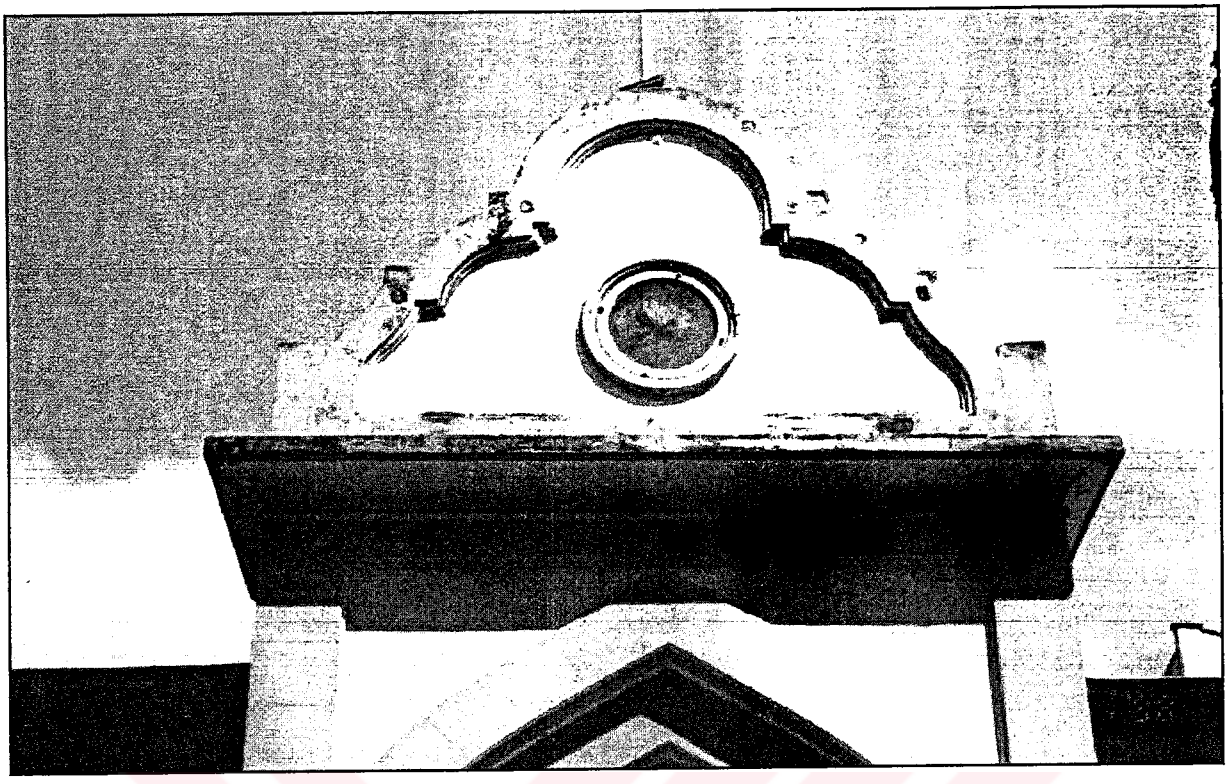
Aydın Cumhuriyet Mektebi'nde bütün mekanlarda orjinal döşeme kaplaması, desenli dökme karo mozaiktir. Yapının ana giriş kapısının önünde bulunan merdivenler ve yapıya girişi sağlayan diğer merdivenlerin orjinal döşeme kaplaması da desenli dökme karo mozaiktir. Ancak zamanla aşınan merdiven basamakları mermer kaplanmış ve yapının bazı bölümlerinde yer döşemeleri seramik, bazı bölümlerinde de halı kaplama olarak değiştirilmiştir. Orjinal döşeme kaplamasına yapıda sadece Z27 Derslik 3'te rastlanmaktadır.

Resim 7.48 Saçak altındaki silmeden bir detay

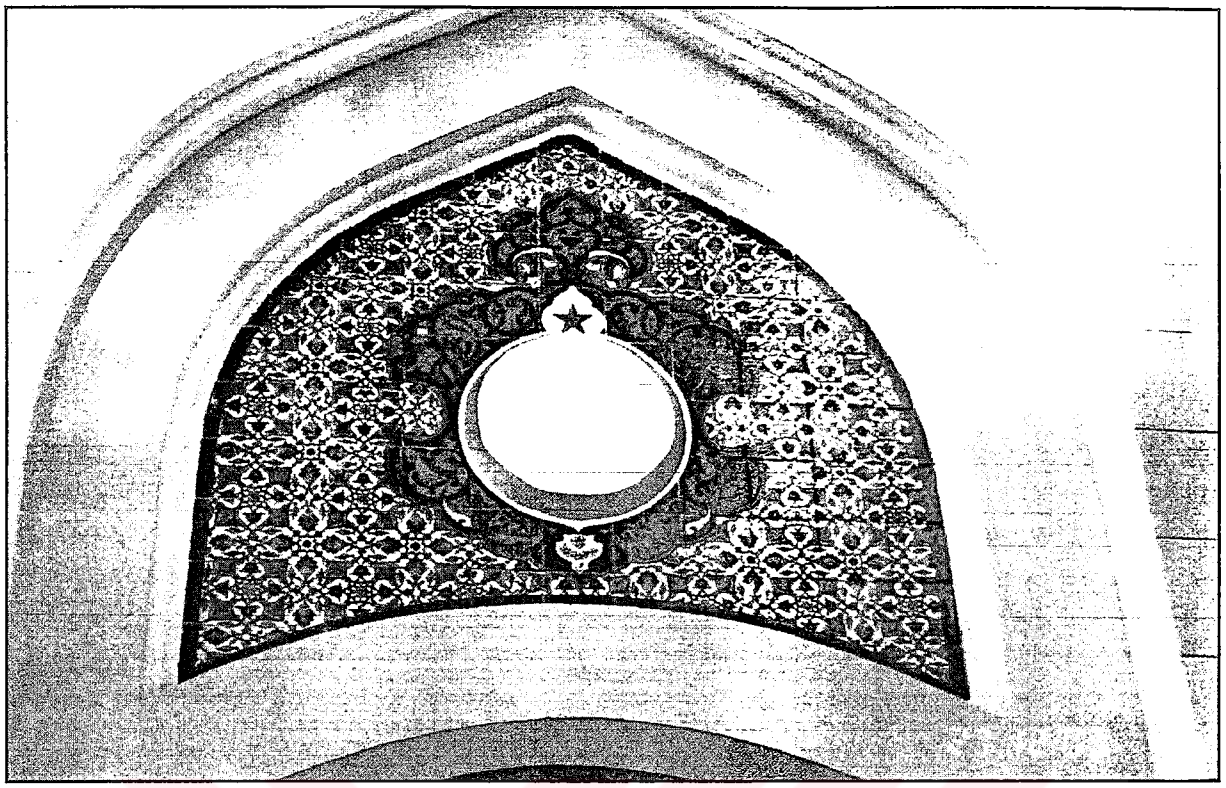
Resim 7.49 Güney cephesi, 1A çini pano detayı

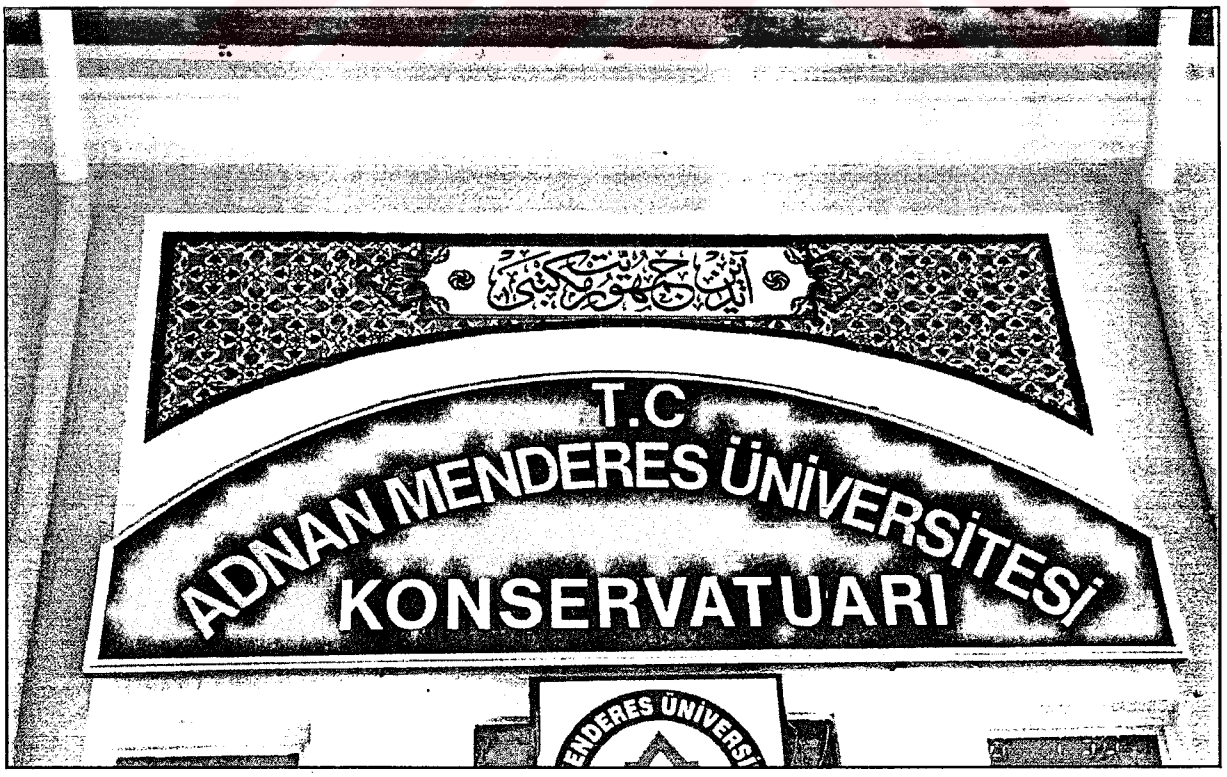
Resim 7.50 Giriş kısmının üst bölümünün detayı

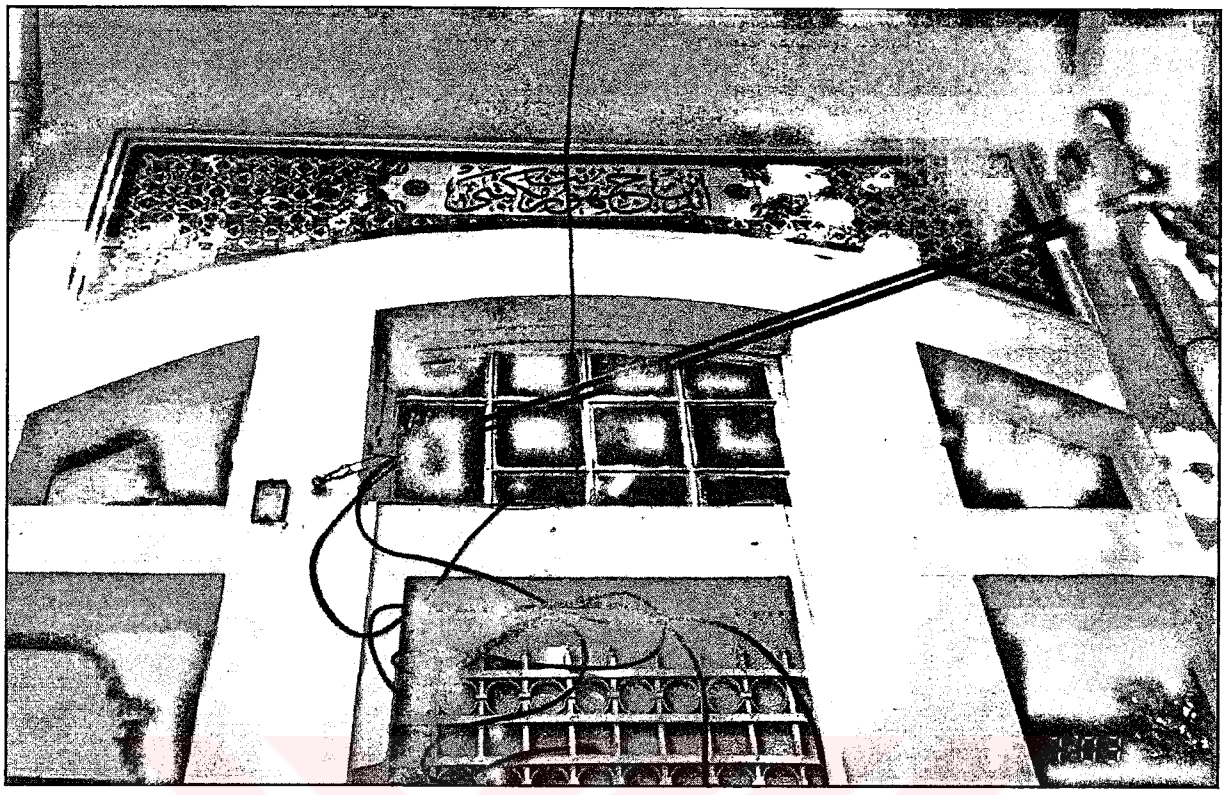
Resim 7.51 Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin 1990 yılındaki görünüşü [2]

Resim 7.52 Güney cephesi, 1B çini pano detayı

Resim 7.53 Doğu cephesi giriş kapısı üzerinde bulunan 1C Kufi yazılı şerit detayı

Resim 7.54 Batı cephesi giriş kapısı üzerinde bulunan 1D Kufi yazılı şerit detayı

7.2.5 Pencere ve Kapılar

Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin ana giriş kapısı güney cephesinde bulunan iki kanatlı demir kapıdır (Resim 7.55, Resim 7.56 ve Resim 7.57). Ana girişin dışında, doğu cephesinde ve batı cephesinde tek kanatlı iki demir kapı daha bulunmaktadır. Bu kapılardan güney cephesindeki ana giriş kapısı ve batı cephesindeki kapı orjinaldir (Resim 7.58 ve Resim 7.59). Doğu cephesindeki kapı ise sonradan değiştirilmiştir. Orjinal demir kapılar birbiriyle benzer niteliktedir. Ayrıca batı cephesindeki kapı, ana giriş kapısına göre dış etkenler nedeniyle daha kötü durumdadır (Resim 7.62). Yapının kuzey cephesinde bulunan demir kapı da kalorifer dairesine ulaşımı sağlamak amacıyla sonradan açılmıştır (Resim 7.63).

Yapının iç kapı ve pencere doğramaları ahşap malzemeden yapılmış ancak zaman içinde dış etkenlerden ve kullanımdan dolayı tahrip olan doğramalar metal doğrama olarak değiştirilmiştir (Resim 7.64 ve Resim 7.65). Binanın ahşap olan eski kapılarından birini ve pencereleri yapının eski fotoğraflarında görmek mümkündür (Resim 7.60). Yapıda orjinal kapı yerlerinin dışında, yapılan ekler sonucu oluşan mekanlara ulaşabilmek amacıyla metal doğramalı yeni kapılar açılmıştır. Zaman içindeki onarımlarda değiştirilen ahşap pencerelerin bölüntüleri ile, yeni yapılan pencerelerin bölüntüleri birbirinden farklıdır. Yapıda

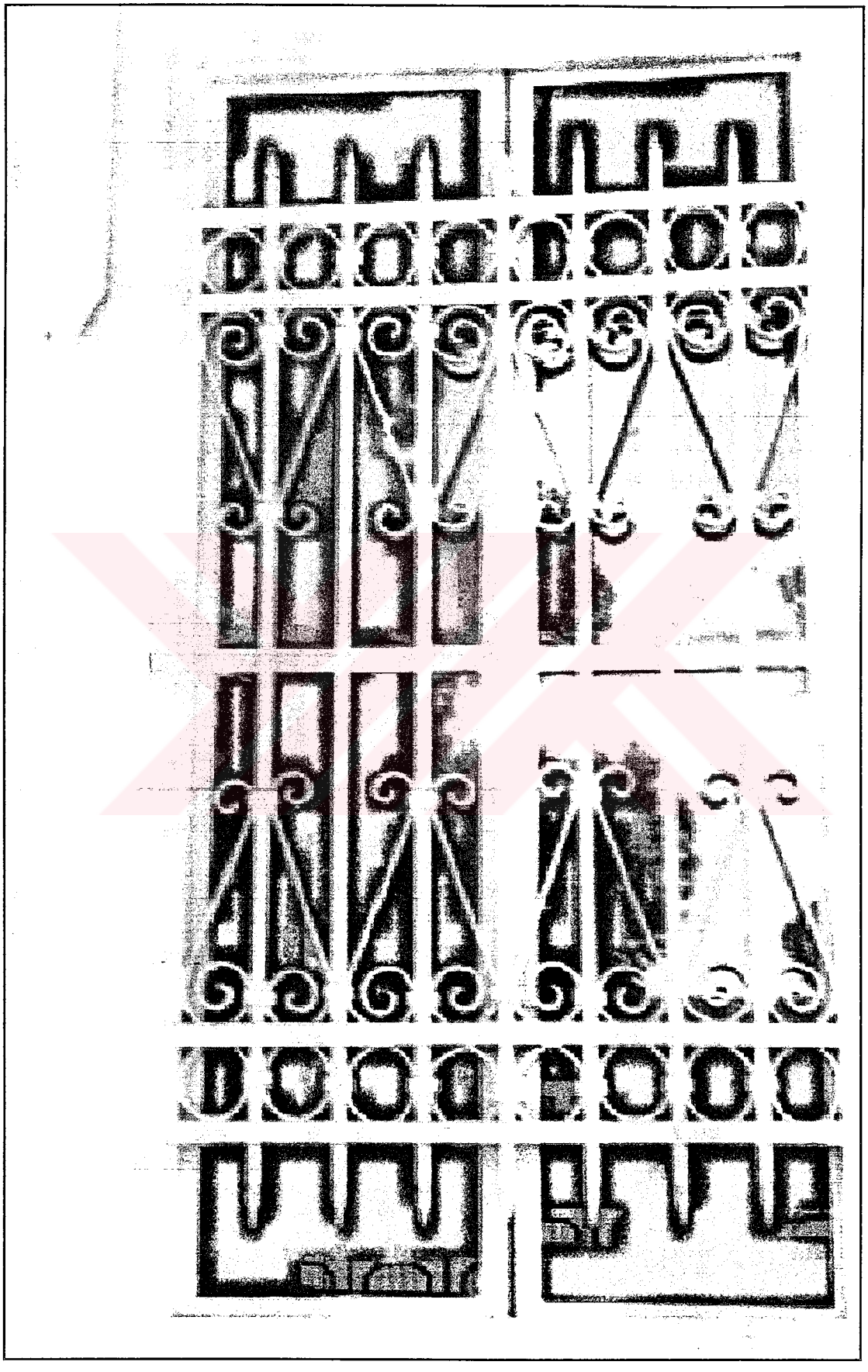
yükseklikleri aynı, genişlikleri farklı, üç ayrı pencere tipiyle karşılaşmaktayız. Pencere altlarında profilli denizlikler kullanılmıştır (Resim 7.61). Ayrıca doğu cephesi ve batı cephesindeki kapıların üzerinde değişik boyutta tepe pencerelerini de görmek mümkündür.

Resim 7.55 Aydın Cumhuriyet Mektebi ana giriş kapısı

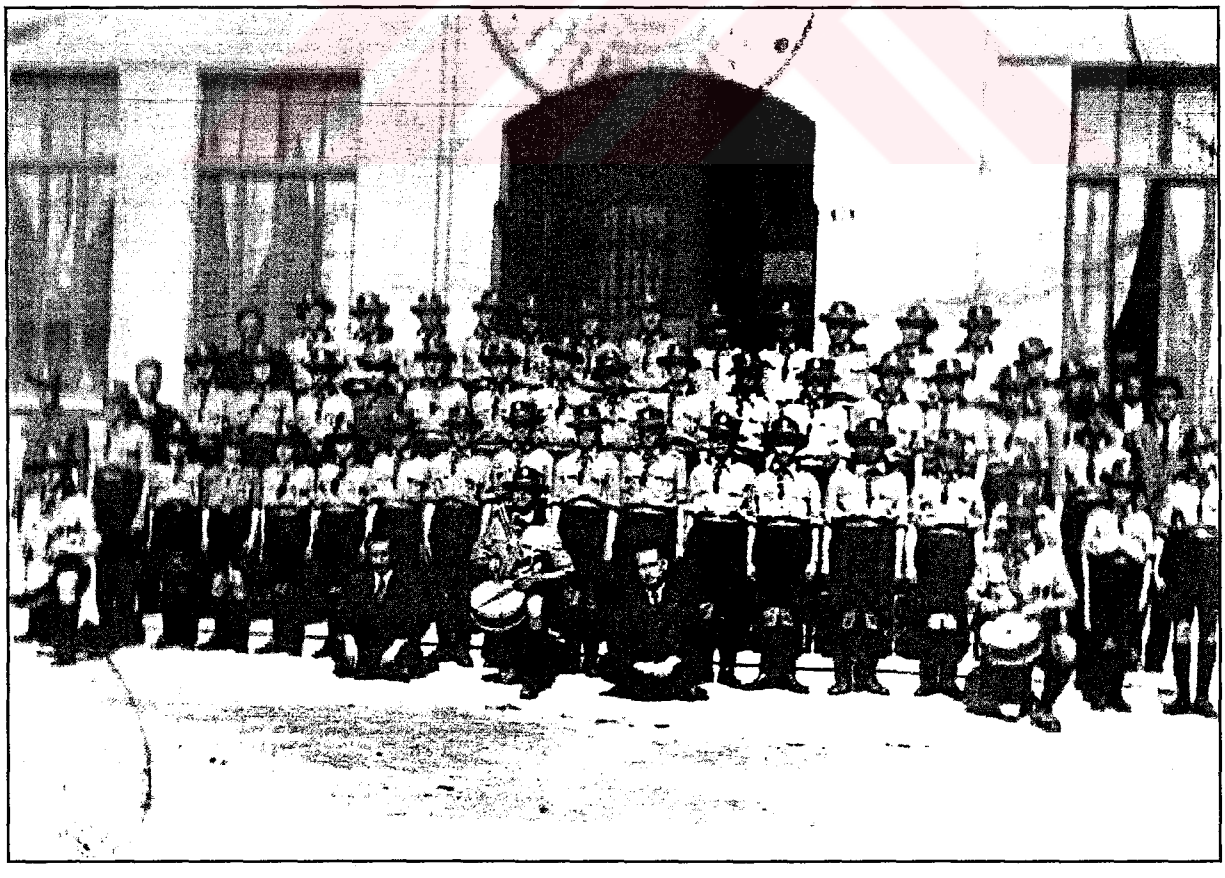
Resim 7.56 Ana giriş kapısının içten görünüşü

Resim 7.57 Ana giriş kapısı demir süslemelerinden bir detay

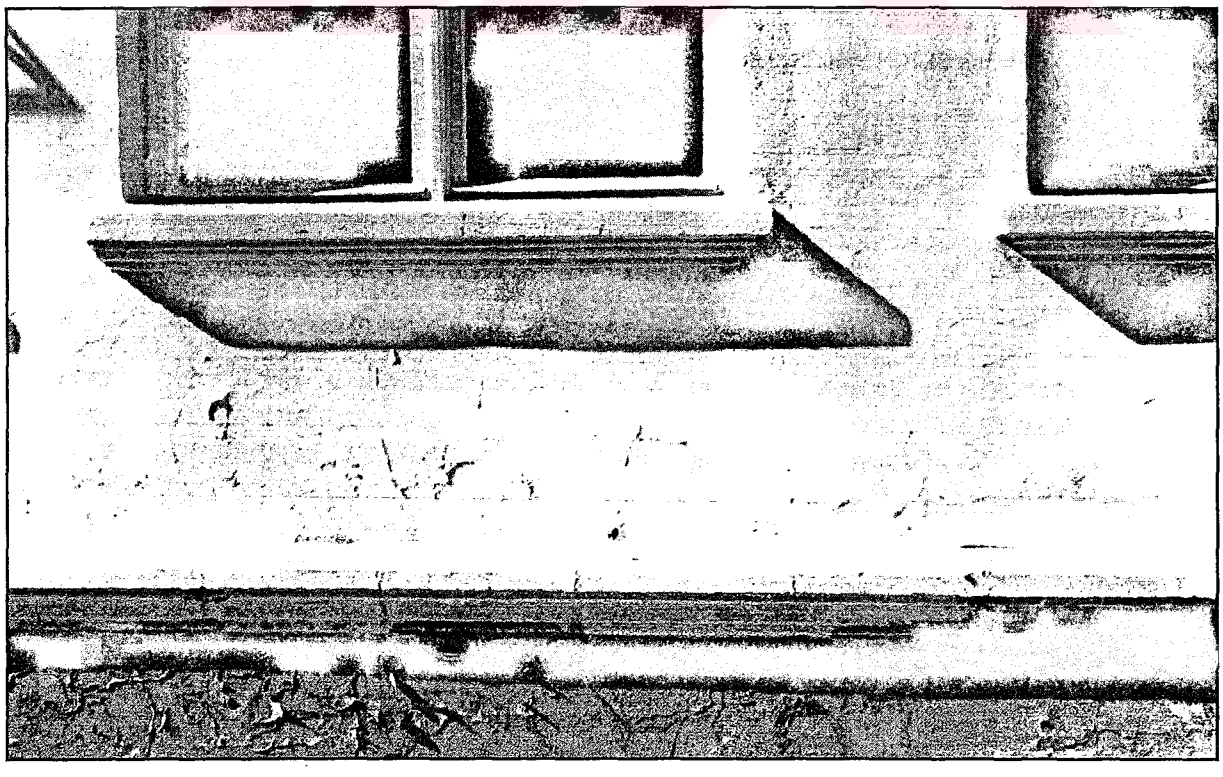
Resim 7.58 Yapının batı cephesinin eski bir fotoğrafı [2]

Resim 7.59 Yapının güney cephesinin eski bir fotoğrafı [2]

Resim 7.60 Yapının orjinal ahşap iç kapısı [2]

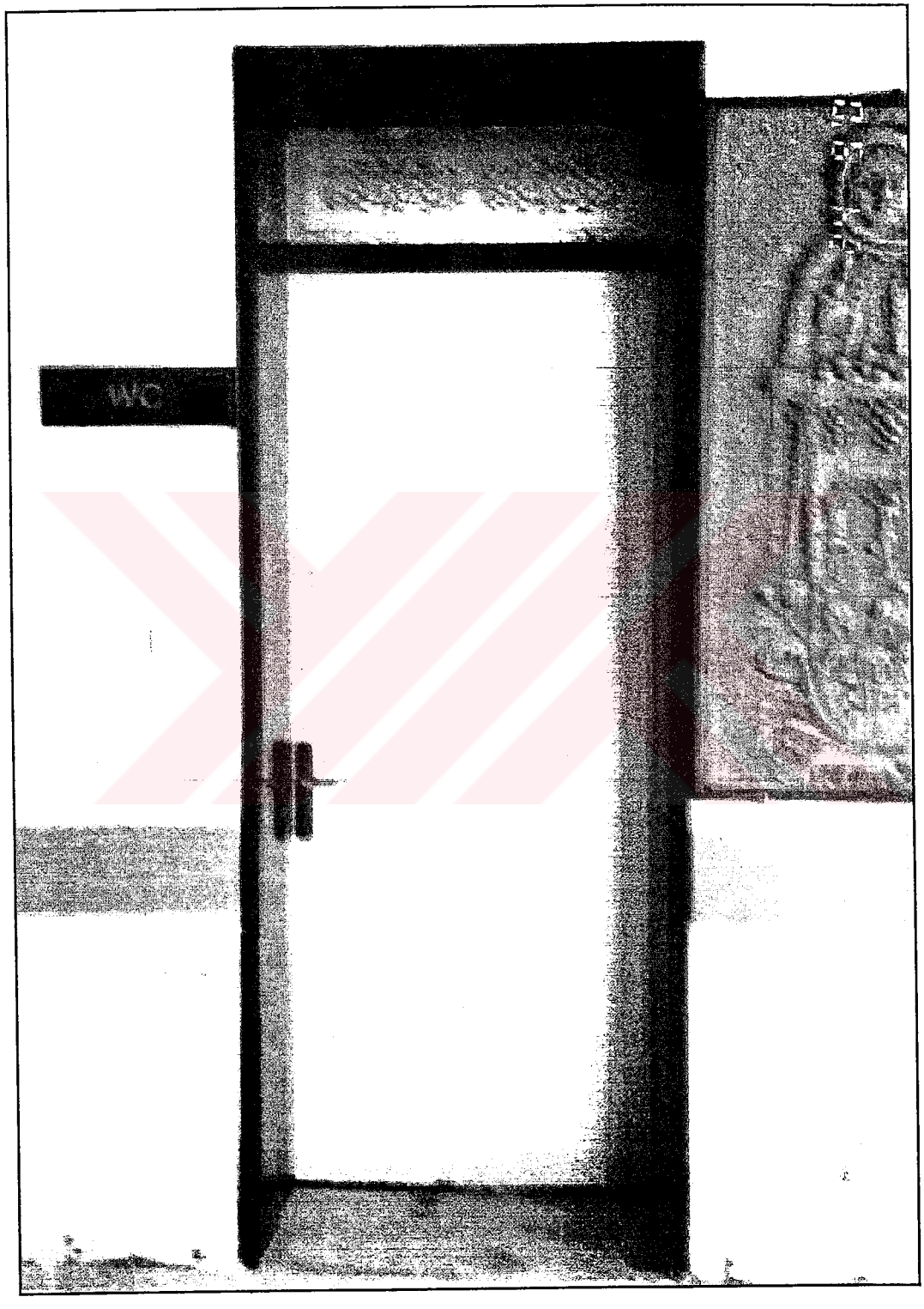
Resim 7.61 Pencere denizlik detayı

Resim 7.62 Batı cephesindeki giriş kapısı

Resim 7.63 Kuzey cephesindeki kalorifer dairesine giriş kapısı

Resim 7.64 Yapıda günümüzde kullanılan metal iç kapılardan biri

Resim 7.65 Yapının günümüzdeki metal pencere doğramaları

7.3 Malzeme

Yapının genelinde duvarlar tuğla malzemeyle yapılmıştır. Kapı ve pencere doğramaları başlangıçta ahşap malzemeden yapılmış, fakat zamanla dış etkenlerden ve kullanımdan dolayı tahribata uğrayan ahşap doğramaların yerine metal doğramalar takılmıştır. Yapının cephesinde bezeme öğesi olarak çini panolar kullanılmıştır.

Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin özgün döşeme kaplaması, bütün mekanlarda ve binaya girişteki merdivenlerde kullanılan desenli dökme karo mozaiktir. Cephede tuğla duvarın üzerine sıva ve boya yapılmıştır. Ayrıca çatıda marsilya tipi kiremit kullanılmış ve saçak altlarında ahşap kaplama yapılmıştır.

Günümüzde yapıda, çevresel etkenlerden ve yapısal bozulmalardan dolayı malzeme değişiklikleri yapılmıştır. Özellikle aşınan döşeme kaplamaları yerine, merdiven basamakları mermer kaplanmış, yapı içinde bazı mekanlarda yer döşemeleri seramik kaplamayla bazı mekanlarda da halı kaplama ile değiştirilmiştir. Ayrıca yapının tavanlarında sıva yapılmasına rağmen dekan odasına sonradan asma tavan yapılmıştır. Yapıya daha sonradan verilen işlev nedeniyle bazı mekanların duvarlarına sonradan ahşap lambriler yapılmıştır.

7.4 Yapıdaki Bozulmalar ve Nedenleri

7.4.1 Çevresel Bozulmalar ve Nedenleri

Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin bulunduğu Meşrutiyet Mahallesi'nde binanın çevresinde yoğun olarak kamu yapıları bulunmaktadır. Bugün yapının yakın çevresiyle bir bütünlük oluşturduğu söylenemez.

Yapının çevresinde ekonomik şartlar ve kontrol mekanizmasının iyi işlememesi sonucu bugün sağlıksız ve çarpık bir yerleşim oluşmuş, tek katlı olan yapının algılanmasını zorlaştıran plansız çok katlı yapılardan oluşan bir çevre ortaya çıkmıştır. Hızlı şehirleşme de çevre dokusunu olumsuz yönde etkileyen etkenler arasındadır.

Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin yakınında başka bir tescilli yapı yoktur. Ayrıca yapı, I. Ulusal Mimarlık Dönemi etkisiyle yapılmış ve bu dönemin özelliklerini taşıyan Aydın'daki birkaç örnekten biridir. Bu nedenle yapının bulunduğu çevre içinde daha iyi algılanmasının ve

özelliklerinin ortaya çıkarılmasının önemi büyüktür. Ancak bina tek katlı, çevresindeki yapılar da çok katlı olunca bu durum daha da zorlaşmaktadır.

Bina başlangıçta Aydın Lisesi'ne ait olduğu ve daha sonra Adnan Menderes Üniversitesi'nin kullanımına bırakıldığı için, yapının bahçesi Aydın Lisesi'nin bahçesinden demir parmaklıklarla ayrılmıştır. Bu nedenle bina daha küçük bir bahçeye sahiptir. Bu durum yapının ana giriş kapısının ve batı cephesindeki kapının kullanılmamasına yol açmıştır. Batı cephesindeki kapı, arkasına duvar örülerek tamamen iptal edilmiştir. Çünkü kapının önünde bahçe olarak çok küçük bir alan bırakılmıştır. Ana giriş kapısı da kilitli tutularak kullanılmamaktadır. Bugün binaya Kültür Caddesi'nden ulaşım sağlandığı için, doğu cephesindeki kapı ana giriş kapısı konumuna gelmiştir.

Yapının bahçesi küçük olduğu için, bir otopark problemi yaşanmaktadır. Bahçede üzeri kapalı 9 arabalık bir otopark olmasına, ayrıca bahçeye bunun dışında da arabalar bırakılmasına rağmen otoparklar yapının kullanıcıları için yetersiz kalmaktadır.

7.4.2 İşlevsel Değişiklik Nedeniyle Oluşan Bozulmalar

Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin orjinal işlevi bilindiği gibi ortaokuldur. 1947 yılına kadar sadece ortaokul olarak kullanılan yapı, 1947'den sonra hem ortaokul hem lise olarak kullanılmıştır. Ancak 1992'de yapı, Adnan Menderes Üniversitesi'nin kullanımına bırakılmıştır. Buna rağmen 1992'ye kadar yapının orjinal işlevini yerine getirdiğini söyleyebiliriz.

1992'de Adnan Menderes Üniversitesi kurulduktan sonra yapıyı rektörlük olarak kullanmıştır. Rektörlük, okul olarak yapılan bina için çok daha yeni bir işlevdir. Binayı yeni işlevine uygun hale getirmek amacıyla binada bazı değişiklikler yapılmıştır. Rektörlüğün 2001 yılında yeni binasına taşınmasıyla yapı Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Aydın Cumhuriyet Mektebi ilk yapıldığında yapıda 7 sınıf ve 3 adet idareci odası bulunmaktaydı. Yapının orjinal plan özellikleri 1992 yılına kadar korunmuştur. Bu tarihte yapı işlev değiştirdikten sonra yani rektörlük olduktan sonra yapının planında birçok değişiklik yapılmıştır. Rektörlük işlevinde kullanım açısından daha küçük mekanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yüzden yapıda rektörlük işlevi için çok büyük olan sınıflar 40 cm.'lik ve

25 cm.'lik duvarlarla bölünerek rektörlük için uygun mekanlar yaratılmaya çalışılmıştır. Daha sonra yapının Tıp Fakültesi Dekanlığı olmasıyla birlikte yapıda, idari mekanların yanında dersliklerin de olması istendiğinden yine bazı değişiklikler yapılmıştır. Günümüzde hala ihtiyaç duyuldukça yapının planında değişiklikler yapılmaktadır.

Yapıda Z01 Derslik 1 ve Z02 Derslik 2 olarak görülen mekanlar bir sınıfın duvarla ikiye bölünmesiyle oluşmuştur. Ayrıca Z03 Memur Odası, Z04 Sekreter Odası ve Z05 Dekan Yardımcısı Odası yine bir sınıftır. Ana giriş kapısıyla ana koridorun bağlantısını sağlayan hol, bir çarpma kapıyla ana koridordan ayrılarak Z06 PDÖ Odası olarak kullanılmaktadır. Yine Z07 Derslik 5, Z08 Mali İşler ve Z09 Hol bir sınıfın duvarlarla bölünmesiyle oluşmuş mekanlardır. Z10 Personel İşleri, Z11 Hol 3 ve Z12 Koordinatörlük mekanları bir sınıf, Z15 Çay Ocağı, Z16 Kalorifer Dairesi ve Z17 Okuma Salonu da bölünmüş bir sınıftır.

Yapının batı cephesindeki kapının arkasına duvar örülerek kapı kapatılmış, ana koridorun 270 cm. içinden yapılan duvarla bu bölümde Z13 Fotokopi Odası ve Z14 Santral mekanları oluşturulmuştur. Z18 Derslik 4, Z19 Derslik 6 ve Z20 Sekreter Odası 2 yapının orjinalinde var olan idareci odalarıdır. Büyük bir sınıfın duvarlarla bölünmesiyle Z21 Dekan Odası, Z22 Fakülte Sekreteri ve Z23 WC mekanları elde edilmiştir. Son olarak da Z24 Bayan WC, Z25 Erkek WC, Z26 Hol 4, Z27 Derslik 3'ün toplam alanı yine yapıdaki sınıflardan biridir.

Görüldüğü gibi binadaki sınıflar sonradan yapılan duvarlarla birçok mekana bölünmüştür. Bu nedenle de yapının planı özgünlüğünü kaybetmiştir. Yapının doğu cephesi ve batı cephesindeki kapılardan binaya girdikten sonra binanın 0.00 kotuna ulaşılmasını sağlayan 4 rıhttan meydana gelen merdivenler, yapılan onarımlarda iptal edilmiştir. Doğu cephesinde binaya ulaşmamızı sağlayan merdivenler binanın dışına yeniden yapılmıştır.

Ayrıca Erkek WC ve Bayan WC olarak kullanılan mekanların iki penceresi, ek duvarın yapılabilmesi amacıyla yüksekliğinin yarısına kadar duvarla örülerek kapatılmıştır. Binanın bugün giriş cephesi olan doğu cephesinde giriş kapısının üstündeki tepe pencerelerinin üzerine bir tabela asılmıştır. Bu durum pencerelerin dışarıdan algılanmasını engellemektedir.

7.4.3 Fiziksel Bozulmalar ve Nedenleri

Yapının strüktürel olarak bir problemi bulunmamaktadır. Zaman içinde doğanın ve çevre koşullarının tahribatından ve insanların yanlış kullanımlarından dolayı yapıda hasarlar meydana gelmiştir. Yapıyı bozan ekleri ve yapıdaki fiziksel bozulmaları şöyle sıralayabiliriz;

- Yapının gerek dış cephesindeki duvarlarda gerekse de iç duvarlarında sıvada ve boyada yer yer çatlaklar ve dökülmeler göze çarpmaktadır (Resim 7.66).

- Havalandırma yapmak amacıyla yapının pencerelerinde ve duvarlarında bazı delikler açılmıştır (Resim 7.67).

- Metal pencere ve kapı doğramalarında hava şartları nedeniyle paslanmalar görülmektedir. Paslanma özellikle batı cephesindeki kapıda daha da yoğunlaşmıştır (Resim 7.68).

- Orjinal metal kapılar olan ana giriş kapısı ve batı cephesindeki kapı üst üste birçok kez boyandığı için artık metal süslemelerinin nasıl olduğu tam olarak anlaşılamamaktadır.

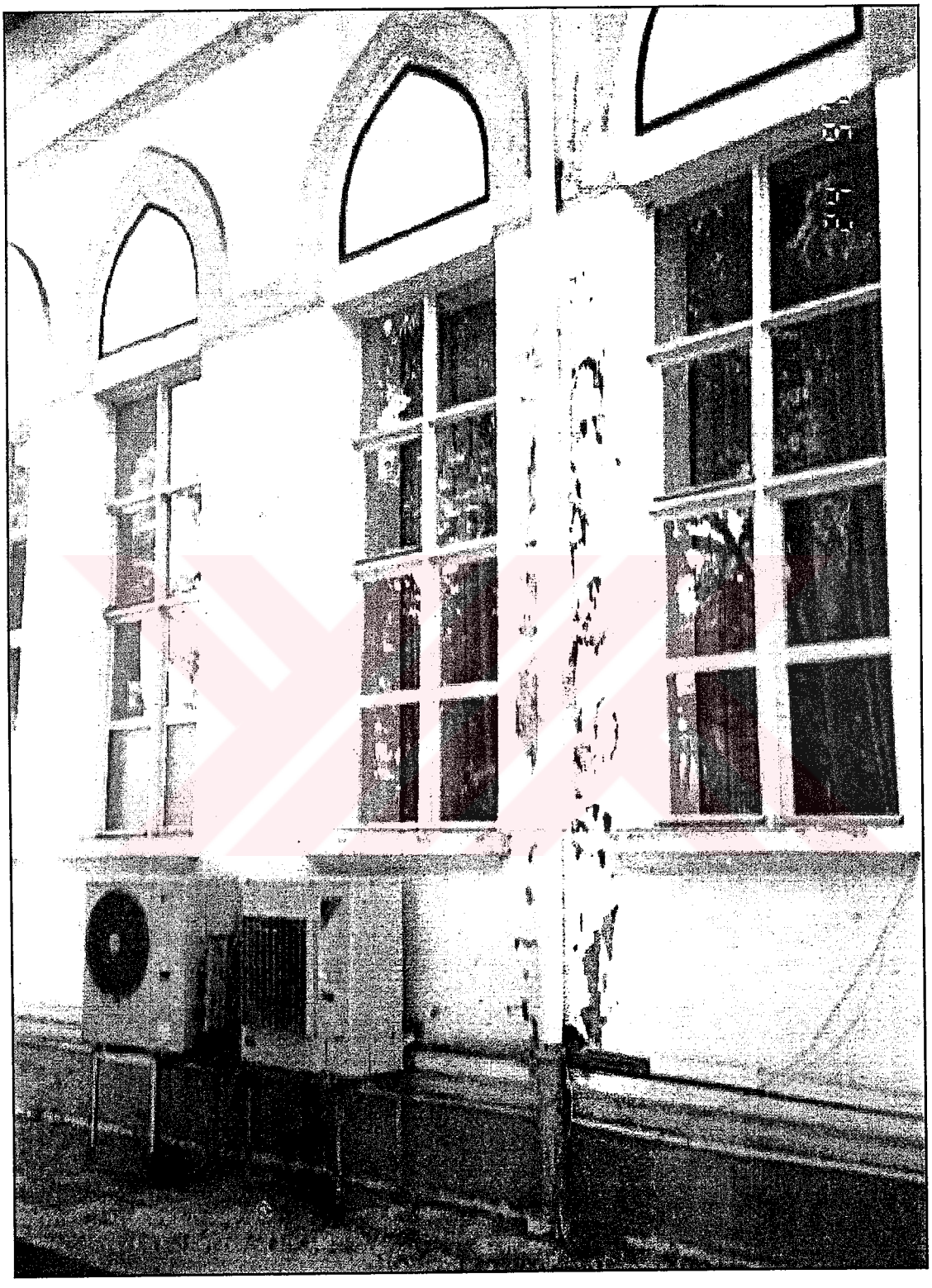
- Ana koridorun batıya doğru olan bölümünde, batı cephesindeki kapının arkasına duvar örülerek iptal edilmiş ve koridorun bir bölümü alınarak yapılan duvarlarla fotokopi odası ve santral mekanları oluşturulmuştur (Resim 7.70). Yapılan bu duvarlarla hem kapı hem de yapının bir ucundan diğerine uzanarak geçişi sağlayan koridor, işlevini bir ölçüde yitirmiştir.

- Sonradan oluşturulan Bayan WC ve Erkek WC'de bütün duvarlar çok zorlama yapılmış, duvarın yükseldiği kota kadar pencereler duvarla örülerek kapatılmıştır (Resim 7.71, Resim 7.72 ve Resim 7.73).

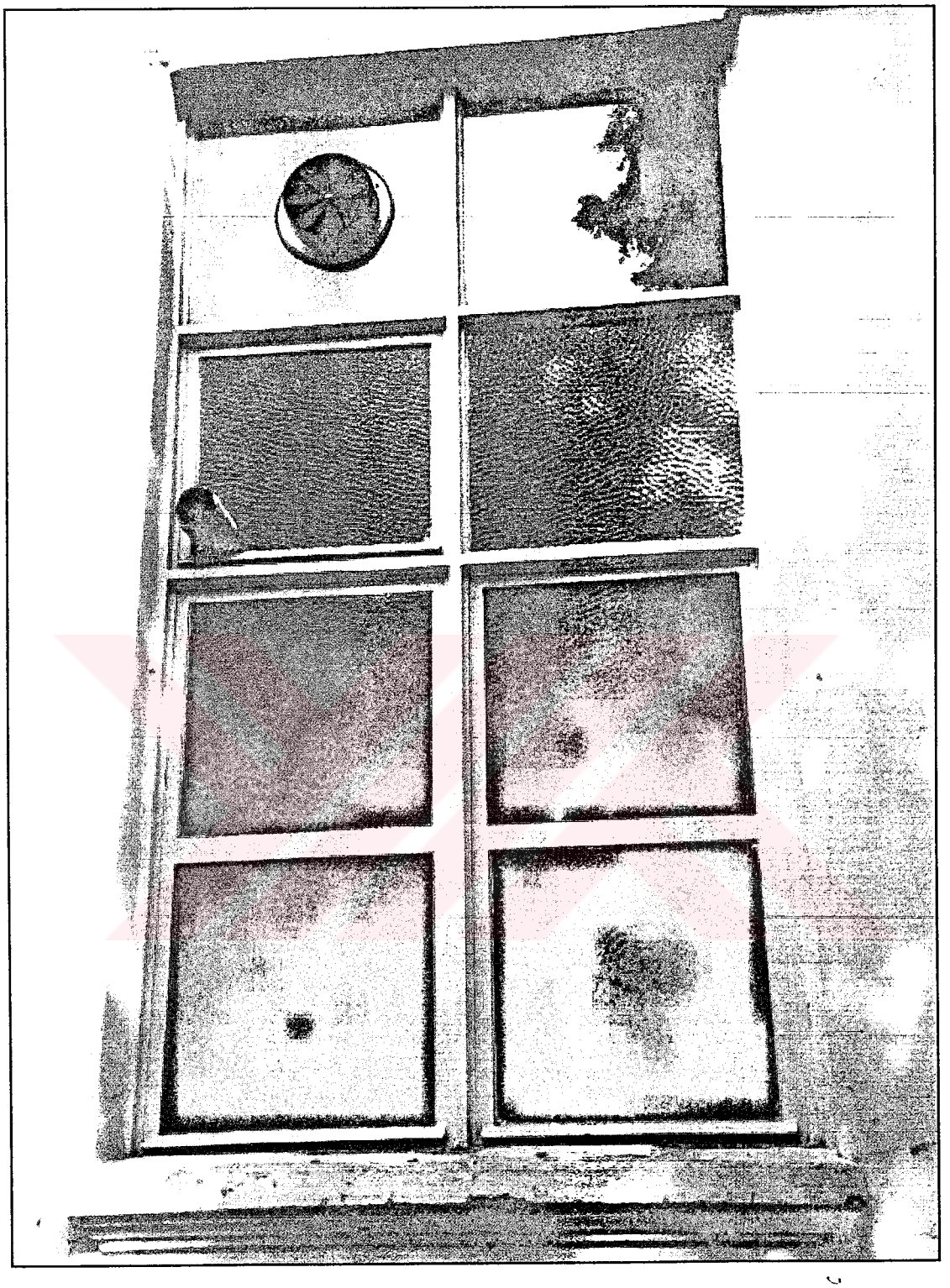
- Yapının cephelerinde kullanılan profilli silmelerde yer yer kırılmalar görülmektedir (Resim 7.69). Ayrıca pencere denizliklerinin altındaki profilli kısımlardan bazıları tamamen yoktur.

- Binanın çatısı orjinal olarak kırma çatı iken sonradan yapılan onarımlarda çatı, orijinalinden daha farklı bir kırma çatı olarak yapılmıştır. Ayrıca binanın çatısında kiremitlerde yer yer kırılmalar görülmektedir. Ancak yapının içinde, kiremitlerdeki bu kırılmalar nedeniyle herhangi bir akma olayıyla karşılaşılmamaktadır.

- Bugün sadece yapının güney cephesinde pencerelerin üstlerinde ve öne çıkan giriş bölümünün orta kısmında çini panolar mevcuttur. Ayrıca doğu cephesinde ve batı cephesindeki kapıların üzerinde de yine çinilerle oluşturulmuş Kufi yazılı şeritler göze çarpmaktadır. Bunun dışında doğu cephesinde yapı ilk yapıldığında var olan ve Kütahya Azim Çini Fabrikası yazısının altında bulunması gereken Mehmet ve 1928 yazıları bugün yoktur. Doğu, batı ve kuzey cephelerinde pencere üstlerinde bulunması gereken çini panoların üzeri sıvanarak kapatılmıştır (Resim 7.74). Bu cephelerde sıva üzerinde görülen izlerden şüphelenilerek yapılan raspa sonucunda sıvaların altında çini panolarla karşılaşılmıştır.

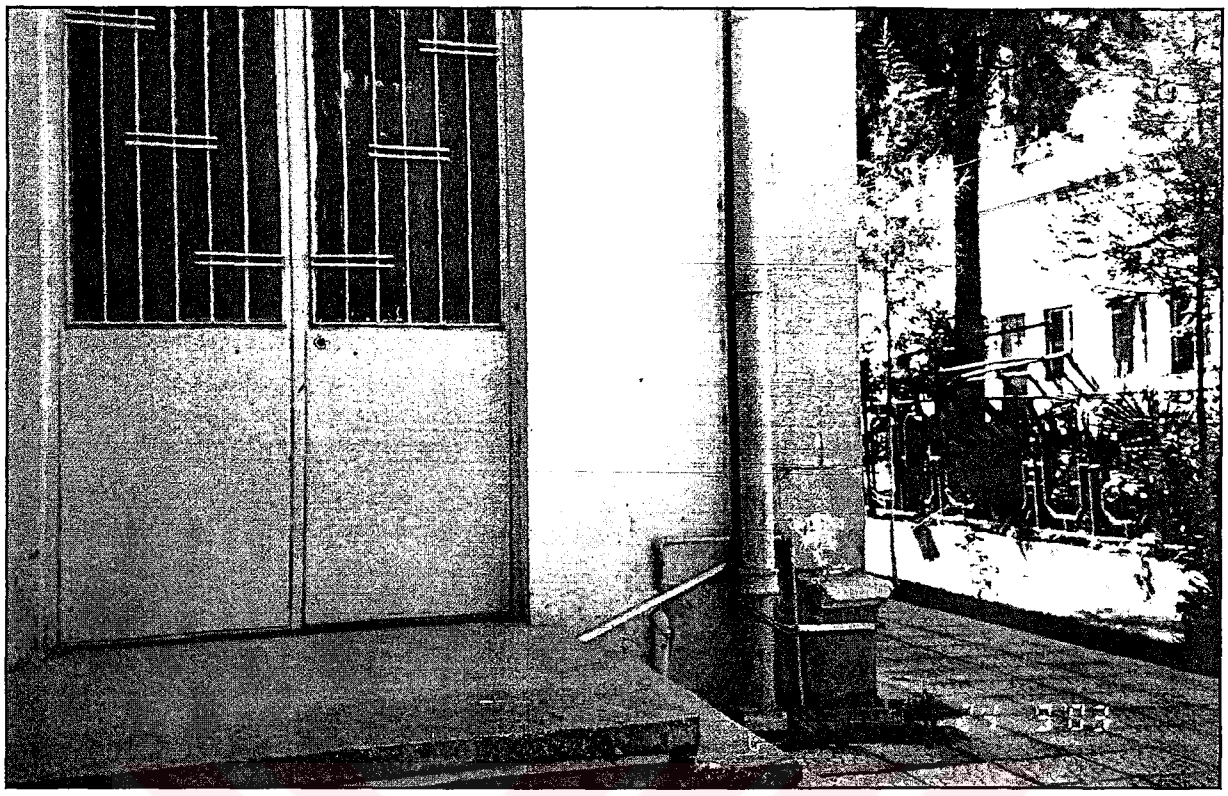
Resim 7.66 Yapının cephesindeki sıva dökülmeleri

Resim 7.67 Pencerelerde havalandırma amacıyla açılmış deliklerden bir görüntü

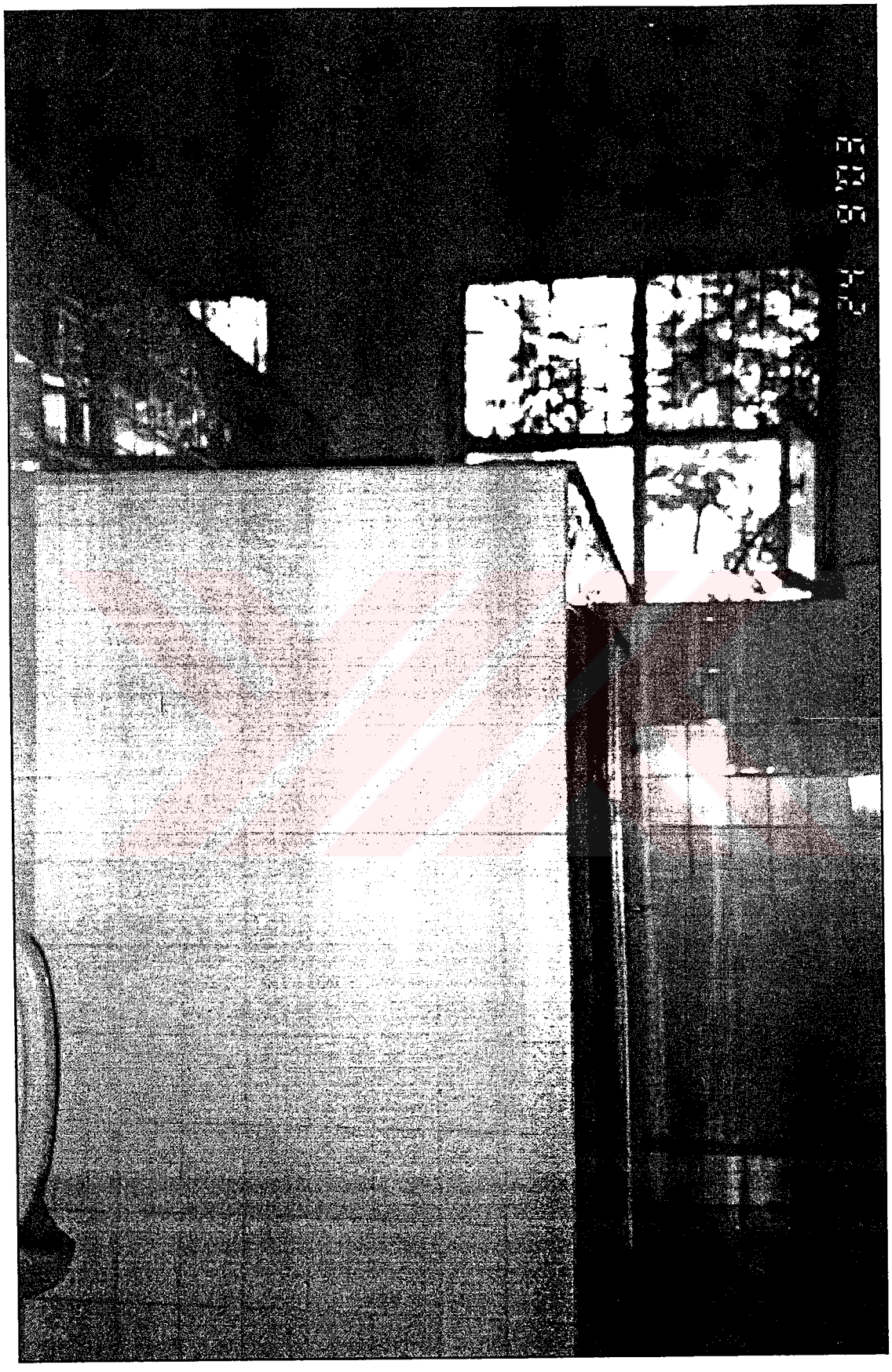
Resim 7.68 Batı cephesi kapı detayı

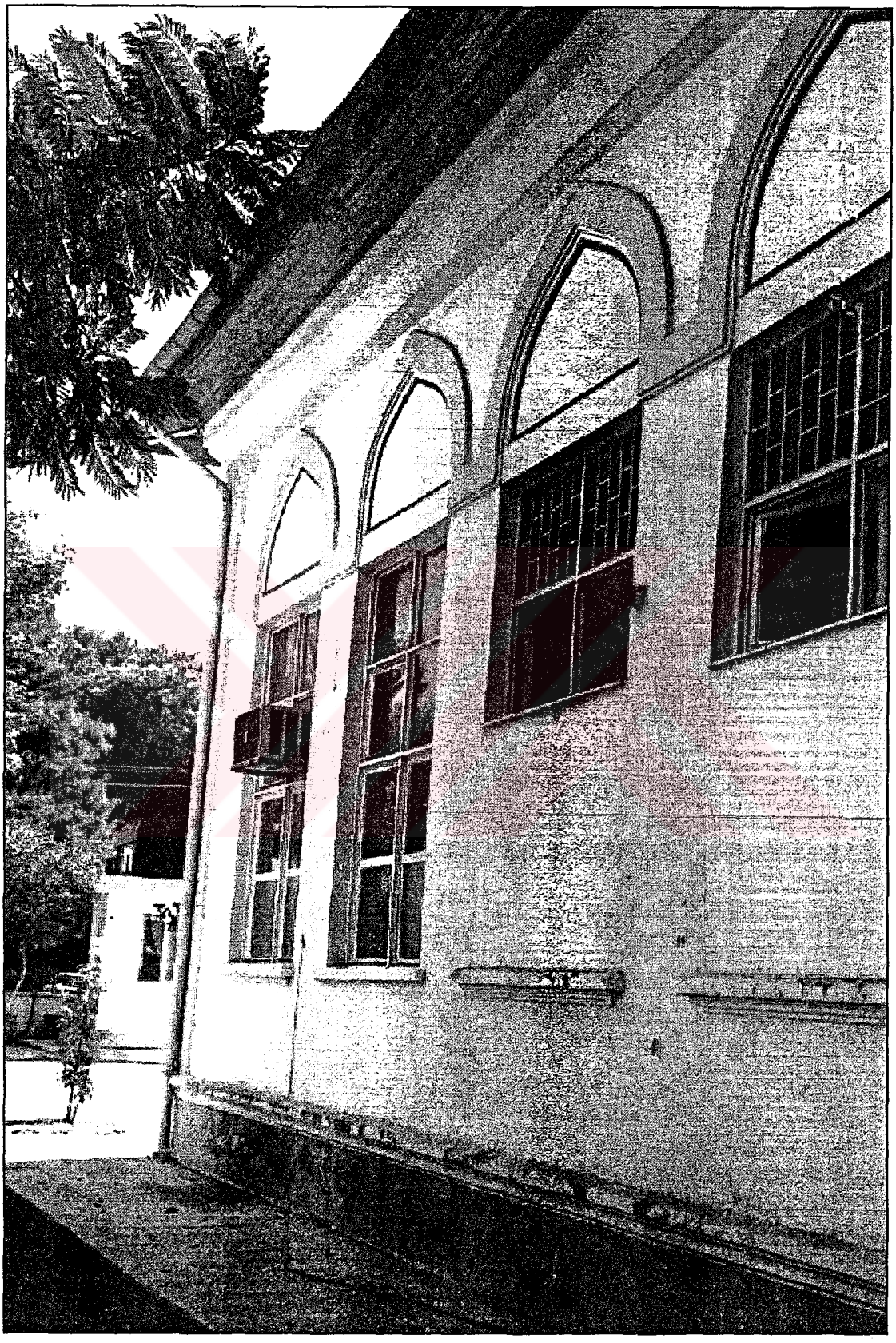
Resim 7.69 Kuzey cephesindeki profilli silmelerde görülen kırılmalar

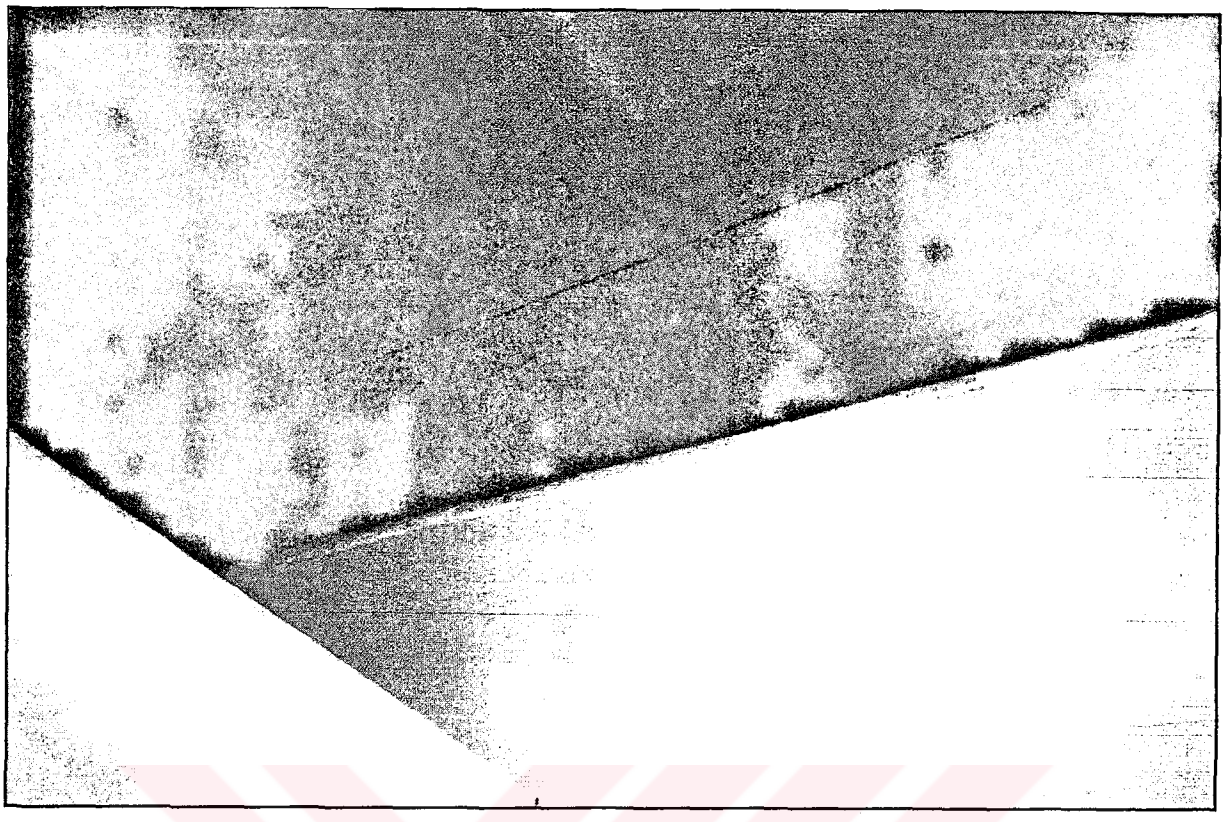
Resim 7.70 Batı cephesindeki kapısının arkasına örülen duvardan bir görünüş

Resim 7.71 Erkek wc'den bir görünüş

Resim 7.72 Duvarla kapatılan tuvalet pencerelerinin kuzey cephesinden görünüşü

Resim 7.73 Bayan wc'den tuvaletlerin tavanına bir bakış

Resim 7.74 Üzeri sıvanan çini panolardan bir görünüş

8. KORUMA, RESTORASYON VE ÇAĞDAŞ KULLANIM ÖNERİLERİ

8.1 Restitüsyon

Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin ilk yapıldığı döneme ait herhangi bir belge veya rölöve bulunmamaktadır. Yapı hakkındaki en eski belge Resim 7.47'de görülen yapının 1938 yılına ait bir fotoğrafıdır. Bu fotoğrafın yanında okulun 1948 yılından önceki halini gösteren başka eski fotoğraflarına da ulaşılmıştır. Yapının cephe restitüsyonu ve çatı restitüsyonu bu eski fotoğraflara göre yapılmıştır. Ayrıca yapı, Adnan Menderes Üniversitesi'nin kullanımına bırakıldıktan sonra planında çok değişiklik olmuştur. Yapının plan restitüsyonu da, okulda eskiden okumuş kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bilgilere dayanılarak yapılmıştır.

8.1.1 Plan Restitüsyonu

Aydın Cumhuriyet Mektebi, kaynaklardan ulaştığımız bilgilere göre ilk yapıldığında 7 sınıf, 1 müdür odası, 1 müdür yardımcısı odası ve 1 öğretmenler odasından oluşmaktaydı. Plan restitüsyonu yapılırken bu bilgi esas alınmıştır. Yapının özgün planına kavuşabilmesi için alınan restitüsyon kararları şunlardır;

- Z01 Derslik 1 ile Z02 Derslik 2 arasındaki duvar kaldırılmalıdır. Bu duvarların kaldırılmasıyla yapının orjinal dersliklerinden biri olan ve restitüsyon projesinde Z01 Derslik 1 olarak görülen mekan ortaya çıkacaktır (Restitüsyon Pafta No: 1).

- Z03 Memur Odası, Z04 Sekreter Odası ve Z05 Dekan Yardımcısı Odası'nı birbirinden ayıran sonradan yapılmış duvarlar kaldırılmalıdır. Bu duvarların kaldırılmasıyla restitüsyon projesinde Z02 olarak görülen mekan ortaya çıkacaktır (Restitüsyon Pafta No: 1).

- Ana giriş kapısıyla koridorun bağlantısını sağlayan hol, bir çarpma kapıyla ana koridordan ayrılarak PDÖ Odası olarak kullanılmaktadır. Bu ahşap çarpma kapı kaldırılarak giriş holüyle ana koridorun bağlantısı sağlanmalıdır (Restitüsyon Pafta No: 1).

- Z07 Derslik 5, Z08 Mali İşler ve Z09 Hol 2 arasındaki ek duvarlar kaldırılmalıdır. Bu duvarların kaldırılmasıyla, restitüsyon projesinde Z03 Derslik 3 olarak görülen mekan ortaya çıkacaktır (Restitüsyon Pafta No: 1).

- Z10 Personel İşleri, Z11 Hol 3 ve Z12 Koordinatörlük'ü birbirinden ayıran duvarlar kaldırılmalıdır. Bu duvarların kaldırılmasıyla restitüsyon projesinde Z04 Derslik 4 olarak görülen mekan ortaya çıkacaktır (Restitüsyon Pafta No: 1).

- Yapının batı cephesindeki giriş kapısının arkasına duvar örülerek kapı iptal edilmiştir. Ana koridorun bu bölümünde yapılan ek duvarlarla Z13 Fotokopi Odası ve Z14 Santral oluşturulmuştur. Öncelikle bu bölümde yapılan ek duvarlar kaldırılmalıdır. Ayrıca batı cephesindeki giriş kapısının arkasına örülen duvar da kaldırılarak kapı kullanılır hale getirilmelidir. Koridorda yapılan duvarların kaldırılmasıyla ana koridor batı cephesiyle doğu cephesi arasındaki sirkülasyonu sağlayabilir duruma gelecektir (Restitüsyon Pafta No: 1).

- Z15 Çay Ocağı, Z16 Depo ve Z17 Okuma Salonu'nu birbirinden ayıran sonradan yapılmış duvarlar kaldırılmalıdır. Bu duvarların kaldırılmasıyla restitüsyon projesinde Z05 Derslik 5 olarak görülen mekan ortaya çıkacaktır (Restitüsyon Pafta No: 1).

- Z18 Derslik 4, Z19 Derslik 6 ve Z20 Sekreter Odası 2 yapıda aynen korunan mekanlardır. Bu mekanların orjinal işlevleri restitüsyon projesinde de görüldüğü gibi sırasıyla Z06 Öğretmenler Odası, Z07 Müdür Yardımcısı Odası ve Z08 Müdür Odası'dır (Restitüsyon Pafta No: 1).

- Z21 Dekan Odası, Z22 Fakülte Sekreteri Odası ve Z23 WC'yi birbirinden ayıran duvarlar kaldırılmalıdır. Bu duvarların kaldırılmasıyla restitüsyon projesinde Z09 Derslik 6 olarak görülen mekan ortaya çıkacaktır (Restitüsyon Pafta No: 1).

- Z24 Bayan WC, Z25 Erkek WC, Z26 Hol 4 ve Z27 Derslik 3'ü oluşturmak için sonradan yapılan ek duvarlar kaldırılmalıdır. Bu duvarların kaldırılmasıyla restitüsyon projesinde Z10 Derslik 7 olarak görülen mekan ortaya çıkacaktır (Restitüsyon Pafta No: 1).

- Yapıda sonradan yapılan onarımlarda ana giriş kapısının önündeki merdivenler korunmuştur. Ancak batı cephesi ve doğu cephesindeki kapılardan girdikten sonra yapının normal kotuna ulaşılmasını sağlayan, karşılıklı iki kapının hemen girişinde bulunan 4

rıhtlı iki merdiven daha sonradan kaldırılmış ve doğu cephesindeki kapının dışına yeni merdivenler yapılmıştır. Bu yeni merdivenler kaldırılmalı, orjinal planda doğu ve batı cephelerindeki kapıların girişlerinde bulunan merdivenler yeniden yapılmalıdır.

- Yapının içinde yeni işlev nedeniyle bazı mekanların duvarlarında ahşap lambriler yapılmıştır. Bu ahşap lambriler kaldırılmalı, yerine sıva ve boya yapılmalıdır.

- Yapıda döşeme kaplaması, bazı mekanlarda seramik kaplama, bazı mekanlarda halı kaplamadır. Merdivenlerde de mermer kaplama kullanılmıştır. Yapının bütün mekanlarında ve ana giriş kapısındaki merdivenlerde karo mozaik kaplama kullanılmalıdır (Restitüsyon Pafta No: 1).

- Yapıda kullanılan metal iç kapı doğramaları, ahşap kapı doğramalarıyla değiştirilmelidir.

8.1.2 Cephe Restitüsyonu

Yapının cepheleri de yapılan değişiklikler nedeniyle özgünlüğünü kaybetmiştir. Cephe restitüsyonu yapının eski fotoğrafları esas alınarak yapılmıştır. Özgün cephe özelliklerini ortaya çıkarabilmek için alınan restitüsyon kararları şunlardır;

- Yapının metal pencere doğramaları orjinaline uygun olarak yapılmış ahşap pencere doğramalarıyla değiştirilmelidir (Restitüsyon Pafta No: 4-5).

- Yapı cephesinde üstü sıvanan çini panoların üzerindeki sıva, çini panolara zarar vermeden kaldırılmalıdır (Restitüsyon Pafta No: 4-5).

- Bugün üzeri sıvanmış olan su basman kısmına, yapının orjinal cephelerinde görüldüğü (Resim 7.51) gibi moloz taş kaplama yapılmalıdır (Restitüsyon Pafta No: 4-5).

- Kuzey cephesinde, kalorifer dairesine dışarıdan ulaşımı sağlamak için yapılmış olan demir kapı kaldırılarak yerine orjinalinde olduğu gibi ahşap iki kanatlı pencere yapılmalıdır.

- Sonradan tuvalet yapılan mekanın kuzey cephesine bakan pencereleri içeriye yapılan duvarlar nedeniyle yüksekliğinin yarısına kadar duvarla örülerek kapatılmıştır. Restitüsyonda duvarlar kaldırılarak, bu pencereler eski durumuna getirilmelidir.

- Cephede mozaik denizliklerin mevcut olmayan profilli kısımları tamamlanmalıdır.

- Yapının doğu cephesindeki giriş kapısı orjinaline uygun olarak yapılan metal kapıyla değiştirilmelidir (Restitüsyon Pafta No: 4).

- Doğu cephesinde binaya girişi sağlayan merdivenler kaldırılmalıdır.

- Yapının güney cephesinde bulunan giriş bölümünün saçakları orjinalinde olduğu gibi genişletilmelidir (Resim 7.47).

- Yapının cephelerinde havalandırma amacıyla açılan delikler kapatılmalı ve duvarlara sabitlenmiş klimalar kaldırılmalıdır.

- Yapının doğu cephesinde, tepe pencerelerinin üstüne asılmış olan tabela kaldırılmalıdır.

8.1.3 Çatı Restitüsyonu

Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin çatı restitüsyonu Resim 7.47'de görülen yapının 1938 yılına ait fotoğrafına dayanılarak yapılmıştır. Yapının çatısı fotoğrafta görülen orjinal kırma çatıya uygun olarak yeniden yapılmalıdır. Ayrıca çatı örtüsü olarak alaturka kiremit kullanılmalıdır. Yapının saçakları orjinaline uygun olarak mevcut olandan daha geniş ve bacalar da mevcut bacalardan daha yüksek yapılmalıdır. Yapıda sonradan yapılmış olan baca kaldırılmalıdır (Restitüsyon Pafta No: 2).

8.2 Restorasyon

8.2.1 Eklerin Kaldırılması

Plandaki Eklerin Kaldırılması

Yapıya son yıllarda eklenmiş korunması gerekmeyen aşağıdaki eklentiler kaldırılacaktır;

- Yapıya verilen işlev nedeniyle Z07 Derslik 5 ve Z08 Mali İşler'i birbirinden ayıran duvar, Z10 Personel İşleri ve Z12 Koordinatörlük'ü birbirinden ayıran duvar ile Z27 Derslik 3 ve Z25 Erkek WC'yi birbirinden ayıran, sonradan yapılmış, yapının orjinalinde bulunmayan

duvarlar korunacak, yapının rölövesinde gösterilen diğer bütün ek duvarlar kaldırılacaktır (Restorasyon Pafta No: 1).

- Yapının bazı mekanlarının duvarlarına sonradan yapılan ahşap lambriler kaldırılacak ve yerine yeniden sıva ve boya yapılacaktır.

- Doğu cephesindeki giriş kapısının önünde bulunan sonradan yapılmış merdivenler kaldırılacaktır.

- Dekan Odası'nın tavanına sonradan yapılan asma tavan kaldırılacak ve kirişler yeniden görülebilir bir hale getirilecektir.

- Yapı iç duvarlarında sonradan açılmış bazı kapılar kaldırılacaktır (Restorasyon Pafta No: 1).

Cephedeki Eklerin Kaldırılması

- Yapının kuzey cephesinde, yüksekliğinin yarısına kadar örülerek kapatılan tuvalet pencereleri duvarlar kaldırılarak eski haline getirilecektir (Restorasyon Pafta No: 5).

- Yapının kuzey cephesinde bulunan demir kapı kaldırılacak ve yerine ahşap pencere doğraması takılacaktır (Restorasyon Pafta No: 5).

- Kuzey cephesindeki demir kapının önünde bulunan merdivenler kaldırılacaktır.

- Doğu cephesindeki giriş kapısı kaldırılacak ve buraya batı cephesindeki orjinal giriş kapısı örnek alınarak yapılacak metal tek kanatlı kapı takılacaktır (Restorasyon Pafta No: 4).

- Yapının cephelerinde görülen duvara tespit edilmiş klimalar kaldırılacak ve sonradan açılmış delikler kapatılacaktır (Restorasyon Pafta No: 4-5).

- Doğu cephesinde tepe pencerelerinin üzerine ve giriş kapısının hemen üzerine asılan tabelalar kaldırılacaktır (Restorasyon Pafta No: 4).

Çatıdaki Eklerin Kaldırılması

- Yapının mevcut çatısı kaldırılacak ve yapının çatısı orjinal kırma çatı çözümüne uygun olarak yeniden yapılacaktır (Restorasyon Pafta No: 2).

8.2.2 Bütünleme Önerileri

Planda Önerilen Bütünleme

- Yapının orjinalinde var olan, ancak daha sonra kaldırılmış, doğu cephesi ve batı cephesi giriş kapılarından girdikten sonra yapının 0.00 kotuna ulaşılmasını sağlayan 4 rıhtlı iki merdiven yeniden yapılacaktır (Restorasyon Pafta No: 1).

- Yapıdaki metal kapı doğramaları yerine ahşap doğramalar takılacaktır.

- Yapı zemininde, eskiyen halı kaplama ve seramik kaplamalar sökülecektir. Bunların yerine Tıp Kitaplığı'nda linolyum, Kafeterya ve Arşiv+Fotokopi'de gre seramik, ana koridorda ve ana giriş kapısı önündeki merdivenlerde mermer kaplama, WC'lerde karo seramik kaplama ve diğer mekanlarda halı kaplama yapılacaktır (Restorasyon Pafta No: 1).

- Yapıda yeni bir depo ve ısıtma bölümü tasarlanacak ve eskiyen ısıtma tesisatı yenilenecektir (Restorasyon Pafta No: 1).

Cephede Önerilen Bütünleme

- Yapıdaki metal pencere doğramaları yerine, ahşap pencere doğramaları takılacaktır (Restorasyon Pafta No: 4-5).

- Cephede üzeri sıvanan çini panoların üzerindeki sıva kaldırılacak ve çini panolar açığa çıkarılacaktır (Restorasyon Pafta No: 4-5).

- Yapının güney cephesinde bulunan giriş bölümündeki saçaklar orjinaline uygun olarak genişletilecektir (Restorasyon Pafta No: 4).

- Yapı cephesindeki su basman kısmına orjinaline uygun olarak moloz taş kaplama yapılacaktır (Restorasyon Pafta No: 4-5).

Çatıda Önerilen Bütünleme

Çatı orjinal kırma çatıya uygun olarak yeniden yapılırken saçakların şimdikinden daha geniş olmasına dikkat edilecektir. Ayrıca bacalar orjinal bacalara uygun olarak yükseltilecektir (Restorasyon Pafta No: 2).

8.2.3 Sağlamlaştırma

Yapı, strüktürel olarak iyi durumdadır ve herhangi bir güçlendirmeye ihtiyacı yoktur. Yalnızca bozulan malzemelerin sağlamlaştırılması gerekmektedir. Bu malzemeler şunlardır;

- Batı cephesindeki kapı ve yapının ana giriş kapısı onarılacak ve boyanacaktır (Restorasyon Pafta No: 4-5).
- Üzeri sıvanan çini panolardan bozulmuş olanlar onarılacaktır.
- Cephedeki çatlaklar ve sıva dökülmeleri onarılacaktır (Restorasyon Pafta No: 4-5).
- Profilli silmelerin kırılan bölümleri onarılacaktır (Restorasyon Pafta No: 4-5).

8.3 Yeniden İşlevlendirme ve Periyodik Bakım

Yapının orjinal işlevi okuldur. Ancak şu an bulunduğu şartlar içinde bu işlevi yerine getirmesi mümkün değildir. Yapı şu an Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı olarak kullanılmaktadır. Yapıyı bu yeni işleve uyarlamaya çalışırken çok fazla yanlış yapılmış, yapı özgünlüğünden gerek planda gerekse cephede çok şey kaybetmiştir.

Yapının restorasyon projesi hazırlanmadan önce, dekanlık işlevini devam ettirmesine karar verilmiştir. Burada amaç, yapıya bugünkünden daha az zarar verilerek aynı işlev için uygun duruma getirilebileceğini göstermektir. Proje yapılmadan önce işlevin gerektirdiği mahaller tespit edilmiştir. Bunlar;

- Tıp Kitaplığı
- Kafeterya
- Bayan WC
- Erkek WC
- Toplantı Salonu
- Dekan Odası
- 2 adet Dekan Yardımcısı Odası
- 2 adet Sekreter Odası
- Arşiv+Fotokopi
- Personel İşleri
- Fakülte Sekreteri Odası

Bütün bu tespitler sonucunda restitüsyon projesinde Z01 Derslik 1 olarak gösterilen mekanın Tıp Kitaplığı olması uygun görülmüştür. Bu mekanın yer döşemesinin linolyum kaplama olması düşünülmüştür (Restorasyon Pafta No:1). Restitüsyon projesinde Z02 Derslik 2 olarak görülen mekana Kafeterya işlevi verilmiştir. Z03 Derslik 3 olarak gördüğümüz mekan içinde sonradan yapılmış mevcut duvar korunarak Z03 Bayan WC ve Z04 Erkek WC olarak kullanılmıştır. Bu mekanlarda döşemeler ve duvarlar karo seramik kaplama, camlar da buzlu cam olarak düşünülmüştür. Restitüsyon projesinde Z04 Derslik 4 olarak görülen mekana Z05 Toplantı Salonu işlevi verilmiştir.

Restitüsyon projesinde gördüğümüz Z05 Derslik 5'in Dekan Odası, Z06 Öğretmenler Odası'nın Sekreter Odası 1, Z07 Müdür Yardimcısı Odası'nın Arşiv+Fotokopi ve Z08 Müdür Odası'nın Personel İşleri olması önerilmektedir. Ayrıca Z09 Derslik 6 ve Z10 Derslik 7'nin ortasında sonradan yapılmış orjinal olmayan duvarların korunması düşünülmüştür. Z09 Derslik 6'nın ortadan bir duvarla bölünmesiyle Dekan Yardımcısı Odası ve Sekreter Odası 2 oluşturulmuştur. Z10 Derslik 7'nin ortasındaki duvarla da, Dekan Yardımcısı Odası 2 ve Fakülte Sekreteri Odası yapılması önerilmektedir.

Yapıda bugün mevcut olan derslikler hazırlanan restorasyon projesinde düşünülmemiştir. Çünkü bu derslikler ileride şu an yapılmakta olan Tıp Fakültesi binasına taşınacaktır. Aydın Cumhuriyet Mektebi'nin sadece bir yönetim yapısı olması düşünülmüş ve restorasyon projesi buna göre hazırlanmıştır. Ayrıca yapının ısıtma sisteminin çözümü için split klima kullanılması düşünülmüştür.

Restore edilmiş yapının zamanla bakım gerektirecek yerleri vardır. Zamanında yapılmayan onarımlar, ileride telafisi mümkün olmayan ve ekonomik olarak çok masraf gerektiren bir tahribata dönüşebilir. Böyle bir durumla karşılaşmamak için, yapının belirli zaman periyotlarında kontrol edilerek bakımının yapılması gerekir. Özellikle tarihi eserlerin tahribata uğramaması için, bu bakım programı çok daha fazla önem kazanmaktadır.

Yapı yeni kullanımdan ve yeni işlev değişikliklerinden gelebilecek bozulmalarla karşı karşıyadır. Yapının riskli noktalarından biri çatı ile zeminden gelebilecek su ve rutubet, diğeri de yapının çevresinde zaten mevcut olan sağlıksız yapılaşmanın daha da artmasıdır. Bulunduğu çevrede tescilli olan tek yapı Aydın Cumhuriyet Mektebi'dir. Bu nedenle yapının çevresindeki yapılaşmanın yetkili kurumlar tarafından çok sıkı bir biçimde denetlenmesi gerekmektedir.

Yapının demir ve ahşap aksamları her sene gözden geçirilmeli ve yeniden boyanmalıdır. Ayrıca yapının çatısı belli sürelerle kontrol edilmelidir. Yapının cephesinde bulunan çini panoların da bakımı yapılmalı, bozulanlar hemen onarılmalı ve bu çinilerin yok olmasına izin verilmelidir. Ayrıca yapı, beş senede bir tümüyle kontrolden geçirilmelidir.

9. SONUÇ

Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim alanında yapılan reformlar ve yenilenme hareketleri; kısa bir sürede eğitim yapılarının yapımını gerektirmiştir. Bu yapılar dönemin mimari özelliklerini yansıtmakla birlikte, Osmanlı Mimarlığı'ndan da izler taşımaktadır. Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'nin farklı bölgelerinde yapılan bu yapıların mimarisinin oluşumu hem toplumun yaşam biçiminden, hem de dönemin ekonomik, politik ve siyasi gelişmelerinden etkilenmiştir. Araştırmamız kapsamında, bu dönemde Aydın'da yapılmış eğitim yapılarından biri olan Aydın Cumhuriyet Mektebi incelenmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında yeni oluşmakta olan bir eğitim politikası sonucu eğitim kurumlarının işlevsel gereksinimleri zamanın ihtiyacına göre planlanmış, gelecekteki değişim ve gelişmeler göz önünde bulundurulmamıştır. Bu dönemin mimari akımı olan I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın önemli bir özelliği olan cephelerin biçimlenişindeki simetri ve geçmiş dönemlerdeki mimari özelliklerin bu cephelerde kullanılarak ön plana çıkarılması sonucu planlamaya yeterli önem verilmemiş ve mekansal kurgu ikinci planda kalmıştır.

Tezimizin konusu olan Aydın Cumhuriyet Mektebi, geçirmiş olduğu tadilatlar ve binaya yapılan çeşitli müdahaleler sonucunda günümüze özgün bir biçimde gelememiştir. Özgünlüğünü bir ölçüde kaybetmiş olan bu yapının ayrıntılı mimari analiz ve tespit çalışmaları, kapsamlı rölöveleri ile restitüsyon ve restorasyon öneri projeleri hazırlanmıştır. Yapılan tüm çalışmalar sonucunda koruma sorunları belirlenmiş, çözümler getirilmeye çalışılmış ve belgeleme yapılmıştır.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z., (1994), "Medreseler", İstanbul Ansiklopedisi, 5: 320-326.

Ahunbay, Z., (1998), Mimar Sinan'ın Eğitim Yapıları, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını, İstanbul.

Akdoğan, H., (1992), Aydın (Coğrafi Konumu, Tarihi, Folkloru, İlçeleri), Tibyan Yayıncılık, İzmir.

Aslanoğlu, İ., (2002), "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Mimari", Türkler Ansiklopedisi, 18:253-258.

Atik, N., (1996), "Tralleis", Arkeoloji ve Sanat Dergisi, 75: 3-14.

Baltacı, C., (2002), "Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim", Türkler Ansiklopedisi, 11: 446-461.

Bayındır, H. H. ve Poyrazoğlu, H. F., (1966), Aydın Kenti-Tarihi, Coğrafyası ve Bugünü, Kolalı Matbaası, Aydın.

Baykara, T., (1965-1966), XIX. Yüzyılda Aydın Eyaleti, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul.

Çoruh, S., (1961), "Tarihi Şehirlerle Çevrili Aydın", Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Dergisi, 229: 8-10.

Em, M., (1995), Diyarbakır Zinciriye Medresesi Tarihsel Gelişimi, Koruma ve Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).

Ergin, O., (1977), Türkiye Maarif Tarihi, Cilt 1-2, İstanbul.

Ergün, M., (1996), II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914), Ankara.

Ertem, A., (2000), Aydın Kent Merkezi'nin Tarihi Dokusunun İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).

Gelişli, Y., (2002), "Osmanlı İlköğretim Kurumlarından Sıbyan Mektepleri (Kuruluşu, Gelişimi ve Dönüşümü)", Türkler Ansiklopedisi, 15: 35-42.

Gökbel, A. ve Şölen, H., (1936), Aydın İli Tarihi, Cilt 1, Ahmet İhsan Basımevi, Aydın.
Kısa, L., (1960), Aydın Tarihi ve Coğrafyası, Coşkun Matbaası, Aydın.

Küçük, M., (2001), İstanbul Tarihi Yarımada ve Çevresinde Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Mimarisi (1923-1938), Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).

Madran, E., (1971), "Aydın Nasuh Paşa Külliyesi", Vakıflar Dergisi, 9: 183-188.

Özmen, Ü., (1969), Kent Kent Türkiye: Aydın, Pamukbank T.A.Ş. Kültür Yayını, İstanbul.

Öztürk, A. A., (1999), Türkiye'de Modern Eğitimin Gelişimi ve Aydın İli, T.C. Aydın Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Cumhuriyetin 75. Yılı Kültür Eserleri Dizisi: 2, 1. Baskı, Aydın.

Ramsey, W. M., (1960), Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Rayet, O. ve Thomas, A., (1997), Bir Karya Kenti Tralleis, Özen Ofset, Aydın.

Sağdıç, O., (1998), Aydın, Santur Yayınları, Ankara.

Sakaoğlu, N., (1991), Osmanlı Eğitim Tarihi, İstanbul.

Sözen, M., (1982), "Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi", Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, 6: 1-32.

Sözen, M., (1996), Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Tekeli, İ. ve İlkin, S., (1997), Mimar Kemalettin'in Yazdıkları, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayını, Ankara.

Tunçay, M., Koçak, C., Boratav, K., Ödekan, A. ve Katoğlu, M., (1995), Türkiye Tarihi (Çağdaş Türkiye), 4. Cilt, 4. Baskı, İstanbul.

Uzsan, B., (2001), Kurtuluş 'Eşref Efendi Sokak' ve Çevresi Tarihsel Çevre Çözümleme ve Korunması Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).

Uzunçarşılı, İ. H., (1986), Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı, Ankara.

Yavuz, Ü., (1986), "19. Yüzyılda Anadolu ve Orta Doğuda Demiryolu Projeleri", X. Türk Tarih Kongresi, 22-26 Eylül 1986, Ankara.

Zillioğlu, M., (1971), Evliya Çelebi Seyahatnamesi 13. Kitap, Özaydın Matbaası, İstanbul.

....., (1933), "Aydın Orta Mektebi Tarihçesi", Ant Gazetesi, Aydın.

....., (1938), Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın, CHP Basımevi, Aydın.

....., (1982), "Aydın", Yurt Ansiklopedisi, 2: 967-1101.

....., (1983), Türkiye'de Vakıflar ve Eski Eserler 1, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2. Baskı, Ankara.

....., (1999), Dünden Bugüne Aydın, Mimarlar Odası Aydın Temsilciliği Yayını, İstanbul.

INTERNET KAYNAKLARI

[1] http://www.asa.com.tr/fotograflarlaeskiankara.htm

[2] http://www.aydinlisesimezunlari.com

[3] http://www.efe09.com

[4] http://www.redacservices.fr/roxane/turquire/albumistanbul/yali.htm

EKLER

Ek 1 Rölöve

araç trafiğine kapalı yaya yolu

GENÇLİK CADDESİ

araç trafiğine kapalı yaya yolu

CUMHURİYET LİSESİ

CUMHURİYET LİSESİ

AYDIN LİSESİ SPOR SAHASI

AYDIN LİSESİ

ARABA OTOPARKI

KÜLTÜR CADDESİ

ADÜ TIP FAK. DEK. BAHÇESİ

BEKÇİ KULÜBELERİ

ARABA OTOPARKI

AYDIN LİSESİ

AYDIN LİSESİ

K

BELEDİYE KÜLTÜR MERKEZİ BAHÇESİ

İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

ÖLÇEK : 1/200

200 cm. 10 m.

VAZİYET PLANI

AYDIN CUMHURIYET MEKTEBI ROLOVESI

OCAK-2004

ROLOVE-PAFTA NO:2

K

Z01-DERSLIK 1
Tavan : siva+boya
Döseme : karo seramik
Duvar : siva+boya
Alan : 31.52 m2

Z02-DERSLIK 2
Tavan : siva+boya
Döseme : karo seramik
Duvar : siva+boya
+ahsap lambri
Alan : 31.75 m2

Z03-MEMUR OD.
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
Alan : 15.23 m2

Z04-SEKRETER OD. 1
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
Alan : 10.58 m2

Z05-DEKAN YRD. OD.
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
+ahsap lambri
Alan : 27.45 m2

Z06-PDO CIHASI
Tavan : siva+boya
Döseme : karo seramik
Duvar : siva+boya
Alan : 17.27 m2

Z07-DERSLIK 5
Tavan : siva+boya
Döseme : karo seramik
Duvar : siva+boya
Alan : 26.90 m2

Z08-MASA ISLER
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
Alan : 15.94 m2

Z09-HOL 2
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
Alan : 8.64 m2

Z10-PERSONEL ISL.
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
+ahsap lambri
Alan : 14.45 m2

Z11-HOL 3
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
Alan : 15.20 m2

Z12-KOORDINATORLUK
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
Alan : 29.50 m2

Z13-FOTOK. OD.
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
Alan : 5.00 m2

Z14-SANTRAL
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
Alan : 4.89 m2

Z15-CAY OCAGI
Tavan : siva+boya metal pencere
Döseme : karo seramik
Duvar : siva+boya
Alan : 9.30 m2

Z16-DEPO
Tavan : siva+boya
Döseme : karo seramik
Duvar : siva+boya
Alan : 20.15 m2

Z17-OKUMA SAL.
Tavan : siva+boya
Döseme : karo seramik
Duvar : siva+boya
+ahsap lambri
Alan : 31.60 m2

Z18-DERSLIK 4
Tavan : siva+boya
Döseme : karo seramik
Duvar : siva+boya
+ahsap lambri
Alan : 23.60 m2

Z19-DERSLIK 6
Tavan : siva+boya
Döseme : karo seramik
Duvar : siva+boya
+ahsap lambri
Alan : 22.35 m2

Z20-SEKRETER OD. 2
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
+ahsap lambri
Alan : 21.15 m2

Z21-DEKAN ODASI
Tavan : asma tavan
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
+ahsap lambri
Alan : 34.79 m2

Z22-FAKULTE SEKR.
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
Alan : 18.3 m2

Z23-WC
Tavan : siva+boya
Döseme : karo seramik
Duvar : karo seramik
Alan : 4.57 m2

Z24- BAYAN WC
Tavan : siva+boya
Döseme : karo seramik
Duvar : seramik
+siva+boya
Alan : 12.33 m2

Z25- ERKEK WC
Tavan : siva+boya
Döseme : karo seramik
Duvar : seramik
+siva+boya
Alan : 11.55 m2

Z26- HOL 4
Tavan : siva+boya
Döseme : karo seramik
Duvar : seramik
+siva+boya
Alan : 4.52 m2

Z27-DERSLIK 3
Tavan : siva+boya
Döseme : karo mozaik
Duvar : siva+boya
Alan : 32.20 m2

Z28-KORIDOR
Tavan : siva+boya
Döseme : karo seramik
Duvar : siva+boya
Alan : 160 m2

±0.00 KOTU PLANI

OLÇEK : 1/50

50 cm. 250 cm.

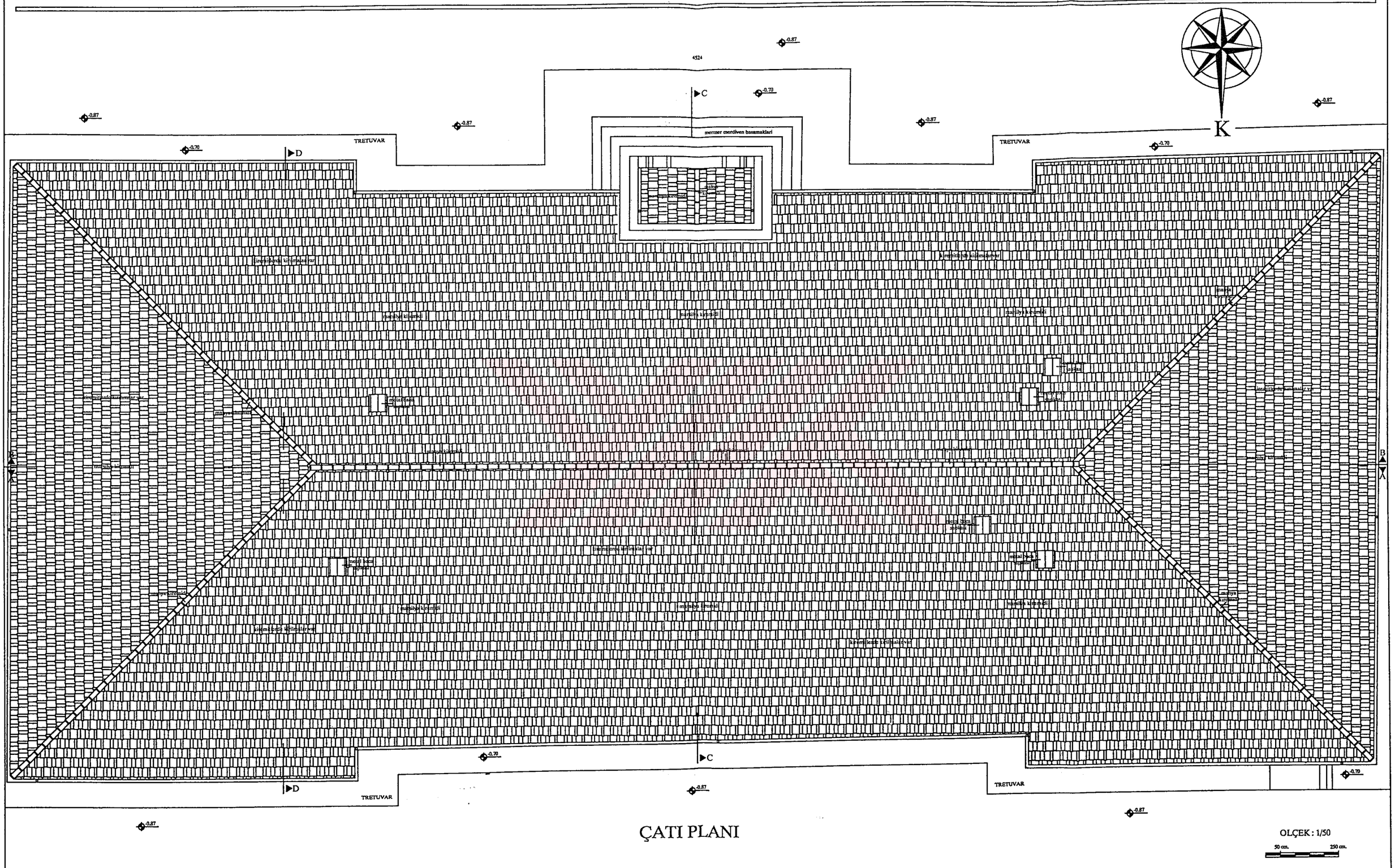
EK DUVARLAR

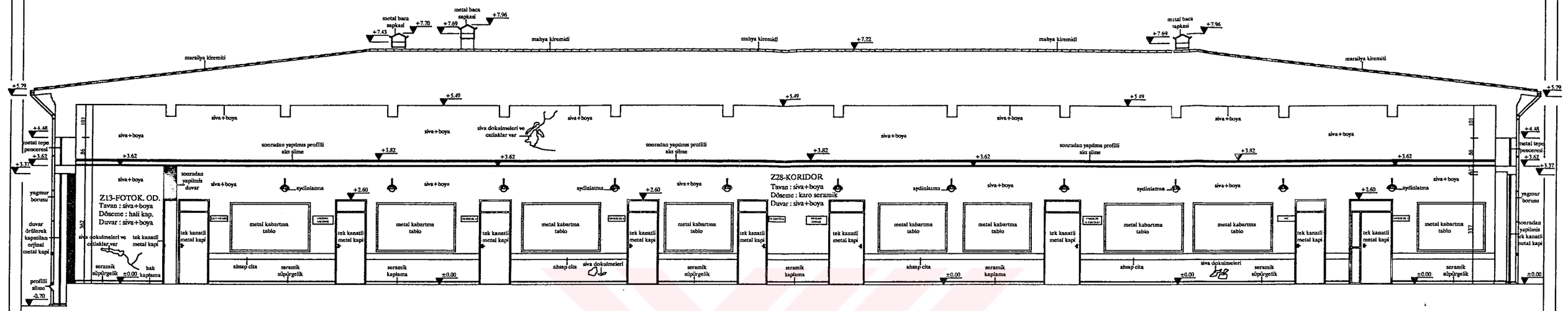
MEVCUT DUVARLAR

YUKSEK LISANS BITIRME TEZI

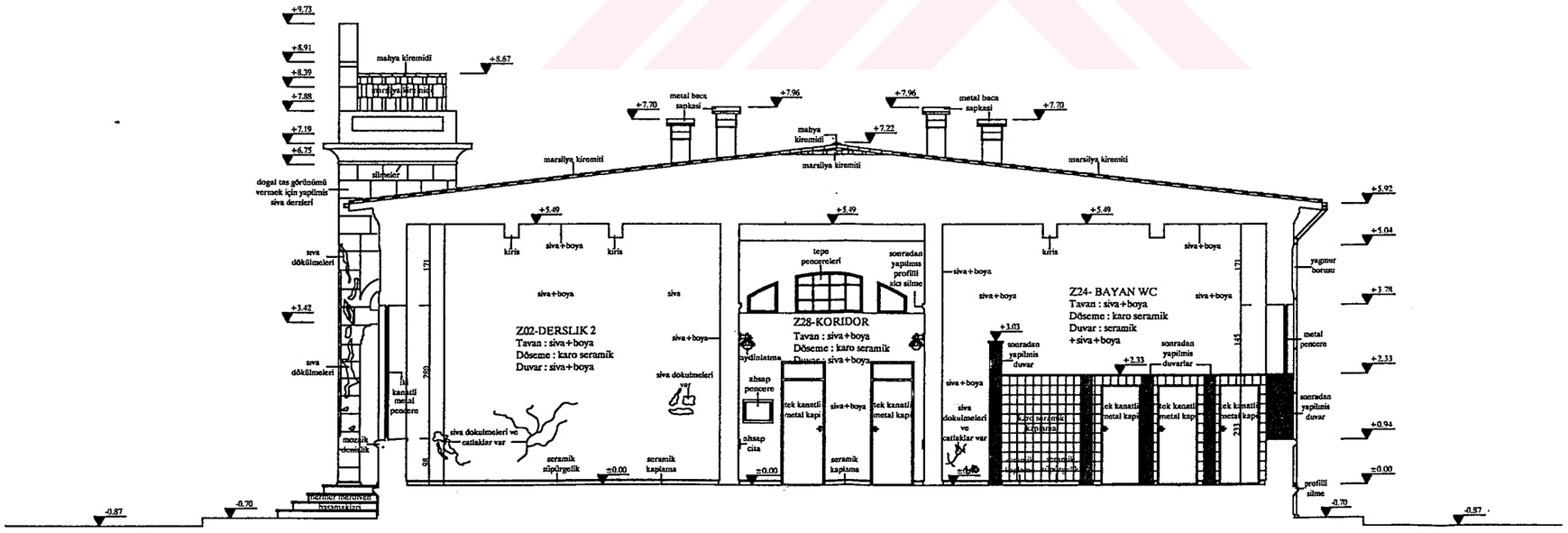
YONETEN : DOÇ. DR. CAN BINAN

534101 BURCU YAGAN

4524
K
C
D
A
B
TRETUVAR
TRETUVAR
TRETUVAR
TRETUVAR
-0.87
-0.70
mermer merdiven basamakları
Kremitle örtülmüştür
Kremitle örtülmüştür
Kremitle örtülmüştür

A-A KESITI

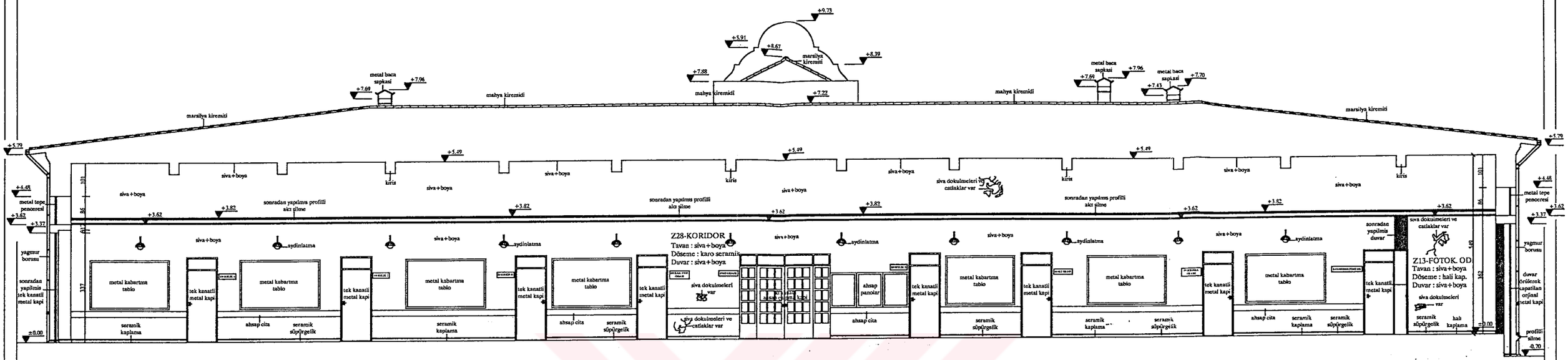
D-D KESITI

OLÇEK : 1/50

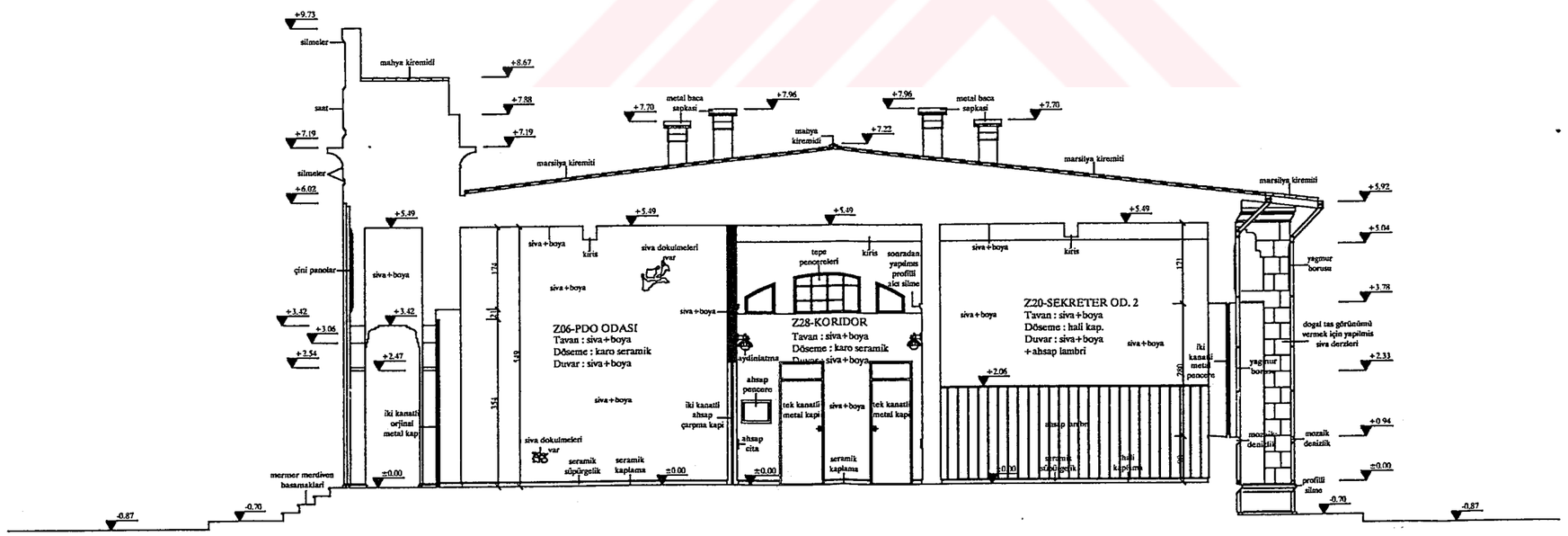
50 cm. 250 cm.

EK DUVARLAR

MEVCUT DUVARLAR

B-B KESITI

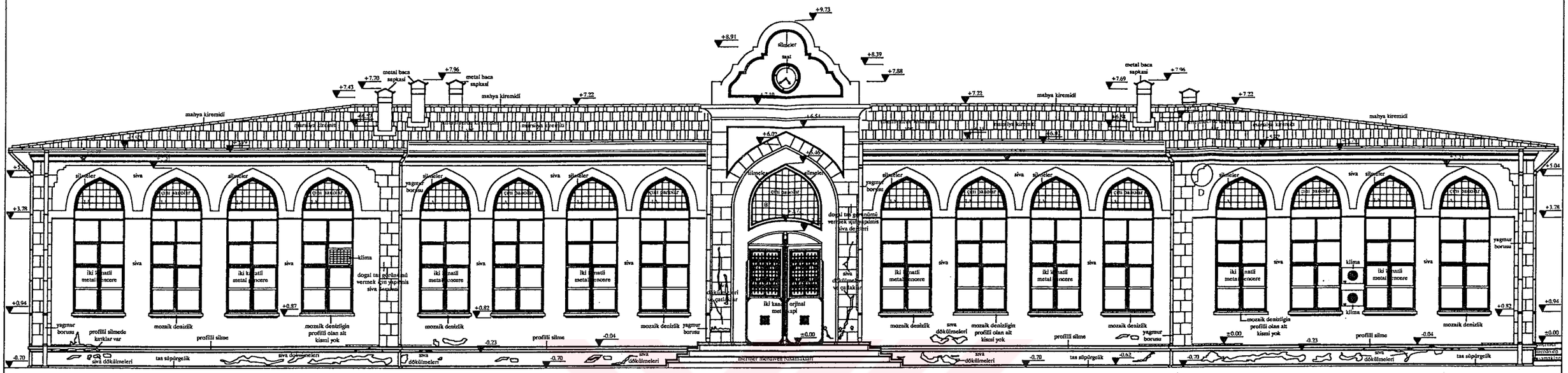
C-C KESITI

OLÇEK : 1/50

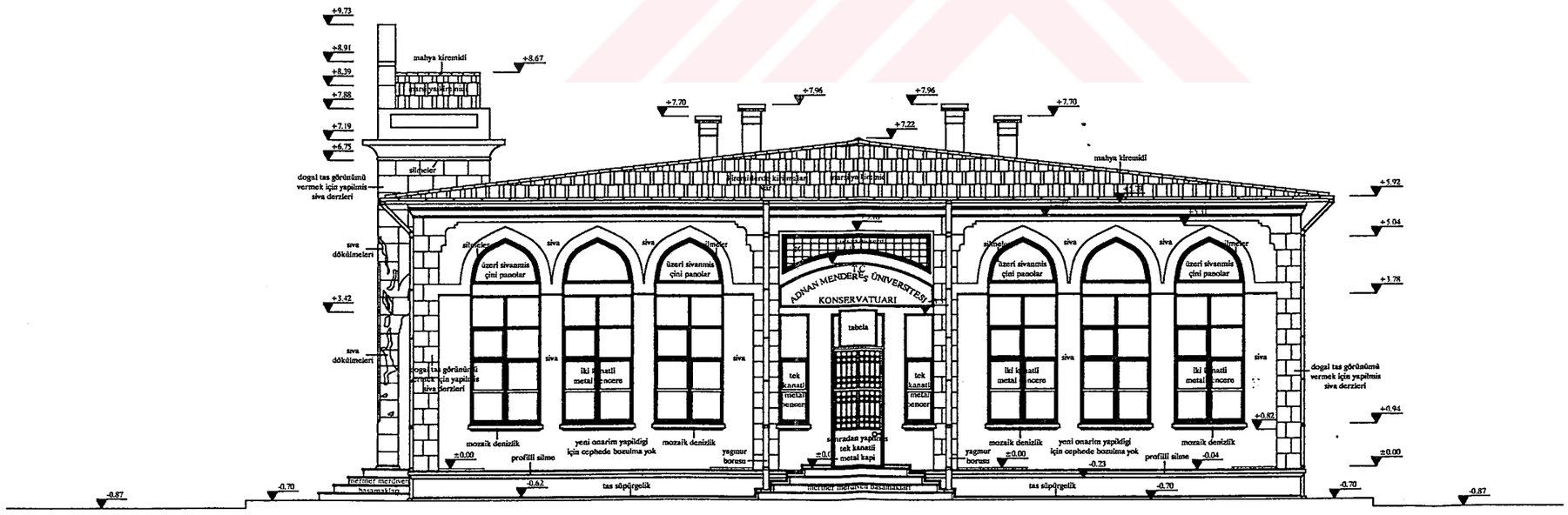
50 cm. 250 cm.

EK DUVARLAR

MEVCUT DUVARLAR

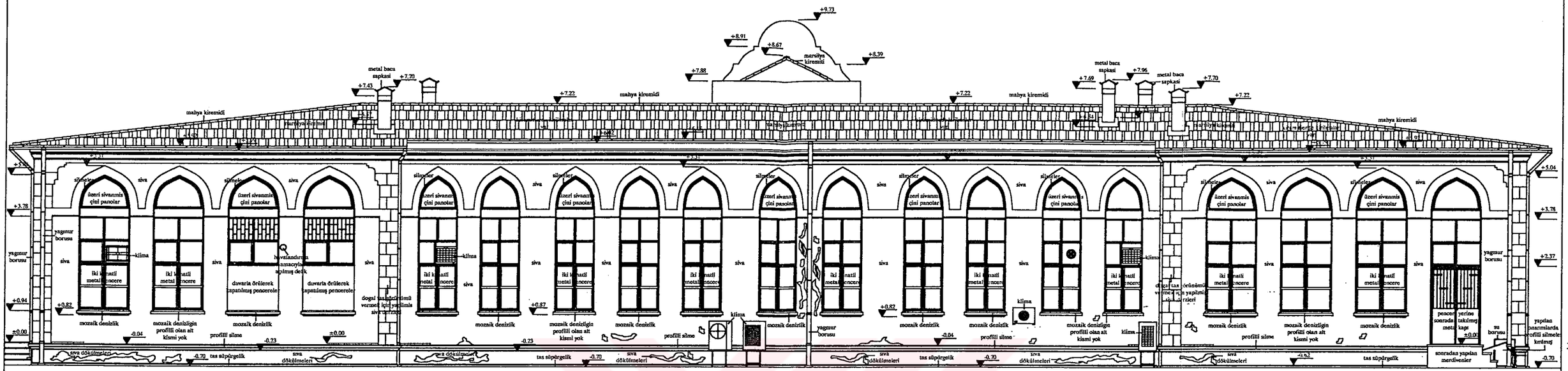
GUNEY GORUNUSU

DOGU GORUNUSU

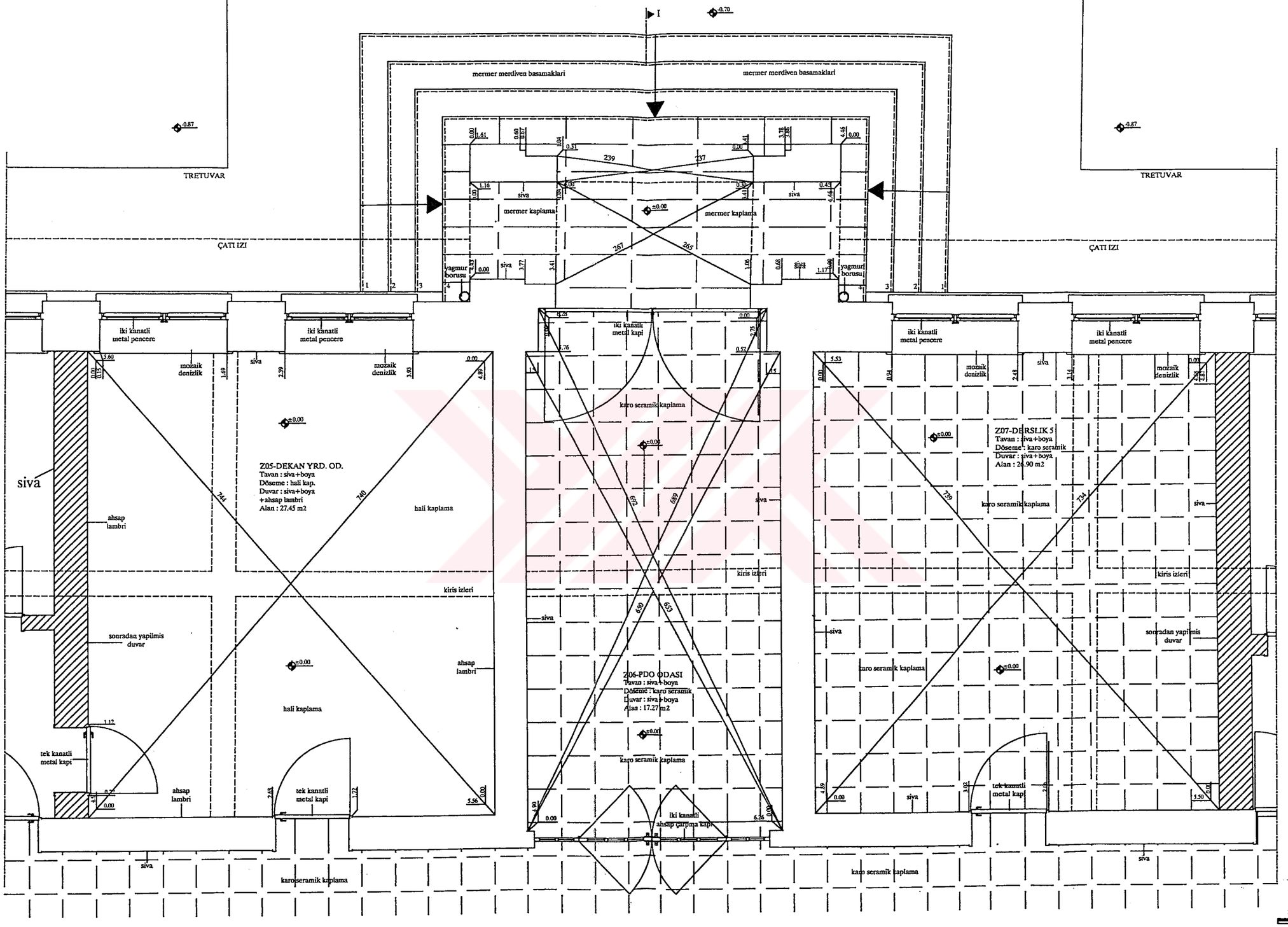
OLÇEK : 1/50

50 cm. 250 cm.

OLÇEK : 1/50

50 cm. 250 cm.

1/20 KISMI ±0.00 KOTU PLANI

OLÇEK : 1/20

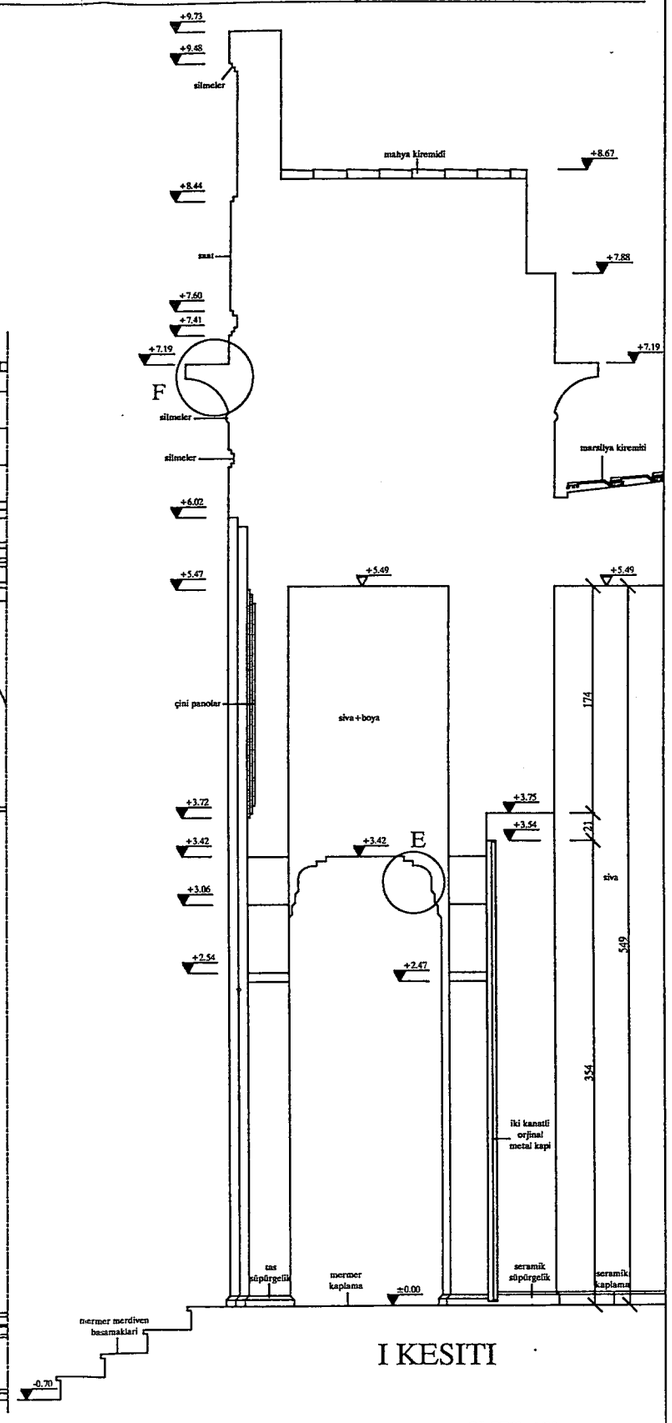
20 cm. 100 cm.

EK DUVARLAR

MEVCUT DUVARLAR

1/20 ON GORUNUS

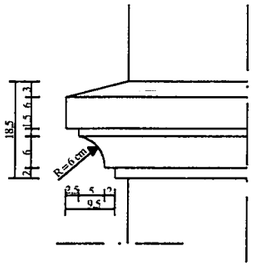
I KESITI

OLÇEK : 1/20

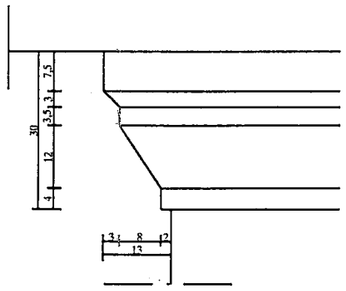
20 cm. 100 cm.

EK DUVARLAR

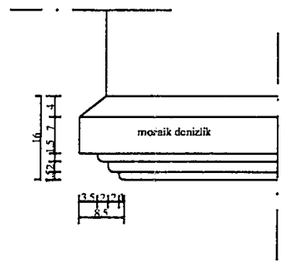
MEVCUT DUVARLAR

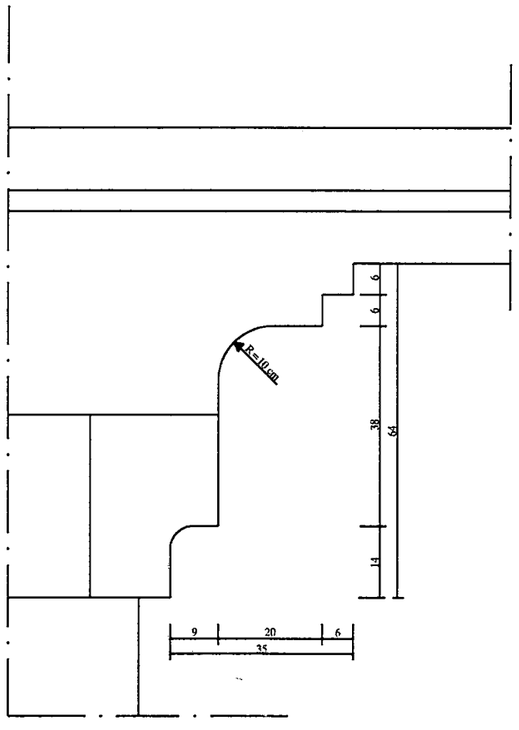
A- PROFİLLİ SİLME DETAYI

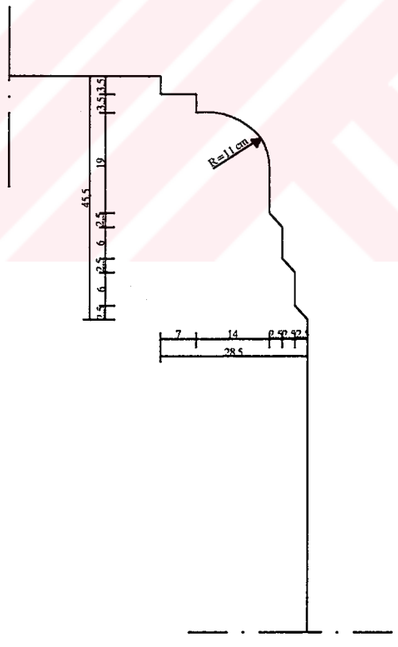
B- SAÇAK SİLME DETAYI

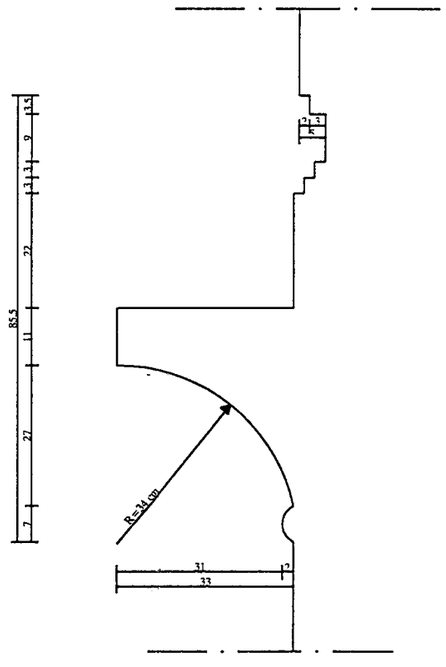
C- DENİZLİK DETAYI

D- CEPHE SİLME DETAYI

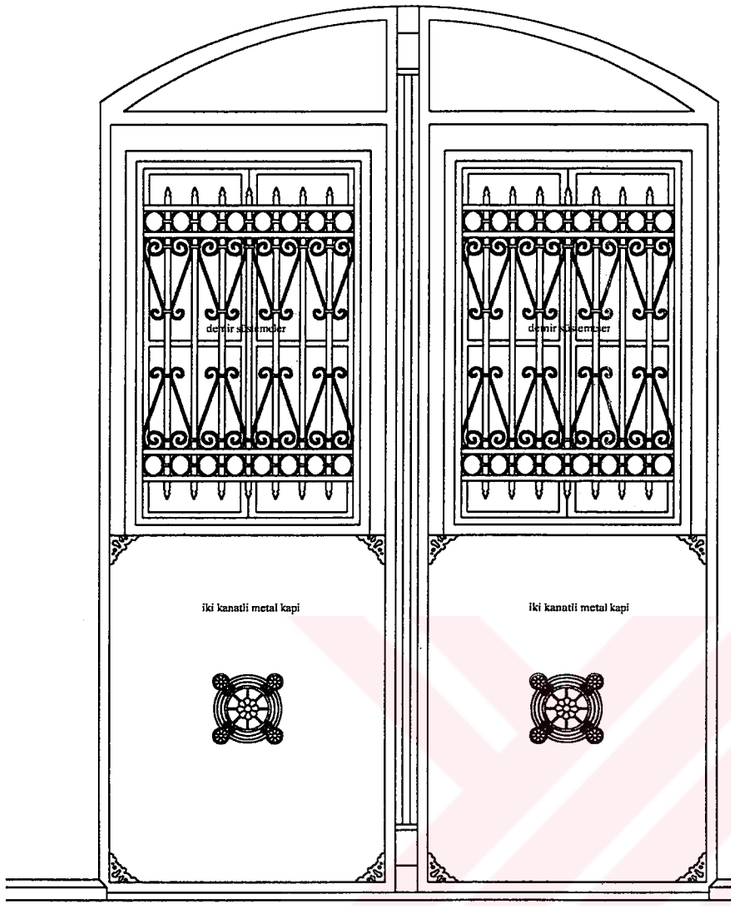
E- CEPHE DETAYI

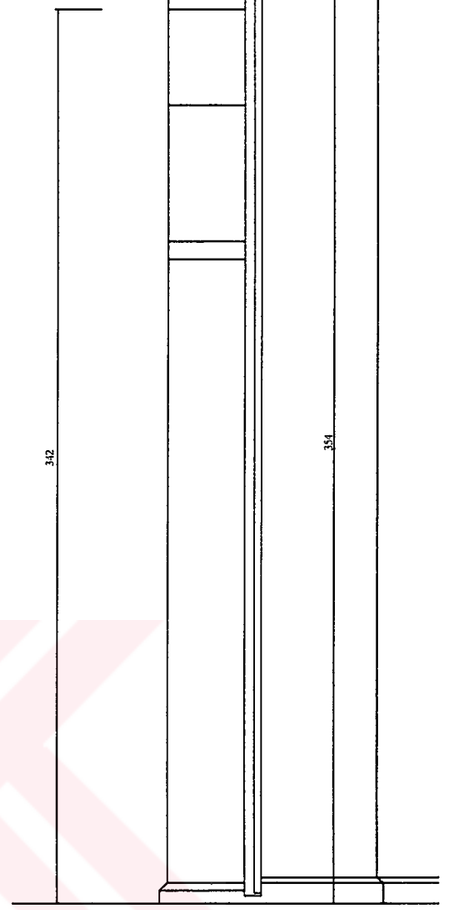
F- CEPHE DETAYI

ÖLÇEK : 1/5

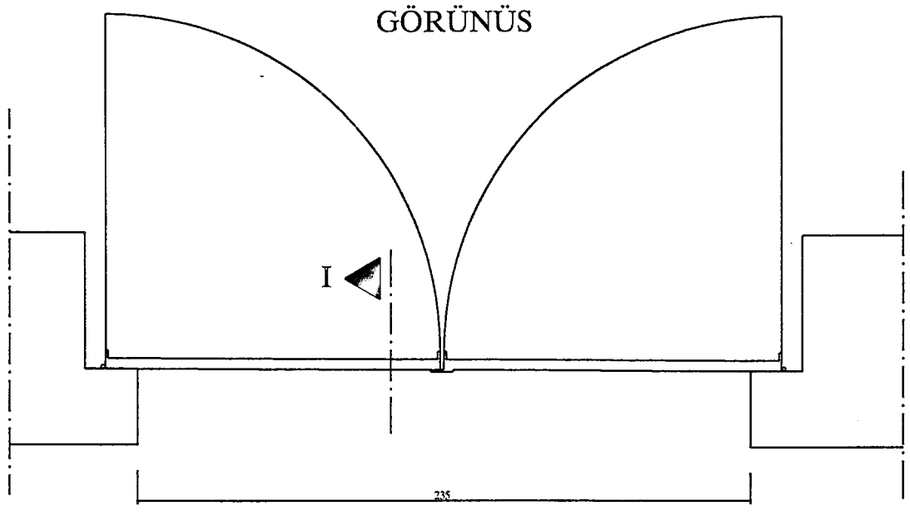
5 cm. 25 cm.

GÖRÜNÜS

I KESITI

ANA GIRIS KAPISI PLANI

ÖLÇEK : 1/10

10 cm. 50 cm.

Ek 2 Restitüsyon Projesi

AYDIN CUMHURIYET MEKTEBI RESTITUSYON PROJESI

OCAK-2004

RESTITUSYON-PAFTA NO:1

K

Z01-DERSLIK 1
Tavan : siva+boya
Döseme : karo mozaik
Duvar : siva+boya
Alan : 64.8 m2

Z02-DERSLIK 2
Tavan : siva+boya
Döseme : karo mozaik
Duvar : siva+boya
Alan : 55.96 m2

Z03-DERSLIK 3
Tavan : siva+boya
Döseme : karo mozaik
Duvar : siva+boya
Alan : 55.08 m2

Z04-DERSLIK 4
Tavan : siva+boya
Döseme : karo mozaik
Duvar : siva+boya
Alan : 64.77 m2

Z05-DERSLIK 5
Tavan : siva+boya
Döseme : karo mozaik
Duvar : siva+boya
Alan : 64.80 m2

Z06-OGRETMEN. OD
Tavan : siva+boya
Döseme : karo mozaik
Duvar : siva+boya
Alan : 23.60 m2

Z07-MUD. YRD OD.
Tavan : siva+boya
Döseme : karo mozaik
Duvar : siva+boya
Alan : 22.35 m2

Z08-MUDUR ODASI
Tavan : siva+boya
Döseme : karo mozaik
Duvar : siva+boya
Alan : 21.15 m2

Z09-DERSLIK 6
Tavan : siva+boya
Döseme : karo mozaik
Duvar : siva+boya
Alan : 61.07 m2

Z10-DERSLIK 7
Tavan : siva+boya
Döseme : karo mozaik
Duvar : siva+boya
Alan : 66.10 m2

Z11-KORIDOR
Tavan : siva+boya
Döseme : karo mozaik
Duvar : siva+boya
Alan : 173 m2

OLÇEK : 1/50

50 cm. 250 cm.

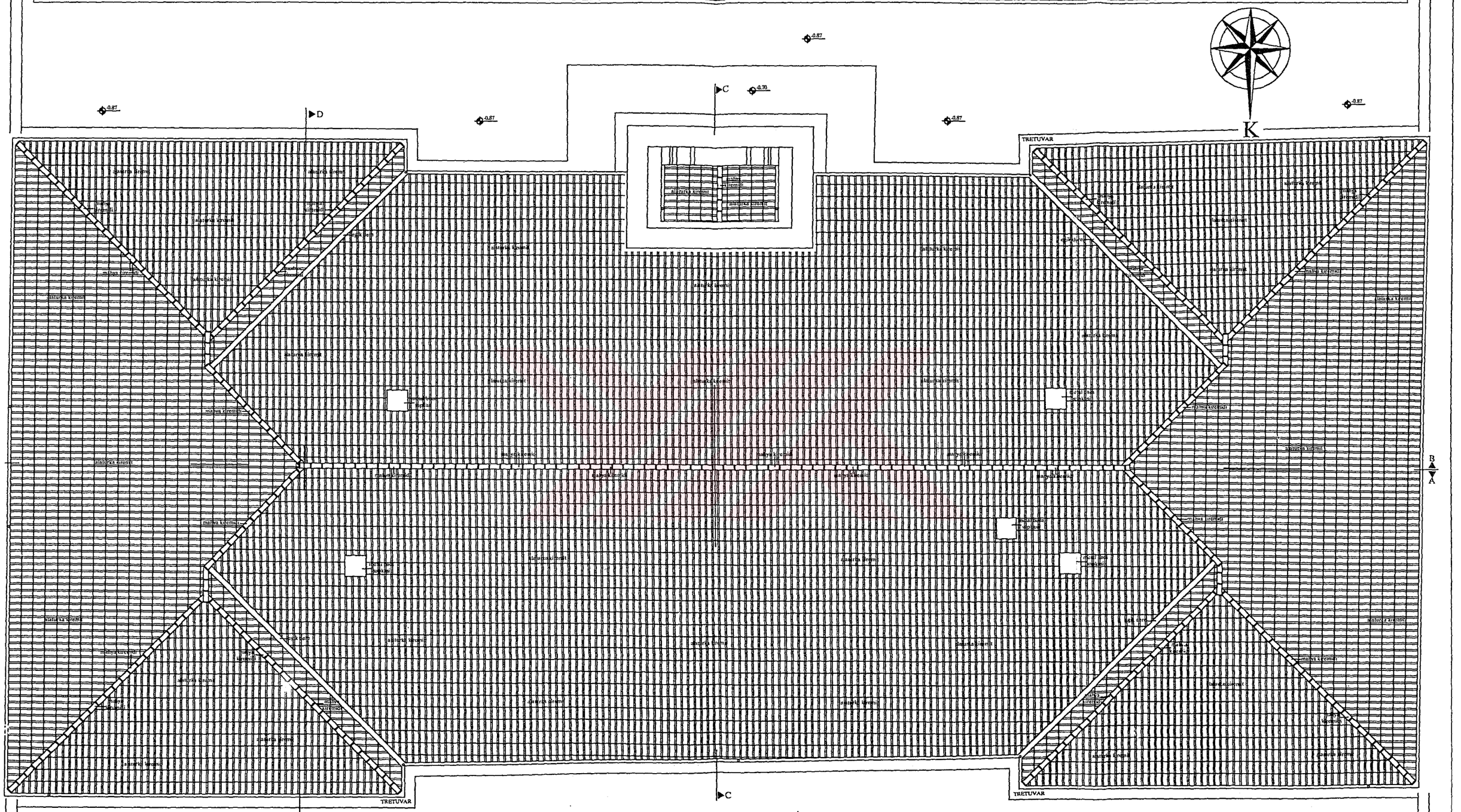
±0.00 KOTU PLANI

YUKSEK LISANS BITIRME TEZI

YONETEN : DOÇ. DR. CAN BINAN

534101 BURCU YAGAN

AYDIN CUMHURIYET MEKTEBI RESTITUSYON PROJESI | OCAK-2004 | RESTITUSYON-PAFTA NO : 2

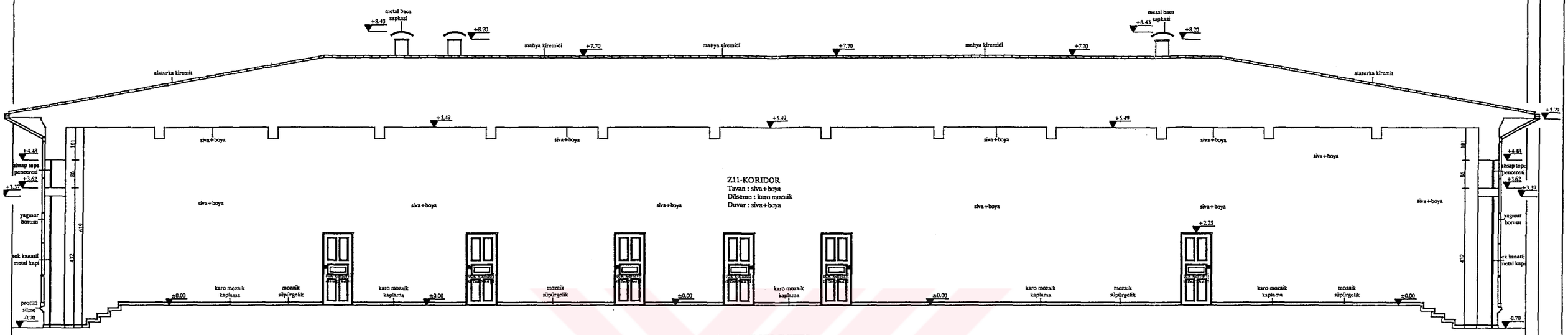

±0.00 KOTU PLANI

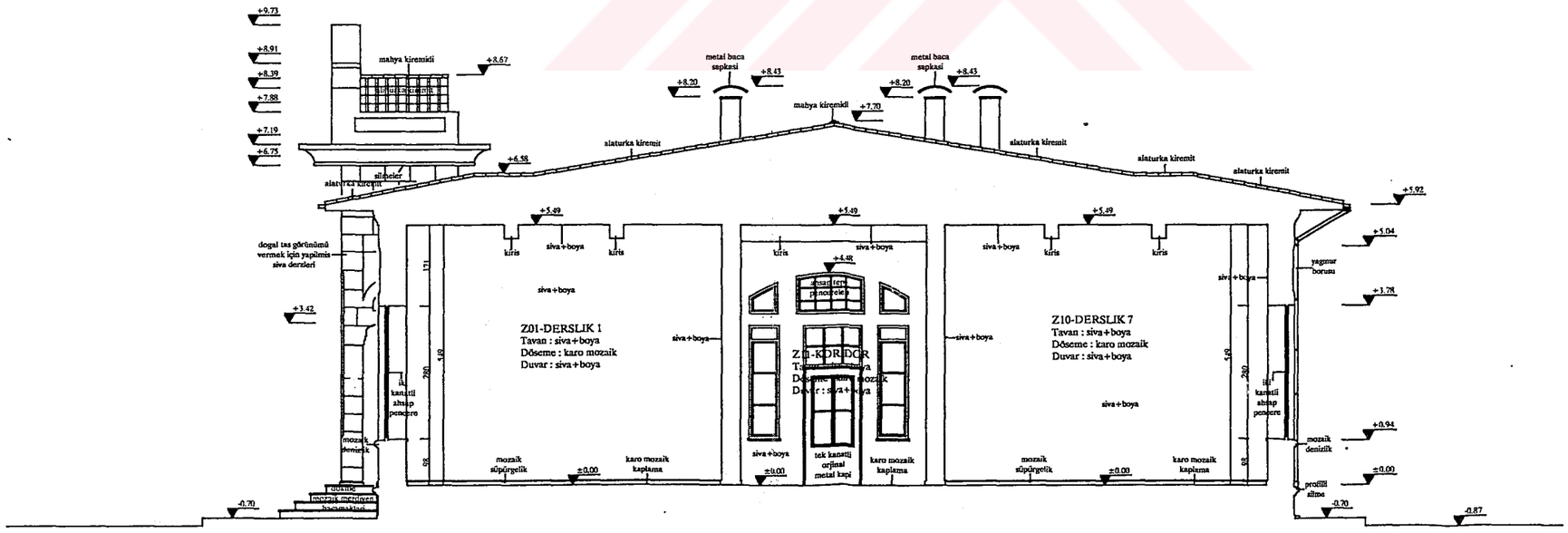
OLÇEK : 1/50

50 cm. 250 cm.

YUKSEK LISANS BITIRME TEZI | YONETEN : DOÇ. DR. CAN BINAN | 534101 BURCU YAGAN

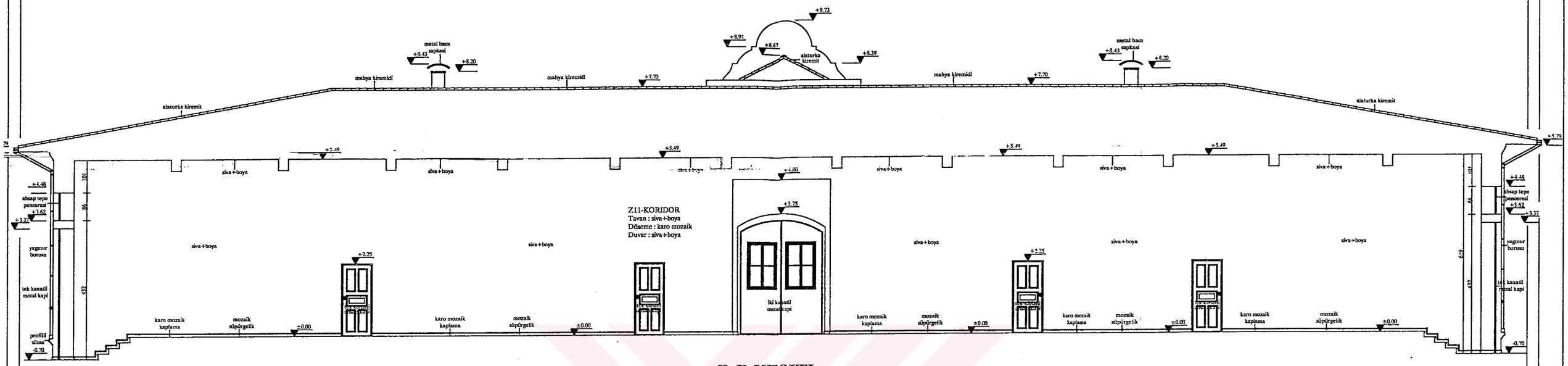
A-A KESITI

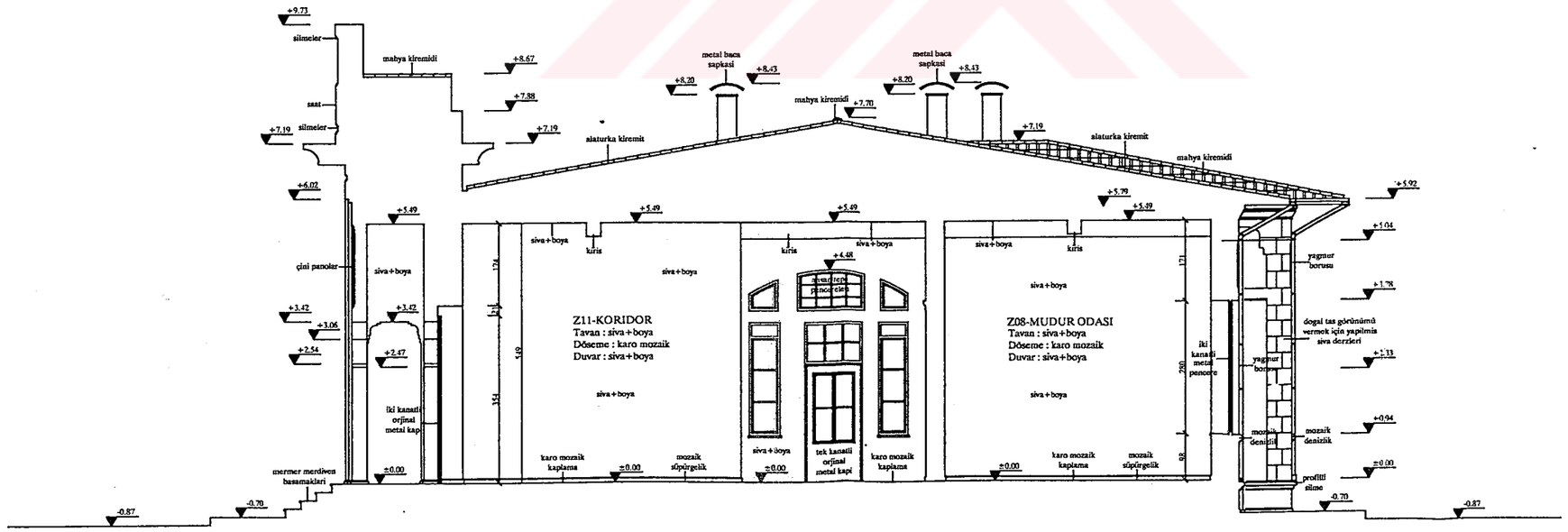
D-D KESITI

OLÇEK : 1/50

50 cm. 250 cm.

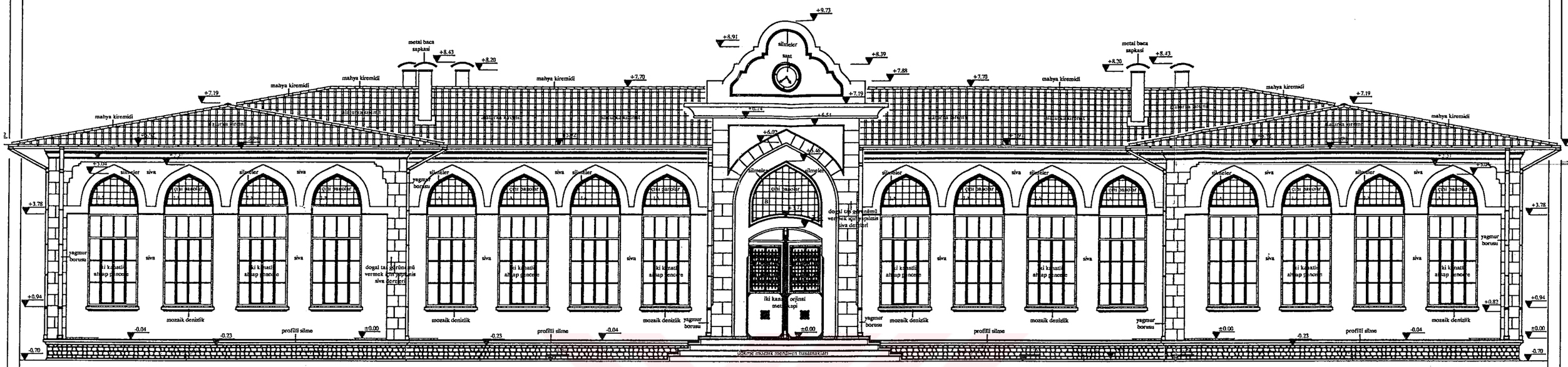
B-B KESITI

C-C KESITI

OLÇEK : 1/50

50 cm. 250 cm.

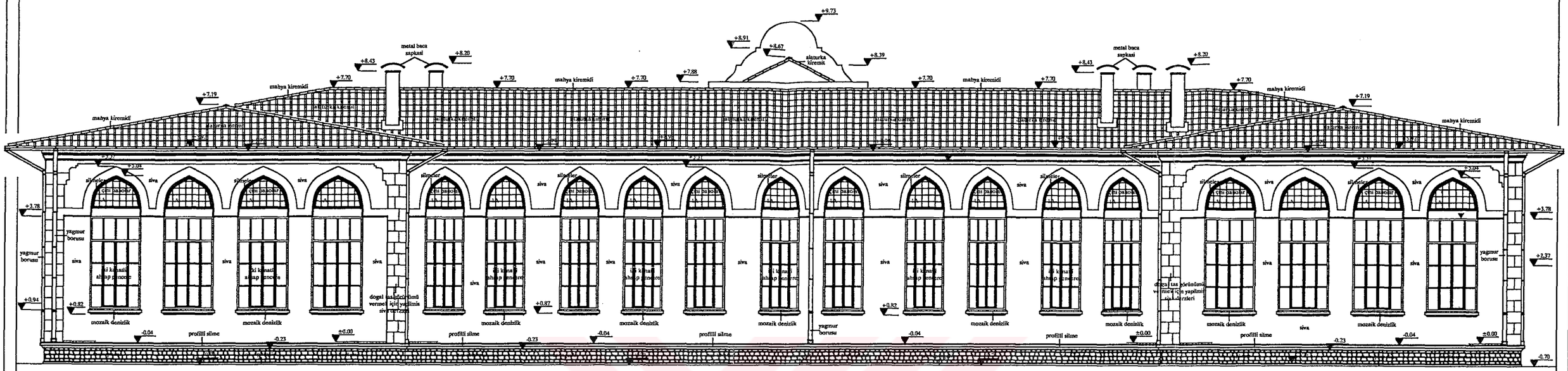

GUNEY GORUNUSU

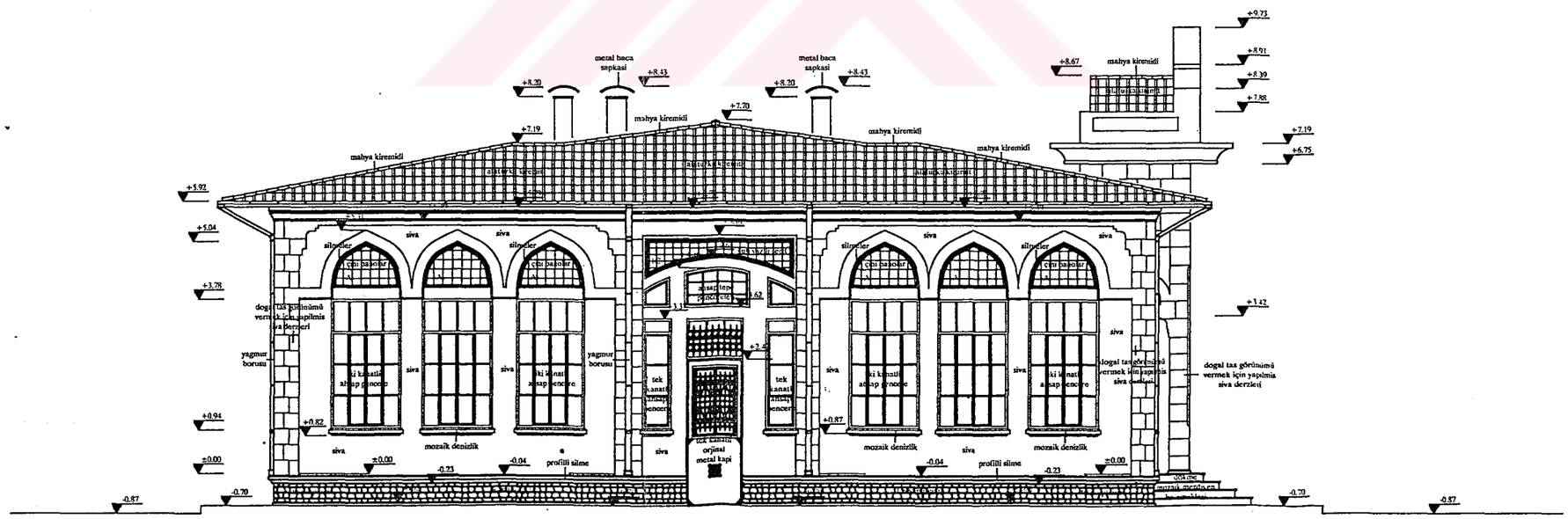
DOGU GORUNUSU

OLÇEK : 1/50

50 cm. 250 cm.

KUZEY GORUNUSU

BATI GORUNUSU

OLÇEK : 1/50

50 cm. 250 cm.

Ek 2 Restorasyon Projesi

Z01-TIP KITAPLIGI
Tavan : siva+boya
Döseme : gre seramik
Duvar : siva+boya
Alan : 64.8 m2

Z02-KAFETERYA
Tavan : siva+boya
Döseme : gre seramik
Duvar : siva+boya
Alan : 55.96 m2

Z03-BAYAN WC
Tavan : siva+boya
Döseme : karo seramik
Duvar : karo seramik
Alan : 26.90 m2

Z04-ERKEK WC
Tavan : siva+boya
Döseme : karo seramik
Duvar : karo seramik
Alan : 24,64 m2

Z06-TOPLANTI SAL.
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
Alan : 29.50 m2

Z15-KORIDOR
Tavan : siva+boya
Döseme : mermer kap.
Duvar : siva+boya
Alan : 173 m2

Z14-FAKÜLTE SEKR.
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
Alan : 32.20 m2

Z13-DEKAN YRD. OD. 2
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
Alan : 28.40 m2

Z12-SEKRETER OD. 2
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
Alan : 22.87 m2

Z11-DEKAN YRD. OD. 1
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
Alan : 34.79 m2

Z10-PERSONEL ISL.
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
Alan : 21.15 m2

Z09-ARSIV+FOTOKOPI
Tavan : siva+boya
Döseme : gre seramik
Duvar : siva+boya
Alan : 22.35 m2

Z08-SEKRETER OD. 1
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
Alan : 23.60 m2

Z07-DEKAN ODASI
Tavan : siva+boya
Döseme : hali kap.
Duvar : siva+boya
Alan : 64.80 m2

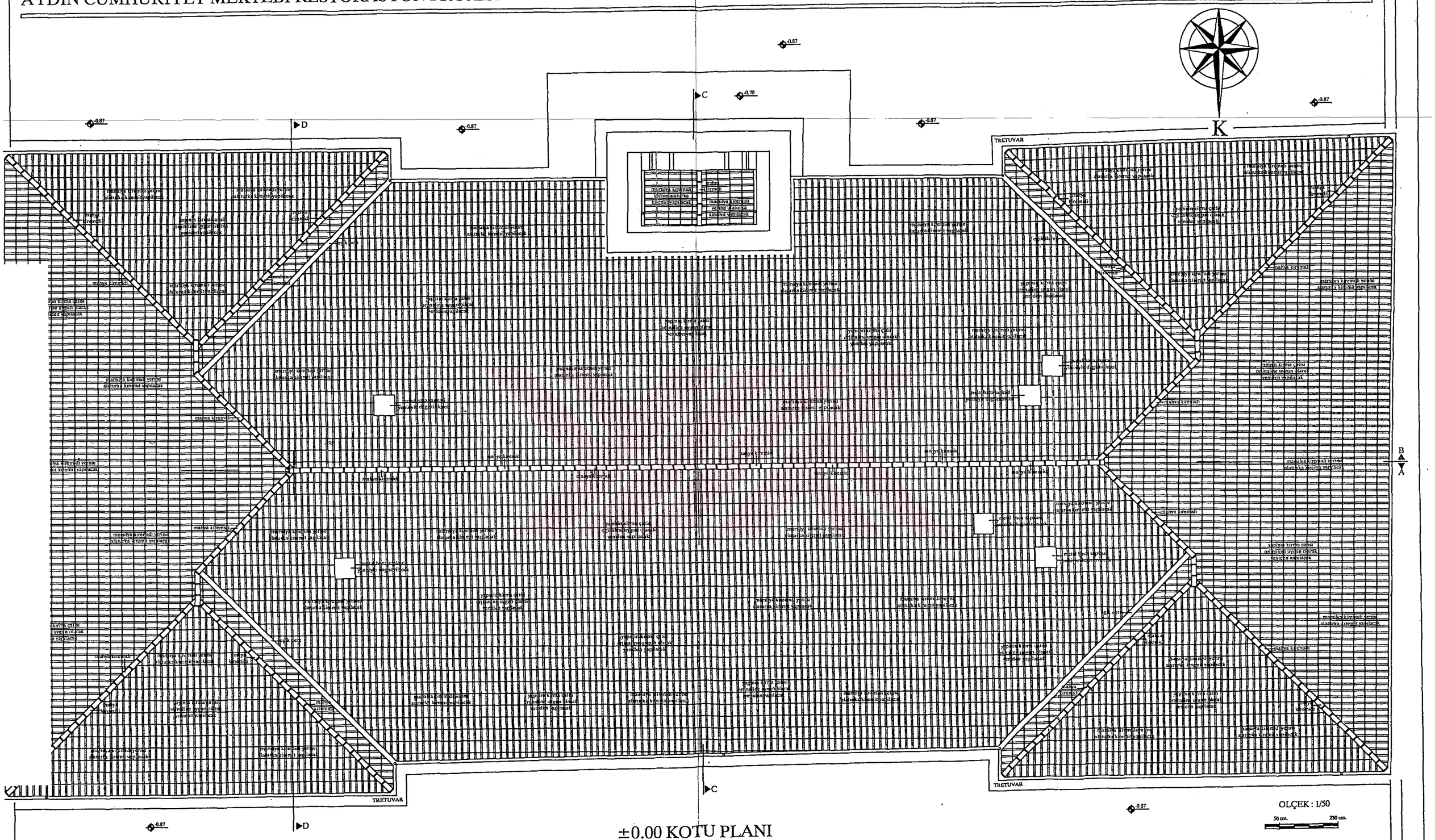
±0.00 KOTU PLANI

ÖLÇEK : 1/50

AYDIN CUMHURIYET MEKTEBI RESTORASYON PROJESI

OCAK-2004

RESTORASYON-PAFTA NO : 2

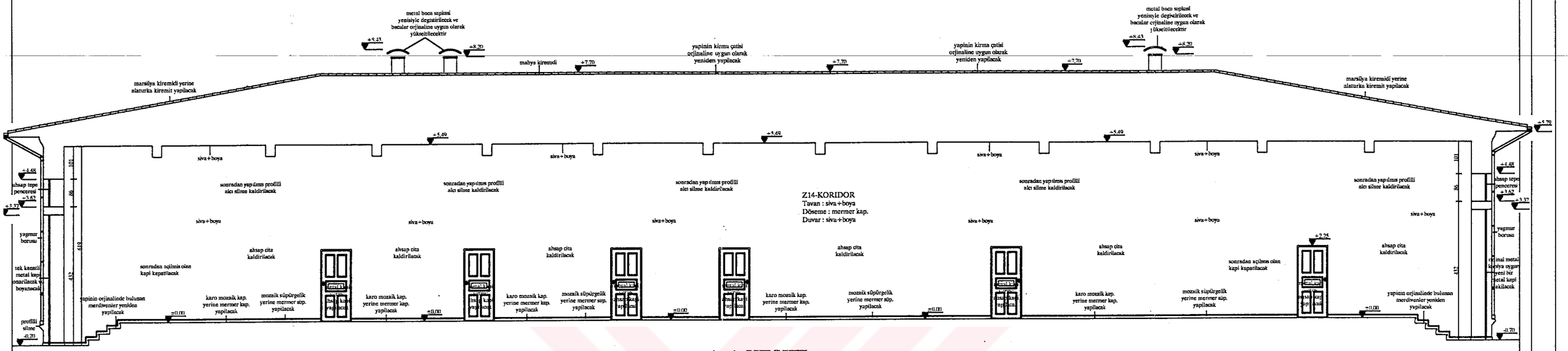

±0.00 KOTU PLANI

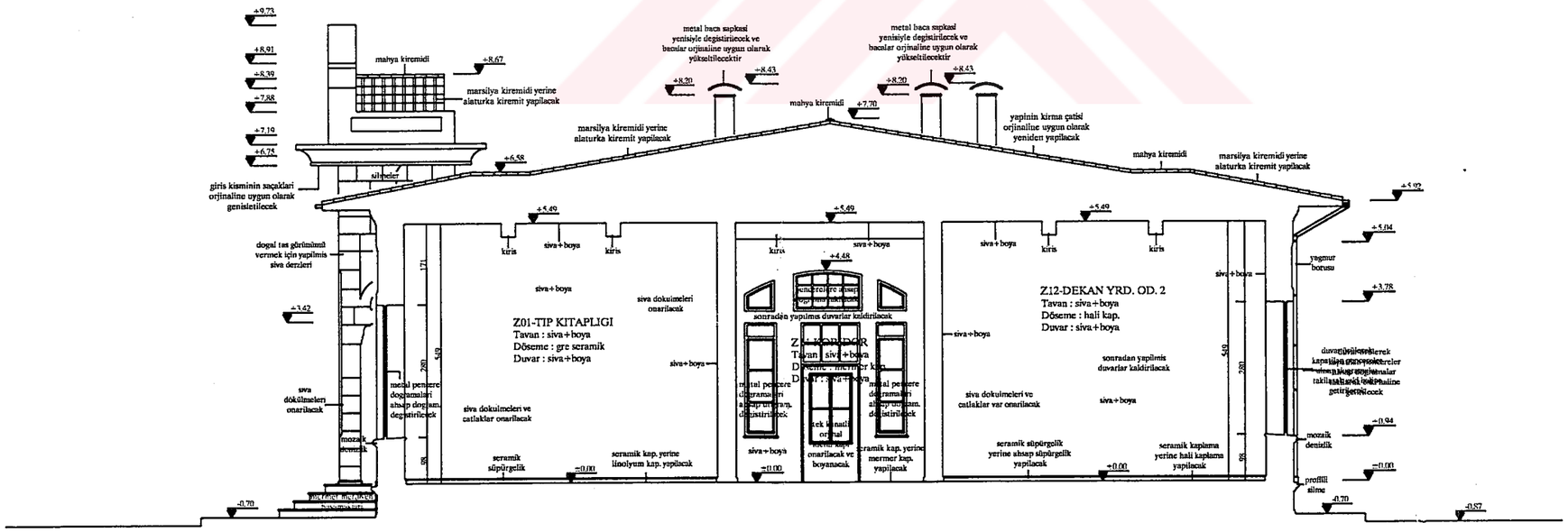
YUKSEK LISANS BITIRME TEZI

YONETEN : DOÇ. DR. CAN BINAN

534101 BURCU YAGAN

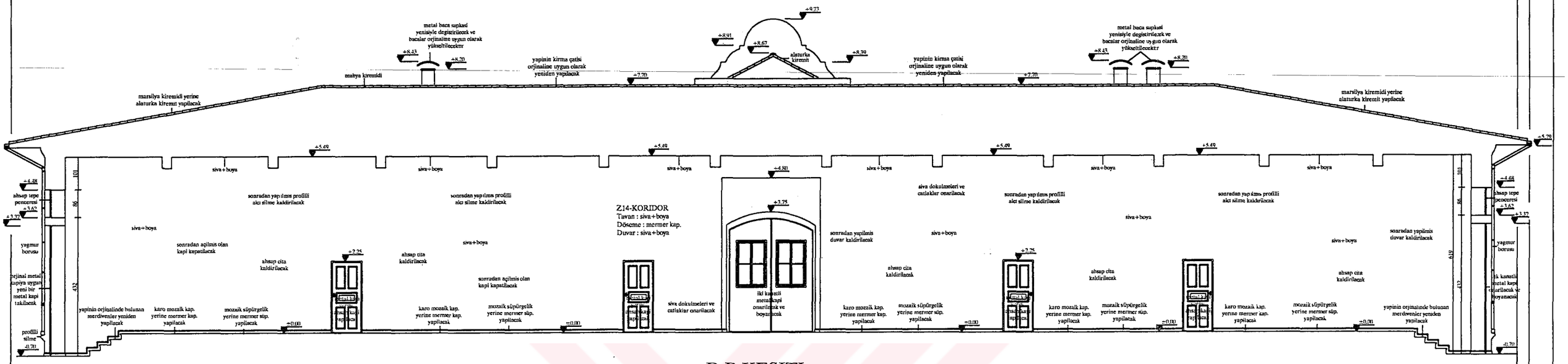
A-A KESITI

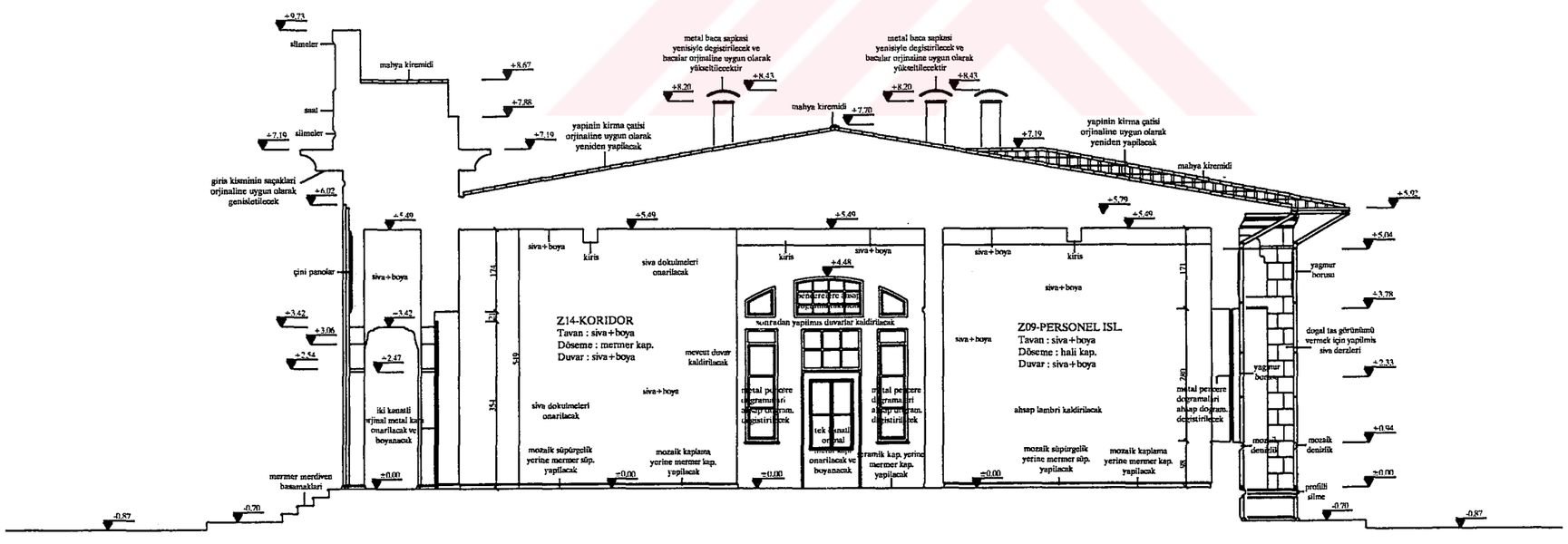
D-D KESITI

ÖLÇEK : 1/50

50 cm. 250 cm.

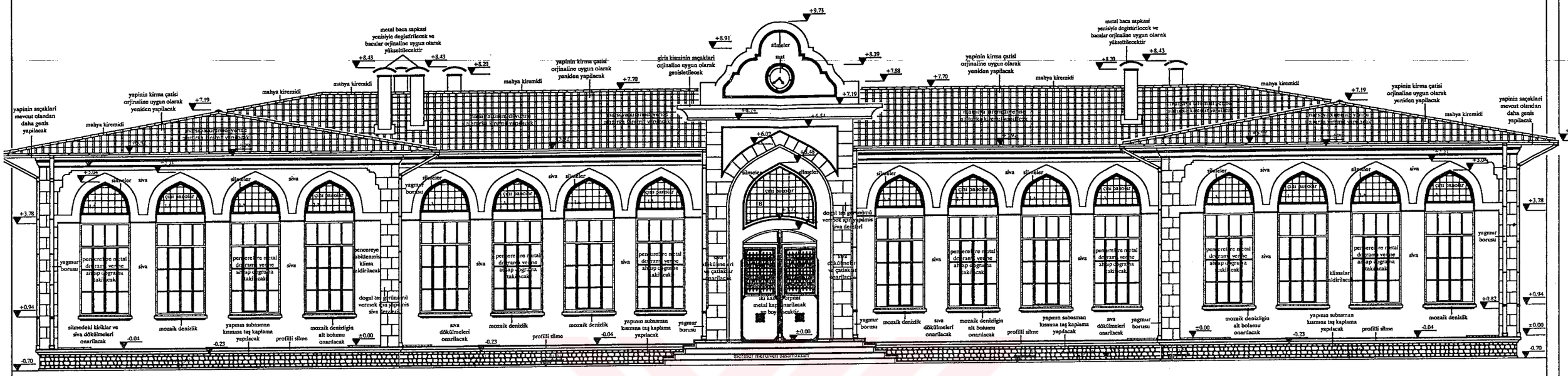
B-B KESITI

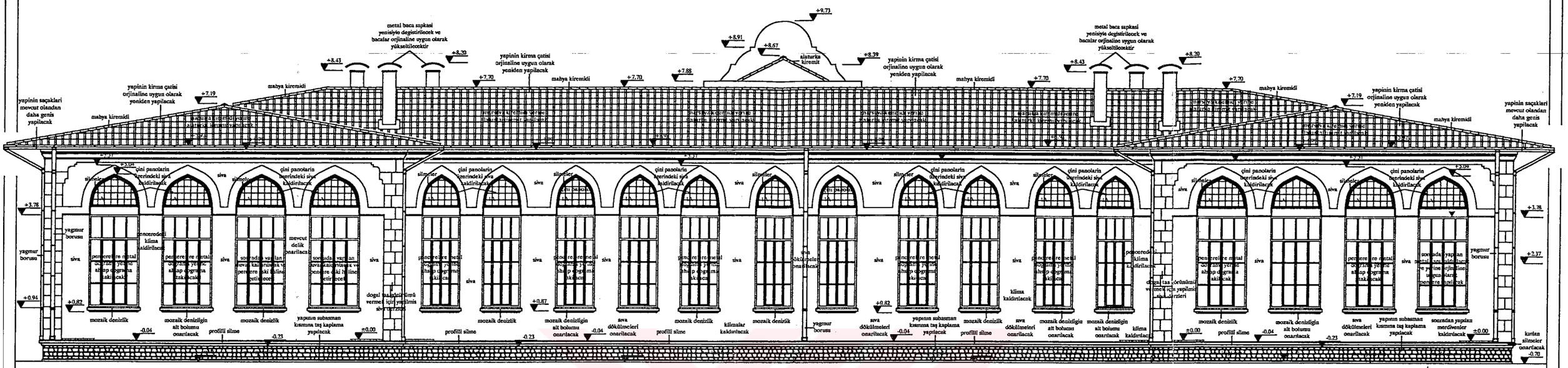

C-C KESITI

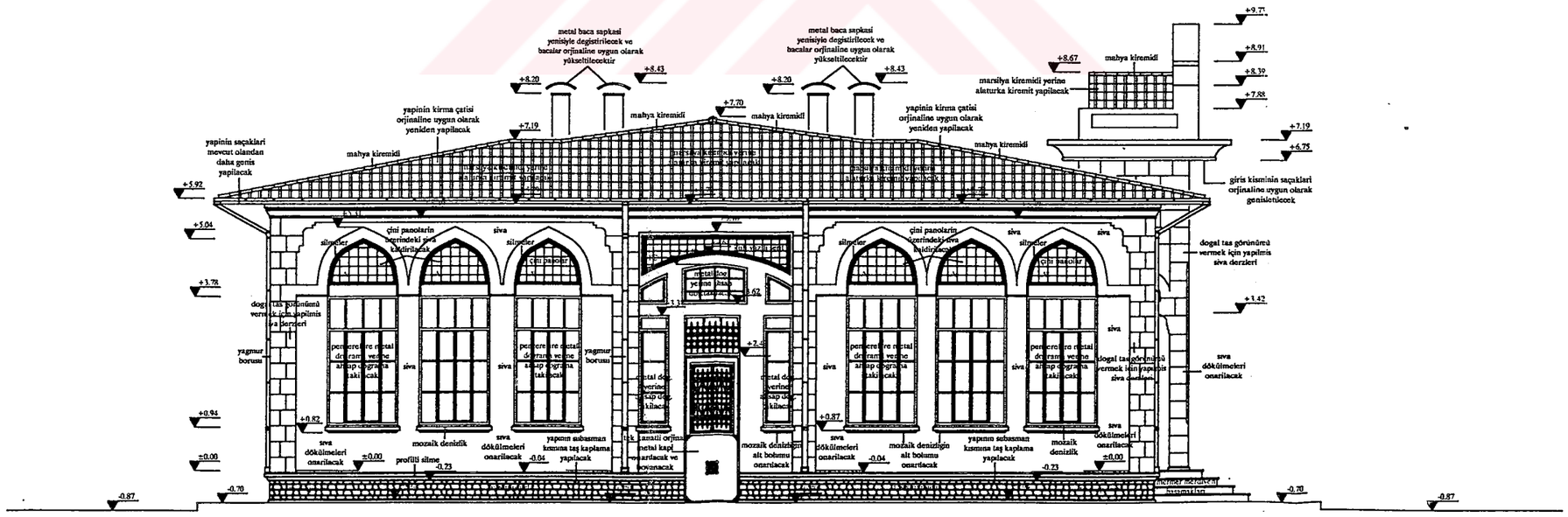
ÖLÇEK : 1/50

50 cm. 250 cm.

metal baca sapkasi yenisiyle degistirilecek ve bacalar orjinaline uygun olarak yükseltilecektir
mahya kiremidi
yapinin kirma çatisi orjinaline uygun olarak yeniden yapilacak
yapinin saçaklari mevcut olandan daha genis yapilacak
giris kisminin saçaklari orjinaline uygun olarak genisletilecek
saat
silmeler
çini panolar
pencerelere metal doksam ve ahsap dograma aksi cak
yagmur borusu
siva
mozaik denizlik
yapinin subasman kismina taş kaplama yapilacak
profilli silme
mozaik denizligin alt bolumu onarilacak
dogal taş görünümü vermek için yapilmis siva derzleri
siva dökülmeleri onarilacak
mevcut metal kapi orjinaline uygun olarak metal kapi ile degistirilecek
mevcut merdiven basamaklari kaldirilacak
mevcut olan tabela kaldirilacak
klimalar kaldirilacak
GUNEY GORUNUSU
DOGU GORUNUSU
OLÇEK : 1/50
50 cm.
250 cm.

KUZEY GORUNUSU

BATI GORUNUSU

OLÇEK : 1/50

50 cm. 250 cm.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	01.01.1980	
Doğum yeri	İstanbul	
Lise	1993-1996	Muğla Turgut Reis Lisesi
Lisans	1996-2000	Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	2000-2004	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Rölöve-Restorasyon Prog.
Çalıştığı kurum		
	2002-Devam ediyor	Adnan Menderes Üniversitesi Rektörlüğü Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı